Butlletí

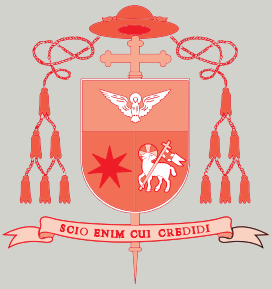

BISBAT DE TERRASSA

Novembre-Desembre 2025

Butlletí del Bisbat de Terrassa

Núm. 57 (2025) VI 31 de desembre

Redacció i administració:

Bisbat de Terrassa. Mitjans de Comunicació Social
c/ Vinyals 47-49, 08221 Terrassa - Tel. 93 733 71 20; Fax 93 733 70 95
A/e: bisbatdeterrasssa@bisbatdeterrassa.org

Església Diocesana

Bisbe diocesà

Decrets

Convocatòria d'eleccions al Consell Presbiteral

DECRET 15/25.- Terrassa, 12 de novembre de 2025

Havent de renovar-se el Consell Presbiteral de la diòcesi, d'acord amb el que estableix el Decret *Presbyterorum Ordinis* núm. 7 del Concili Vaticà II, el cànon 495 del Codi de Dret Canònic i les normes complementàries del Codi, promulgades el 7 de juliol de 1984, i d'acord amb els estatuts aprovats el 14 de desembre de 2004, pel present:

1. CONVOQUEM les eleccions dels membres del Consell Presbiteral. En aquesta elecció s'hauran d'escollir els representants dels grups territorials, i un representant de les comunitats de vida consagrada.

2. ESTABLIM el termini per votar, que finirà dijous 11 de desembre de 2025, a les dotze del migdia, hora en què es realitzarà l'escrutini i es proclamaran els elegits.
   En els grups on cap candidat no assolís la majoria absoluta necessària, es procedirà a una segona votació. El nou termini per votar finirà dijous 22 de gener de 2026 a les dotze del migdia. En aquesta elecció, en la qual bastarà una majoria relativa, segons els estatuts del Consell Presbiteral de 2004, cada elector podrà assenyalar igualment dos preveres, d'entre els quatre candidats que hagin obtingut més vots (art. 10.3 dels estatuts).

Ho decreta i signa l'Excm. i Rvdm. Sr. Bisbe de Terrassa.

† Salvador Cristau Coll
Bisbe de Terrassa

Per manament del Sr. Bisbe
Mn. Eduardo Pire Mayol
Secretari General i Canceller

Incardinació de Mn. Josep Montoya Viñas, diaca

DECRET 16/25.- Terrassa, 13 de novembre de 2025

Havent rebut la sol·licitud d'incardinació a la nostra Diòcesi de Terrassa per part del Rvd. Sr. Josep Montoya Viñas, diaca permanent de la Diòcesi d'Urgell;

Havent parlat amb ell i comprenent les raons que el porten a sol·licitar l'excardinació d'aquella Diòcesi i la incardinació en aquesta Diòcesi;

Havent rebut les Lletres excardinatòries de l'Excm. i Rvdm. Sr. Josep-Lluís Serrano Pentinat, Bisbe d'Urgell, de data 3 de novembre de 2025, a tenor dels cànons 267 i 269 del Codi de Dret Canònic;

Pel present DECRET el Rvd. Sr. Josep Montoya Viñas, diaca permanent, ha quedat incardinat de manera perpètua i absoluta en la nostra Diòcesi de Terrassa, amb tots els drets i deures propis d'un diaca permanent diocesà.

Haurà de fer la professió de fe i el jurament de fidelitat abans de rebre un ofici pastoral a la nostra Diòcesi. Caldrà també que s'enviï i notifiqui aquest Decret a la Diòcesi d'Urgell i a l'interessat.

Ho decreta i signa l'Excm. i Rvdm. Sr. Bisbe de Terrassa.

† Salvador Cristau Coll
Bisbe de Terrassa

Per manament del Sr. Bisbe
Mn. Eduardo Pire Mayol
Secretari General i Canceller

Comunicacions

Als diaques de la diòcesi

Terrassa, 1 de novembre de 2025

Benvolguts diaques de la diòcesi de Terrassa. Hem començat un nou curs i us escric ara per informar-vos de les trobades d'aquest any que d'altra banda ja es van enviar amb el calendari diocesà a principis d'estiu.

Les dates són:

- 29 de novembre de 2025
- 21 de gener de 2026
- 7 de març de 2026
- 23 de maig de 2026
  - La trobada del proper dissabte 29 de novembre la tindrem com altres vegades al seminari diocesà de Terrassa, a Valldoreix.
  - El 21 de gener és la festa dels Sants Fructuós, Auguri i Eulogi i serà a la Catedral del Sant Esperit de Terrassa amb participació dels diaques de la Província Eclesiàstica. Hi haurà una celebració de l'Eucaristia i un sopar després sobre el que ja us enviarem indicacions més endavant.
  - La del 7 de març és el recés que en principi estava pensat en dos dies, 7 i 8 de març, però que per raons logístiques queda només en el dissabte dia 7 de març, a la casa de Can Xammar a l'Ametlla del Vallés i serà matí i tarda. Aquest és el recés en el que participeu els diaques i els aspirants també.
  - El 23 de maig és la darrera trobada del curs, i la tindrem si Déu vol al Seminari Diocesà.

A totes les trobades hi són convidades també les vostres esposes, com sempre hem fet.

Aquestes són trobades específiques per als diaques, independentment de les que es convoquen per a tot el clergat com són els recessos d'Advent i Quaresma, la sortida de fi de curs i les trobades que el bisbe convoca per a tots els clergues al bisbat.

Sé que ja ho sabeu i sé també que sempre hi han imprevistos o situacions que es presenten que ens impedeixen de participar, i de fet la majoria de vosaltres assistiu habitualment a les convocatòries per als diaques, però voldria insistir en la importància de la participació a aquestes trobades específiques de diaques.

Tots hem estat ordenats al servei de l'Església a través del bisbe i la vostra vida i missió pastoral i la vivència del diaconat no és aliena a la vida de la diòcesi, especialment també en relació amb els altres germans diaques.

En fi, entenc que compreneu el sentit del que us dic i agrairia un esforç per a la vostra participació en aquestes trobades que ens ajuden a tots a dur a terme la nostra missió evangelitzadora que vàreu assumir en la vostra ordenació. Us prego, doncs, que prengueu nota d'aquestes dates i fem entre tots el possible per a treballar en comunió per a la extensió del Regne de Déu.

Saludeu a les vostres famílies i els rectors i vicaris de les vostres parròquies. Us saluda ben cordialment, amb la meva benedicció de pare i pastor,

† Salvador Cristau Coll
Bisbe de Terrassa

A l'atenció dels preveres i diaques de la diòcesi

Terrassa, 17 de novembre de 2025

Benvolguts,

A les portes de l'inici d'un nou any litúrgic, m'adreço a vosaltres per convocar-vos al recés del temps d'Advent que aviat començarem. Està programat pel proper **dilluns 1 de desembre de 2025** a la Casa Mare de Déu de Montserrat de Caldes de Montbui (Passeig del Remei, s/n 08140 Caldes de Montbui) a les 11 del matí i acabarà després de dinar.

En aquest any jubilar que encara estem celebrant, el recés serà predicat pel bisbe de Sant Feliu de Llobregat, Mons. Xabier Gómez García, OP. Durant la jornada comptarem amb la presència de confessors per tal de poder rebre el sagrament de la Reconciliació i també amb Adoració eucarística després de la meditació i fins a la pregària de Sexta.

Tant per la jornada de recés com pel dinar caldrà apuntar-se prèviament a través de l'enllaç electrònic https://forms.office.com/e/NRv1yM1cfN o bé trucant al Bisbat en horari d'oficina (937 337 120).

Desitjant-vos un sant final d'any litúrgic i volent trobar-vos aquell dia a Caldes, rebeu una cordial salutació i la meva benedicció de pare i pastor,

† Salvador Cristau Coll
Bisbe de Terrassa

A l'atenció de tots els diocesans

Terrassa, 12 de desembre de 2025

Benvolguts diocesans,

Com sabeu, aquest any hem celebrat el Jubileu Ordinari 2025 i ha estat un moment de gràcia. Per decisió de difunt Papa Francesc, ha estat un Jubileu marcat per l'esperança. En ell, hem dut a terme diversos pelegrinatges diocesans, arxiprestals, parroquials o per delegacions a les portes santes de Roma i també als temples jubilars de la nostra diòcesi: la S.E. Catedral de Terrassa, el Santuari diocesà de la Mare de Déu de la Salut de Sabadell i l'església parroquial de Sant Esteve de Granollers.

Com tot, aquest Jubileu va arribant a la seva fi i, per això, us convoco **DIUMENGE 28 de DESEMBRE, a les 8 del vespre a la S.E. Catedral**, a la celebració diocesana de **cloenda de l'Any Jubilar**. Allà us espero a tots per donar gràcies a Déu per tots els dons rebuts en aquest any de gràcia.

Amb la meva benedicció de bisbe i pastor diocesà, rebeu una cordial salutació en Jesucrist, Bon Pastor, unida al desig d'un bon Nadal i un 2026 ple de la gràcia i el favor del Senyor.

† Salvador Cristau Coll
Bisbe de Terrassa

A l'atenció dels preveres i diaques de la diòcesi

Terrassa, 12 de desembre de 2025

Benvolguts,

Som a les portes de les celebracions del Nadal i de la cloenda del Jubileu 2025. Com sabeu, trobo que és molt important el fet de continuar trobant-nos per compartir les nostres inquietuds i desitjos. D'altra banda, com hem parlat en diverses ocasions, a més de la relació amb Déu i amb els nostres feligresos, és molt important la proximitat entre vosaltres, clergues, i amb el vostre bisbe.

Per això us convoco a la trobada de Nadal del clergat, que tindrà lloc a l'edifici del Bisbat **DILLUNS 29 de DESEMBRE** i que tindrà com a tema: **"La vida espiritual dels preveres i els diaques. Una espiritualitat diocesana"**.

L'horari de la jornada serà el següent:

- 09:30 Arribada i esmorzar
- 10:00 Pregària
- 10:15 Presentació del tema per part del Sr. Bisbe
- 11:15 Descans
- 11:45 Diàleg per grups
- 12:45 Informacions diocesanes
- 13:00 Pregària de Sexta i cloenda del Sr. Bisbe
- 13:45 Dinar de Nadal a Matadepera (*Pedritxes Restaurant*)

De cara a la inscripció, podeu fer-la a través del formulari que us enviaran des de Secretaria general o bé trucant al Bisbat en horari d'oficina. Esperant poder-nos trobar aquell dia d'encontre fratern de Nadal, rebeu el meu agraïment per la vostra tasca, la meva salutació i una benedicció en Jesucrist, Bon Pastor de les ànimes,

† Salvador Cristau Coll
Bisbe de Terrassa

Aneu mar endins

Tots el Sants, festa de la llum i l'esperança (2 de novembre de 2025)

En aquest Any Sant de l'esperança que estem vivint se'ns convida avui a aixecar els cors per mirar més enllà del que veuen els nostres ulls d'aquesta terra. Estem massa acostumats a mirar a terra i sovint oblidem que hi ha unes realitats més grans i més importants que les que aquí tan sovint ens absorbeixen i anguniegen.

Celebrar la festa de Tots els Sants és celebrar la vida eterna, la comunió dels sants, la joia sense fi. El cel i l'infern no són idees abstractes, teories vagues, sinó realitats fermes de la nostra fe que ens revelen el destí vers el qual ens encaminem. Ens preocupem molt de les coses d'aquest món i molt poc de les de Déu i sovint oblidem les paraules de Jesús: "No us preocupeu pensant què menjareu, o què beureu, o com us vestireu. Tot això els pagans ho busquen amb neguit, però el vostre Pare celestial ja sap prou que en teniu necessitat. Vosaltres busqueu primer el Regne de Déu i fer el que ell vol, i tot això us ho donarà de més a més" (Mt 6, 31- 34).

L'esperança és la virtut que ens fa alçar la mirada i ens ajuda a obrir-nos als dons que el Senyor ens vol donar, i el do més gran és el cel, la comunió plena amb Déu, on ja no hi ha ni plors ni dolor sinó només amor, pau i alegria sense fi, i això és el que estem cridats a viure.

La solemnitat de Tots els Sants ens convida també a mirar els nostres germans que ja han arribat a la glòria, els sants, homes i dones com nosaltres, que van viure amb esperança enmig de les dificultats de cada dia. Ells no van ser perfectes des del principi, però es van deixar transformar per l'amor de Déu. Aquesta festa ens mostra que la santedat no és el privilegi d'uns pocs privilegiats sinó una vocació universal. Tots estem cridats a ser sants, és a dir, a viure amb el cor unit a Déu en la vida ordinària ja aquí en aquest món, en la vida de cada dia. Cada sant és un reflex de l'amor de Déu, sant Francesc d'Assis en la pobresa, santa Teresa de Calcuta en la caritat amb els més pobres dels pobres, sant Joan Pau II amb la seva entrega fins al final... Tots ells ens animen a seguint endavant en el camí, recordant-nos que el cel val veritablement la pena.

Cada vegada que estimem, que perdonem i servim estem construint el cel a la terra, és a dir, el Regne de Déu, aquell Regne que demanem en el Parenostre. Això vol dir veure Déu tal com és, tal com se'ns ha revelat, fer-lo present entre els homes i viure en ell per sempre, començant ja ara i aquí. Viure pensant en el cel no vol dir oblidar la terra. Al contrari, la fe i l'esperança en la vida eterna ens fa viure millor la lluita i la missió de fer present el Regne de Déu en el món. La santedat no és altra cosa que viure amb la mirada fixa en Déu, deixar-nos omplir del seu amor, amb els peus a la terra i el cor en el cel.

† Salvador Cristau Coll
Bisbe de Terrassa

"GERMANOR", viure com a família diocesana (9 de novembre de 2025)

La Jornada de l'Església Diocesana i la Campanya de Germanor que celebrem aquest cap de setmana a les nostres parròquies i a tota la diòcesi ens ofereix de nou l'oportunitat de reflexionar sobre la importància de sentir-nos membres del que és l'Església, una família gran, ampla i diversa. De fet, una de les orientacions per aquest curs a nivell de la diòcesi fa referència a refermar el sentit de pertinença entre tots els que en formem part. I és que ens cal promoure que ens sentim membres vius, actius i responsables de l'Església.

I això passa, per exemple, per promoure trobades en els diferents àmbits diocesans, a nivell diocesà, en els diferents arxiprestats i a cada una de les parròquies per tal d'experimentar el gust de ser Poble de Déu. Les celebracions del vintè aniversari de la diòcesi van ser una bona ocasió que ens hi va ajudar, especialment la trobada de cloenda el passat diumenge 15 de juny al Santuari de la Mare de Déu de la Salut a Sabadell, on ens vam trobar cristians de tot el territori diocesà, des del Vallès Oriental fins al Vallès Occidental.

Ara bé, sentir-nos que formem part d'aquesta família demana de nosaltres unes actituds i unes accions concretes. Demana una resposta que passa per fomentar que les nostres comunitats siguin acollidores, on les persones puguin celebrar la seva fe, on la gent participa i col·labora, interessant-se per la vida dels altres, promovent espais de pregària, de silenci i de reflexió per escoltar Déu que ens parla a través de la seva Paraula. Demana també

que treballem per ser comunitats integradores, especialment dels que venen de lluny, dels que demanen ajut d'una manera especial, dels que acompanyen els necessitats. I demana que siguem comunitats obertes, on ens puguem trobar tots, infants, joves i adults, on cadascú trobi un espai per celebrar la fe i viure i compartir l'amor de Déu.

I això passa també prendre'ns seriosament la importància de la pregària com a primera acció de tot cristià, expressant la primacia de Déu en tot. Ens cal dedicar temps a Déu, que és el temps millor aprofitat que podem tenir. També hem de tenir la capacitat d'oferir-nos a col·laborar en les obres apostòliques de l'Església, com a catequistes, acompanyants, formadors, visitadors de malalts etc., cadascú segons els talents que ha rebut de Déu. I encara, demana que no ens quedem a casa, sinó que sortim a l'encontre de cada persona perquè també pugui experimentar el goig de la fe.

Per continuar fent possible tot això és important sentir-nos partícips també del sosteniment de l'Església, de la nostra col·laboració en els recursos materials que són necessaris per ajudar els necessitats, per mantenir els nostres temples i instal·lacions en bones condicions, per promoure la formació i acompanyament dels infants i els joves, dels adults, dels matrimonis, de la gent gran que tant ha fet i fa per nosaltres. Sé que puc comptar també amb vosaltres en aquest sentit, perquè la família està per ajudar-se entre els seus membres i ajudar també els altres.

Gràcies perquè entre tots ho fem possible, amb l'ajut de cadascú, i amb la gràcia de Déu que sempre ens acompanya i ens sosté.

† Salvador Cristau Coll
Bisbe de Terrassa

"Vos, Senyor, sou la meva esperança" (Salm 71, 5) (16 de novembre de 2025)

Aquest diumenge l'Església vol dedicar aquest dia als pobres ja que es celebra la Jornada Mundial dels Pobres. Però, té sentit dedicar una jornada mundial als pobres? Sabem el que Jesús afirma: "Benaurats els pobres en l'esperit perquè d'ells és el Regne del Cel" (Mt 5, 3). Però Jesús parla de la pobresa del cor en l'evangeli de Sant Mateu, del despreniment, i per això ens pot semblar exagerat la celebració d'una jornada mundial dedicada als pobres, aquells que ho són materialment. I a més, són compatibles la pobresa i l'esperança?

El sentit d'aquesta jornada, instituïda pel papa Francesc, és que tots, pobres i rics, prenguem consciència d'aquesta realitat. És evident que la pobresa no és un bé en sí mateixa, és una mancança de la humanitat, però sabem que és una realitat present en el món i també sabem que hi ha diversos tipus de pobresa: de diners, de salut, de pau, de temps, i moltes altres.

El papa Lleó en el seu missatge per la jornada d'enguany proposa com a lema: "Vos, Senyor, sou la meva esperança" (Salm, 71,5). Precisament la seva primera exhortació apostòlica, que porta per títol *Dilexit Te*, tracta sobre l'amor als pobres. En el seu missatge en aquesta Jornada Lleó recorda que: "el pobre es pot convertir en testimoni d'una esperança forta i fiable, precisament perquè la professa en una condició de vida precària, marcada per privacions, fragilitat i marginació. No confia en les seguretats del poder o del tenir; al contrari, les pateix i sovint n'és víctima. La seva esperança només pot reposar a un altre lloc. Reconeixent que Déu és la nostra primera i única esperança, nosaltres també fem el pas de les esperances efímeres a l'esperança duradora".

També recorda que: "La pobresa més greu és no conèixer Déu. Així ho recordava el Papa Francesc quan a l'exhortació Evangelii gaudium escrivia: «La pitjor discriminació que pateixen els pobres és la manca d'atenció espiritual. La immensa majoria dels pobres tenen una obertura especial a la fe; necessiten Déu i no podem deixar d'oferir-los la seva amistat, la seva benedicció, la seva Paraula, la celebració dels Sagraments i la proposta d'un camí de creixement i de maduració a la fe».

I una reflexió més de Lleó XIV: "Els pobres no són una distracció per a l'Església, sinó els germans i les germanes més estimats, perquè cadascun d'ells, amb la seva existència, i fins i tot amb les seves paraules i la saviesa que tenen, ens provoca a tocar amb les mans la veritat de l'Evangeli. Per això, la Jornada Mundial dels Pobres vol recordar a les nostres comunitats que els pobres són al centre de tota l'acció pastoral. No només de la dimensió caritativa, sinó també del que l'Església celebra i anuncia. Déu ha assumit la seva pobresa per enriquir-nos a través de les veus, les històries, els rostres".

En aquesta jornada vull agrair una vegada més la dedicació de tants cristians, voluntaris i professionals, que a través de les institucions de l'Església ajuden, amb paraules del Sant Pare "a crear nous signes d'esperança que testimoniïn la caritat cristiana, com ho van fer molts sants i santes de to-

tes les èpoques. Els hospitals i les escoles, per exemple, són institucions creades per expressar l'acolliment cap als més febles i els marginats".

† Salvador Cristau Coll
Bisbe de Terrassa

Una pregària urgent (23 de novembre de 2025)

Hi ha dos moments a l'evangeli en els que Jesús demana pregar per una intenció concreta. Un d'ells és pregar sempre per no caure en el pecat, perquè la carn és feble, i ho va fer a l'inici de la seva passió, a l'hort de Getsemaní: "Vetlleu i pregueu, per no caure en la temptació"(Mt 26, 41).

Un altre és quan va dir als seus deixebles: "Pregueu, doncs, a l'amo dels sembrats que enviï segadors als seus sembrats" (Mt 9,38). És un prec que l'evangelista Mateu situa després del Sermó de la Muntanya i en plena activitat de Jesús, guarint malalts, cridant els primers deixebles a seguir-lo i veient amb compassió aquelles multituds desorientades i abatudes, "com ovelles sense pastor". És en el context de la seva missió que el Senyor demana pregar a l'amo dels sembrats que hi enviï més treballadors.

Amb el pas del temps és evident que la situació i els contextos socials han canviat molt, però la missió continua essent la mateixa, i la percepció que les multituds necessiten la llum i la joia de l'evangeli és també ara present en el món en que vivim. El nostre món necessita homes i dones d'esperança que siguin veritables deixebles missioners perquè la Bona Nova ressoni en els cors de tots els homes i dones.

Les nostres diòcesis experimenten la necessitat d'aquests deixebles missioners. El context social que vivim, plural, secularitzat, multicultural, hiperconnectat i amb moltes persones que viuen a les perifèries socials i existencials, és el lloc i el temps en el que el Senyor ens ha posat per fer present la joia de fe, el sentit de l'esperança i la vivència de l'amor. Ell ens envia a portar la seva vida al món: "Aneu, doncs, a tots els pobles i feu-los deixebles meus, batejant-los en el nom del Pare i del Fill i de l'Esperit Sant i ensenyant-los a guardar tot allò que us he manat. Jo soc amb vosaltres dia rere dia fins a la fi del món" (Mt 28,19-20). Pregar que enviï treballadors als seus sembrats sorgeix del seu enviament, de la missió, i es fonamenta en la fe en la seva paraula. Enguany han començat aquest curs 20 seminaristes al nostre seminari i és evidentment un gran un motiu d'alegria i d'esperança.

I preguem amb la mateixa insistència que el Senyor faci descobrir el goig de la vida com a consagració a través dels instituts religiosos i la dedicació en obres apostòliques (l'ensenyament, l'assistència, els hospitals, la clausura d'un monestir on batega el cor de l'Església...). Des de la pastoral de joves es fomenta entendre la vida com a vocació, i descobrir la de cada un amb testimonis de vida de laics compromesos, de matrimonis cristians, de sacerdots entregats i de religiosos i consagrats del tot a Jesucrist i al seu Regne. Les famílies cristianes són el bressol on, sobre tot, neixen i creixen les llavors de la crida al seguiment del Senyor.

La "Cadena de pregària per les vocacions" esdevé una oportunitat per intensificar aquesta pregària a les nostres comunitats parroquials, en els moviments, a les escoles i en tots els àmbits eclesials. És tot un mes dedicat a pregar al Senyor que enviï treballadors als seus sembrats, i que per a la nostra diòcesi de Terrassa es concreta especialment en els dies 10, 20 i 30 de novembre. A la vegada és una oportunitat per a crear grups de pregària per les vocacions a les nostres parròquies i comunitats.

† Salvador Cristau Coll
Bisbe de Terrassa

Caminem a la llum del Senyor (30 de novembre de 2025)

Hi ha paraules que marquen profundament la vida d'una persona, i algunes, especialment les últimes abans de la mort, esdevenen síntesi d'allò que ha estat el seu cor. Molts recordem les que es van difondre del papa Benet XVI: «Senyor, us estimo». També les primeres paraules d'algú que assumeix una responsabilitat acostumen a ser llegides com a orientació del que serà el seu servei. Doncs bé, quines són les primeres paraules que se'ns adrecen en començar aquest temps de l'Advent? Són aquestes: «Casa de Jacob, veniu, caminem a la llum del Senyor» (Is 2,5).

Què ens vol dir el Senyor amb aquesta crida? Que l'any que inaugurem avui, en aquest diumenge primer d'Advent, és una invitació a posar-se en camí sostingut per la seva llum. I no ho fem solitàriament, sinó com a Església –com a casa de Jacob–, com a família, caminant units, acompanyats pels nostres germans en la fe, sostenint-nos mútuament. I això vol dir que aquest és també un camí sinodal.

La litúrgia, al llarg de tot l'any, ens recordarà aquest camí en la llum. Durant l'Advent, esperarem la llum definitiva, quan Crist vindrà a il·luminar

la història i la vida de cadascun de nosaltres en el diumenge sense posta, l'últim dia, quan ressuscitarem per participar de la seva vida sense fi. En el Nadal, contemplarem com aquesta llum es fa petita i humil, accessible als nostres ulls i a les nostres mans, perquè puguem reconèixer-la i acollir-la. És el que diu sant Joan: «Nosaltres ho hem sentit, ho hem vist amb els nostres ulls, ho hem contemplat i ho hem tocat amb les nostres pròpies mans» (1Jn 1,1).

I en la Pasqua, es farà present la força d'aquesta llum que travessa la tenebra del pecat i de la mort, i que il·lumina amb la potència de la resurrecció allò que en el món i en la nostra vida és més fosc. Per això també nosaltres, marcats pel baptisme, som cridats a ser llum: «Que l'estel del matí en trobi encesa encara la flama… Crist, que, tornant d'entre els morts, s'aparegué gloriós als homes com el sol en dia serè» (Anunci de la Pasqua a la Vetlla Pasqual).

Així, finalment, se'ns demana de viure aquesta llum en la quotidianitat: en la pregària constant, en el treball de cada dia, en la vida familiar, en l'ajuda fraterna, en la presència humil al costat dels qui necessiten consol. L'Advent és un temps oportú per renovar aquesta esperança i per deixar-nos il·luminar novament per la promesa de Déu. El món, amb les seves ombres evidents –la violència, els enfrontaments, la solitud, la manca de confiança i de diàleg–, necessita creients que mantinguin encesa la flama de l'esperança. No podem resignar-nos ni tancar-nos en nosaltres mateixos. El Senyor ens crida a caminar a la seva llum: a escoltar més, a perdonar més, a sembrar gestos de pau i fraternitat allà on som.

Us convido a fer-ho amb la joia de saber que no caminem sols, Crist camina amb nosaltres, i que la seva llum no serà mai vençuda per cap tenebra. Que aquest Advent renovi la confiança que tot pot ser transformat des de dins si obrim el cor a Crist i deixem que la seva llum guiï les nostres passes cap a un món més humà i més fratern. Caminem, doncs, a la llum del Senyor.

† Salvador Cristau Coll
Bisbe de Terrassa

Una llum en la foscor (7 de desembre de 2025)

En aquest camí de l'Advent que estem fent, celebrarem demà, dilluns 8 de desembre, la Solemnitat de la Immaculada Concepció de la Verge

Maria, un misteri que resplendeix com un far d'esperança enmig d'un món convulsionat. Diu la carta als Hebreus que "arribada la plenitud del temps, Déu que en moltes ocasions i de moltes maneres havia parlat als pares per boca dels profetes..., ara en aquests dies, que són els definitius, ens ha parlat a nosaltres en la persona del seu Fill" (Hbr 1, 1-2), i és aquest fill el que ens disposem a rebre'l fet home en el misteri de Nadal. Per això, Déu en el seu amor misericordiós va preparar Maria com a "plena de gràcia", com a "tota santa", perquè hi comencés una humanitat nova.

En aquesta solemnitat hi descobrim la primera llum que Déu ens envia, la Immaculada, transparència de Déu en un món ferit per enfrontaments i guerres que aparentment no tenen fi, per tensions geopolítiques, migracions massives, fractures socials i culturals, i per una profunda crisi de l'ésser humà, que en molts casos ha perdut el sentit de la seva existència i de la seva identitat. A això s'hi afegeix una revolució tecnològica que, tot i que ofereix oportunitats immenses, també introdueix noves formes de solitud, de manipulació, de desinformació i deshumanització. Però la llum que brilla en Maria il·lumina la nostra història, també avui, en aquests temps que són els nostres i en què l'Església camina guiada pel Papa Lleó XIV, cridat a confirmar-nos en la fe i a sostenir l'esperança enmig de tantes incerteses.

Maria Immaculada no és una idea abstracta, és un anunci de la veritat, la bondat i la bellesa que no estan derrotades. Déu ha vençut el mal i Maria Immaculada és el primer fruit del seu pla de salvació per a tota la humanitat. Ella és el primer brot d'un món reconciliat, el començament de la nova creació, és la resposta de Déu a un món en crisi.

Maria Immaculada, "aurora de la salvació", és la guia segura per a aquests temps que Lleó XIV ha descrit com una hora decisiva per a la fe, la cultura i la missió. Però, què ha de significar aquesta celebració per a nosaltres? Pot ser que hem de deixar-nos interpel·lar personalment, revisant alguns aspectes de la nostra vida, i preguntar-nos: quins espais del meu cor necessiten purificació?

Quines resistències he de lliurar a Déu perquè Ell actuï? A on em crida el Senyor a dir el meu propi "faci's", com Maria? O, com estic responent a la missió evangelitzadora que el Senyor demana avui a tot el Poble de Déu?

Maria ens convida a recuperar el que és més essencial. En una cultura que valora el que és instantani, ella ens recorda el valor de la fidelitat quotidiana. En una societat que viu "cap enfora", ella ens convida a viure des de dins, des de la gràcia.

Déu ens ha donat Maria no només com un model, sinó també com una mare que vetlla pels seus fills, perquè el Jesús que ella va acollir en el seu si i que va donar a llum a Betlem, sigui ara acollit també per tots i cada un de nosaltres.

Us convido a adreçar-li aquesta pregària, la més antiga que es coneix de la història adreçada a Maria: "Sota la vostra protecció ens refugiem, oh santa Mare de Déu. No desoïu les nostres súpliques, en les nostre necessitats. En tots els perills deslliureu-nos sempre. Verge gloriosa i beneïda".

† Salvador Cristau Coll
Bisbe de Terrassa

Jesús, Messies pobre (14 de desembre de 2025)

El títol d'aquesta carta és un dels que el papa Lleó posa en la seva exhortació pastoral *Dilexi Te*, de recent publicació. La proximitat de les festes de Nadal, i també de la Campanya de Nadal de Càritas que estem realitzant, ens ha de moure a tenir-ho ben present. El mateix Jesús, recorda el pontífex, "es presenta al món no només com a Messies pobre sinó com a Messies dels pobres i per als pobres" (núm. 19). El fonament d'aquesta acció caritativa és precisament la caritat, l'amor de Déu per als més necessitats.

De fet, la nostra acció caritativa i social no és de cap manera un apèndix en la nostra fe cristiana, sinó que constitueix un dels tres pilars de la vida de l'Església, juntament amb la celebració dels Misteris de la Fe i la Predicació de la Paraula, i troba el seu sentit més profund en Jesucrist, que s'encarna i es fa home assumint la nostra carn, pobre i pecadora.

Des d'aquesta perspectiva del Senyor que ve a nosaltres, mirem la campanya de Nadal de Càritas com una nova oportunitat per compartir amb els que menys tenen una part dels nostres bens, que no són riqueses ni tresors, sinó la pregària per ells, la solidaritat i la denúncia de les injustícies, i la nostra col·laboració econòmica també. Tots ens sentim responsables dels nostres germans més pobres perquè són de la nostra família, són els nostres germans.

El Sant Pare ens recorda en la seva exhortació pastoral que "Déu mostra predilecció envers els pobres, a ells adreça la paraula d'esperança i d'alliberament del Senyor i, per això, fins i tot en la condició de pobresa o debilitat, ja ningú s'ha de sentir abandonat. I l'Església, si vol ser de Crist, ha de ser l'Església de les Benaurances, una Església que fa espai

als petits i camina pobra amb els pobres, un lloc on els pobres tenen un espai privilegiat" (núm. 20).

El lema de la Campanya d'enguany, *Fem que una vida digna no sigui qüestió de sort*, incideix en la dignitat de la vida de les persones, que no és qüestió de tenir bona o mala sort en la vida, sinó que hi ha unes causes que provoquen aquestes situacions i davant les quals els cristians no podem restar indiferents. En definitiva es tracta de posar en pràctica les actituds que trobem en Jesús a l'evangeli, la compassió i la misericòrdia, que el mateix Senyor va elevar a la categoria de Benaurances.

El Papa Lleó, però, amb una mirada realista reflexiona i ens diu que "moltes vegades em pregunto per què, tot i que les Sagrades Escriptures són tan precises a propòsit dels pobres, molts continuen pensant que poden excloure els pobres de les seves atencions" (núm. 23). Hem d'afirmar que la nostra fe ens compromet a no excloure ningú de les nostres atencions. Campanyes com la de Nadal i totes les activitats i projectes que es porten a terme des de moltes institucions d'Església són signes de la predilecció i de l'amor de Déu a aquestes persones, germans nostres, més necessitades. Com ens diu el Papa Lleó són membres de la nostra família, i aquesta atenció no ha de quedar reduïda a unes campanyes o institucions, ha de formar part tot l'any del nostre cor de cristians.

A les portes de la celebració del Nadal, se'ns ofereix una nova oportunitat d'expressar l'amor que hem rebut de Déu, l'amor que ell ens té, en gestos concrets de proximitat, d'estimació i de solidaritat. Sens dubte que aquesta serà una bona preparació per al Nadal del Senyor.

† Salvador Cristau Coll
Bisbe de Terrassa

Nadal (21 de desembre de 2025)

Acostumem a dir que durant l'Advent anem fent un camí cap a Betlem, anem a trobar-nos amb el Senyor en el Nadal. Això és veritat, certament, però no del tot, en realitat no som nosaltres els que hi anem, és Ell que ve a nosaltres, i nosaltres l'hem d'acollir com Ell vol ser acollit.

De fet, el més important en aquest temps d'Advent és netejar el camí de la nostra vida, netejar el nostre cor, posar ordre perquè pugui venir i entrar el Senyor. Quan diem que Déu ve al món volem dir que ve a cada un de

nosaltres, perquè nosaltres som el món que Ell estima i seva vinguda és per estar amb nosaltres, per comunicar-nos l'amor que ens té, que és l'únic que pot salvar- nos de nosaltres mateixos, de la nostra pròpia misèria, del nostre pecat. El profeta Isaïes ho expressava així segles abans: "Escolteu una veu que crida: Obriu en el desert un camí al Senyor, aplaneu en l'estepa una ruta per al nostre Déu. S'alçaran les fondalades, s'abaixaran les muntanyes i els turons, el terreny escabrós serà una plana i la serralada, una ampla vall" (Is 40, 3–5). Aquest és el treball principal que hem de dur a terme per rebre el Senyor que ve a nosaltres, perquè, com afirma Isaïes, "Llavors apareixerà la glòria del Senyor".

Posem per cas que ens anunciessin una visita molt important a casa nostra, la visita d'algú que, a més a més, nosaltres estimem. Ben segur que arreglaríem la casa, faríem neteja, ho disposaríem tot per tal que la visita que esperem es trobés a gust amb nosaltres, a casa nostra. Això és el que vol dir el profeta Isaïes, això és el que vol dir també Joan el Baptista "que predicava així al desert de Judea: «Convertiu-vos, que el Regne del cel és a prop». És d'Ell que deia el profeta Isaïes: «Una veu crida en el desert: "Obriu una ruta al Senyor, aplaneu-li el camí"» (Mt 3, 1-2).

En les celebracions d'aquestes festes en acostarem a venerar la imatge del nen Jesús, i aquests dies contemplarem el pessebre a les nostres llars o a la parròquia; en aquests gestos hem de poder descobrir el misteri d'amor que se'ns manifesta en el naixement de l'Infant, el Fill de Déu, ja que "Déu estima tant el món que li ha donat el seu Fill únic, perquè no es perdi cap dels qui creuen en ell, sinó que tinguin vida eterna" (Jn 3, 16). És el misteri d'un amor infinit, que vol comunicar-se als cors de tots els homes i dones de la terra per a ser veritablement feliços.

I ho comunica no només amb paraules sinó també amb fets, venint "en persona", perquè no en quedi dubte. Això ens implica i ens compromet a tenir en compte nosaltres també els nostres germans, especialment amb els que més ho necessiten. Si Déu m'estima tant a mi, com puc deixat jo d'estimar el meu germà? Si Déu ha vingut i ve a compartir la seva vida amb mi, com no compartir-la jo amb els altres? És precisament en aquest context que hem de situar i hem d'entendre la col·lecta de Nadal a través de Càritas que avui es duu a terme a totes les parròquies i esglésies per als germans més necessitats. Si Déu ho ha compartit tot amb nosaltres, com podem nosaltres deixar de compartir una mica amb els germans?. Si Déu ha estat generós amb nosaltres, siguem-ho també amb els germans!

† Salvador Cristau Coll
Bisbe de Terrassa

La Sagrada Família: escola de vida (28 de desembre de 2025)

A l'evangeli llegim que Jesús «creixia, avançava en enteniment i es guanyava el favor de Déu i dels homes» (Lc 2,52), i això ens convida a tornar la mirada cap a Natzaret, amb serenor i amb profunditat. Allà, en una casa petita i senzilla, en una família humana, el Fill de Déu va aprendre a parlar, a treballar, a pregar al Pare i a estimar. D'aquesta manera Déu ha volgut entrar en la nostra història, d'aquesta forma tan quotidiana: creixent en una veritable família humana. Aquest fet esdevé una mostra que la família és un do preciós: és el lloc on neix la vida, on es forma la confiança, on el cor comença a descobrir el llenguatge de l'amor.

En aquest diumenge de la Sagrada Família, mirem amb gratitud les nostres famílies. Les llars, amb tot el que tenen de llum i de fragilitat, són també un regal que Déu ens confia. No hi ha famílies perfectes, però sí moltes famílies que estimen, que lluiten, que aguanten dies difícils, i que tornen a aixecar-se una vegada i una altra per tornar a començar. I en aquesta realitat tan humana com és família, Déu hi és present, moltes vegades en silenci, com ho feia a Natzaret, però present de tal manera que la sosté.

La família de la llar de Natzaret ens mostra que cada dia pot ser un espai de gràcia. Jesús va créixer en la proximitat d'un pare i d'una mare que l'acompanyaven amb tendresa i constància. És bonic pensar-ho: Déu es deixa educar per l'amor senzill de Maria i de Josep. I continua entrant a les nostres cases a través d'un gest d'atenció, d'una paraula amable, d'un perdó que arriba al moment menys pensat.

També volem tenir presents les famílies que passen per moments dolorosos: separacions, relacions que no han pogut continuar, històries que han pres un altre camí. No ho mirem amb judici, sinó amb respecte i proximitat. La vida és complexa i sovint fràgil. La gràcia de Déu no s'apaga quan una història es trenca; al contrari, sovint hi actua amb una paciència especial, obrint camins nous, sostenint el que encara pot florir, guarint allò que fa mal. També aquí hi ha lloc per a l'esperança.

La família és un regal perquè és el primer lloc on s'aprèn a confiar. On es descobreix que som estimats sense haver de demostrar res, on cadascú és valorat no pel que té sinó pel que és, com deia el papa Sant Joan Pau II. És un taller –humil, de vegades feixuc, però fecund– on Déu modela el cor i el prepara per estimar.

Natzaret ens recorda que no calen grans gestes per ser fidels. Maria i Josep van viure la vida sobre la marxa –podríem dir–, amb la fe senzilla i una esperança que els permetia sostenir allò que no entenien. I així també passa a moltes llars avui dia, amb feina, amb silencis que eduquen, amb gestos que no surten mai a cap lloc però que donen caliu a la vida.

En aquest dia, demanem que les nostres famílies siguin espais de pau, de confiança i de respecte. Que cadascú hi trobi lloc per créixer, per aprendre a estimar, per deixar-se ajudar. I que la llum suau de la Família de Natzaret il·lumini els nostres cors i ens ajudi a custodiar amb amor aquest do tan gran que Déu ens fa: la família, l'escola de vida, on s'aprèn a estimar i on Jesús continua creixent discretament enmig nostre.

† Salvador Cristau Coll
Bisbe de Terrassa

Activitats del Sr. Bisbe

Mes de novembre

Dia 4: Visites programades

Sessió d'economia per la Campanya de Germanor a les 20.30h a Sant Esteve de Granollers

Dia 5: Visites programades

Sessió d'economia per la Campanya de Germanor a les 20.30h a Sant Pere Octavià de Sant Cugat del Vallès

Dia 6: Missa a les 8h a la capella de les Missioneres de la Caritat a Sabadell

Visites programades

Dia 7: Sessió del Consell Presbiteral a les 11h en el Bisbat

Dia 8: Trobada jubilar de les confraries i germandats a les 18h en el Santuari de la Mare de Déu de la Salut

Dia 9: Trobada de germanor hospitalària organitzada per la Hospitalitat Interdiocesana de la Mare de Déu de Lourdes a les 11.0h en el recinte firal de Terrassa

Dia 11: Visites programades

Missa de festa major a Sant Martí de Cerdanyola a les 19.30h

Dies 12-3: Visites programades

Dies 14-16: XIII Jornades Transmet: "Crec en l'Església"

Dia 14: Consell episcopal

Dia 15: Confirmacions a les 20h a Santa Maria de Cardedeu

Dia 16: Confirmacions a les 11h a la Mare de Déu del Carme de Terrassa

Dies 18-21: Assemblea Plenària de la Conferència Episcopal Espanyola a Madrid

Dia 22: Sessió del Consell Pastoral Diocesà a les 10h en el Bisbat

Confirmacions a les 20h a Sant Esteve de Parets del Vallès

Dia 23: Confirmacions a les 11h a la Sagrada Família de Terrassa

Dia 25: Visites programades

Dies 26-27: Visites programades

Dia 28: Consell episcopal

Dia 29: Trobada de diaques a les 10h en el Seminari Diocesà a Valldoreix

Confirmacions a les 19h a Sant Esteve de La Garriga

Dia 30: Confirmacions a les 11h a Sant Esteve de Granollers

Dies 30-1: Trobada de preveres joves a Caldes de Montbui

Mes de desembre:

Dia 1: Recés d'advent del clergat a Caldes de Montbui a les 11h. Predica Mons. Xabier Gómez OP, bisbe de Sant Feliu de Llobregat

Trasllat de les restes de la beata Josefina Sauleda OP al monestir de Sant Domènec de Guzmán a Sant Cugat del Vallès a les 17h

Dia 3: Visites programades

Reunió de la Comissió de Sosteniment a les 19h en el Bisbat

Dia 4: Acte institucional amb motiu del 30 aniversari del Centre Sara a la parròquia del Santíssim Salvador de Sabadell a les 11h

Dia 5: Visites programades

Dies 5-7: Convivència del Seminari a Tartera (Cerdanya)

Dia 7: Missa a les 12h a Sant Andreu de Vallgorguina i benedicció de la nova porta del temple

Vetlla interdiocesana de la Immaculada a la Basílica de la Mercè de Barcelona a partir de les 19h

Dia 8: Missa en la Solemnitat de la Immaculada a les 12h a la Catedral i participació en els actes de la festa del Centre Social Catòlic de Terrassa

Clausura del Curset de Cristiandat a Cales de Montbui a les 19h

Dia 9: Visites programades

Dia 10: Consell Diocesà de Càritas a les 11h en el Bisbat

Dia 11: Cantada de nadales de les escoles de la diòcesi a les 11h a la parròquia de Sant Cristòfol de Terrassa

Conferència a la parròquia de Sant Pere Octavià de Sant Cugat del Vallès sobre Fe i Església a les 20.30h

Dia 12: Consell episcopal

Dia 13: Confirmacions a la Mare de Déu del Roser de Cerdanyola del Vallès a les 19h

Dia 14: Confirmacions a Sant Joan de Campins a les 10.30h

Pessebre vivent a la Mare de Déu del Roser de Cerdanyola del Vallès a les 18h

Dia 16: Visites programades

Missa a la parròquia de la Sagrada Família de Sabadell amb motiu de la trobada de Nadal de Càritas arxiprestal a les 17h

Dia 18: Visites programades

Celebració de Nadal a l'Escola diocesana Mare de Déu de la Salut a Sabadell a les 19h

Dia 20: Representació de Pastorets de la parròquia en el Centre Cultural de Cardedeu a les 17h

Dia 21: Inici de ministeri de fra Miguel Coronado OFM a la parròquia de Sant Francesc d'Assís de Sabadell a les 11h

Dinar de Nadal de la Hospitalitat de Lourdes a Barcelona

Dia 22: Consell episcopal

Felicitació de Nadal en el Bisbat a les 13h

Dia 23: Visites programades

Missa de Nadal i dinar en el Seminari diocesà a les 13.30h

Dia 24: Missa de Nadal al Centre penitenciari de Quatre Camins, a La Roca del Vallès, a les 17h

Missa de la nit de Nadal a la Catedral a les 23h

Dia 25: Missa de Nadal amb Benedicció Apostòlica a la Catedral a les 12h

Dia 27: Rebuda del Patge Xiu-Xiu de Terrassa a la Catedral a les 17h

Dia 28: Missa de cloenda de l'any jubilar 2025 a la Catedral a les 20h

Dia 29: Trobada de Nadal del clergat diocesà al Bisbat a partir de les 9:30h

Secretaria General i Cancelleria

Defunció

Defunció de Mn. Josep Rius-Camps

El dia 19 de novembre de 2025 va morir a Barcelona Mn. Josep Rius-Camps, prevere de l'Església de Terrassa, a l'edat de 92 anys.

Mn. Josep Rius-Camps va néixer a Esparraguera (Barcelona) el 15 de juny de 1933. Realitzà els estudis de llatí, filosofia i teologia en el Seminari Menor de La Conreria i, posteriorment, en el Seminari Conciliar de Barcelona. Fou ordenat prevere pel Dr. Gregorio Modrego, arquebisbe-bisbe de Barcelona, el 21 de setembre de 1957.

Posteriorment es va llicenciar en Teologia (1959) a la Pontifícia Universitat Gregoriana i es doctorà en Ciències Eclesiàstiques Orientals (1968) en el Pontifici Institut Oriental de Roma.

Al llarg de la seva llarga trajectòria acadèmica, a més de professor en el Seminari Menor, ha estat docent i investigador en diversos centres universitaris com la Facultat de Teologia de Catalunya, el Pontifici Institut Agustinianum de Roma o la Universitat de Münster (Alemanya).

Va escriure i dirigir diversos estudis eclesiàstics en diverses llengües centrats en la patrística i el Nou Testament. Entre aquests, destaca l'edició bilingüe (grec-català) dels dos volums dels escrits de sant Lluc: "Demostració a Teòfil. Evangeli i Fets dels Apòstols segons el Còdex Beza". També va ser el director de la Revista Catalana de Teologia des de la seva fundació l'any 1976 fins al 2008.

Pastoralment ha estat sempre associat a la població de Montcada i Reixac, més en concret, a la parròquia de Sant Pere de Reixac. Fou nomenat

encarregat d'aquesta l'any 1980 i sempre s'hi ha mantingut. Durant algun temps va ser també adscrit a les altres parròquies de Montcada.

Recentment s'havia traslladat a viure a la Residència de la Fundació Valldejuli de Barcelona.

La missa exequial pel seu etern descans va tenir lloc el dijous 20 de novembre, a les 5 de la tarda (17h) a la parròquia de Sant Ildefons de Barcelona (c/ Madrazo 92, 08021 Barcelona) i fou presidida per Mn. Joan Torra i Bitlloch, rector de l'Ateneu Universitari Sant Pacià de Barcelona.

Nomenaments

Mn. Javier Marquínez, administrador parroquial de Sant Pere de Reixach

Mn. Hernán Urdaneta Fernández, administrador parroquial de Sant Pere de Vilamajor

Mn. Josep Montoya Viñas, diaca adscrit a Sant Pere d'Octavià, a Sant Cugat del Vallès

Admissió a Ordes

El dimarts 25 de novembre a la Capella del Seminari diocesà a Valldoreix a les 2/4 de 8 del vespre Mons. Salvador Cristau, Bisbe diocesà, admeté a ordes els seminaristes:

Pedro Serra Gallo

Ignasi Vila Bas

Comunicacions diocesanes

A l'atenció dels preveres i diaques de la diòcesi

Terrassa, 12 de desembre de 2025

Benvolguts,

El proper dilluns 29 de desembre tindrà lloc la trobada de Nadal del clergat de la diòcesi sota la presidència de Mons. Salvador Cristau Coll, Bisbe de Terrassa.

Ens trobarem a les 9:30h del matí a la seu del Bisbat de Terrassa (Vinyals, 47-49 08221 Terrassa), on tindrem la trobada del clergat i, en acabar, resarem junts la pregària litúrgica de Sexta.

En acabar, cap a les 13:45h, compartirem el dinar amb els seminaristes i ens felicitarem el Nadal. Com en els darrers anys, el dinar tindrà lloc a *Pedritxes Restaurant*, a Matadepera (BV-1221, C.D. Terrassa Hockey, Matadepera). A l'entrada hi ha un aparcament ampli. Adjuntem plànol per arribar-hi des del Bisbat.

L'aportació econòmica al preu del dinar serà de 20€ que es poden abonar aquell dia en efectiu o bé a través de donatiu Bizum a l'organització amb el codi 00023.

Per a una millor organització us demanem que confirmeu la vostra assistència, tant a la trobada com al dinar, a aquesta Secretaria general, abans de dimarts 23 de desembre a través del formulari enviat per correu electrònic o bé trucant al telèfon del Bisbat en horari d'oficina (937 337 120).

Rebeu una cordial salutació,

Mn. Eduardo Pire Mayol
Secretari general i Canceller

Vida diocesana

Crònica del Consell Presbiteral

El divendres 3 de novembre es va reunir la darrera sessió de l'actual Consell Presbiteral sota la presidència de Mons. Salvador Cristau, Bisbe de Terrassa.

Després de la salutació del bisbe Salvador recordant que aquest és el darrer consell i properament es convocaran les eleccions per elegir-ne el nou, donà les gràcies als consellers per la seva dedicació durant aquests tres anys i demanà a tots que treballessin en línia de continuïtat en la vida diocesana.

Com a tema de reflexió es va presentar el resum elaborat amb les aportacions dels diferents arxiprestats sobre la proposta de reestructuració de serveis i activitats. En el diàleg posterior es remarcaren els següents elements:

– l'objectiu i la motivació central és l'evangelització, a partir de la realitat concreta dels recursos humans i materials que es disposa,

– no hi ha d'haver un únic model evangelitzador ni d'estructuració, perquè la realitat és diversa,

– aquesta reestructuració s'ha de fer en el marc de cada arxiprestat, refermant la importància de la comunitat parroquial,

– és important estrènyer els llaços de comunió entre el clergat i una major coordinació en els serveis; ser més positius i esperançats,

– potenciar les comunitats parroquials com a espais d'acolliment, de pregària i d'adoració,

– treballar sinodalment tots, entre els clergues i amb els laics,

– cal conscienciar primer els preveres i diaques en aquest canvi de mentalitat i aleshores conscienciar els laics de treballar per la seva formació,

– caldria definir més clarament cap a on anem, amb una proposta de màxims i una temporització de les prioritats i els objectius a assolir, amb gradualitat.

El Sr. Bisbe agraí les aportacions, essent conscients de les nostres pobreses, dedicar-nos a l'evangelització i recordant que la carta *Novo Millenio Ineunte* de Sant Joan Pau II marca les prioritats a assumir en aquest nou mil·lenni. Aquestes aportacions s'incorporaran al document de treball que s'està fent amb els arxiprestes.

Un altre tema a tractar va ser la proposta en l'àmbit de la Província Eclesiàstica de Barcelona de crear la Fundació Manuel Trens que agrupi les peces del fons del Museu diocesà de Barcelona dels anys 1917-1936 sobre les quals la documentació es va perdre a la Guerra Civil. Els consellers opinaren favorablement a la seva creació en l'àmbit interdiocesà.

Seguidament es presentaren les Jornades Transmet i la seva motivació, així com el treball que s'està fent sobre el Compliment Normatiu i el treball sobre la sinodalitat que ha començat a fer l'Equip Sinodal Diocesà i del qual en properes reunions s'informarà i es tractarà també en el nou Consell Presbiteral.

Crònica del Consell Pastoral Diocesà

La sessió del Consell Pastoral Diocesà va tenir lloc el dissabte 22 de novembre i va ser presidida per Mons. Salvador Cristau, Bisbe de Terrassa.

En aquesta ocasió el Consell centrà el seu treball sobre el sentit de pertinença a l'Església, que és un dels objectius d'aquest curs. A partir de dues exposicions sobre la manera com això es treballa en una parròquia gran i de barri i en una parròquia més petita i de poble, els testimonis remarcaren la importància de la participació dels laics en els serveis parroquials, arxiprestals i diocesans, l'acolliment als nouvinguts, la corresponsabilitat i generar propostes que ajuden a estrènyer les relacions humanes, a partir de trobades, aplecs i àpats comunitaris.

Seguidament els consellers remarcaren els següents elements:

– per créixer en el sentit de pertinença cal treballar la corresponsabilitat amb els laics, que han d'assumir responsabilitats concretes,

– és important la transversalitat en els projectes, de tal manera que afectin a tots els àmbits i a les diferents edats,

– conèixer i compartir les experiències de llocs concrets ajuda les altres comunitats a proposar-ne de propis,

– treballar a nivell arxiprestal és de gran ajuda, compartint serveis, organitzant alguna trobada anual de les parròquies,

– compartir serveis entre parròquies en l'àmbit de l'arxiprestat és important,

– és important a nivell diocesà tenir una trobada anual que aplegui els cristians,

– els consells pastorals parroquials i arxiprestals han de ser espais dinamitzadors d'aquest sentit de pertinença,

– és important la presència en les xarxes socials,

– el treball sobre la sinodalitat ha d'ajudar a sentir-se corresponsable en la missió de l'Església a la diòcesi.

A la segona part del Consell es va fer una presentació de l'exhortació *Dilexi Te* del papa Lleó i del treball que està realitzant l'Equip Sinodal Diocesà i del qual properament es tractarà també en aquest Consell per tal de concretar els aspectes a implementar en la diòcesi, especialment en tres línies d'acció: la conscienciació i formació, la implementació en organismes diocesans (consells, participació, mecanismes de decisió) i la transparència i rendició de comptes a nivell pastoral i econòmic.

Crònica diocesana

Celebració dels màrtirs

El proppassat dia 6 de novembre l'Església feu memòria dels Màrtirs de la persecució religiosa en el segle XX a Espanya. Entre ells hi ha dos preveres diocesans del nostre territori, el Dr. Josep Guardiet, enterrat a l'església de Sant Pere de Rubí, i Mn. Gaietà Clausellas, enterrat a l'església de Sant Fèlix de Sabadell.

Participació en el jubileu del món educatiu

Entre els dies 27 d'octubre i 2 de novembre va tenir lloc a Roma el Jubileu del Món Educatiu, amb participació dels representants de la delegació d'Ensenyament també de la diòcesi de Terrassa, els quals participaren en els actes organitzats amb aquest motiu, juntament amb els altres de les diòcesis espanyoles.

Trobada de professors de religió

El dissabte 8 de novembre va tenir lloc la primera trobada del curs amb els mestres i professors de religió. Va ser a les Esglésies de Sant Pere durant el matí i consistí en una visita guiada i una explicació del sentit de la litúrgia, a càrrec de Mn. Antoni Deulofeu.

Trobada jubilar de confraries i germandats

El dissabte 8 de novembre a la tarda va tenir lloc la trobada jubilar de les confraries i germandats presents a la diòces. Va consistir en una Missa presidida pel bisbe Salvador al Santuari de la Mare de Déu de la Salut i una estona posterior de compartir entre tots els participants.

Celebració de les Jornades Transmet

Els dies 14 al 16 de novembre es van celebrar les XIII Jornades Transmet amb el lema *Crec en l'Església*. Divendres al vespre 250 joves participaren

en l'Escola de Pregària a la Catedral presidida pel bisbe Salvador, i 300 persones el dissabte a la jornada de formació en la que el bisbe emèrit de Córdoba, D. Demetrio Fernández, pronuncià la conferència marc, seguida d'uns tallers de concreció. I el diumenge, 200 persones s'aplegaren a l'església de Sant Esteve de Granollers per l'acte cultural amb una evocació sobre la mirada de fe davant els conflictes i un concert d'orgue a benefici de Càritas Internacional per l'Orient Mitjà.

Terrassa participa a les jornades de catequistes

Entre els dies 7 i 9 de novembre Tortosa acollí la trobada anual de formació de catequistes de Catalunya. Enguany s'ha reflexionat sobre noves estratègies pedagògiques, la neuroeducació i l'ús responsable de la tecnologia. Entre els participants hi havia una bona representació de la diòcesi.

Terrassa participa a la trobada de Lifeteen

Dissabte 15 de novembre prop de 200 adolescents de la diòcesi van participar en la trobada d'adoració que Lifeteen Espanya organitzà a la Sagrada Família de Barcelona. Els joves egarencs es trobaren amb altres joves provinents de diferents llocs d'Espanya on també es segueix aquest mètode d'evangelització.

Indulgència plenària al Santuari de Schoenstatt

Amb motiu del Centenari de l'Institut de les Germanes de Maria de Schoenstatt, el Sant Pare ha concedit el do de la indulgència plenària per a tots els santuaris, esglésies i capelles de Schoenstatt que es trobin sota la responsabilitat d'aquesta comunitat, durant tot l'any jubilar, des de l'1 d'octubre del 2025 fins al 26 de novembre.

A la nostra diòcesi tenim el Santuari de Schoenstatt de Valldoreix, amb les portes obertes per rebre tothom que vulgui acostar-se a rebre aquest regal amb anhels de conversió, ja sigui com a parròquia, col·legi, família o individualment.

La pastoral obrera participa a la trobada de la CEE

Cinc militants vinculats a la Pastoral Obrera de la diòcesi, amb altres procedents d'altres bisbats catalans, han participat a El Escorial (Madrid) de les XXXI Jornades de Pastoral del Treball de la CEE els dies 22 i 23 de novembre. Han treballat sota el lema "L'Evangelització del món obrer en un canvi d'època", amb especial incís en la presència de la pastoral obrera a les parròquies.

Terrassa participa en la trobada de col·legis diocesans

Entre els dies 24 i 26 de novembre ha tingut lloc a Toledo la VIII Trobada de col·legis Diocesans organitzada per la Comissió Episcopal per l'Educació i la Cultura de la CEE. Representants de la diòcesi de Terrassa hi van participar també. Ha estat un encontre per treballar i posar en comú la feina de les anteriors trobades sobre la identitat, la gestió i el projecte pedagògic del que ha de ser una escola diocesana. En aquesta trobada es va treballar l'exhortació i la carta de Lleó XIV sobre l'educació.

Trobada de formació dels diaques

Dissabte 29 de novembre el Seminari Diocesà va acollir la primera trobada de formació dels diaques d'aquest curs. En aquesta ocasió el bisbe Salvador va presentar l'exhortació del papa *Dilexi Te* i les seves implicacions en el ministeri i la dedicació dels diaques.

Recés d'advent del clergat

Dilluns 1 de desembre Mons. Xabier Gómez OP, bisbe de Sant Feliu de Llobregat, va predicar el recés d'advent al clergat diocesà. La trobada va tenir lloc a la casa d'espiritualitat de Caldes de Montbui i començà a les 11h. El Sr. Bisbe reflexionà sobre com viure l'advent en el context actual i en el marc de l'any jubilar dedicat a l'esperança.

Trasllat de les restes de la beata Josefina Sauleda, OP. màrtir

Dilluns 1 de desembre a la tarda va tenir lloc el trasllat de les restes de la beata Josefina Sauleda Paulís OP (1885-1936), que estava enterrada en l'extint monestir de Montsió, a Esplugues de Llobregat, fins al Monestir de Sant Domènec de Guzmán de dominiques, a Sant Cugat del Vallès. Va presidir la Missa Mons. Salvador Cristau, bisbe de Terrassa, i estigué acompanyat per Mons. Xabier Gómez OP, bisbe de Sant Feliu del Llobregat, on es trobava l'extint monestir.

30 anys del Centre Sara a Sabadell

El Centre Sara va celebrar el divendres, 5 de desembre, el seu 30è aniversari amb un acte institucional a Sabadell, a la parròquia del Santíssim Salvador. Va presidir l'esdeveniment Mons. Salvador Cristau, bisbe de Terrassa, acompanyat per la Sra. Mònica Martínez, Directora General i la Sra. Sílvia Pérez, regidora de Salut de l'Ajuntament de Sabadell. Participaren representants d'institucions, treballadors de Càritas, voluntaris i especialment usuaris del Centre al llarg d'aquests anys. Durant l'acte hi hagueren intervencions diverses explicant la trajectòria d'aquest centre, expressió de la caritat cristiana envers els més necessitats.

Convivència del Seminari

Del 6 al 8 de desembre va tenir lloc la Convivència dels seminaristes a la Residència de la Immaculada de Tartera (Prats i Sansor), de les germanes Carmelites de Sant Josep, a La Cerdanya. Van ser dies de convivència, de pregària i de reflexió, a més d'excursions. Els va acompanyà també en els primers dies Mons. Cristau.

Benedicció de la nova porta de l'església de Vallgorguina

Diumenge 7 desembre al matí el bisbe Salvador va celebrar la Missa a la parròquia de Sant Andreu de Vallgorguina. En acabar la celebració va fer la benedicció de la nova porta restaurada de l'església (una part restaurada i l'altra nova) amb ajuda de la parròquia i l'ajuntament. Va concelebrar Mn Jaume Casas, rector, i hi va assistir Mn Raul Lerones, diaca. Hi hagué representació de l'Ajuntament en la persona de diverses regidores i el poble omplí el temple.

Participació en la Vetlla de la Immaculada

Diumenge 7 de desembre al vespre va tenir lloc a la Basílica de la Mercè de Barcelona la Vetlla de la Immaculada de les diòcesis de la província eclesiàstica. Enguany ha presidit l'arquebisbe de Barcelona, el cardenal Omella, i hi han assistit els altres bisbes, entre ells el bisbe Salvador. La música va estar a càrrec de joves de la delegació de joventut de Terrassa.

Cantada de Nadales de les escoles de la diòcesi

El dijous 11 de desembre al matí va tenir lloc a la Parròquia de Sant Cristòfol de Terrassa la Cantada de Nadales de les escoles de la diòcesi integrades en la Fundació Escola i Vida. El Sr. Bisbe va presidir l'acte, desitjant un Sant Nadal a les famílies, alumnes i professors dels centres educatius. Abans de la cantada el bisbe va visitar la parada de pastissos organitzada pels alumnes del PFI d'auxiliar de cuina de l'Escola Ramon Pont.

La parròquia de Badia celebra 50 anys

El dissabte 20 de desembre la parròquia de la Mare de Déu de la Mercè a Badia del Vallès celebrà el 50 aniversari de la seva creació. L'acte central fou la Missa solemne presidida pel Vicari General i concelebrada pel rector actual i altres preveres que han servit la parròquia als llarg d'aquests anys. Properament es presentarà un llibre que recull la trajectòria d'aquesta comunitat parroquial.

Felicitació de Nadal del bisbe Salvador als treballadors del Bisbat

El passat 22 de desembre, el Bisbe va felicitar el Nadal a tots els empleats del Bisbat, i els va expressar els seus millors desitjos per a les festes. El Vicari General introduí l'acte fent-se ressò dels esdeveniments més importants en aquest any i felicitant el Sr. Bisbe en nom de la diòcesi. Seguidament el bisbe Salvador recordà que tot i cloure's l'any sant de l'esperança, l'esperança no s'acaba i continua. L'acte va concloure amb un aperitiu, on els assistents van poder gaudir d'un moment de convivència i companyonia.

El Sr. Bisbe celebra el Nadal a la presó i a la Catedral

El 24 de desembre, el Sr. Bisbe, com és costum, celebrà la Missa de Nadal al Centre Penitenciari de Quatre Camins a la tarda, i al vespre la Missa de la Nit de Nadal a la Catedral. L'endemà, dia 25, celebrà la Solemnitat de Nadal també a la Catedral i impartí la Benedicció apostòlica. A la Catedral, i als altres temples de la diòcesi es van aplegar un gran nombre de fidels per celebrar el naixement de Crist.

Cloenda de l'Any Jubilar

El diumenge 28 de desembre el bisbe Salvador va presidir la Missa a les 20h a la Catedral amb motiu de la Cloenda de l'Any Jubilar 2025. El prelat va recordar en les seves paraules que tot i que acaba l'any jubilar dedicat a l'esperança, l'esperança no s'acaba i ha de continuar guiant la nostra singladura com a cristians.

A la diòcesi aquest any Jubilar s'ha viscut amb la participació en diferents peregrinacions a Roma, com la de joves a l'estiu, amb prop de 700 diocesans, però també s'hi ha estat present en els jubileus dels catequistes, dels migrants, dels professors de religió, de les escoles catòliques, dels moviments, dels diaques, dels seminaristes i dels preveres. I els tres temples jubilars diocesans, la Catedral, la Salut i Sant Esteve de Granollers han acollit grups i persones que hi ha peregrinat. Un dels pelegrinatges més especials va ser la celebració al Santuari de la Mare de Déu de la Salut de la missa d'acció de gràcies amb motiu de la cloenda dels actes del vintè aniversari de la creació de la diòcesi, el proppassat 15 de juny, una veritable trobada diocesana d'autèntica fraternitat eclesial.

Trobada de Nadal del clergat

El dilluns 29 de desembre va tenir lloc la tradicional trobada de Nadal del clergat de la diòcesi. Preveres i diaques es trobaren al matí al Bisbat en una jornada de reflexió sobre l'espiritualitat del ministre ordenat en el context social i religiós actual, i es compartiren pistes i concrecions per a viure-la. Seguidament tingué lloc el dinar de germanor en un restaurant amb la participació també dels seminaristes de la diòcesi.

Santa Seu

Sant Pare

CARTA APOSTÓLICA
IN UNITATE FIDEI
EN EL 1700 ANIVERSARIO DEL CONCILIO DE NICEA

1. En la unidad de la fe, proclamada desde los orígenes de la Iglesia, los cristianos están llamados a caminar concordes, custodiando y transmitiendo con amor y con alegría el don recibido. Esto se expresa en las palabras del Credo: «Creemos en Jesucristo, Hijo único de Dios, que por nuestra salvación bajó del cielo», formuladas por el Concilio de Nicea, el primer acontecimiento ecuménico de la historia del cristianismo, hace 1700 años.

Mientras me dispongo a realizar el Viaje Apostólico a Turquía, con esta carta deseo alentar en toda la Iglesia un renovado impulso en la profesión de la fe, cuya verdad, que desde hace siglos constituye el patrimonio compartido entre los cristianos, merece ser confesada y profundizada de manera siempre nueva y actual. Al respecto, ha sido aprobado un rico documento de la Comisión Teológica Internacional: *Jesucristo, Hijo de Dios, Salvador. El 1700 aniversario del Concilio Ecuménico de Nicea*. A él remito, porque ofrece útiles perspectivas para profundizar en la importancia y actualidad no sólo teológica y eclesial, sino también cultural y social del Concilio de Nicea.

2. «Comienzo del Evangelio de Jesucristo, Hijo de Dios»: así san Marcos titula su Evangelio, resumiendo todo su mensaje precisamente en el signo de la filiación divina de Jesucristo. Del mismo modo, el apóstol Pablo sabe que está llamado a anunciar el Evangelio de Dios sobre su Hijo muerto y resucitado por nosotros (cf. *Rm* 1,9), que es el "sí" definitivo de Dios a las promesas de los profetas (cf. 2 *Co* 1,19-20). En Jesucristo, el Verbo que era Dios antes de los tiempos y por medio del cual todo fue hecho –recita el prólogo del Evangelio de san Juan–, «se hizo carne y habitó entre

nosotros» (*Jn* 1,14). En Él, Dios se ha hecho nuestro prójimo, de modo que todo lo que hagamos a cada uno de nuestros hermanos, a Él se lo hacemos (cf. *Mt* 25,40).

En este Año Santo dedicado a Cristo, quien es nuestra esperanza, es una coincidencia providencial que se celebre también el 1700 aniversario del primer Concilio Ecuménico de Nicea, que en el 325 proclamó la profesión de fe en Jesucristo, Hijo de Dios. Este es el corazón de la fe cristiana. Aún hoy, en la celebración eucarística dominical pronunciamos el Símbolo Niceno-constantinopolitano, profesión de fe que une a todos los cristianos. Ella nos da esperanza en los tiempos difíciles que vivimos, en medio de muchas preocupaciones y temores, amenazas de guerra y violencia, desastres naturales, graves injusticias y desequilibrios, hambre y miseria sufrida por millones de hermanos y hermanas nuestros.

3. Los tiempos del Concilio de Nicea no eran menos turbulentos. Cuando comenzó, en el 325, aún estaban abiertas las heridas de las persecuciones contra los cristianos. El Edicto de tolerancia de Milán (313), promulgado por los emperadores Constantino y Licinio, parecía anunciar el amanecer de una nueva era de paz. Sin embargo, tras las amenazas externas, pronto surgieron disputas y conflictos en la Iglesia.

Arrio, un presbítero de Alejandría de Egipto, enseñaba que Jesús no es verdaderamente el Hijo de Dios; aunque tampoco una simple criatura, sería un ser intermedio entre el Dios inalcanzablemente lejano y nosotros. Además, habría habido un tiempo en el que el Hijo “no era”. Esto concordaba con la mentalidad de la época y por ello resultaba plausible.

Pero Dios no abandona a su Iglesia, suscitando siempre hombres y mujeres valientes, testigos de la fe y pastores que guían a su pueblo e indican el camino del Evangelio. El obispo Alejandro de Alejandría se dio cuenta de que las enseñanzas de Arrio no eran coherentes con la Sagrada Escritura. Como Arrio no se mostraba conciliador, Alejandro convocó a los obispos de Egipto y Libia a un sínodo, que condenó la enseñanza de Arrio; luego envió una carta a los demás obispos de Oriente para informarlos detalladamente. En Occidente se activó el obispo Osio de Córdoba, en España, ya probado como ferviente confesor de la fe durante la persecución bajo el emperador Maximiano y que gozaba de la confianza del obispo de Roma, el Papa Silvestre.

También los seguidores de Arrio se compactaron. Esto llevó a una de las mayores crisis en la historia de la Iglesia del primer milenio. El motivo de

la disputa no era un detalle secundario. Se trataba del centro de la fe cristiana, es decir, de la respuesta a la pregunta decisiva que Jesús había planteado a los discípulos en Cesarea de Filipo: «Y ustedes, ¿quién dicen que soy?» (cf. *Mt* 16,15).

4. Mientras la controversia se intensificaba, el emperador Constantino se dio cuenta de que, junto con la unidad de la Iglesia, también estaba amenazada la unidad del Imperio. Convocó entonces a todos los obispos a un concilio ecuménico, es decir, universal, en Nicea, para restablecer la unidad. El sínodo, llamado de los "318 Padres", se desarrolló bajo la presidencia del emperador: el número de obispos reunidos era sin precedentes. Algunos de ellos llevaban aún las marcas de las torturas sufridas durante la persecución. La gran mayoría provenía de Oriente, mientras que, al parecer, sólo cinco eran occidentales. El Papa Silvestre se apoyó en la figura, teológicamente autorizada, del obispo Osio de Córdoba y envió a dos presbíteros romanos.

5. Los Padres del Concilio dieron testimonio de su fidelidad a la Sagrada Escritura y a la Tradición apostólica, tal como se profesaba durante el bautismo según el mandato de Jesús: «Vayan, y hagan que todos los pueblos sean mis discípulos, bautizándolos en el nombre del Padre y del Hijo y del Espíritu Santo» (*Mt* 28,19). En Occidente existían diversas fórmulas, entre ellas el llamado Credo de los Apóstoles.[1] También en Oriente existían muchas profesiones bautismales, semejantes entre sí en su estructura. No se trataba de un lenguaje erudito y complicado, sino más bien –como se dijo después– del lenguaje sencillo comprendido por los pescadores del mar de Galilea.

Sobre esta base, el Credo niceno comienza profesando: «Creemos en *un solo* Dios Padre Todopoderoso, creador de todas las cosas, de las visibles y de las invisibles».[2] Con ello los Padres conciliares expresaron la fe en el Dios uno y único. En el Concilio no hubo controversia al respecto. Se debatió, en cambio, un segundo artículo, que utiliza también el lenguaje de la Biblia para profesar la fe en «*un solo* Señor Jesucristo Hijo de Dios». El debate se debía a la necesidad de responder a la cuestión planteada por Arrio acerca de cómo debía entenderse la afirmación "Hijo de Dios" y cómo podía conciliarse con el monoteísmo bíblico. El Concilio estaba

1 L. H. Westra, *The Apostles' Creed. Origin, History and Some Early Commentaries*, Turnhout 2002 (= *Instrumenta patristica et mediaevalia*, 43).

2 Primer Concilio de Nicea, *Expositio fidei*: CC COGD 1, Turnhout 2006, 19 [6-8].

llamado, por tanto, a definir el significado correcto de la fe en Jesús como "el Hijo de Dios".

Los Padres confesaron que Jesús es el Hijo de Dios en cuanto es «*de la misma sustancia* (*ousia*) *del Padre* [...] generado, no creado, de la misma sustancia (*homooúsios*) del Padre». Con esta definición se rechazaba radicalmente la tesis de Arrio.[3] Para expresar la verdad de la fe, el Concilio usó dos palabras, "sustancia" (*ousia*) y "de la misma sustancia" (*homooúsios*), que no se encuentran en la Escritura. Al hacerlo no quiso sustituir las afirmaciones bíblicas por la filosofía griega. Al contrario, el Concilio empleó estos términos para afirmar con claridad la fe bíblica, distinguiéndola del error helenizante de Arrio. La acusación de helenización no se aplica, pues, a los Padres de Nicea, sino a la falsa doctrina de Arrio y sus seguidores.

En positivo, los Padres de Nicea quisieron permanecer firmemente fieles al monoteísmo bíblico y al realismo de la encarnación. Quisieron reafirmar que el único y verdadero Dios no es inalcanzablemente lejano a nosotros, sino que, por el contrario, se ha hecho cercano y ha salido a nuestro encuentro en Jesucristo.

6. Para expresar su mensaje en el lenguaje sencillo de la Biblia y de la liturgia familiar a todo el Pueblo de Dios, el Concilio retoma algunas formulaciones de la profesión bautismal: «Dios de Dios, luz de luz, Dios verdadero de Dios verdadero». El Concilio adopta luego la metáfora bíblica de la luz: «Dios es luz» (*1 Jn* 1,5; cf. *Jn* 1,4-5). Como la luz que irradia y se comunica a sí misma sin disminuir, así el Hijo es el reflejo (*apaugasma*) de la gloria de Dios y la imagen (*character*) de su ser (*hipóstasis*) (cf. *Hb* 1,3; *2 Co* 4,4). El Hijo encarnado, Jesús, es por ello la luz del mundo y de la vida (cf. *Jn* 8,12). Por el bautismo, los ojos de nuestro corazón son iluminados (cf. *Ef* 1,18), para que también nosotros podamos ser luz en el mundo (cf. *Mt* 5,14).

Finalmente, el Credo afirma que el Hijo es «Dios verdadero de Dios verdadero». En muchos pasajes, la Biblia distingue a los ídolos muertos del Dios verdadero y viviente. El Dios verdadero es el Dios que habla y actúa en la historia de la salvación: el Dios de Abraham, Isaac y Jacob, que

[3] Por las afirmaciones de san Atanasio en *Contra Arianos*, I, 9, 2 (ed. Metzler, *Athanasius Werke*, I/1,2, Berlín - Nueva York 1998, 117-118), queda claro que *homooúsios* no significa "de igual sustancia", sino "de la misma sustancia" que el Padre; por tanto, no se trata de una igualdad de sustancia, sino de una identidad de sustancia entre el Padre y el Hijo. La traducción latina de *homooúsios* habla, con razón, de *unius substantiae cum Patre*.

se reveló a Moisés en la zarza ardiente (cf. *Ex* 3,14), el Dios que ve la miseria del pueblo, escucha su clamor, lo guía y lo acompaña a través del desierto con la columna de fuego (cf. *Ex* 13,21), le habla con voz de trueno (cf. *Dt* 5,26) y tiene compasión de él (cf. *Os* 11,8-9). El cristiano es llamado, por tanto, a convertirse de los ídolos muertos al Dios vivo y verdadero (cf. *Hch* 12,25; *1 Ts* 1,9). En este sentido, Simón Pedro confiesa en Cesarea de Filipo: «Tú eres el Mesías, el Hijo de Dios vivo» (*Mt* 16,16).

7. El Credo de Nicea no formula una teoría filosófica. Profesa la fe en el Dios que nos ha redimido por medio de Jesucristo. Se trata del Dios viviente: Él quiere que tengamos vida y que la tengamos en abundancia (cf. *Jn* 10,10). Por eso el Credo continúa con las palabras de la profesión bautismal: el Hijo de Dios "que por nosotros lo hombres, y por nuestra salvación bajó del cielo, y se encarnó y se hizo hombre; murió y resucitó al tercer día, y subió al cielo, y vendrá para juzgar a vivos y muertos". Esto deja claro que las afirmaciones cristológicas de fe del Concilio están insertas en la historia de salvación entre Dios y sus criaturas.

San Atanasio, que había participado en el Concilio como diácono del obispo Alejandro y le sucedió en la sede de Alejandría de Egipto, subrayó repetidamente y con eficacia la dimensión soteriológica que el Credo niceno expresa. Escribe en efecto que el Hijo, que descendió del cielo, «nos hizo hijos para el Padre y, habiendo llegado Él mismo a ser hombre, divinizó a los hombres. No se trata de que siendo hombre posteriormente haya llegado a ser Dios, sino que siendo Dios se hizo hombre para divinizarnos a nosotros».[4] Sólo si el Hijo es verdaderamente Dios esto es posible: ningún ser mortal, de hecho, puede vencer a la muerte y salvarnos; sólo Dios puede hacerlo. Él nos ha liberado en su Hijo hecho hombre para que fuésemos libres (cf. *Ga* 5,1).

Merece ser resaltado, en el Credo de Nicea, el verbo *descendit*, «descendió». San Pablo describe con expresiones fuertes este movimiento: «[Cristo] se anonadó a sí mismo, tomando la condición de servidor y haciéndose semejante a los hombres» (*Flp* 2,7), así como afirma el prólogo del Evangelio de san Juan: «Y la Palabra se hizo carne y habitó entre nosotros» (*Jn* 1,14). Por eso –enseña la Carta a los Hebreos– «no tenemos un Sumo Sacerdote incapaz de compadecerse de nuestras debilidades; al contrario, él fue sometido a las mismas pruebas que no-

[4] S. Atanasio, *Contra arianos*, I, 38, 7 - 39, 1: ed. Metzler, *Athanasius Werke*, I/1,2, 148-149.

sotros, a excepción del pecado» (*Hb* 4,15). La tarde antes de su muerte se inclinó como un esclavo para lavar los pies a los discípulos (cf. *Jn* 13,1-17). Y el apóstol Tomás, sólo cuando pudo poner los dedos en la herida del costado del Señor resucitado, confesó: «¡Señor mío y Dios mío!» (*Jn* 20,28).

Es precisamente en virtud de su encarnación que encontramos al Señor en nuestros hermanos y hermanas necesitados: «Les aseguro que cada vez que lo hicieron con el más pequeño de mis hermanos, lo hicieron conmigo» (*Mt* 25,40). El Credo niceno no nos habla, por tanto, de un Dios lejano, inalcanzable, inmóvil, que descansa en sí mismo, sino de un Dios que está cerca de nosotros, que nos acompaña en nuestro camino por las sendas del mundo y en los lugares más oscuros de la tierra. Su inmensidad se manifiesta en el hecho de que se hace pequeño, se despoja de su infinita majestad haciéndose nuestro prójimo en los pequeños y en los pobres. Esto revoluciona las concepciones paganas y filosóficas de Dios.

Otra palabra del Credo niceno es para nosotros hoy particularmente reveladora. La afirmación bíblica «se hizo carne», precisada añadiendo la palabra «hombre» después de la palabra «encarnado». Nicea toma así distancia de la falsa doctrina según la cual el *Logos* habría asumido sólo un cuerpo como revestimiento exterior, pero no el alma humana, dotada de entendimiento y libre albedrío. Al contrario, quiere afirmar lo que el Concilio de Calcedonia (451) declararía explícitamente: en Cristo, Dios ha asumido y redimido al ser humano entero, con cuerpo y alma. El Hijo de Dios se hizo hombre –explica san Atanasio– para que nosotros, los hombres, pudiéramos ser divinizados.[5] Esta luminosa inteligencia de la Revelación divina había sido preparada por san Ireneo de Lyon y por Orígenes, y se desarrolló luego con gran riqueza en la espiritualidad oriental.

La divinización no tiene nada que ver con la auto-deificación del hombre. Por el contrario, la divinización nos protege de la tentación primordial de querer ser como Dios (cf. *Gn* 3,5). Aquello que Cristo es por naturaleza, nosotros lo llegamos a ser por gracia. Por la obra de la redención, Dios no sólo ha restaurado nuestra dignidad humana como imagen de Dios, sino que Aquel que nos creó de modo maravilloso nos ha hecho partícipes, de modo más admirable aún, de su naturaleza divina (cf. *2 P* 1,4).

[5] Cf. Id., *De incarnatione Verbi*, 54, 3: SCh 199, París 2000, 458; *Contra arianos*, I, 39; 42; 45; II, 59ss.: ed. Metzler, *Athanasius Werke*, I/1,2, 149; 152, 154-155 y 235ss.

La divinización es, por tanto, la verdadera humanización. He aquí por qué la existencia del hombre apunta más allá de sí misma, busca más allá de sí misma, desea más allá de sí misma y está inquieta hasta que reposa en Dios:[6] *Deus enim solus satiat*, ¡Sólo Dios satisface al hombre![7] Sólo Dios, en su infinitud, puede saciar el deseo infinito del corazón humano, y por eso el Hijo de Dios ha querido hacerse nuestro hermano y redentor.

8. Hemos dicho que Nicea rechazó claramente las enseñanzas de Arrio. Pero Arrio y sus seguidores no se rindieron. El mismo emperador Constantino y sus sucesores se alinearon cada vez más con los arrianos. El término *homooúsios* se convirtió en la manzana de la discordia entre nicenos y anti–nicenos, desencadenando así otros graves conflictos. San Basilio de Cesarea describe la confusión que se produjo con imágenes elocuentes, comparándola con una batalla naval nocturna en medio de una violenta tempestad,[8] mientras que san Hilario da testimonio de la ortodoxia de los laicos frente al arrianismo de muchos obispos, reconociendo que «los oídos del pueblo son más santos que los corazones de los sacerdotes».[9]

La roca del Credo niceno fue san Atanasio, irreductible y firme en la fe. Aunque fue depuesto y expulsado hasta cinco veces de la sede episcopal de Alejandría, cada vez regresó a ella como obispo. Incluso desde el exilio continuó guiando al Pueblo de Dios mediante sus escritos y sus cartas. Como Moisés, Atanasio no pudo entrar en la tierra prometida de la paz eclesial. Esta gracia estaba reservada a una nueva generación, conocida como los "jóvenes nicenos": en Oriente, los tres Padres capadocios, san Basilio de Cesarea (hacia 330-379), a quien se dio el título de "el Grande", su hermano san Gregorio de Nisa (335-394) y el más grande amigo de Basilio, san Gregorio Nacianceno (329/30-390). En Occidente fueron importantes san Hilario de Poitiers (hacia 315-367) y su discípulo san Martín de Tours (hacia 316-397). Luego, sobre todo, san Ambrosio de Milán (333-397) y san Agustín de Hipona (354-430).

---

6 Cf. S. Agustín, *Confesiones*, I, 1: CCSL 27, Turnhout 1981, 1.

7 Sto. Tomás de Aquino, *In Symbolum Apostolorum*, art. 12: ed. Spiazzi, *Thomae Aquinatis, Opuscula theologica*, II, Turín - Roma 1954, 217.

8 Cf. S. Basilio, *De Spiritu Sancto*, 30, 76: SCh 17bis, París 2002 [2], 520-522.

9 S. Hilario, *Contra arianos seu contra Auxentium*, 6: PL 10, 613. Recordando las voces de los Padres, el erudito teólogo –luego cardenal y hoy un santo doctor de la Iglesia– John Henry Newman (1801-1890) investigó sobre esta disputa y llegó a la conclusión de que el Credo de Nicea fue custodiado sobre todo por el *sensus fidei* del Pueblo de Dios. Cf. *On Consulting the Faithful in Matters of Doctrine* (1859).

El mérito de los tres Capadocios, en particular, fue llevar a término la formulación del Credo niceno, mostrando que la Unidad y la Trinidad en Dios no están en absoluto en contradicción. En este contexto se formuló el artículo de fe sobre el Espíritu Santo en el primer Concilio de Constantinopla del año 381. Así, el Credo, que desde entonces se llamó Niceno-Constantinopolitano, dice: «Creemos en el Espíritu Santo, Señor y dador de vida, que procede del Padre. Con el Padre y el Hijo es adorado y glorificado, y ha hablado por medio de los profetas».[10]

Desde el Concilio de Calcedonia, en 451, el Concilio de Constantinopla fue reconocido como ecuménico y el Credo niceno–constantinopolitano fue declarado universalmente vinculante.[11] De este modo, llegó a ser un vínculo de unidad entre Oriente y Occidente. En el siglo XVI lo mantuvieron también las Comunidades eclesiales nacidas de la Reforma. El Credo niceno–constantinopolitano resulta así la profesión común de todas las tradiciones cristianas.

9. Ha sido largo y lineal el camino que ha llevado desde la Sagrada Escritura a la profesión de fe de Nicea, después a su recepción por parte de Constantinopla y Calcedonia, y de nuevo hasta el siglo XVI y nuestro siglo XXI. Todos nosotros, como discípulos de Jesucristo, «en el nombre del Padre, y del Hijo, y del Espíritu Santo» somos bautizados, nos hacemos la señal de la cruz y somos bendecidos. Concluimos la oración de los salmos en la Liturgia de las Horas con «Gloria al Padre, y al Hijo, y al Espíritu Santo». La liturgia y la vida cristiana están, por tanto, firmemente ancladas en el Credo de Nicea y Constantinopla: lo que decimos con la boca debe venir del corazón, de modo que sea testimoniado en la vida. Debemos preguntarnos, por tanto: ¿qué ha sido de la recepción interior del Credo hoy? ¿Sentimos que concierne también a nuestra situación actual? ¿Comprendemos y vivimos lo que decimos cada domingo, y lo que eso significa para nuestra vida?

10. El Credo de Nicea comienza profesando la fe en Dios, Omnipotente, Creador del cielo y de la tierra. Hoy, para muchos, Dios y la cuestión de Dios casi ya no tienen significado en la vida. El Concilio Vaticano II recalcó que los cristianos son al menos en parte responsables de esta situación,

---

10 Primer Concilio Constantinopolitano, *Expositio fidei*: CC, COGD 1, 57 [20-24]. La afirmación "y procede del Padre y del Hijo (*Filioque*)" no se encuentra en el texto de Constantinopla; fue incorporada al Credo latino por el Papa Benedicto VIII en 1014 y es objeto del diálogo ortodoxo-católico.

11 Concilio de Calcedonia, *Definitio fidei*: CC, COGD 1, 137 [393]-138 [411].

porque no dan testimonio de la verdadera fe y ocultan el auténtico rostro de Dios con estilos de vida y acciones alejadas del Evangelio.[12] En nombre de Dios se han librado guerras, se ha matado, perseguido y discriminado. En lugar de anunciar a un Dios misericordioso, se ha hablado de un Dios vengador que infunde terror y castiga.

El Credo de Nicea nos invita entonces a un examen de conciencia. ¿Qué significa Dios para mí y cómo doy testimonio de la fe en Él? ¿Es el único y solo Dios realmente el Señor de la vida, o hay ídolos más importantes que Dios y sus mandamientos? ¿Es Dios para mí el Dios viviente, cercano en toda situación, el Padre al que me dirijo con confianza filial? ¿Es el Creador a quien debo todo lo que soy y lo que tengo, cuyas huellas puedo encontrar en cada criatura? ¿Estoy dispuesto a compartir los bienes de la tierra, que pertenecen a todos, de manera justa y equitativa? ¿Cómo trato la creación, que es obra de sus manos? ¿La uso con reverencia y gratitud, o la exploto, la destruyo, en lugar de custodiarla y cultivarla como casa común de la humanidad?[13]

11. En el centro del Credo niceno–constantinopolitano destaca la profesión de fe en Jesucristo, nuestro Señor y Dios. Este es el corazón de nuestra vida cristiana. Por eso nos comprometemos a seguir a Jesús como Maestro, compañero, hermano y amigo. Pero el Credo niceno pide más: nos recuerda de hecho que no hemos de olvidar que Jesucristo es el Señor (*Kyrios*), el Hijo del Dios viviente, que «por nuestra salvación bajó del cielo» y murió «por nosotros» en la cruz, abriéndonos el camino de la vida nueva con su resurrección y ascensión.

Ciertamente, el seguimiento de Jesucristo no es un camino ancho y cómodo, pero este sendero, a menudo exigente o incluso doloroso, conduce siempre a la vida y a la salvación (cf. *Mt* 7,13-14). Los Hechos de los Apóstoles hablan del camino nuevo (cf. *Hch* 19,9.23; 22,4.14-15.22), que es Jesucristo (cf. *Jn* 14,6): seguir al Señor compromete nuestros pasos en el camino de la cruz, que por medio de la conversión nos conduce a la santificación y a la divinización.[14]

Si Dios nos ama con todo su ser, entonces también nosotros debemos amarnos unos a otros. No podemos amar a Dios, a quien no vemos, sin

---

12 Cf. Conc. Ecum. Vat. II, Const. past. *Gaudium et spes*, 19: *AAS* 58 (1966), 1039.

13 Cf. Francisco, Carta. enc. *Laudato si'* (24 mayo 2015), 67; 78; 124: *AAS* 107 (2015), 873-874; 878; 897.

14 Cf. Id., Exhort. ap. *Gaudete et exsultate* (19 marzo 2018), 92: *AAS* 110 (2018), 1136.

amar también al hermano y a la hermana que vemos (cf. *1 Jn* 4,20). El amor a Dios sin el amor al prójimo es hipocresía; el amor radical al prójimo, sobre todo el amor a los enemigos sin el amor a Dios, es un heroísmo que nos supera y oprime. En el seguimiento de Jesús, la subida a Dios pasa por el abajamiento y la entrega a los hermanos y hermanas, sobre todo a los últimos, a los más pobres, a los abandonados y marginados. Lo que hayamos hecho al más pequeño de estos, se lo hemos hecho a Cristo (cf. *Mt* 25,31-46). Ante las catástrofes, las guerras y la miseria, podemos testimoniar la misericordia de Dios a las personas que dudan de Él sólo cuando ellas experimentan su misericordia a través de nosotros.[15]

12. Finalmente, el Concilio de Nicea es actual por su altísimo valor ecuménico. A este propósito, la consecución de la unidad de todos los cristianos fue uno de los objetivos principales del último Concilio, el Vaticano II.[16] Treinta años atrás exactamente, san Juan Pablo II prosiguió y promovió el mensaje conciliar en la Encíclica *Ut unum sint* (25 de mayo de 1995). Así, con la gran conmemoración del primer Concilio de Nicea, celebramos también el aniversario de la primera encíclica ecuménica. Ella puede considerarse como un manifiesto que ha actualizado aquellas mismas bases ecuménicas puestas por el Concilio de Nicea.

Gracias a Dios el movimiento ecuménico ha alcanzado bastantes resultados en los últimos sesenta años. Aunque la plena unidad visible con las Iglesias ortodoxas y ortodoxas orientales y con las Comunidades eclesiales nacidas de la Reforma aún no nos ha sido dada, el diálogo ecuménico nos ha llevado, sobre la base del único bautismo y del Credo niceno–constantinopolitano, a reconocer a nuestros hermanos y hermanas en Jesucristo en los hermanos y hermanas de las otras Iglesias y Comunidades eclesiales y a redescubrir la única y universal Comunidad de los discípulos de Cristo en todo el mundo. Compartimos de hecho la fe en el único y solo Dios, Padre de todos los hombres, confesamos juntos al único Señor y verdadero Hijo de Dios Jesucristo y al único Espíritu Santo, que nos inspira y nos impulsa a la plena unidad y al testimonio común del Evangelio. ¡Realmente lo que nos une es mucho más de lo que nos divide![17] De este modo, en un mundo dividido y desgarrado por muchos conflictos, la única

15 Cf. Id., Carta. enc. *Fratelli tutti* (3 octubre 2020), 67; 254: *AAS* 112 (2020), 992-993; 1059.

16 Cf. Conc. Ecum. Vat. II, Decr. *Unitatis redintegratio*, 1: *AAS* 57 (1965), 90-91.

17 Cf. S. Juan Pablo II, Carta. enc. *Ut unum sint* (25 mayo 1995), 20: *AAS* 87 (1995), 933.

Comunidad cristiana universal puede ser signo de paz e instrumento de reconciliación, contribuyendo de modo decisivo a un compromiso mundial por la paz. San Juan Pablo II nos ha recordado, en particular, el testimonio de los numerosos mártires cristianos procedentes de todas las Iglesias y Comunidades eclesiales: su memoria nos une y nos impulsa a ser testigos y artífices de paz en el mundo.

Para poder ejercer este ministerio de modo creíble, debemos caminar juntos para alcanzar la unidad y la reconciliación entre todos los cristianos. El Credo de Nicea puede ser la base y el criterio de referencia de este camino. Nos propone, de hecho, un modelo de verdadera unidad en la legítima diversidad. Unidad en la Trinidad, Trinidad en la Unidad, porque la unidad sin multiplicidad es tiranía, la multiplicidad sin unidad es desintegración. La dinámica trinitaria no es dualista, como un excluyente *aut-aut*, sino un vínculo que implica, un *et-et*: el Espíritu Santo es el vínculo de unidad que adoramos junto con el Padre y el Hijo. Por tanto, debemos dejar atrás controversias teológicas que han perdido su razón de ser para adquirir un pensamiento común y, más aún, una oración común al Espíritu Santo, para que nos reúna a todos en una sola fe y un solo amor.

Esto no significa un ecumenismo de retorno al estado anterior a las divisiones, ni un reconocimiento recíproco del actual *statu quo* de la diversidad de las Iglesias y Comunidades eclesiales, sino más bien un ecumenismo orientado al futuro, de reconciliación en el camino del diálogo, de intercambio de nuestros dones y patrimonios espirituales. El restablecimiento de la unidad entre los cristianos no nos empobrece, al contrario, nos enriquece. Como en Nicea, este propósito sólo será posible mediante un camino paciente, largo y a veces difícil de escucha y acogida recíproca. Se trata de un desafío teológico y, aún más, de un desafío espiritual, que requiere arrepentimiento y conversión por parte de todos. Por ello necesitamos un ecumenismo espiritual de oración, alabanza y culto, como sucedió en el Credo de Nicea y Constantinopla.

Invoquemos, pues, al Espíritu Santo, para que nos acompañe y nos guíe en esta obra.

Santo Espíritu de Dios, tú guías a los creyentes en el camino de la historia.

Te damos gracias porque has inspirado los Símbolos de la fe y porque suscitas en el corazón la alegría de profesar nuestra salvación en Jesucristo, Hijo de Dios, consubstancial al Padre. Sin Él nada podemos.

Tú, Espíritu eterno de Dios, de época en época rejuveneces la fe de la Iglesia. Ayúdanos a profundizarla y a volver siempre a lo esencial para anunciarla.

Para que nuestro testimonio en el mundo no sea inerte, ven, Espíritu Santo, con tu fuego de gracia, a reavivar nuestra fe, a encendernos de esperanza, a inflamarnos de caridad.

Ven, divino Consolador, Tú que eres la armonía, a unir los corazones y las mentes de los creyentes. Ven y danos a gustar la belleza de la comunión.

Ven, Amor del Padre y del Hijo, a reunirnos en el único rebaño de Cristo.

Indícanos los caminos que hay que recorrer, para que con tu sabiduría volvamos a ser lo que somos en Cristo: una sola cosa, para que el mundo crea. Amén.

Vaticano, 23 de noviembre de 2025, solemnidad de Nuestro Señor Jesucristo, Rey del universo.

LEÓN PP. XIV

CARTA APOSTÒLICA
UNA FIDELITAT QUE GENERA FUTUR
DEL SANT PARE LLEÓ XIV
AMB MOTIU DEL LX ANIVERSARI DELS DECRETS CONCILIARS *OPTATAM TOTIUS* I *PRESBYTERORUM ORDINIS*

1. Una fidelitat que genera futur és al que els preveres estan cridats avui, conscients que perseverar en la missió apostòlica ens ofereix l'oportunitat d'interrogar-nos sobre el futur del ministeri i d'ajudar els altres a advertir l'alegria de la vocació sacerdotal. El 60è aniversari del Concili Vaticà II, que coincideix amb aquest Any jubilar, ens dona l'oportunitat de contemplar de nou el do d'aquesta fidelitat fecunda, recordant els ensenyaments dels Decrets *Optatam totius* i *Presbyterorum ordinis*, promulgats respectivament el 28 d'octubre i el 7 de desembre de 1965. Aquests dos textos van néixer d'una única inspiració de l'Església, que se sent cridada a ser signe i instrument d'unitat per a tots els pobles i interpel·lada a renovar-se, conscient que «la desitjada renovació de tota l'Església depèn en gran part del ministeri dels sacerdots, animat per l'Esperit de Crist».[1]

2. No celebrem un aniversari de paper! De fet, tots dos documents estan fonamentats fermament en la comprensió de l'Església com a Poble de Déu en pelegrinatge a través de la història i constitueixen una fita fonamental en la reflexió sobre la naturalesa i la missió del ministeri pastoral i la preparació per a ell, conservant una gran frescor i actualitat al llarg del temps. Per tant, us convido a continuar llegint aquests textos dins de les comunitats cristianes i el seu estudi, particularment als seminaris i en tots els ambients de preparació i formació al ministeri ordenat.

3. Els Decrets *Optatam totius* i *Presbyterorum ordinis*, fermament arrelats en la tradició doctrinal de l'Església sobre el sagrament de l'Orde, van posar a l'atenció del Concili la reflexió sobre el sacerdoci ministerial i van manifestar la preocupació de l'assemblea conciliar pels sacerdots. La intenció era la de desenvolupar els pressupòsits necessaris per a la formació de les futures generacions de preveres d'acord amb la renovació promoguda pel Concili, mantenint ferma la identitat ministerial i,al mateix temps,

[1] Concili Ecumènic Vaticà II, Decret *Optatam totius* sobre la formació sacerdotal, Proemi.

destacant noves perspectives que integressin les reflexions anteriors, amb vista a un sa desenvolupament doctrinal.[2] Per tant, cal fer-ne una memòria viva, responent a la crida a acollir el mandat que aquests Decrets han confiat a tota l'Església: revitalitzar el ministeri sacerdotal sempre i cada dia, traient força de la seva arrel, que és el vincle entre Crist i l'Església, per ser, juntament amb tots els fidels i al seu servei, deixebles missioners segons el seu Cor.

4. Entretant, en les sis dècades transcorregudes des del Concili, la humanitat ha viscut i està vivint canvis que requereixen una avaluació constant del camí recorregut i una actualització coherent dels ensenyaments conciliars. Al mateix temps, en aquests anys l'Església ha estat guiada per l'Esperit Sant a desenvolupar la doctrina del Concili sobre la seva naturalesa comunional segons la forma sinodal i missionera.[3] És amb aquesta intenció que adreço aquesta Carta apostòlica a tot el Poble de Déu, per reconsiderar junts la identitat i la funció del ministeri ordenat a la llum del que el Senyor demana a l'avui de l'Església, continuant la gran obra d'actualització del Concili Vaticà II. Proposo fer-ho a través de la lent de la *fidelitat*, que és alhora *gràcia* de Déu i camí constant de *conversió*, per respondre amb alegria a la crida del Senyor Jesús. Voldria començar expressant l'agraïment pel testimoni i la dedicació dels sacerdots que arreu del món ofereixen la vida, celebren el sacrifici de Crist en l'Eucaristia, anuncien la Paraula, absolen els pecats i es dediquen generosament diàriament als germans i les germanes, servint-ne la comunió i la unitat i tenint cura, en particular, dels qui més pateixen i viuen en la necessitat.

Fidelitat i servei

5. Tota vocació en l'Església neix de l'encontre personal amb Crist, «que dona un nou horitzó a la vida i, amb això, la direcció decisiva».[4] Abans de tot compromís, abans de tota bona aspiració personal, abans de tot servei, hi ha la veu del Mestre que crida: «Vine i segueix-me» (Mc 1,17). El Senyor de la vida ens coneix i il·lumina el nostre cor amb la seva mirada d'amor

---

2 Cf. Sant J. H. Newman, *An Essay to the Development of Christian Doctrine*, Notre Dame 2024. En aquest sentit, recordo la crida d'*Optatam totius* 16 a la renovació i la promoció dels estudis eclesiàstics, encara en curs.

3 Cf. Sínode dels Bisbes, *Per una Església sinodal: comunió–participació-missió*, Document preparatori (2021), 1; Francesc, *Discurs per a la commemoració del 50è aniversari de la institució del Sínode dels bisbes* (17 d'octubre de 2015).

4 Benet XVI, Carta encíclica *Deus caritas est* (25 de desembre de 2005), 1.

(cf. Mc 10,21). No és només una veu interior, sinó d'un impuls espiritual que sovint ens arriba a través de l'exemple d'altres deixebles del Senyor i es concreta en una opció de vida coratjosa. La fidelitat a la vocació, especialment en els moments de la prova i de la temptació, s'enforteix quan no oblidem aquella veu, quan som capaços de recordar amb passió el so de la veu del Senyor que ens estima, ens escull i ens crida, confiant-nos també a l'acompanyament indispensable de qui és expert en la vida de l'Esperit. El ressò d'aquella Paraula és, amb el temps, el principi de la unitat interior amb Crist, que resulta fonamental i ineludible en la vida apostòlica.

6. La crida al ministeri ordenat és un do gratuït i lliure de Déu. Vocació, de fet, no significa constricció per part del Senyor, sinó proposta amorosa d'un projecte de salvació i llibertat per a la nostra existència que rebem quan, amb la gràcia de Déu, reconeixem que Jesús, el Senyor, és al centre de la nostra vida. Aleshores, la vocació al ministeri ordenat creix com un do de si mateix a Déu i, per tant, al seu Poble sant. Tota l'Església prega i s'alegra per aquest do amb un cor ple d'esperança i agraïment, com va expressar-ho el papa Benet XVI al final de l'Any sacerdotal: «Volíem desvetllar l'alegria que Déu ens és a prop, i l'agraïment pel fet que Ell es confia a la nostra feblesa; que Ell ens guia i ens sosté dia a dia. D'aquesta manera, també volíem mostrar una vegada més als joves que aquesta vocació, aquesta comunió de servei per Déu i amb Déu, existeix; més encara, que Déu espera el nostre 'sí'».[5]

7. Tota vocació és un do del Pare que demana ser custodiat amb fidelitat en una dinàmica de conversió permanent. L'obediència a la pròpia crida es construeix cada dia a través de l'escolta de la Paraula de Déu, la celebració dels sagraments –en particular el Sacrifici Eucarístic–, l'evangelització, la proximitat als darrers i la fraternitat sacerdotal, pouant en la pregària com a lloc eminent on trobar el Senyor. És com si, cada dia, el sacerdot tornés al llac de Galilea –on Jesús va preguntar a Pere: «M'estimes?» (Jn 21,15)– per renovar el seu "sí".[6] En aquest sentit, s'entén el que indica *Optatam totius* sobre la formació sacerdotal, esperant que no s'aturi en el temps del seminari (cf. n. 22), sinó que obri el camí a una formació contínua, permanent, per tal de constituir un dinamisme de renovació humana, espiritual, intel·lectual i pastoral constant.

---

5 Benet XVI, *Homilia a la missa de cloenda de l'Any sacerdotal* (11 de juny de 2010).

6 «En preguntar a Pere si l'estimava, no ho preguntava amb la necessitat de conèixer l'amor del deixeble, sinó amb la voluntat de demostrar la grandesa del seu amor» (Sant Joan Crisòstom, *De sacerdotio* II, 1: *SCh* 272, París 1980, 104, 48-51).

8. Per tant, tots els preveres estan cridats a cultivar constantment la pròpia formació, per mantenir viu el do de Déu rebut a través del sagrament de l'Orde (cf. 2Tm 1,6). La fidelitat a la crida, per tant, no és estaticitat ni tancament, sinó un camí de conversió quotidiana que confirma i fa madurar la vocació rebuda. Des d'aquesta perspectiva, és oportú promoure iniciatives com el Congrés per a la formació permanent dels sacerdots, celebrat al Vaticà del 6 al 10 de febrer de 2024, amb més de vuit-cents encarregats de la formació permanent provinents de vuitanta nacions. Abans de ser un esforç intel·lectual o una actualització pastoral, la formació permanent roman com a memòria viva i actualització constant de la pròpia vocació en un camí compartit.

9. Des del moment de la crida i de la primera formació, la bellesa i la constància del camí són custodiades per la *sequela Christi*. De fet, tot pastor, fins i tot abans de dedicar-se al guiatge del ramat, ha de recordar constantment que ell mateix és deixeble del Mestre, juntament amb els germans i les germanes, perquè «al llarg de la vida som sempre "deixebles", amb l'anhel constant de configurar-se a Crist».[7] Només aquesta relació de seguiment obedient i de discipulat fidel pot mantenir la ment i el cor en la bona direcció, malgrat els trasbalsos que la vida pot portar.

10. En aquestes últimes dècades, la crisi de la confiança en l'Església provocada pels abusos comesos per membres del clergat, que ens omplen de vergonya i ens criden a la humilitat, ens ha fet encara més conscients de la urgència d'una formació integral que garanteixi el creixement i la maduresa humana dels candidats al presbiterat, juntament amb una vida espiritual rica i sòlida.

11. El tema de la formació també resulta que és central a l'hora d'abordar el fenomen d'aquells que, després d'uns anys o fins i tot dècades, abandonen el ministeri. Aquesta dolorosa realitat, en efecte, no s'ha d'interpretar només en clau jurídica, sinó que requereix un examen acurat i compassiu de la història d'aquests germans i de les moltes raons que els han pogut portar a aquesta decisió. I la resposta que cal donar és, primer de tot, un compromís renovat amb la formació, l'objectiu de la qual és «un camí de familiaritat amb el Senyor que implica tota la persona –cor, intel·ligència, llibertat– i la modela a imatge del Bon Pastor».[8]

---

7 Congregació per al Clergat, *El do de la vocació sacerdotal. Ratio Fundamentalis Institutionis Sacerdotalis* (8 de desembre de 2016), n. 57.

8 *Discurs als participants a la Trobada internacional "Sacerdots feliços" –«Us he dit amics» (Jn 15,15)» promoguda pel Dicasteri per al Clergat amb motiu del Jubileu dels Sacerdots i dels Seminaristes* (26 de juny de 2025).

12. En conseqüència, «el seminari, en qualsevol forma que es concebi, ha de ser una escola dels afectes [...]; cal aprendre a estimar i a fer-ho com Jesús». Per tant, convido els seminaristes a dur a terme un treball interior sobre les motivacions que impliqui tots els aspectes de la vida: «No hi ha res en vosaltres que s'hagi de descartar, sinó que tot s'ha d'assumir i transfigurar en la lògica del gra de blat, per tal de convertir-se en persones i preveres feliços, "ponts" i no obstacles per a l'encontre amb Crist de tots els qui se us acosten».[9] Només preveres i consagrats humanament madurs i espiritualment sòlids –és a dir, persones en què la dimensió humana i l'espiritual estan ben integrades i, per tant, són capaces de relacions autèntiques amb tothom– poden assumir el compromís del celibat i anunciar amb credibilitat l'Evangeli del Ressuscitat.

13. Es tracta, doncs, de *custodiar i fer créixer la vocació* a través d'un camí constant de conversió i de fidelitat renovada, que mai no és un itinerari merament individual, sinó que ens compromet a cuidar-nos els uns als altres. Aquesta dinàmica és sempre de nou una obra de la gràcia que abraça la nostra humanitat fràgil, guarint-la del narcisisme i de l'egocentrisme. Amb fe, esperança i caritat, estem cridats a reprendre el nostre seguiment cada dia, dipositant la nostra plena confiança en el Senyor. Comunió, sinodalitat i missió no es poden aconseguir si, en el cor dels sacerdots, la temptació de l'autoreferencialitat no dona pas a la lògica de l'escolta i del servei. Com va subratllar Benet XVI, «el sacerdot és servent de Crist, en el sentit que la seva existència, configurada ontològicament a Crist, assumeix un caràcter essencialment relacional: ell és en Crist, per a Crist i amb Crist al servei dels homes. Precisament perquè pertany a Crist, el prevere està radicalment al servei dels homes: és ministre de la seva salvació, de la seva felicitat, del seu autèntic alliberament, madurant, en aquesta assumpció progressiva de la voluntat de Crist, en la pregària, en l'"estar unit de cor" amb Ell».[10]

Fidelitat i fraternitat

14. El Concili Vaticà II va situar el servei específic dels preveres dins de la igual dignitat i de la fraternitat de tots els batejats, com ho testimonia clarament el Decret *Presbyterorum ordinis*: «Els sacerdots del Nou Testament, encara que en virtut del sagrament de l'Orde exerceixen la funció

9 *Meditació amb motiu del Jubileu dels Seminaristes* (24 de juny de 2025).
10 Benet XVI, *Catequesi* (24 de juny de 2009).

importantíssima i necessària de pare i de mestre en el Poble i per al Poble de Déu, són tanmateix deixebles, junt amb tots els altres fidels, deixebles del Senyor, fets participants del seu Regne per la crida de Déu. Juntament amb tots els qui foren regenerats en l'aigua del Baptisme, els preveres són germans entre els germans, com a membres del mateix i únic Cos de Crist, l'edificació del qual és confiada a tots».[11] Dins d'aquesta fraternitat fonamental, que té les seves arrels en el Baptisme i uneix tot el Poble de Déu, el Concili posa en evidència el vincle fraternal particular entre els ministres ordenats, fundat en el mateix sagrament de l'Orde: «Tots els preveres, constituïts en l'orde del presbiterat mitjançant l'ordenació, estan íntimament units entre ells per la fraternitat sacramental; però d'una manera especial aquests formen un únic presbiteri en la diòcesi al servei de la qual estan dedicats sota la direcció del propi bisbe. [...] Cadascun, doncs, està unit als altres membres d'aquest presbiteri per particulars vincles de caritat apostòlica, de ministeri i de fraternitat».[12] La fraternitat presbiteral, per tant, fins i tot abans de ser una tasca a realitzar, és un do inherent a la gràcia de l'ordenació. Cal reconèixer que aquest do ens precedeix: no es construeix únicament amb la bona voluntat i en virtut d'un esforç col·lectiu, sinó que és un do de la Gràcia, que ens fa partícips del ministeri del bisbe i es realitza en la comunió amb ell i amb els germans.

15. Per això mateix, però, els preveres estan cridats a *correspondre a la gràcia de la fraternitat*, manifestant i ratificant amb la vida allò que entre ells està estipulat no només per la gràcia baptismal sinó també pel sagrament de l'Orde. Ser fidels a la comunió significa, en primer lloc, superar la temptació de l'individualisme, que es conjuga malament amb l'acció missionera i evangelitzadora que concerneix l'Església en el seu conjunt. No és per casualitat que el Concili Vaticà II gairebé sempre parlés dels preveres en plural: cap pastor existeix tot sol! El Senyor mateix «en designà dotze –a qui va anomenar apòstols– perquè estiguessin amb ell» (Mc 3,14): això significa que cap ministeri no pot existir deslligat de la comunió amb Jesucrist i amb el seu Cos, que és l'Església. Fer cada vegada més visible aquesta dimensió relacional i comunional del ministeri ordenat, conscients que la unitat de l'Església deriva «de la unitat del Pare, del Fill i de l'Esperit Sant»,[13] és un dels reptes principals per al futur, sobretot en un món marcat per guerres, divisions i discòrdies.

---

11 Concili Ecumènic Vaticà II, Decret *Presbyterorum ordinis* sobre el ministeri i la vida dels preveres, 9.

12 *Ibid.*, 8.

13 Sant Cebrià, *De dominica oratione*, 23: *CCSL* 3A, Turnhout 1976, 105.

16. La fraternitat presbiteral, per tant, s'ha de considerar un element constitutiu de la identitat dels ministres,[14] no només com un ideal o un eslògan, sinó com un aspecte en què ens hem de comprometre amb vigor renovat. En aquest sentit, s'ha fet molt aplicant les indicacions de *Presbyterorum ordinis* (cf. n. 8), però encara queda molt a fer, començant, per exemple, per l'equiparació econòmica entre els qui serveixen en parròquies pobres i els qui exerceixen el ministeri en comunitats benestants. També cal reconèixer que, en moltes nacions i diòcesis, encara no està garantida la necessària assegurança mèdica i per a la vellesa. La cura mútua, especialment l'atenció als nostres germans més sols i aïllats, així com als malalts i ancians, no es pot considerar menys important que la nostra preocupació per les persones que se'ns han confiat. Aquesta és una de les preocupacions fonamentals que he recomanat als sacerdots amb motiu del seu recent Jubileu. «Com podríem, de fet, nosaltres ministres ser constructors de comunitats vives si no hi regnés, en primer lloc, entre nosaltres una fraternitat eficaç i sincera?».[15]

17. En molts contextos –especialment en els occidentals– s'obren nous reptes per a la vida dels preveres, relacionats amb la mobilitat actual i la fragmentació del teixit social. Això fa que els sacerdots ja no estiguin inserits en un context cohesionat i creient que sostenia el seu ministeri en temps passats. En conseqüència, aquests estan més exposats a les derives de la solitud que esmorteeix l'embranzida apostòlica i pot provocar un trist replegament en si mateixos. També per aquesta raó, seguint les indicacions dels meus predecessors,[16] desitjo que a totes les Esglésies locals sorgeixi un compromís renovat per invertir i promoure *formes possibles de vida en comú*, de manera que «els preveres trobin ajut recíproc per a fomentar la vida espiritual i intel·lectual, i puguin col·laborar més eficaçment en el ministeri i evitar els perills que poden venir eventualment de la soledat».[17]

18. D'altra banda, cal recordar que la comunió presbiteral mai no pot estar determinada per una anivellació dels individus, dels carismes o dels

---

14 Cf. Congregació per al Clergat, *El do de la vocació presbiteral. Ratio Fundamentalis Institutionis Sacerdotalis* (8 de desembre de 2016), nn. 87-88.

15 *Discurs als participants a la Trobada internacional "Sacerdots feliços" – «Us he dit amics» (Jn 15,15)» promoguda pel Dicasteri per al Clergat amb motiu del Jubileu dels Sacerdots i dels Seminaristes* (26 de juny de 2025).

16 Cf. Sant Joan Pau II, Exhortació apostòlica postsinodal *Pastores dabo vobis* (25 de març de 1992), 61; Benet XVI, Carta apostòlica en forma de motu proprio *Ministrorum institutio* (16 de gener de 2013).

17 Concili Ecumènic Vaticà II, Decret *Presbyterorum ordinis* (7 de desembre de 1965), 8.

talents que el Senyor ha abocat en la vida de cadascun. És important que en els presbiteris diocesans, gràcies al discerniment del bisbe, es trobi un equilibri entre la valoració d'aquests dons i la custòdia de la comunió. L'escola de la sinodalitat –en aquesta perspectiva– pot ajudar tothom a madurar internament l'acolliment dels diferents carismes en una síntesi que consolidi la comunió del presbiteri, fidel a l'Evangeli i als ensenyaments de l'Església. En un temps de gran fragilitat, tots els ministres ordenats estan cridats a viure la comunió tornant a l'essencial i fent-se propers a les persones, per a custodiar l'esperança que pren rostre en un servei humil i concret. En aquest horitzó, especialment el ministeri del diaca permanent, configurat amb Crist Servent, és un signe viu d'un amor que no roman en la superfície, sinó que s'inclina, escolta i es dona. La bellesa d'una Església formada per preveres i diaques que col·laboren, units per la mateixa passió per l'Evangeli i atents als més pobres, esdevé un testimoni lluminós de comunió. Segons la paraula de Jesús (cf. Jn 13,34-35), és d'aquesta unitat, arrelada en l'amor mutu, que el missatge cristià rep credibilitat i força. Per això, el ministeri diaconal, especialment viscut en comunió amb la pròpia família, és un do que cal conèixer, valorar i recolzar. El servei discret però essencial d'homes dedicats a la caritat ens recorda que la missió no es compleix amb grans gestos, sinó units per la passió pel Regne i amb la fidelitat quotidiana a l'Evangeli.

19. Una icona feliç i eloqüent de fidelitat a la comunió és sens dubte la que presenta sant Ignasi d'Antioquia en la seva Carta als Efesis: «Convé que vosaltres corregueu en harmonia amb el pensament del bisbe, cosa que ja feu. El vostre presbiteri, de fet, digne de ser recordat, digne de Déu, està en perfecta harmonia amb el bisbe, com les cordes d'una arpa. Per tant, en la vostra unanimitat i en la vostra caritat harmoniosa, Jesucrist és cantat. […] Per tant, és avantatjós que estigueu en unitat irreprotxable, per participar sempre de Déu».[18]

Fidelitat i sinodalitat

20. Arribo a un punt que m'interessa particularment. Parlant de la identitat dels sacerdots, el Decret *Presbyterorum ordinis* destaca en primer lloc el vincle amb el sacerdoci i la missió de Jesucrist (cf. n. 2) i després indica tres coordenades fonamentals: la *relació amb el bisbe*, que troba en els preveres «col·laboradors i consellers necessaris», amb els quals manté una

[18] Sant Ignasi d'Antioquia, *Ad Ephesios*, 4, 1-2: *SCh* 10, París 1969, 72.

relació fraternal i amistosa (cf. n. 7); la comunió sacramental i *la fraternitat amb altres preveres*, de manera que junts contribueixin «a una mateixa obra» i duguin a terme «un sol ministeri», treballant tots «per la mateixa causa» encara que duguin a terme tasques diferents (n. 8); *la relació amb els fidels laics*, enmig dels quals els preveres, amb la seva tasca específica, són germans entre els germans, compartint la mateixa dignitat baptismal, unint «els seus esforços als dels fidels laics» i beneficiant-se «de la seva experiència i la competència en els diversos camps de l'activitat humana, per poder reconèixer junt amb ells els signes dels temps». En lloc de prioritzar o concentrar totes les tasques en ells mateixos, «han de descobrir amb sentit de fe els carismes, tant els humils com els sublims, concedits sota múltiples formes als laics» (n. 9).

21. En aquest camp, encara queda molt a fer. L'impuls del procés sinodal és una invitació forta de l'Esperit Sant a fer passos decisius en aquesta direcció. Per això, reitero el meu desig de «convidar els sacerdots […] a obrir els seus cors d'alguna manera i a participar en aquests processos»[19] que estem vivint. En aquest sentit, la segona sessió de la XVI Assemblea Sinodal, en el *Document final*,[20] va proposar una conversió de les relacions i dels processos. Sembla fonamental que, en totes les Esglésies particulars, s'emprenguin iniciatives adequades per permetre als preveres familiaritzar-se amb les directrius d'aquest Document i experimentar la fecunditat d'un estil sinodal d'Església.

22. Tot això requereix un compromís formatiu a tots els nivells, particularment en l'àmbit de la formació inicial i permanent dels sacerdots. En una Església cada vegada més sinodal i missionera, el ministeri sacerdotal no perd res de la seva importància i actualitat; de fet, es pot centrar més plenament en les seves pròpies tasques particulars i específiques. El desafiament de la sinodalitat –que no elimina les diferències, sinó que les valora– continua sent una de les oportunitats principals per als sacerdots del futur. Com recorda el *Document final* esmentat, «els preveres estan cridats a viure el seu servei en una actitud de proximitat a les persones, d'acollida i d'escolta de tothom, obrint-se a un estil sinodal» (n. 72). Per a implementar cada vegada millor una eclesiologia de comunió, cal que el ministeri del prevere superi el model d'un lideratge exclusiu, que determina

19 *Als participants al Jubileu dels Equips sinodals i dels Organismes de participació* (24 d'octubre de 2025).

20 Sínode dels Bisbes, *Document final de la segona sessió de la XVI Assemblea general ordinària «Per una Església sinodal: comunió, participació, missió»* (26 d'octubre de 2024).

la centralització de la vida pastoral i la càrrega de totes les responsabilitats confiades només a ell, tendint cap a una *conducció cada vegada més col·legial*, en la cooperació entre els preveres, els diaques i tot el Poble de Déu, en l'enriquiment mutu que és fruit de la varietat dels carismes suscitats per l'Esperit Sant. Com ens recorda *Evangelii gaudium*, el sacerdoci ministerial i la configuració amb Crist Espòs no ens han de portar a identificar la potestat sacramental amb el poder, ja que «la configuració del sacerdot amb Crist Cap –és a dir, com a font capital de la gràcia– no implica una exaltació que el col·loqui per damunt de la resta».[21]

Fidelitat i missió

23. La identitat dels preveres es constitueix al voltant del seu ser *per a* i és inseparable de la seva missió. De fet, qui «pretén trobar la identitat sacerdotal indagant introspectivament en la seva interioritat, potser no troba res més que senyals que diuen "sortida": surt de tu mateix, surt a la recerca de Déu en l'adoració, surt i dona al teu poble allò que t'ha estat confiat, i el teu poble tindrà cura de fer-te sentir i assaborir qui ets, quin és el teu nom, quina és la teva identitat, i et farà gaudir amb el cèntuple que el Senyor ha promès als seus servents. Si no surts de tu mateix, l'oli es torna ranci i la unció no pot ser fecunda».[22] Com va ensenyar sant Joan Pau II, «els preveres són, en l'Església i per a l'Església, una representació sacramental del Jesucrist, Cap i Pastor, en proclamen amb autoritat la paraula, en renoven els gestos de perdó i d'oferta de la salvació, principalment amb el Baptisme, la Penitència i l'Eucaristia, n'exerceix, fins al do total de si mateixos, la cura amorosa pel ramat, que apleguen en la unitat i condueixen al Pare per mitjà del Crist en l'Esperit».[23] Així, la vocació sacerdotal es desplega entre alegries i fatigues d'un servei humil als germans, que el món sovint desconeix però dels quals té una profunda set: trobar testimonis creients i creïbles de l'Amor de Déu, fidel i misericordiós, constitueix una via principal d'evangelització.

24. En el nostre món contemporani, caracteritzat per un ritme accelerat i per l'ansietat d'estar híper-connectats, que sovint ens fa frenètics i ens porta a l'activisme, dues temptacions almenys s'insinuen contra la fideli-

21 Francesc, Exhortació apostòlica *Evangelii gaudium* (24 de novembre de 2013), 104.
22 *Ibíd.*, *Homilia en la missa crismal* (17 d'abril de 2014).
23 Sant Joan Pau II, Exhortació apostòlica postsinodal *Pastores dabo vobis* (25 de març de 1992), 15.

tat a aquesta missió. La primera és una mentalitat orientada a l'eficàcia en què el valor de cada persona es mesura pel rendiment, és a dir, per la quantitat d'activitats i projectes realitzats. Segons aquesta manera de pensar, el que fas va per davant del que ets, invertint la jerarquia veritable de la identitat espiritual. La segona temptació, en canvi, es descriu com una mena de quietisme: espantats pel context, ens recloem en nosaltres mateixos, rebutjant el repte de l'evangelització i adoptant un enfocament mandrós i derrotista. Al contrari, un ministeri alegre i apassionat –malgrat totes les debilitats humanes– pot i ha d'assumir amb ardor la tasca d'evangelitzar totes les dimensions de la nostra societat, especialment la cultura, l'economia i la política, perquè tot pugui ser recapitulat en Crist (cf. Ef 1,10). Per a vèncer aquestes dues temptacions i viure un ministeri joiós i fecund, tot prevere ha de romandre fidel a la missió que ha rebut, és a dir, al do de la gràcia transmès pel bisbe durant l'ordenació sacerdotal. La fidelitat a la missió significa assumir el paradigma que sant Joan Pau II ens va lliurar quan recordava a tothom que la caritat pastoral és el principi que unifica la vida del prevere.[24] És precisament mantenint viu el foc de la caritat pastoral, és a dir, l'amor del Bon Pastor, com tot sacerdot pot trobar l'equilibri en la vida quotidiana i ser capaç de discernir què és beneficiós i què és *proprium* del ministeri, segons les indicacions de l'Església.

25. L'harmonia entre contemplació i acció no s'ha de buscar mitjançant l'adopció precipitada d'esquemes operatius o mitjançant un simple equilibri de les activitats, sinó assumint com a central en el ministeri *la dimensió pasqual*. Donar-se sense reserves, en qualsevol cas, no pot ni ha de comportar la renúncia a la pregària, a l'estudi o a la fraternitat sacerdotal; sinó que, al contrari, esdevé l'horitzó en què tot s'entén en la mesura en què està orientat al Senyor Jesús, mort i ressuscitat per a la salvació del món. D'aquesta manera, també es compleixen les promeses fetes en l'ordenació que, juntament amb el despreniment dels béns materials, provoquen en el cor del prevere una recerca perseverant i una adhesió a la voluntat de Déu, permetent així que Crist brilli en tota la seva acció. Per exemple, això passa quan es fuig de tot personalisme i tota celebració d'un mateix, malgrat l'exposició pública a la qual de vegades pot obligar el propi rol. Educat pel misteri que celebra en la santa litúrgia, tot sacerdot ha de «desaparèixer perquè Crist romangui, fer-se petit perquè Ell sigui conegut i glorificat, gastant-se completament perquè a ningú no li manqui l'oportunitat de conèixer-lo i estimar-lo».[25] Per això, l'exposició als mitjans

[24] Cf. *ibíd.*, 23.

[25] *Homilia a la missa pro Ecclesia* (9 de maig de 2025).

de comunicació, l'ús de les xarxes socials i de tots els instruments disponibles avui dia han s'han d'avaluar sempre amb saviesa, assumint com a paradigma del discerniment el del servei a l'evangelització. «"Tot m'és permès". Però sapigueu que no tot convé» (1Co 6,12).

26. En cada situació, els preveres estan cridats a donar una resposta eficaç, mitjançant el testimoni d'una vida sòbria i casta, a la gran fam de relacions autèntiques i sinceres que es troba en la societat contemporània, donant testimoni d'una Església que és «llevat eficaç dels lligams, de les relacions i de la fraternitat de la família humana», «capaç de nodrir les relacions: amb el Senyor, entre homes i dones, en les famílies, en les comunitats, entre tots els cristians, entre els grups socials, entre les religions».[26] Per això, cal que sacerdots i laics –tots junts– realitzin una veritable *conversió missionera* que orienti les comunitats cristianes, sota el guiatge dels seus pastors, «al servei de la missió que els fidels desenvolupen dins de la societat, en la vida familiar i laboral». Com va observar el Sínode, «així es veurà amb més claredat que la parròquia no està centrada en ella mateixa, sinó orientada a la missió i cridada a sostenir el compromís de tantes persones que de maneres diferents viuen i testimonien la seva fe en la professió i l'activitat social, cultural i política».[27]

Fidelitat i futur

27. Espero que la celebració de l'aniversari dels dos Decrets conciliars i el camí que estem cridats a compartir per implementar-los i actualitzar-los es pugui traduir en una renovada Pentecosta vocacional en l'Església, suscitant vocacions al sacerdoci ministerial santes, nombroses i perseverants, perquè mai no faltin treballadors per als sembrats del Senyor. I que es pugui despertar en tots nosaltres el desig de comprometre'ns plenament en la promoció vocacional i la pregària constant a l'Amo dels sembrats (cf. Mt 9,37-38).

28. Juntament amb la pregària, però, la manca de vocacions al presbiterat –sobretot en algunes regions del món– demana que tots revisem la capacitat generativa de les pràctiques pastorals de l'Església. És veritat

[26] Sínode dels Bisbes, *Document final de la segona sessió de la XVI Assemblea general ordinària «Per una Església sinodal: comunió, participació, missió»* (26 d'octubre de 2024), 20; 50.

[27] *Ibíd.*, 59; 117.

que les raons d'aquesta crisi poden ser diverses i múltiples i, en particular, depenen del context sociocultural, però, al mateix temps, cal que tinguem el coratge de fer als joves propostes fortes i alliberadores, i que en les Esglésies particulars creixin «ambients i formes de pastoral juvenil impregnades d'Evangeli, on es puguin manifestar i madurar les vocacions a la donació total d'un mateix».[28] Amb la certesa que el Senyor no deixa mai de cridar (cf. Jn 11,28), cal tenir sempre present la perspectiva vocacional en cada àmbit pastoral, particularment en el juvenil i familiar. Recordem-ho: no hi ha futur sense alimentar totes les vocacions!

29. En conclusió, dono gràcies al Senyor, que sempre és a prop del seu poble i camina amb nosaltres, omplint els nostres cors d'esperança i de pau, per portar-les a tothom. «Això, germans i germanes, voldria que fos el nostre primer gran desig: una Església unida, signe d'unitat i de comunió, que esdevingui llevat per a un món reconciliat».[29] I us agraeixo a tots vosaltres, pastors i fidels laics, que obriu la ment i el cor al missatge profètic dels Decrets conciliars *Presbyterorum ordinis* i *Optatam totius* i que us disposeu, junts, per treure'n nodriment i estímul per al camí de l'Església. Confio tots els seminaristes, els diaques i els preveres a la intercessió de la Verge Immaculada, Mare del Bon Consell, i a sant Joan Maria Vianney, patró dels rectors i model de tots els sacerdots. Com acostumava a dir el Rector d'Ars: «El sacerdoci és l'amor del cor de Jesús».[30] Un amor tan fort que dissipa els núvols de la rutina, del desànim i de la soledat, un amor total que se'ns dona en plenitud en l'Eucaristia. Amor eucarístic, amor sacerdotal.

Donat a Roma, al costat de sant Pere, el 8 de desembre, Solemnitat de la Immaculada Concepció de la Benaurada Verge Maria, de l'Any jubilar 2025, primer del meu Pontificat.

LLEÓ PP. XIV

---

28 *Discurs als participants a la Trobada internacional "Sacerdots feliços" – «Us he dit amics» (Jn 15,15)» promoguda pel Dicasteri per al Clergat amb motiu del Jubileu dels Sacerdots i dels Seminaristes* (26 de juny de 2025).

29 *Homilia per a l'inici del Ministeri petrí del Bisbe de Roma* (18 de maig de 2025).

30 «Le Sacerdoce, c'est l'amour du cœur de Jésus», a Bernard Nodet, *Le curé d'Ars. Sa pensée, son cœur*, París 1995, 98.

Discurs a la Cúria amb motiu de Nadal

DISCURSO DEL SANTO PADRE LEÓN XIV A LA CURIA ROMANA EN OCASIÓN DEL SALUDO DE NAVIDAD

Aula de las Bendiciones
Lunes, 22 de diciembre de 2025

Señores Cardenales,
venerados hermanos en el episcopado y en el presbiterado,
queridos hermanos y hermanas:

La luz de la Navidad viene a nuestro encuentro, invitándonos a redescubrir la novedad que, desde la humilde gruta de Belén, recorre la historia humana. Atraídos por esta novedad, que abarca toda la creación, caminamos con alegría y esperanza, porque ha nacido para nosotros el Salvador (cf. *Lc* 2,11): Dios se ha hecho carne, se ha convertido en nuestro hermano y permanece para siempre como el Dios-con-nosotros.

Con esta alegría en el corazón y con un profundo sentido de gratitud, podemos mirar los acontecimientos que se suceden, también en la vida de la Iglesia. Por eso, ahora que estamos en la vigilia de las fiestas navideñas, mientras saludo cordialmente a todos y agradezco al Cardenal Decano sus palabras –siempre llenas de entusiasmo: hoy el Salmo nos dice que son setenta nuestros años, ochenta para los más robustos, así que celebramos también con ustedes–, deseo en primer lugar recordar a mi querido predecesor, el Papa Francisco, que este año ha concluido su vida terrenal. Su voz profética, su estilo pastoral y su rico magisterio han marcado el camino de la Iglesia en estos años, animándonos principalmente a volver a colocar en el centro la misericordia de Dios, a dar un mayor impulso a la evangelización, a ser una Iglesia alegre y gozosa, acogedora con todos, atenta a los más pobres.

Inspirándome precisamente en su Exhortación apostólica *Evangelii gaudium*, quisiera volver sobre dos aspectos fundamentales de la vida de la Iglesia: la *misión* y la *comunión*.

La Iglesia es, por naturaleza, extrovertida, abierta al mundo, *misionera*. Ha recibido de Cristo el don del Espíritu para llevar a todos la buena nueva

del amor de Dios. Signo vivo de este amor divino por la humanidad, la Iglesia existe para invitar, llamar y reunir al banquete festivo que el Señor prepara para nosotros, para que cada uno pueda descubrirse hijo amado, hermano del prójimo, hombre nuevo a imagen de Cristo y, por lo tanto, testigo de la verdad, la justicia y la paz.

Evangelii gaudium nos anima a avanzar en la transformación misionera de la Iglesia, que encuentra su fuerza inagotable en el mandato de Cristo Resucitado. «En este "id" de Jesús están presentes los escenarios y los desafíos siempre nuevos de la misión evangelizadora de la Iglesia, y todos estamos llamados a esta nueva "salida" misionera» (*EG*, 20). Este estado de misión deriva del hecho de que Dios mismo, primero, se puso en camino hacia nosotros y, en Cristo, vino a buscarnos. La misión comienza en el corazón de la Santísima Trinidad: Dios, en efecto, consagró y envió a su Hijo al mundo para que «todo aquel que cree en él no perezca, sino que tenga vida eterna» (*Jn* 3,16). El primer gran "éxodo", por tanto, es el de Dios, que sale de sí mismo para venir a nuestro encuentro. El misterio de la Navidad nos anuncia precisamente esto: la misión del Hijo consiste en su venida al mundo (cf. San Agustín, *La Trinidad*, IV, 20.28).

De ese modo, la misión de Jesús en la tierra, que se prolonga por el Espíritu Santo en la misión de la Iglesia, se vuelve criterio de discernimiento para nuestra vida, para nuestro camino de fe, para las praxis eclesiales, como también para el servicio que llevamos adelante en la Curia Romana. Las estructuras, en efecto, no deben entorpecer, detener la carrera del Evangelio o impedir el dinamismo de la evangelización; por el contrario, debemos «procurar que todas ellas se vuelvan más misioneras» (*Evangelii gaudium*, 27).

Por eso, en el espíritu de la corresponsabilidad bautismal, todos estamos llamados a participar en la misión de Cristo. También el trabajo de la Curia debe estar animado por este espíritu y promover la solicitud pastoral al servicio de las Iglesias particulares y de sus pastores. Necesitamos una Curia Romana cada vez más misionera, donde las instituciones, las oficinas y las tareas estén pensadas atendiendo a los grandes desafíos eclesiales, pastorales y sociales de hoy, y no sólo para garantizar la administración ordinaria.

Al mismo tiempo, la misión en la vida de la Iglesia está estrechamente ligada a la *comunión*. El misterio de la Navidad, efectivamente, mientras celebra la misión del Hijo de Dios entre nosotros, contempla también su finalidad: Dios ha reconciliado consigo al mundo por medio de Cristo (cf. *2*

Co 5,19) y, en Él, nos ha hecho sus hijos. La Navidad nos recuerda que Jesús ha venido a revelarnos el verdadero rostro de Dios como Padre, para que todos pudiéramos ser sus hijos y, por tanto, hermanos y hermanas entre nosotros. El amor del Padre, que Jesús encarna y manifiesta en sus gestos de liberación y en su predicación, nos hace capaces, en el Espíritu Santo, de ser signo de una nueva humanidad, no fundada en la lógica del egoísmo y el individualismo, sino en el amor mutuo y la solidaridad recíproca.

Esta es una tarea más urgente que nunca *ad intra* y *ad extra*.

Lo es *ad intra*, porque la comunión en la Iglesia permanece siempre como un desafío que nos llama a la conversión. A veces, detrás de una aparente tranquilidad, se agitan los fantasmas de la división. Y estos nos hacen caer en la tentación de oscilar entre dos extremos opuestos: uniformar todo sin valorar las diferencias o, por el contrario, exasperar las diversidades y los puntos de vista en vez de buscar la comunión. Así, en las relaciones interpersonales, en las dinámicas internas de las oficinas y los roles, o tratando los temas que se refieren a la fe, la liturgia, la moral u otros, se corre el riesgo de ser víctimas de la rigidez y de la ideología, con las contraposiciones que ello implica.

Pero nosotros somos la Iglesia de Cristo, somos sus miembros, su cuerpo. Somos hermanos y hermanas en Él. Y en Cristo, aun siendo muchos y diferentes, somos uno: "*In Illo uno unum*".

Estamos llamados también, y sobre todo aquí en la Curia, a ser constructores de la comunión de Cristo, que pide configurarse como Iglesia sinodal, donde todos colaboran y cooperan en la misma misión, cada uno según el propio carisma y el rol recibido. Pero esto se construye, más que con las palabras y los documentos, mediante gestos y actitudes concretos que deben manifestarse en lo cotidiano, también en el ambiente laboral. Me gusta recordar lo que escribía san Agustín en su carta a Proba: «En todos los negocios humanos, nada es grato para el hombre si no tiene por amigo al hombre». Sin embargo, se preguntaba con una pizca de amargura: «¿Quién puede hallarse que sea tan buen amigo, que podamos tener en esta vida seguridad cierta de su intención y de sus costumbres?» (*Carta* 130, 4).

Esta amargura en ocasiones se abre camino entre nosotros cuando, quizás después de muchos años ofrecidos al servicio de la Curia, notamos con desilusión que, a algunas dinámicas vinculadas al ejercicio del poder, al

afán de sobresalir, al cuidado de los propios intereses, les cuesta cambiar. Y cabe preguntarse: ¿es posible ser amigos en la Curia Romana, tener relaciones de amigable fraternidad? En el esfuerzo cotidiano es hermoso cuando encontramos amigos en quienes poder confiar, cuando caen máscaras y engaños, cuando las personas no son usadas y pasadas por encima, cuando hay ayuda mutua, cuando se reconoce a cada uno el propio valor y la propia competencia, evitando generar insatisfacciones y rencores. Hay una conversión personal que debemos desear y perseguir, para que en nuestras relaciones pueda transparentarse el amor de Cristo que nos hace hermanos.

Esto se vuelve un signo también *ad extra*, en un mundo herido por discordias, violencia y conflictos, en el que vemos también un aumento de la agresividad y la rabia, frecuentemente instrumentalizadas por el mundo digital y la política. La Navidad del Señor trae consigo el don de la paz y nos invita a ser un signo profético en un contexto humano y cultural demasiado fragmentado. El trabajo de la Curia y el de la Iglesia en general debe pensarse también en este amplio horizonte: no somos pequeños jardineros dedicados a cuidar el propio huerto, sino que somos discípulos y testigos del Reino de Dios, llamados a ser en Cristo fermento de fraternidad universal, entre pueblos distintos, religiones diferentes, entre mujeres y hombres de toda lengua y cultura. Y esto ocurre si somos nosotros los primeros en vivir como hermanos y hacemos brillar en el mundo la luz de la comunión.

Queridos hermanos, la misión y la comunión son posibles si ponemos a Cristo en el centro. El Jubileo de este año nos ha recordado que sólo Él es la esperanza que no declina. Y, precisamente durante el Año Santo, celebraciones importantes nos han hecho recordar otros dos acontecimientos: el Concilio de Nicea, que nos reconduce a las raíces de nuestra fe, y el Concilio Vaticano II, que fijando la mirada en Cristo ha consolidado a la Iglesia y la ha impulsado a salir al encuentro del mundo, a la escucha de las alegrías y las esperanzas, las tristezas y las angustias de los hombres de hoy (cf. *Gaudium et spes*, 1).

Por último, permítanme recordar que hace cincuenta años, en el día de la Inmaculada Concepción, fue promulgada por san Pablo VI la Exhortación apostólica *Evangelii nuntiandi*, escrita después de la tercera Asamblea General Ordinaria del Sínodo de los Obispos. Esta subraya, entre otras cosas, dos realidades que podemos destacar aquí: el hecho de que «la Iglesia recibe la misión de evangelizar y [...] la actividad de cada miembro constituye algo importante para el conjunto» (n. 15); y, al mismo tiempo,

la convicción de que «el primer medio de evangelización consiste en un testimonio de vida auténticamente cristiana, entregada a Dios en una comunión que nada debe interrumpir y a la vez consagrada igualmente al prójimo con un celo sin límites» (n. 41).

Recordemos esto también en nuestro servicio curial: la labor de cada uno es importante para el todo, y el testimonio de una vida cristiana, que se expresa en la comunión, es el primer y el mayor servicio que podemos ofrecer.

Eminencias, Excelencias, queridos hermanos y hermanas, el Señor desciende del cielo y se abaja hacia nosotros. Como escribía Bonhoeffer, meditando sobre el misterio de la Navidad, "Dios no se avergüenza de la bajeza del hombre, entra en él [...]. Dios ama lo que está perdido, lo que nadie considera, lo insignificante, lo marginado, débil y abatido" (cf. D. Bonhoeffer, *Riconoscere Dio al centro della vita*, Brescia 2004, 12). Que el Señor nos dé su misma condescendencia, su misma compasión, su amor, para que cada día seamos sus discípulos y testigos.

Les deseo de corazón a todos una Santa Navidad. Que el Señor nos traiga su luz y conceda al mundo la paz.

Missatge de Nadal

MENSAJE URBI ET ORBI DEL SANTO PADRE LEÓN XIV

NAVIDAD 2025

Balcón central de la Basílica Vaticana
Jueves, 25 de diciembre de 2025

Queridos hermanos y hermanas,

«Alegrémonos todos en el Señor, porque nuestro Salvador ha nacido en el mundo. Hoy, desde el cielo, ha descendido la paz sobre nosotros» (Antífona de entrada de la Misa de medianoche en la Natividad del Señor). Así canta la liturgia en la noche de Navidad, y así resuena en la Iglesia el anuncio de Belén: el Niño que ha nacido de la Virgen María es Cristo Señor, enviado por el Padre para salvarnos del pecado y de la muerte. Él es nuestra paz, Aquel que venció al odio y a la enemistad con el amor misericordioso de Dios. Por eso «el nacimiento del Señor es el nacimiento de la paz» (S. Leone Magno, *Sermone 26*).

Jesús nació en un establo porque no había lugar para él en el albergue. Al nada más nacer, su madre María «lo envolvió en pañales y lo acostó en un pesebre» (*Lc* 2,7). El Hijo de Dios, por medio del cual todo fue creado, no es acogido y su cuna es un pobre comedero para animales.

El Verbo eterno del Padre, que los cielos no pueden contener, ha elegido venir al mundo de esa manera. Por amor quiso nacer de una mujer, para compartir nuestra humanidad; por amor aceptó la pobreza y el rechazo y se identificó con los que son marginados y excluidos.

En el nacimiento de Jesús ya se perfila la elección fundamental que guiará toda la vida del Hijo de Dios, hasta su muerte en la cruz: la elección de no hacernos llevar el peso del pecado, sino de llevarlo Él por nosotros, de hacerse cargo de él. Esto podía hacerlo sólo Él. Y al mismo tiempo nos mostró lo que sólo nosotros podemos hacer, es decir, asumir cada uno nuestra parte de responsabilidad. Sí, porque Dios, que nos ha creado sin nosotros, no puede salvarnos sin nosotros. (cf. S. Agustín, *Sermón 169*, 11. 13), es decir, sin nuestra libre voluntad de amar. Quien no ama no

se salva, está perdido. Y quien no ama a su hermano que ve, no puede amar a Dios que no ve. (cf. *1 Jn* 4,20).

Hermanas y hermanos, este es el camino de la paz: la responsabilidad. Si cada uno de nosotros, a todos los niveles, en lugar de acusar a los demás, reconociera ante todo sus propias faltas y pidiera perdón a Dios, y al mismo tiempo se pusiera en el lugar de quienes sufren, fuera solidario con los más débiles y oprimidos, entonces el mundo cambiaría.

Jesucristo es nuestra paz, ante todo porque nos libera del pecado y, luego, porque nos indica el camino a seguir para superar los conflictos, todos los conflictos, desde los interpersonales hasta los internacionales. Sin un corazón libre del pecado, un corazón perdonado, no se puede ser hombres y mujeres pacíficos y constructores de paz. Por esto Jesús nació en Belén y murió en la cruz: para liberarnos del pecado. Él es el Salvador. Con su gracia, cada uno de nosotros puede y debe hacer lo que le corresponde para rechazar el odio, la violencia y la confrontación, y practicar el diálogo, la paz y la reconciliación.

En este día de fiesta, deseo enviar un saludo efusivo y paternal a todos los cristianos que viven en Medio Oriente, a quienes he querido encontrar hace poco en mi primer viaje apostólico. He escuchado sus temores y conozco bien su sentimiento de impotencia ante las dinámicas de poder que los superan. El Niño que hoy nace en Belén es el mismo Jesús que menciona: «les digo esto para que encuentren la paz en mí. En el mundo tendrán que sufrir; pero tengan valor: yo he vencido al mundo» (*Jn* 16,33).

A Él imploramos justicia, paz y estabilidad para el Líbano, Palestina, Israel y Siria, confiando en estas palabras divinas: «La obra de la justicia será la paz, y el fruto de la justicia, la tranquilidad y la seguridad para siempre» (*Is* 32,17).

Encomendamos al Príncipe de la Paz todo el continente europeo, pidiéndole que siga inspirándole un espíritu comunitario y colaborativo, fiel a sus raíces cristianas y a su historia, solidario y acogedor con los que están pasando necesidad. Oremos de manera especial por el atribulado pueblo ucraniano, para que cese el estruendo de las armas y las partes implicadas, con el apoyo de la comunidad internacional, encuentren el valor para dialogar de manera sincera, directa y respetuosa.

Al Niño de Belén imploramos paz y consuelo para las víctimas de todas las guerras que se libran en el mundo, especialmente aquellas olvidadas;

y para quienes sufren a causa de la injusticia, la inestabilidad política, la persecución religiosa y el terrorismo. Recuerdo de manera especial a los hermanos y hermanas de Sudán, Sudán del Sur, Malí, Burkina Faso y la República Democrática del Congo.

En estos últimos días del Jubileo de la Esperanza, pidamos al Dios hecho hombre por el querido pueblo de Haití, que cese en el País toda forma de violencia y pueda avanzar por el camino de la paz y la reconciliación.

Que el Niño Jesús inspire a quienes tienen responsabilidades políticas en América Latina para que, al enfrentar los numerosos desafíos, se le dé espacio al diálogo por el bien común y no a las exclusiones ideológicas y partidistas.

Pedimos al Príncipe de la Paz que ilumine a Myanmar con la luz de un futuro de reconciliación, que devuelva la esperanza a las generaciones jóvenes, guíe a todo el pueblo birmano por los caminos de la paz y acompañe a quienes viven sin hogar, sin seguridad y sin confianza en el mañana.

A Él imploramos que se restablezca la antigua amistad entre Tailandia y Camboya y que las partes implicadas continúen esforzándose por la reconciliación y la paz.

A Él le confiamos también los pueblos del sur de Asia y de Oceanía, duramente golpeados por las recientes y devastadoras catástrofes naturales, que han afectado gravemente a poblaciones enteras. Ante tales pruebas, invito a todos a renovar con convicción el compromiso común de socorrer a quienes sufren.

Queridos hermanos y hermanas:

En la oscuridad de la noche aparecía «la luz verdadera que, al venir a este mundo, ilumina a todo hombre» (*Jn* 1,9), pero «los suyos no la recibieron» (*Jn* 1,11). No dejemos que nos venza la indiferencia hacia quien sufre, porque Dios no es indiferente a nuestras miserias.

Al hacerse hombre, Jesús asume sobre sí nuestra fragilidad, se identifica con cada uno de nosotros: con quienes ya no tienen nada y lo han perdido todo, como los habitantes de Gaza; con quienes padecen hambre y pobreza, como el pueblo yemení; con quienes huyen de su tierra en busca de un futuro en otra parte, como los numerosos refugiados y migrantes que cruzan el Mediterráneo o recorren el continente americano; con quienes

han perdido el trabajo y con quienes lo buscan, como tantos jóvenes que tienen dificultades para encontrar empleo; con quienes son explotados, como los innumerables trabajadores mal pagados; con quienes están en prisión y a menudo viven en condiciones inhumanas.

Al corazón de Dios llega la invocación de paz que brota de cada tierra, como escribe un poeta:

> «No la de un alto al fuego
> ni la de la visión del lobo junto al cordero,
> sino
> la del corazón cuando se acaba la agitación
> y hablamos de un gran cansancio.
> Que sea
> como flores silvestres,
> de repente, por necesidad del campo:
> una paz silvestre».[1]

En este día santo, abramos nuestro corazón a los hermanos y hermanas que están necesitados y sufren. Al hacerlo, lo abrimos al Niño Jesús que, con sus brazos abiertos, nos acoge y nos revela su divinidad: «Pero a todos los que lo recibieron [...], les dio el poder de llegar a ser hijos de Dios» (*Jn* 1,12).

En pocos días terminará el Año Jubilar. Se cerrarán las Puertas Santas, pero Cristo, nuestra esperanza, permanece siempre con nosotros. Él es la Puerta siempre abierta, que nos introduce en la vida divina. La alegre noticia de este día es que el Niño que ha nacido es Dios hecho hombre; que no viene a condenar, sino a salvar; la suya no es una aparición fugaz, pues Él viene para quedarse y entregarse a sí mismo. En Él toda herida es sanada y todo corazón encuentra descanso y paz. «El Nacimiento del Señor es el Nacimiento de la paz».

A todos, les deseo de corazón una Navidad serena.

[1] Y. Amijái, "Una paz silvestre", en *Poemas escogidos*, México, 1990.

Santa Seu

FRANCESC
XVI ASSEMBLEA GENERAL ORDINÀRIA
DEL SÍNODE DELS BISBES

Per una Església sinodal: comunió, participació, missió

Document final

Sigles

AA	Concili Vaticà II, Decret *Apostolicam actuositatem* (18 de novembre de 1965)
AG	Concili Vaticà II, Decret *Ad gentes* (7 de desembre de 1965)
AL	Francesc, Exhortació apostòlica *Amoris laetitia* (19 de març de 2016)
CCEO	*Codex canonum Ecclesiarum orientalium* (18 d'octubre de 1990)
CD	Concili Vaticà II, Decret *Christus Dominus* (28 d'octubre de 1965)
CEC	*Catecisme de l'Església Catòlica* (11 d'octubre de 1992)
CIC	*Codex iuris canonici* (25 de gener de 1983)
CTI	Comissió Teològica Internacional, *La sinodalitat en la vida i en la missió de l'Església* (2 de març de 2018)
CV	Benet XVI, Carta encíclica *Caritas in veritate* (29 de juny de 2009)
DD	Francesc, Carta apostòlica *Desiderio desideravi* (29 de juny de 2022)
DN	Francesc, Carta encíclica *Dilexit nos* (24 d'octubre de 2024)
DTC	XVI Assemblea General Ordinària del Sínode dels Bisbes, *Document de treball per a l'etapa continental* (27 d'octubre de 2022)
DV	Concili Vaticà II, Constitució dogmàtica *Dei Verbum* (18 de novembre de 1965)
EC	Francesc, Constitució apostòlica *Episcopalis communio* (15 de setembre de 2018)
EG	Francesc, Exhortació apostòlica *Evangelii gaudium* (24 de novembre de 2013)
EN	Sant Pau VI, Exhortació apostòlica *Evangelii nuntiandi* (8 de desembre de 1975)
FT	Francesc, Carta encíclica *Fratelli tutti* (3 d'octubre de 2020)
GS	Concili Vaticà II, Constitució pastoral *Gaudium et spes* (7 de desembre de 1965)
LG	Concili Vaticà II, Constitució dogmàtica *Lumen gentium* (21 de novembre de 1964)
LS	Francesc, Carta encíclica *Laudato si'* (24 de maig de 2015)
MC	Sant Pau VI, Exhortació apostòlica *Marialis cultus* (2 de febrer de 1974)

NMI Sant Joan Pau II, Exhortació apostòlica *Novo millennio ineunte* (6 de gener de 2001)

PE Francesc, Constitució apostòlica *Praedicate Evangelium* (19 de març de 2022)

SC Concili Vaticà II, Constitució *Sacrosanctum Concilium* (4 de desembre de 1963)

SRS Sant Joan Pau II, Carta encíclica *Sollicitudo rei socialis* (30 de desembre de 1987)

UR Concili Vaticà II, Decret *Unitatis redintegratio* (21 de novembre de 1964)

UUS Sant Joan Pau II, Carta encíclica *Ut unum sint* (25 de maig de 1995)

Nota d'acompanyament del Sant Pare Francesc

En els diferents moments del camí del Sínode que vaig iniciar l'octubre de 2021, ens hem posat a l'escolta d'allò que en aquest moment l'Esperit Sant diu a les Esglésies.

El *Document final* de la XVI Assemblea General Ordinària del Sínode dels Bisbes recull els fruits d'un camí marcat per l'escolta del poble de Déu i pel discerniment dels pastors. Deixant-nos il·luminar per l'Esperit Sant, tota l'Església ha estat cridada a llegir la seva experiència i a identificar els passos a seguir per viure la comunió, realitzar la participació i promoure la missió que Jesucrist li ha confiat. L'itinerari sinodal, iniciat a les Esglésies locals, després ha travessat les fases nacional i continental, per arribar a la celebració de l'Assemblea del Sínode dels Bisbes en les dues sessions d'octubre de 2023 i d'octubre de 2024. Ara el camí continua en les Esglésies locals i en les seves agrupacions, tenint molt en compte el *Document final* que el 26 d'octubre passat ha estat votat i aprovat per l'Assemblea en totes les seves parts. També jo l'he aprovat i, signant-lo, n'he disposat la publicació, unint-me al «nosaltres» de l'Assemblea que, a través del *Document final*, s'adreça al sant poble fidel de Déu.

Reconeixent el valor del camí sinodal realitzat, ara lliuro a tota l'Església les indicacions contingudes en el *Document final*, com a retorn de tot el que ha madurat al llarg d'aquests anys, a través de l'escolta i el discerniment, i com a orientació autoritzada per a la seva vida i la seva missió.

El *Document final* participa en el magisteri ordinari del Successor de Pere (cf. EC 18 § 1; CEC 892) i com a tal demano que sigui acollit. Representa una forma d'exercici de l'ensenyament autèntic del bisbe de Roma que té alguns trets de novetat però que en efecte correspon al que vaig tenir l'oportunitat de precisar el 17 d'octubre de 2015, quan vaig afirmar que la sinodalitat és el marc interpretatiu adequat per a comprendre el ministeri jeràrquic.

Aprovant el *Document*, el 26 d'octubre passat, vaig dir que «no és estrictament normatiu» i que «la seva aplicació requerirà diverses mediacions». Això no significa que no comprometi a partir d'ara les Esglésies a prendre decisions coherents amb el que s'hi indica. Les Esglésies locals i les agrupacions d'Esglésies ara estan cridades a realitzar, en els diferents

contextos, les indicacions autoritzades contingudes en el *Document*, a través dels processos de discerniment i de decisió previstos pel dret i pel *Document* mateix. També he afegit que «cal temps per arribar a opcions que impliquin tota l'Església»: això val especialment per als temes confiats als deu grups d'estudi, als quals se'n podran afegir d'altres, en vista de les decisions necessàries. La conclusió de la XVI Assemblea General Ordinària del Sínode dels Bisbes no posa fi al procés sinodal.

Reitero aquí amb convicció el que vaig indicar al final del complex camí sinodal que va portar a la promulgació d'*Amoris laetitia* (19 de març de 2016): «No totes les discussions doctrinals, morals o pastorals han de ser resoltes amb intervencions magisterials. Naturalment, a l'Església és necessària una unitat de doctrina i de praxi, però això no impedeix que subsisteixin diferents maneres d'interpretar alguns aspectes de la doctrina o algunes conseqüències que se'n deriven. Això no succeirà fins que l'Esperit ens porti a la veritat completa (cf. Jn 16,13), és a dir, quan ens introdueixi perfectament en el misteri de Crist i puguem veure-ho tot amb la seva mirada. A més, en cada país o regió es poden buscar solucions més inculturades, atentes a les tradicions i els desafiaments locals» (AL 3).

El *Document final* conté indicacions que, a la llum de les seves orientacions de fons, ara ja poden ser acollides en les Esglésies locals i en les agrupacions d'Esglésies, tenint en compte els diferents contextos, del que ja s'ha fet i del que queda a fer per aprendre i desenvolupar cada vegada millor l'estil propi de l'Església sinodal missionera.

En molts casos es tracta d'aplicar efectivament el que ja està previst en el dret vigent, llatí i oriental. En altres casos es podrà procedir, a través d'un discerniment sinodal i en el marc de les possibilitats indicades pel *Document final*, l'activació creativa de formes noves de ministerialitat i d'acció missionera, experimentant i sotmetent a verificació les experiències. En l'informe previst per a la *visita ad limina* cada bisbe tindrà cura d'informar de quines opcions s'han fet en l'Església local que li ha estat confiada en relació al que s'indica en el *Document final*, quines dificultats s'han trobat, quins han estat els fruits.

La tasca d'acompanyar la «fase d'aplicació» del camí sinodal, a partir de la base de les orientacions que ofereix el *Document final*, s'encarrega a la Secretaria General del Sínode juntament amb els Dicasteris de la Cúria romana (cf. EC 19-21).

El camí sinodal de l'Església catòlica, animat també pel desig de continuar el camí cap a la unitat plena i visible dels cristians, «necessita que les paraules compartides vagin acompanyades dels fets» (*Salutació final a la XVI Assemblea General Ordinària del Sínode dels Bisbes*, 26 d'octubre de 2024). Que l'Esperit Sant, do del Ressuscitat, sostingui i orienti tota l'Església en aquest camí. Que ell, que és l'harmonia, continuï fent rejovenir l'Església amb la força de l'Evangeli, la renovi i la condueixi a la unió perfecta amb el seu Espòs (cf. LG 4). Perquè l'Esperit i l'esposa diuen al Senyor Jesús: «Vine» (cf. Ap 22,17).

Al Vaticà, 24 de novembre de 2024
Solemnitat de N.S.J.C. Rei de tot el món

Introducció[1]

Jesús va entrar, es va posar al mig i els va dir: «Pau a vosaltres!». Després els va ensenyar les mans i el costat. Els deixebles es van alegrar de veure el Senyor (Jn 20,19-20).

1. Cada nou pas en la vida de l'Església és un retorn a la font, una experiència renovada de l'encontre amb el Ressuscitat que els deixebles han viscut al cenacle el vespre de Pasqua. Com ells, també nosaltres, participant en aquesta Assemblea sinodal, ens hem sentit embolcallats per la seva misericòrdia i tocats per la seva bellesa. Vivint la conversa en l'Esperit, escoltant-nos els uns als altres, hem percebut la seva presència enmig nostre: la presència d'Aquell que, donant l'Esperit Sant, continua suscitant en el seu poble una unitat que és harmonia de les diferències.

2. Contemplant el Ressuscitat, recordem que «hem estat submergits en la seva mort» (Rm 6,3). Hem albirat les marques de les seves ferides, transfigurades per una nova vida, però gravades per sempre en la seva humanitat. Aquestes ferides continuen sagnant en el cos de tants germans i germanes, també a causa de les nostres culpes. Fixar la mirada en el Senyor no ens allunya de les tragèdies de la història, sinó que ens obre els ulls per reconèixer el sofriment que ens envolta i ens travessa: els rostres dels infants aterrits per la guerra, el plor de les mares, els somnis trencats de tants joves, els refugiats que afronten viatges terribles, les víctimes del canvi climàtic i de les injustícies socials. Els seus sofriments han ressonat enmig nostre no només a través dels mitjans de comunicació, sinó també en la veu de molts, implicats personalment amb les seves famílies i amb els seus pobles en aquests esdeveniments tràgics. En els dies en què hem estat reunits en Assemblea, moltes, massa guerres han continuat provocant mort i destrucció, desig de venjança i pèrdua de les consciències. Ens unim a les repetides crides del papa Francesc per la pau, condemnant la lògica de la violència, l'odi, la venjança, i comprometent-nos a promoure la del diàleg, la fraternitat i la reconciliació. Una pau autèntica i duradora

[1] El *Document final* de la XVI Assemblea General Ordinària del Sínode dels Bisbes va ser aprovat durant la 17a congregació general, el 26 d'octubre de 2024, amb el vot favorable de més de dos terços dels membres de l'Assemblea presents a la votació. Els resultats de la votació es poden consultar al web www.vatican.va. La versió oficial del text és la italiana. En vista de la publicació, es van realitzar intervencions redaccionals per assegurar la correcció i la fluïdesa lingüística, així com l'exactitud de les citacions.

és possible i junts podem construir-la. «La joia i l'esperança, la tristesa i l'angoixa dels homes contemporanis, sobretot dels pobres i de tots els qui sofreixen» (GS 1) han tornat a ser les joies i les tristeses de tots nosaltres, deixebles de Crist.

3. Quan l'any 2021 el Sant Pare va posar en marxa aquest Sínode, vam iniciar un itinerari del qual anem descobrint cada vegada més la riquesa i la fecunditat. Ens hem posat a escoltar, atents a captar en les múltiples veus allò que «diu l'Esperit a les Esglésies» (Ap 2,7). El camí va començar amb l'àmplia consulta al poble de Déu a les nostres diòcesis i eparquies. Va continuar amb les etapes nacionals i continentals, en la circularitat d'un diàleg constantment rellançat per la Secretaria General del Sínode a través dels documents de síntesi i de treball. La celebració de la XVI Assemblea General Ordinària del Sínode dels Bisbes en les seves dues sessions ens permet ara lliurar al Sant Pare i a totes les Esglésies el testimoni del que hem viscut i el fruit del nostre discerniment, per un renovat impuls missioner. El camí ha estat marcat en totes les fases per la saviesa del "sentit de la fe" del poble de Déu. Pas a pas, hem entès que en el cor del *Sínode 2021-2024. Per una Església sinodal. Comunió, participació, missió* hi ha una crida a la joia i a la renovació de l'Església en el seguiment del Senyor, en el compromís al servei a la seva missió, en la recerca de les maneres per ser-hi fidels.

4. Aquesta crida es fonamenta en la identitat baptismal comuna, s'arrela en la diversitat de contextos en què l'Església és present i troba la seva unitat en l'únic Pare, en l'únic Senyor i en l'únic Esperit. Interpel·la tots els batejats, sense excepcions: «Tot el poble de Déu és el subjecte de l'anunci de l'Evangeli. En aquest, tot batejat és convocat per ser protagonista de la missió ja que tots som deixebles missioners» (CTI, n. 53). El camí sinodal ens orienta, així, cap a una unitat dels cristians plena i visible, com han testimoniat amb la seva presència els delegats de les altres tradicions cristianes. La unitat fermenta silenciosament dins de la santa Església de Déu: és profecia d'unitat per a tot el món.

5. Tot el camí sinodal, arrelat en la tradició de l'Església, s'ha desenvolupat a la llum del magisteri conciliar. El Concili Vaticà II va ser, en efecte, com una llavor sembrada en el camp del món i de l'Església. La vida quotidiana dels creients, l'experiència de les Esglésies en cada poble i cultura, els testimonis de santedat múltiples, la reflexió dels teòlegs han estat el sòl on ha germinat i crescut. El Sínode 2021-2024 continua pouant en l'energia d'aquesta llavor i desenvolupant-ne les potencialitats. El camí sinodal, en efecte, està posant en pràctica allò

que el Concili va ensenyar sobre l'Església com a misteri i poble de Déu, cridat a la santedat a través d'una conversió contínua que prové de l'escolta de l'Evangeli. En aquest sentit, constitueix un autèntic acte de recepció posterior del Concili, en perllonga la inspiració i en rellança la força profètica per al món actual.

6. No amaguem que hem experimentat cansament, resistències al canvi i la temptació de fer prevaldre les nostres idees sobre l'escolta de la Paraula de Déu i sobre la pràctica del discerniment. Tanmateix, la misericòrdia de Déu, Pare ple de tendresa, ens permet cada vegada purificar els cors i continuar el camí. Ho hem reconegut començant la segona sessió amb una vetlla penitencial, en què hem demanat perdó pels nostres pecats, sentint-ne vergonya, i elevant la nostra intercessió per les víctimes dels mals del món. Hem anomenat els nostres pecats pel seu nom: contra la pau, la creació, els pobles indígenes, els migrants, els menors, les dones, els pobres, l'escolta, la comunió. Això ens ha fet comprendre que la sinodalitat exigeix penediment i conversió. En la celebració del sagrament de la misericòrdia de Déu experimentem que som estimats incondicionalment: la duresa dels cors és vençuda i se'ns obre a la comunió. Per això volem ser una Església misericordiosa, capaç de compartir amb tothom el perdó i la reconciliació que venen de Déu: pura gràcia de la qual no som amos, sinó només testimonis.

7. Ja hem pogut constatar els primers fruits de l'itinerari sinodal començat l'any 2021. Els més senzills, però més preciosos, fermenten en la vida de les famílies, de les parròquies, de les associacions i moviments, de les petites comunitats cristianes, de les escoles i de les comunitats religioses en què està creixent la pràctica de la conversa en l'Esperit, del discerniment comunitari, del compartir els dons vocacionals i de la corresponsabilitat en la missió. La trobada dels rectors per al Sínode (Sacrofano [Roma], 28 d'abril–2 de maig de 2024) va permetre valorar aquestes experiències riques i rellançar el camí. Estem agraïts i contents per la veu de moltes comunitats i fidels que viuen l'Església com un lloc d'acollida, esperança i alegria.

8. La primera sessió de l'Assemblea ha donat altres fruits. L'*Informe de síntesi* va cridar l'atenció sobre algunes temàtiques de molta rellevància per a la vida de l'Església, que el Sant Pare, al final d'una consulta internacional, ha confiat a grups d'estudi formats per pastors i experts de tots els continents, cridats a treballar amb mètode sinodal. Els àmbits de la vida i de la missió de l'Església que ja han començat a aprofundir són els següents:

1. Alguns aspectes de les relacions entre les Esglésies orientals catòliques i l'Església llatina.
2. L'escolta del crit dels pobres i de la terra.
3. La missió en l'entorn digital.
4. La revisió de la *Ratio Fundamentalis Institutionis Sacerdotalis* en perspectiva sinodal missionera.
5. Algunes qüestions teològiques i canòniques al voltant de formes ministerials específiques.
6. La revisió, en perspectiva sinodal i missionera, dels documents que regulen les relacions entre bisbes, vida consagrada, agrupacions eclesials.
7. Alguns aspectes de la figura i del ministeri del bisbe (en particular: els criteris de selecció dels candidats a l'episcopat, la funció judicial del bisbe, la naturalesa i el desenvolupament de les visites *ad limina Apostolorum*) en perspectiva sinodal missionera.
8. El paper dels representants pontificis en perspectiva sinodal missionera.
9. Criteris teològics i metodologies sinodals per a un discerniment compartit de qüestions doctrinals, pastorals i ètiques controvertides.
10. La recepció dels fruits del camí ecumènic en el poble de Déu.

A aquests grups s'hi afegeixen la comissió canònica, posada en marxa d'acord amb el Dicasteri per als Textos legislatius, al servei de les innovacions necessàries en la normativa eclesiàstica, i el discerniment, confiat al Simposi de les Conferències episcopals d'Àfrica i de Madagascar, sobre l'acompanyament pastoral de persones en situació de matrimoni polígam. El treball d'aquests grups i comissions ha iniciat la fase d'aplicació, ha enriquit el treball de la segona sessió, i ajudarà el Sant Pare en les opcions pastorals i de govern.

9. El procés sinodal no acaba amb el final de l'actual Assemblea del Sínode dels Bisbes, sinó que inclou la fase d'aplicació. Com a membres de l'Assemblea, creiem que és el nostre deure comprometre'ns en la seva animació com a missioners de la sinodalitat dins de les comunitats d'on venim. Demanem a totes les Esglésies locals que continuïn el seu camí quotidià amb una metodologia sinodal de consulta i discerniment, identificant modalitats concretes i itineraris formatius per realitzar una conversió sinodal tangible en les diverses realitats eclesials (parròquies, instituts de vida consagrada i societats de vida apostòlica, associacions de fidels, diòcesis, Conferències episcopals, agrupacions d'Esglésies, etc.). També

s'haurà de preveure una avaluació dels progressos realitzats en termes de sinodalitat i de participació de tots els batejats en la vida de l'Església. Suggerim a les Conferències episcopals i als Sínodes de les Esglésies *sui iuris* que dediquin persones i recursos per a acompanyar l'itinerari de creixement com a Església sinodal en missió i per a mantenir els contactes amb el Secretariat General del Sínode (cf. EC 19 §§ 1 i 2). A aquest li demanem que continuï vetllant per la qualitat sinodal del mètode de treball dels grups d'estudi.

10. Ofert al Sant Pare i a les Esglésies com a fruit de la XVI Assemblea General del Sínode dels Bisbes, aquest *Document final* té molt en compte els passos fets fins ara. Recull algunes convergències importants sorgides en la primera sessió, les aportacions provinents de les Esglésies en els mesos entre la primera i la segona sessió i el que ha madurat, sobretot gràcies a la conversa en l'Esperit, durant la segona sessió.

11. El *Document final* expressa la consciència que la crida a la missió és alhora la crida a la conversió de cada Església local i de tota l'Església, en la perspectiva indicada a l'Exhortació apostòlica *Evangelii gaudium* (cf. n. 30). El text té cinc parts. La primera, titulada *El cor de la sinodalitat*, delinea els fonaments teològics i espirituals que il·luminen i alimenten el que ve a continuació. Torna a proposar la comprensió compartida de la sinodalitat que va sorgir a la primera sessió i en desenvolupa les perspectives espirituals i profètiques. La conversió dels sentiments, de les imatges i dels pensaments que habiten al nostre cor avancen juntament amb la conversió de l'acció pastoral i missionera. La segona part, titulada *A la barca, junts* està dedicada a la conversió de les relacions que construeixen la comunitat cristiana i configuren la missió en l'entrellaçament de vocacions, carismes i ministeris. La tercera, *«Tireu la xarxa»,* identifica tres pràctiques íntimament connectades entre elles: discerniment eclesial; processos de presa de decisions; cultura de la transparència, de la rendició de comptes i de l'avaluació. També en relació amb elles se'ns demana iniciar itineraris de "transformació missionera", per als quals cal urgentment una renovació dels organismes de participació. La quarta part, amb el títol *Una pesca abundant*, delinea la manera com és possible conrear formes noves d'intercanvi dels dons i l'entrellaçament dels lligams que ens uneixen en l'Església, en un temps en què l'experiència d'arrelament en un lloc estan canviant profundament. Segueix una cinquena part, *«Jo també us envio»*, que permet mirar un primer pas indispensable: tenir cura de la formació de tots, en el poble de Déu, a la sinodalitat missionera.

12. El desenvolupament del *Document final* està guiat pels relats evangèlics de la resurrecció. L'anada al sepulcre a l'alba de Pasqua, l'aparició del Ressuscitat al cenacle i a la riba del llac han inspirat el nostre discerniment i nodrit el nostre diàleg. Hem invocat el do pasqual de l'Esperit Sant, demanant-li que ens ensenyi què hem de fer i ens mostri el camí a seguir tots junts. Amb aquest document l'Assemblea reconeix i testimonia que la sinodalitat, dimensió constitutiva de l'Església, ja forma part de l'experiència de moltes de les nostres comunitats. Al mateix temps, suggereix camins a recórrer, pràctiques a implementar, horitzons a explorar. El Sant Pare, que ha convocat l'Església en Sínode, dirà a les Esglésies, confiades a la cura pastoral dels bisbes, com continuar el nostre camí sostinguts per l'esperança que «no defrauda» (Rm 5,5).

Part I – El cor de la sinodalitat

Cridats per l'Esperit Sant a la conversió

El primer dia de la setmana, Maria Magdalena se'n va anar al sepulcre de matí, quan encara era fosc, i va veure que la pedra havia estat treta de l'entrada del sepulcre. Ella va anar corrent a trobar Simó Pere i l'altre deixeble, aquell que Jesús estimava tant (Jn 20,1-2).

13. El matí de Pasqua trobem tres deixebles: Maria de Magdala, Simó Pere, el deixeble que Jesús estimava. Cadascun d'ells busca el Senyor a la seva manera; cadascun té el seu paper en l'alba de l'esperança. Maria de Magdala és empesa per un amor que la porta a anar la primera al sepulcre. Advertits per ella, Pere i el deixeble estimat van al sepulcre; el deixeble estimat corre amb la força de la joventut, busca amb la mirada del qui intueix primer, però sap deixar passar a qui, més gran, ha rebut la tasca de guia; Pere, afeixugat per haver negat el Senyor, espera la cita amb la misericòrdia de la qual serà ministre en l'Església. Maria es queda al jardí, sent que la criden pel seu nom, reconeix el Senyor que l'envia a anunciar la seva resurrecció a la comunitat dels deixebles. Per això l'Església la reconeix com a apòstola dels apòstols. La seva dependència mútua encarna el cor de la sinodalitat.

14. L'Església existeix per testimoniar al món l'esdeveniment decisiu de la història: la resurrecció de Jesús. El Ressuscitat porta la pau al món i ens fa el do del seu Esperit. El Crist vivent és la font de la veritable llibertat, el fonament de l'esperança que no defrauda, la revelació del veritable rostre de Déu i del destí últim de l'home. Els Evangelis ens narren que per a entrar en la fe pasqual i esdevenir-ne testimonis cal reconèixer el propi buit interior, la foscor de la por, del dubte, del pecat. Però aquells que, en la foscor, tenen el coratge de sortir i posar-se a buscar, descobreixen en realitat que són cercats, cridats pel seu nom, perdonats i enviats juntament amb els germans i les germanes.

L'Església poble de Déu, sagrament d'unitat

15. La identitat del poble de Déu brolla del baptisme en el nom del Pare i del Fill i de l'Esperit Sant. Aquesta es realitza com a crida a la santedat i enviament a la missió per convidar tots els pobles a acollir el do de la salvació (cf. Mt 28,18-19). És, doncs, del baptisme, en què Crist ens

revesteix d'ell mateix (cf. Ga 3,27) i ens fa renéixer per l'Esperit (cf. Jn 3,5-6) com a fills de Déu, d'on neix l'Església sinodal missionera. Tota la vida cristiana té la seva font i el seu horitzó en el misteri de la Trinitat, que suscita en nosaltres el dinamisme de la fe, de l'esperança i de la caritat.

16. «Déu ha volgut santificar i salvar els homes no individualment, sense cap connexió els uns amb altres, sinó que els ha constituït en un poble que el reconegués de veritat i el servís santament» (LG 9). El poble de Déu, en camí cap al Regne, es nodreix contínuament de l'Eucaristia, font de comunió i d'unitat: «El pa és un de sol. Per això tots nosaltres, ni que siguem molts, formem un sol cos, ja que tots participem del mateix pa» (1Co 10,17). L'Església, nodrida amb el sagrament del Cos i la Sang del Senyor, és constituïda com el seu Cos (cf. LG 7): «Vosaltres sou cos de Crist i cadascun formeu els seus membres» (1Co 12,27). Vivificada per la gràcia, és el temple de l'Esperit Sant (cf. LG 4): és Ell, en efecte, qui l'anima i l'edifica, fent de tots nosaltres les pedres vives d'un edifici espiritual (cf. 1Pe 2,5; LG 6).

17. El procés sinodal ens ha fet experimentar el «gust espiritual» (EG 268) de ser el poble de Déu, reunit de tota tribu, llengua, poble i nació, que viu en contextos i cultures diferents. Aquest poble mai no és la simple suma dels batejats, sinó el subjecte comunitari i històric de la sinodalitat i de la missió, encara pelegrinant en el temps i ja en comunió amb l'Església del cel. En els diferents contextos en què estan arrelades cada una de les Esglésies, el poble de Déu anuncia i testimonia de la Bona Notícia de la salvació; vivint en el món i per al món, camina juntament amb tots els pobles de la terra, dialoga amb les seves religions i les seves cultures, reconeixent-hi les llavors de la Paraula, i avança cap al Regne. Incorporats a aquest poble per la fe i el baptisme, som sostinguts i acompanyats per Maria, la Mare de Déu, «signe d'esperança ferma i de consol» (LG 68), pels apòstols, pels qui han testimoniat la seva fe fins a donar la vida, pels sants de tot temps i de tot lloc.

18. En el poble sant de Déu, que és l'Església, la comunió dels fidels (*communio fidelium*) és al mateix temps la comunió de les Esglésies (*communio Ecclesiarum*), que es manifesta en la comunió dels bisbes (*communio episcoporum*), pel principi molt antic que «l'Església està en el bisbe i el bisbe en l'Església» (Sant Cebrià, *Epístola* 66, 8). El Senyor ha posat l'apòstol Pere (cf. Mt 16,18) i els seus successors al servei d'aquesta comunió multiforme. En virtut del ministeri petrí, el bisbe de Roma és «el perpetu i visible principi i fonament» (LG 23) de la unitat de l'Església.

19. «El cor de Déu té un lloc preferencial pels pobres» (EG 197), els marginats i els exclosos, i per tant també en el de l'Església. La comunitat cristiana troba en ells el rostre i la carn de Crist, que, ric com era, s'ha fet pobre per nosaltres, perquè nosaltres esdevinguéssim rics mitjançant la seva pobresa (cf. 2Co 8,9). L'opció preferencial pels pobres està implícita en la fe cristològica. Els pobres tenen un coneixement directe del Crist sofrent (cf. EG 198) que els fa anunciadors d'una salvació rebuda com a do i testimonis de la joia de l'Evangeli. L'Església està cridada a ser pobre amb els pobres, que sovint són la majoria dels fidels, a escoltar-los i a considerar-los subjectes d'evangelització, aprenent junts a reconèixer els carismes que aquests reben de l'Esperit.

20 «Crist és la llum dels pobles» (LG 1) i aquesta llum resplendeix en el rostre de l'Església, encara que marcada per la fragilitat de la condició humana i de l'opacitat del pecat. Ella rep de Crist el do i la responsabilitat de ser el llevat eficaç dels lligams, de les relacions i de la fraternitat de la família humana (cf. AG 2-4), donant testimoni en el món del sentit i la meta del seu camí (cf. GS 3 i 42). Avui assumeix aquesta responsabilitat en un temps dominat per la crisi de la participació –és a dir, de sentir-se part i actors d'un destí comú– i per una concepció individualista de la felicitat i de la salvació. La seva vocació i el seu servei profètic (cf. LG 12) consisteixen en testimoniar el projecte de Déu d'unir en ell mateix tota la humanitat en la llibertat i en la comunió. L'Església, que és «el Regne de Crist present ja en el misteri» (LG 3) i «és el germen i l'inici d'aquest Regne a la terra» (LG 5), camina, per això, juntament amb tota la humanitat, comprometent-se amb totes les seves forces per la dignitat humana, el bé comú, la justícia i la pau, i «anhela el Regne perfecte» (LG 5), quan Déu serà «tot en tots» (1Co 15,28).

Les arrels sacramentals del poble de Déu

21. El camí sinodal de l'Església ens ha portat a redescobrir que la varietat de les vocacions, dels carismes i dels ministeris té una arrel: «Tots hem estat batejats en un sol Esperit per formar un sol cos» (1Co 12,13). El baptisme és el fonament de la vida cristiana perquè introdueix tothom en el do més gran: ser fills de Déu, és a dir, partícips de la relació de Jesús amb el Pare en l'Esperit. No hi ha res més alt que aquesta dignitat, donada per igual a cada persona, que ens fa revestir de Crist i ser empeltats en Ell com a sarments en el cep. En el nom de "cristià", que tenim l'honor de portar, hi ha continguda la gràcia que és la base de la nostra vida i que ens fa caminar junts com a germans i germanes.

22. En virtut del baptisme «el poble sant de Déu participa també en la funció profètica de Crist, quan difon un viu testimoniatge sobretot per mitjà d'una vida de fe i de caritat» (LG 12). Gràcies a la unció de l'Esperit Sant rebuda en el baptisme (cf. 1Jn 2,20.27), tots els creients posseeixen un instint per a la veritat de l'Evangeli, anomenat *sensus fidei*. Aquest consisteix en una certa connaturalitat amb les realitats divines, fonamentada en el fet que en l'Esperit Sant els batejats «participen de la naturalesa divina» (DV 2). D'aquesta participació en deriva l'aptitud de captar intuïtivament allò que és conforme a la veritat de la Revelació en la comunió de l'Església. Per això l'Església té la certesa que el poble sant de Déu no es pot equivocar en creure, quan la totalitat dels batejats expressa el seu consens universal en matèria de fe i de moral (cf. LG 12). No s'ha de confondre l'exercici del *sensus fidei* amb l'opinió pública. Sempre està unit al discerniment dels pastors en els diferents nivells de la vida eclesial, com ho mostra l'articulació de les fases del procés sinodal. Pretén assolir aquest consens dels fidels (*consensus fidelium*) que constitueix «un criteri segur per a determinar si una determinada doctrina o una determinada praxi pertanyen a la fe apostòlica» (Comissió Teològica Internacional, *El sensus fidei en la vida de l'Església*, 2014, n. 3).

23. Pel baptisme tots els cristians participen en el *sensus fidei*. Per tant, a més de ser el principi de sinodalitat, també és el fonament de l'ecumenisme. «El camí de la sinodalitat, que segueix l'Església catòlica, és i ha de ser ecumènic, així com el camí ecumènic és sinodal» (Francesc, *Discurs a Sa Santedat Mar Awa III*, 19 de novembre de 2022). L'ecumenisme és, en primer lloc, una qüestió de renovació espiritual. Exigeix processos de penediment i de guarició de la memòria de les ferides del passat, fins al coratge de la correcció fraterna en esperit de caritat evangèlica. A l'Assemblea han ressonat testimonis il·luminadors de cristians de diferents tradicions eclesials que comparteixen l'amistat, la pregària, la vida i el compromís pel servei als pobres i la cura de la casa comuna. En moltes regions del món hi ha sobretot l'ecumenisme de la sang: cristians de pertinences diferents que junts donen la vida per la fe en Jesucrist. El testimoni del seu martiri és més eloqüent que qualsevol paraula: la unitat ve de la creu del Senyor.

24. No és possible comprendre plenament el baptisme sinó dins de la iniciació cristiana, és a dir, de l'itinerari a través del qual el Senyor, mitjançant el ministeri de l'Església i el do de l'Esperit, ens introdueix en la fe pasqual i ens insereix en la comunió trinitària i eclesial. Aquest itinerari té una varietat significativa de formes segons l'edat en què es realitza, dels diferents accents propis de les tradicions orientals i de l'occidental, i de

les especificitats de cada Església local. La iniciació posa en contacte amb una gran varietat de vocacions i de ministeris eclesials. En ells s'expressa el rostre misericordiós d'una Església que ensenya els seus fills a caminar tot caminant amb ells. Els escolta i, mentre respon als seus dubtes i les seves preguntes, s'enriqueix amb la novetat que cada persona porta amb ella, amb la seva història i la seva cultura. En la pràctica d'aquesta acció pastoral, la comunitat cristiana experimenta, sovint sense tenir-ne plena consciència, la primera forma de sinodalitat.

25. Dins de l'itinerari de la iniciació cristiana, el sagrament de la Confirmació enriqueix la vida dels creients amb una efusió particular de l'Esperit en vista del testimoni. L'Esperit del que Jesús era ple (cf. Lc 4,1), que l'ha consagrat amb la unció i l'ha enviat a proclamar l'Evangeli (cf. Lc 4,18), és el mateix Esperit que s'aboca sobre els creients com a segell de la pertinença a Déu i com a unció que santifica. Per això, la Confirmació, que fa actual la gràcia de la Pentecosta en la vida del batejat i de la comunitat, és un do de gran valor per a renovar el prodigi d'una Església moguda pel foc de la missió, que tingui el coratge de sortir pels camins del món i la capacitat de fer-se comprendre per tots els pobles i per totes les cultures. Tots els creients estan cridats a contribuir a aquest impuls, acollint els carismes que l'Esperit distribueix abundantment a cadascú i comprometent-se a posar-los al servei del Regne amb humilitat i esperit d'iniciativa creatiu.

26. La celebració de l'Eucaristia, especialment els diumenges, és la primera i fonamental forma com el sant poble de Déu es reuneix i es troba. En la celebració eucarística se «significa i realitza la unitat de l'Església» (UR 2). En la «participació plena, conscient i activa» (SC 14) de tots els fidels, en la presència de diferents ministeris i en la presidència del bisbe o del prevere, es fa visible la comunitat cristiana, en la qual es realitza una corresponsabilitat diferenciada de tots per a la missió. Per això l'Església, Cos de Crist, aprèn de l'Eucaristia a articular unitat i pluralitat: unitat de l'Església i multiplicitat de les assemblees eucarístiques; unitat del misteri sacramental i varietat de les tradicions litúrgiques; unitat de la celebració i diversitat de les vocacions, dels carismes i dels ministeris. Res no mostra més que l'Eucaristia que l'harmonia creada per l'Esperit no és uniformitat i que tot do eclesial està destinat a l'edificació comuna. Tota celebració de l'Eucaristia és també expressió del desig i crida a la unitat de tots els batejats, que encara no és plena i visible. Allà on no és possible la celebració dominical de l'Eucaristia, la comunitat, encara que desitjant-la, es reuneix al voltant de la celebració de la Paraula, on Crist tanmateix hi és present.

27. Hi ha un estret lligam entre *synaxis* i *synodos*, entre l'assemblea eucarística i l'assemblea sinodal. Encara que en diferents formes, en ambdues es realitza la promesa de Jesús d'estar present on dos o tres estan reunits en el seu nom (cf. Mt 18,20). Les assemblees sinodals són esdeveniments que celebren la unió de Crist amb la seva Església a través de l'acció de l'Esperit. És Ell qui assegura la unitat del cos eclesial de Crist en l'assemblea eucarística com en l'assemblea sinodal. La litúrgia és una escolta de la Paraula de Déu i una resposta a la seva iniciativa d'aliança. També l'assemblea sinodal és una escolta de la mateixa Paraula, que ressona tant en els signes dels temps com en el cor dels fidels, i una resposta de l'assemblea que discerneix la voluntat de Déu per posar-la en pràctica. L'aprofundiment del lligam entre litúrgia i sinodalitat ajudarà totes les comunitats cristianes, en la pluralitat de les seves cultures i tradicions, a assumir estils celebratius que manifestin el rostre d'una Església sinodal. Amb aquesta finalitat, demanem la institució d'un grup d'estudi específic, al qual confiar la reflexió sobre com fer les celebracions litúrgiques més expressives de la sinodalitat; també es podrà ocupar de la predicació dins de les celebracions litúrgiques i del desenvolupament d'una catequesi sobre la sinodalitat en clau mistagògica.

Significat i dimensions de la sinodalitat

28. Els termes "sinodalitat" i "sinodal" deriven de l'antiga i constant pràctica eclesial de reunir-se en sínode. En les tradicions de les Esglésies d'orient i d'occident, la paraula "sínode" fa referència a institucions i esdeveniments que al llarg del temps han anat prenent formes diferents, implicant una pluralitat de subjectes. En la seva varietat, totes aquestes formes s'agermanen en el fet de reunir-se per a dialogar, discernir i decidir. Gràcies a l'experiència dels darrers anys, el significat d'aquests termes s'ha comprès millor i s'ha viscut encara més. Cada vegada més s'han associat al desig d'una Església més propera a les persones i més relacional, que sigui casa i família de Déu. Al llarg del procés sinodal, ha madurat una convergència sobre el significat de la sinodalitat que és a la base d'aquest Document: la sinodalitat és el caminar junts dels cristians amb Crist i cap al Regne de Déu, en unió amb tota la humanitat; orientada a la missió, implica reunir-se en assemblea en els diferents nivells de la vida eclesial, l'escolta mútua, el diàleg, el discerniment comunitari, la formació del consens com a expressió del fer-se present del Crist viu en l'Esperit, i l'assumpció d'una decisió en una corresponsabilitat diferenciada. En aquesta línia entenem millor què significa que la sinodalitat és una dimensió constitutiva de l'Església (cf.

CTI, n. 1). En termes simples i sintètics, es pot dir que la sinodalitat és un camí de renovació espiritual i de reforma estructural per fer l'Església més participativa i missionera, és a dir, per fer-la més capaç de caminar amb cada home i cada dona, irradiant la llum de Crist.

29. En la Mare de Déu, Maria, Mare de Crist, de l'Església i de la humanitat, veiem resplendir a plena llum els trets d'una Església sinodal, missionera i misericordiosa. En efecte, ella és la figura de l'Església que escolta, prega, medita, dialoga, acompanya, discerneix, decideix i actua. D'ella aprenem l'art de l'escolta, l'atenció a la voluntat de Déu, l'obediència a la seva Paraula, la capacitat de recollir la necessitat dels pobres, el coratge de posar-se en camí, l'amor que ajuda, el cant de lloança i l'exultació en l'Esperit. Per això, com afirmava sant Pau VI, «l'acció de l'Església en el món és com un perllongament de la sol·licitud de Maria» (MC 28).

30. De manera més detallada, la sinodalitat designa tres aspectes diferents de la vida de l'Església:

a) en primer lloc, es refereix a «l'*estil* peculiar que qualifica la vida i la missió de l'Església expressant-ne la seva natura com el caminar junts i el reunir-se en assemblea del poble de Déu convocat pel Senyor Jesús en la força de l'Esperit Sant per a anunciar l'Evangeli. Aquesta ha d'expressar-se en la manera ordinària de viure i d'obrar de l'Església. Aquest *modus vivendi et operandi* es realitza a través de l'escolta comunitària de la Paraula i la celebració de l'Eucaristia, la fraternitat de la comunió i la corresponsabilitat i participació de tot el poble de Déu, en els seus diferents nivells i en la distinció dels diversos ministeris i funcions, en la seva vida i en la seva missió» (CTI, n. 70a);

b) en segon lloc, «la sinodalitat designa, a més, en un sentit més específic i determinat des del punt de vista teològic i canònic, aquelles *estructures* i aquells *processos eclesials* en què la natura sinodal de l'Església s'expressa a nivell institucional, de manera anàloga, en els diversos nivells de la seva realització: local, regional, universal. Aquestes estructures i processos són al servei del discerniment autoritzat de l'Església, cridada a assenyalar, escoltant l'Esperit Sant, la direcció a seguir» (CTI, n. 70b);

c) en tercer lloc, la sinodalitat designa «la realització puntual d'aquells *esdeveniments sinodals* en què l'Església està convocada per l'autoritat competent i segons específics procediments determinats per la disciplina eclesiàstica, implicant de diverses maneres, a nivell local, regional i universal, tot el poble de Déu sota la presidència dels bisbes en comunió col·legial i jeràrquica amb el bisbe de Roma,

per al discerniment del seu camí i de qüestions particulars, i per a l'assumpció de decisions i orientacions amb la finalitat d'acomplir la seva missió evangelitzadora» (CTI, n. 70c).

31. En el context de l'eclesiologia conciliar del poble de Déu, el concepte de comunió expressa la substància profunda del misteri i de la missió de l'Església, que té en la celebració de l'Eucaristia la seva font i cimal, és a dir, la unió amb Déu Trinitat i la unitat entre les persones humanes que es realitza en Crist mitjançant l'Esperit Sant. Sobre aquest teló de fons, la sinodalitat «indica l'específica forma de viure i obrar (*modus vivendi et operandi*) de l'Església poble de Déu que manifesta i realitza en concret el seu ser comunió en el "caminar junts", en l'agrupar-se en assemblea i en el participar activament de tots els seus membres en la seva missió evangelitzadora» (CTI, n. 6).

32. La sinodalitat no és una finalitat en si mateixa, sinó que té com a objectiu la missió que Crist ha confiat a l'Església en l'Esperit. Evangelitzar és «la missió essencial de l'Església [...] és la gràcia i la vocació pròpia de l'Església, la seva identitat més profunda» (EN 14). Fent-se propera de tothom, sense diferència de persones, predicant i ensenyant, batejant, celebrant l'Eucaristia i el sagrament de la Reconciliació, totes les Esglésies locals i tota l'Església responen concretament al manament del Senyor d'anunciar l'Evangeli a totes les nacions (cf. Mt 28,19-20; Mc 16,15-16). Posant en relleu tots els carismes i els ministeris, la sinodalitat permet que el poble de Déu anunciï i doni testimoni de l'Evangeli a les dones i als homes de cada lloc i de cada temps, fent-se «sagrament visible» (LG 9) de la fraternitat i de la unitat en Crist volguda per Déu. Sinodalitat i missió estan íntimament lligades: la missió il·lumina la sinodalitat i la sinodalitat impulsa a la missió.

33. L'autoritat dels pastors «és un do específic de l'Esperit de Crist Cap per a l'edificació de tot el cos» (CTI, n. 67). Aquest do està lligat al sagrament de l'Orde que configura a Crist Cap, Pastor i Servent, i posa tots els qui el reben al servei del sant poble de Déu per a custodiar l'apostolicitat de l'anunci i promoure la comunió eclesial a tots els nivells. La sinodalitat ofereix «el marc interpretatiu més adequat per a comprendre el mateix ministeri jeràrquic» (Francesc, *Discurs per a la commemoració el 50è aniversari de la institució del Sínode dels Bisbes*, 17 d'octubre de 2015) i situa en la perspectiva correcta el mandat que Crist confia, en l'Esperit Sant, als pastors. Per tant, convida tota l'Església, inclosos els que exerceixen una autoritat, a la conversió i a la reforma.

Unitat com a harmonia

34. «La criatura humana, de naturalesa espiritual, es realitza en les relacions interpersonals. Com més les viu de manera autèntica, més madura en la pròpia identitat personal. L'home es valora no aïlladament sinó posant-se en relació amb els altres i amb Déu. Per tant, la importància d'aquestes relacions esdevé fonamental» (CV 53). Una Església sinodal es caracteritza com a espai on les relacions poden florir, gràcies a l'amor mutu que constitueix el manament nou que Jesús va deixar als seus deixebles (cf. Jn 13,34-35). Dins de cultures i societats cada vegada més individualistes, l'Església, «poble aplegat per la unitat del Pare, del Fill i de l'Esperit Sant» (LG 4), pot donar testimoni de la força de les relacions fundades en la Trinitat. Les diferències de vocació, edat, sexe, professió, condició i pertinença social, presents en cada comunitat cristiana, ofereixen a tothom aquell encontre amb l'alteritat indispensable per a la maduració personal.

35. En primer lloc, és en la família, que amb el Concili es podria anomenar «Església domèstica» (LG 11), on es viu la riquesa de les relacions entre persones unides en la seva diversitat de caràcter, edat i funció. Per això, les famílies representen un lloc privilegiat per aprendre i experimentar les pràctiques essencials d'una Església sinodal. Malgrat les fractures i els sofriments que experimenten les famílies, continuen sent llocs on s'aprèn a intercanviar-se el do de l'amor, de la confiança, del perdó, de la reconciliació i de la comprensió. És en família on aprenem que tenim la mateixa dignitat, que hem estat creats per a la reciprocitat, que necessitem ser escoltats i que som capaços d'escoltar, de discernir i decidir junts, d'acceptar i exercir una autoritat animada per la caritat, de ser corresponsables i donar compte de les nostres accions. «La família humanitza les persones a través de la relació del "nosaltres" i, al mateix temps, promou les diferències legítimes de cadascú» (Francesc, *Discurs als participants a la Plenària de la Pontifícia acadèmia de les Ciències socials*, 29 d'abril de 2022).

36. El procés sinodal ha posat en evidència que l'Esperit Sant suscita constantment en el poble de Déu una gran varietat de carismes i ministeris. «També en l'edificació del cos de Crist vigeix la diversitat de membres i de funcions. Un sol és l'Esperit que distribueix els seus diversos dons per al bé de l'Església, d'acord amb les seves pròpies riqueses i segons les necessitats de ministeris (cf. 1 Co 12,11)» (LG 7). Igualment, ha sorgit l'aspiració d'ampliar les possibilitats de participació i d'exercici de la corresponsabilitat diferenciada de tots els batejats, homes i dones. En aquest sentit, però, s'ha expressat la tristesa provocada per la manca de

participació de tants membres del poble de Déu en aquest camí de renovació eclesial i per la dificultat generalitzada per a viure plenament una relació sana entre homes i dones, entre generacions i entre persones i grups d'identitats culturals i condicions socials diferents, en particular els pobres i els exclosos.

37. A més, el procés sinodal ha posat en relleu el patrimoni espiritual de les Esglésies locals, en les quals i a partir de les quals existeix l'Església catòlica, i la necessitat d'articular les seves experiències. En virtut de la catolicitat, «cada una de les parts aporta els propis béns a les altres parts i a tota l'Església, de tal manera que tant el tot com cada una de les parts es beneficien d'aquesta aportació de tots i d'aquest esforç comú a la plenitud dins la unitat» (LG 13). El ministeri del successor de Pere «tutela les legítimes varietats i al mateix temps vetlla perquè aquestes particularitats, ben lluny de perjudicar la unitat, més aviat l'afavoreixin» (*ibid*.; cf. AG 22).

38. Des de sempre, tota l'Església ha estat una pluralitat de pobles i llengües, d'Esglésies amb els seus particulars ritus, disciplines i patrimonis teològics i espirituals, de vocacions, carismes i ministeris al servei del bé comú. La unitat d'aquesta diversitat és realitzada per Crist, pedra angular, i per l'Esperit, mestre de l'harmonia. Aquesta unitat en la diversitat és precisament designada per la catolicitat de l'Església. Un signe d'això és la pluralitat d'Esglésies *sui iuris*, la riquesa de les quals el procés sinodal ha posat de manifest. L'Assemblea demana que es continuï pel camí de l'encontre, de la comprensió mútua i de l'intercanvi de dons que nodreixen la comunió d'una Església d'Esglésies.

39. La renovació sinodal afavoreix la valoració dels contextos com a llocs on es fa present i es realitza la crida universal de Déu a formar part del seu poble, d'aquell Regne de Déu que és «justícia, pau i goig en l'Esperit Sant» (Rm 14,17). D'aquesta manera, les diferents cultures poden copsar la unitat que implica la seva pluralitat i les obre a la perspectiva de l'intercanvi de dons. «La unitat de l'Església no és la uniformitat, sinó la integració orgànica de les legítimes diversitats» (NMI 46). La varietat de les expressions del missatge salvífic evita reduir-lo a una única comprensió de la vida de l'Església i de les formes teològiques, litúrgiques, pastorals i disciplinàries en què s'expressa.

40. La valoració dels contextos, de les cultures i de les diversitats, i de les relacions entre ells, és una clau per créixer com a Església sinodal missionera i caminar, sota l'impuls de l'Esperit Sant, cap a la unitat visible dels cristians. Reiterem el compromís de l'Església catòlica de continuar

i intensificar el camí ecumènic amb els altres cristians, en virtut del baptisme comú i com a resposta a la crida a viure junts la comunió i la unitat entre els deixebles pels quals Crist prega a l'última cena (cf. Jn 17,20-26). L'Assemblea saluda amb alegria i agraïment els progressos en les relacions ecumèniques al llarg dels darrers seixanta anys, els documents de diàleg i les declaracions que expressen la fe comuna. La participació dels delegats fraterns ha enriquit el desenvolupament de l'Assemblea i mirem amb esperança els propers passos del camí cap a la plena comunió gràcies a la recepció dels fruits del camí ecumènic en les pràctiques eclesials.

41. A tot arreu de la terra, els cristians viuen colze a colze amb persones que no estan batejades i serveixen Déu practicant una religió diferent. Preguem per ells solemnement en la litúrgia del Divendres Sant, amb ells col·laborem i lluitem per a construir un món millor, i juntament amb ells preguem a l'únic Déu que alliberi el món dels mals que l'afligeixen. El diàleg, l'encontre i l'intercanvi de dons propis d'una Església sinodal estan cridats a obrir-se a les relacions amb altres tradicions religioses, amb l'objectiu d'«establir amistat, pau, harmonia i compartir valors i experiències morals i espirituals en un esperit de veritat i amor» (Conferència dels bisbes catòlics de l'Índia, *Resposta de l'Església a l'Índia als reptes actuals*, 9 de març de 2016, citat a FT 271). En algunes regions, els cristians que es comprometen en la construcció de relacions fraternes amb persones d'altres religions pateixen persecucions. L'Assemblea els encoratja a perseverar en el seu compromís amb esperança.

42. La pluralitat de les religions i de les cultures, la multiformitat de les tradicions espirituals i teològiques, la varietat dels dons de l'Esperit i de les tasques en la comunitat, així com la diversitat d'edat, sexe i pertinences socials dins de l'Església, són una invitació per a tothom a reconèixer i assumir la pròpia parcialitat, renunciant a la pretensió de posar-se al centre i obrint-se a l'acollida d'altres perspectives. Cada un és portador d'una contribució particular i indispensable per completar l'obra comuna. L'Església sinodal es pot descriure utilitzant la imatge de l'orquestra: la varietat dels instruments és necessària per donar vida a la bellesa i l'harmonia de la música, dins de la qual la veu de cadascú manté els seus trets distintius al servei de la missió comuna. Així es manifesta l'harmonia que l'Esperit obra en l'Església, ell que és l'harmonia en persona (cf. Sant Basili, *Sobre el Salm 29*,1; *Sobre l'Esperit Sant* XVI, 38).

L'espiritualitat sinodal

43. La sinodalitat és, en primer lloc, una disposició espiritual que impregna la vida quotidiana dels batejats i tots els aspectes de la missió de l'Església. L'espiritualitat sinodal sorgeix de l'acció de l'Esperit Sant i requereix l'escolta de la Paraula de Déu, la contemplació, el silenci i la conversió del cor. Com ha afirmat el papa Francesc en l'obertura d'aquesta segona sessió, «l'Esperit Sant és guia segur, i la nostra primera tasca és aprendre a distingir la seva veu, perquè Ell parla en tots i en totes les coses» (Francesc, *Intervenció en la primera congregació general de la segona sessió de la XVI Assemblea General Ordinària del Sínode dels Bisbes*, 2 d'octubre de 2024). Una espiritualitat sinodal també exigeix ascesi, humilitat, paciència i disponibilitat a perdonar i ser perdonats. Acull amb agraïment i humilitat la varietat dels dons i de les tasques distribuïdes per l'Esperit Sant per al servei de l'únic Senyor (cf. 1Co 12,4-5). Ho fa sense ambició o enveja, ni desig de dominació o de control, cultivant els mateixos sentiments que Jesucrist, que «es va fer no-res, fins a prendre la condició d'esclau» (Fl 2,7). En reconeixem el fruit quan la vida quotidiana de l'Església està marcada per la unitat i l'harmonia en la pluriformitat. Ningú no pot seguir sol per un camí d'espiritualitat autèntica. Necessitem suport, inclosa la formació i l'acompanyament espiritual, com a individus i com a comunitat.

44. La renovació de la comunitat cristiana només és possible reconeixent la primacia de la gràcia. Si manca la profunditat espiritual personal i comunitària, la sinodalitat es redueix a un expedient organitzatiu. Estem cridats no només a traduir en processos comunitaris els fruits d'una experiència espiritual personal, sinó a fer experiència de com practicar el manament nou de l'amor mutu és lloc i forma d'encontre amb Déu. En aquest sentit, la perspectiva sinodal, mentre poua en el ric patrimoni espiritual de la tradició, contribueix a renovar-ne les formes: una pregària oberta a la participació, un discerniment viscut conjuntament, una energia missionera que neix del compartir i s'irradia com a servei.

45. La conversa en l'Esperit és un instrument que, malgrat les seves limitacions, és fecund perquè permet l'escolta i el discerniment del «que diu l'Esperit a les Esglésies» (Ap 2,7). La seva pràctica ha suscitat alegria, sorpresa i agraïment i s'ha viscut com un itinerari de renovació que transforma les persones, els grups, l'Església. La paraula "conversa" expressa quelcom més que un simple diàleg: entrellaça harmoniosament pensament i sentiment i genera un món vital compartit. Per això es pot dir que en la

conversa es juga la conversió. És una dada antropològica que es retroba en diferents pobles i cultures, units per la pràctica de reunir-se solidàriament per tractar i decidir les qüestions vitals per a la comunitat. La gràcia duu a terme aquesta experiència humana: conversar "en l'Esperit" significa viure l'experiència del compartir a la llum de la fe i en la recerca de la voluntat de Déu, en una atmosfera evangèlica en la qual l'Esperit Sant pot fer sentir la seva veu inconfusible.

46. A cada fase del procés sinodal ha ressonat la necessitat de guarició, reconciliació i reconstrucció de la confiança dins de l'Església, sobretot després de massa escàndols vinculats a diferents tipus d'abusos, i dins de la societat. L'Església està cridada a posar al centre de la seva vida i de la seva acció el fet que en Crist, pel baptisme, som confiats els uns als altres. El reconeixement d'aquesta realitat profunda es transforma en un deure sagrat que ens fa capaços de reconèixer els errors i reconstruir la confiança. Recórrer aquest camí és un acte de justícia i un compromís missioner del poble de Déu en el nostre món i un do que hem d'invocar de dalt. El desig de continuar caminant per aquest camí és fruit de la renovació sinodal.

Sinodalitat com a profecia social

47. Practicat amb humilitat, l'estil sinodal pot fer de l'Església una veu profètica en el món d'avui. «L'Església sinodal és com un estendard alçat entre les nacions (cf. Is 11,12)» (Francesc, *Discurs per a la commemoració el 50è aniversari de la institució del Sínode dels Bisbes*, 17 d'octubre de 2015). Vivim en una època signada per desigualtats cada vegada més marcades, per un desencís creixent amb els models tradicionals de govern, per la desil·lusió amb el funcionament de la democràcia, per les tendències autocràtiques i dictatorials creixents, pel predomini del model de mercat sense tenir en compte la vulnerabilitat de les persones i de la creació, i per la temptació de resoldre els conflictes amb la força més que no pas amb el diàleg. Pràctiques autèntiques de sinodalitat permeten als cristians d'elaborar una cultura capaç de profecia crítica envers el pensament dominant i oferir així una contribució particular a la recerca de respostes a molts dels reptes que han d'afrontar les societats contemporànies i a la construcció del bé comú.

48. La manera sinodal de viure les relacions és una forma de testimoni en relació a la societat. A més, respon a la necessitat humana de ser acollit

i sentir-se reconegut a l'interior d'una comunitat concreta. És un repte a l'aïllament creixent de les persones i a l'individualisme cultural, que també l'Església sovint ha absorbit, i ens crida a la cura mútua, a la interdependència i a la corresponsabilitat per al bé comú. De la mateixa manera, aquesta manera sinodal d'estar en relació desafia un comunitarisme social exagerat que asfixia les persones i no les permet que siguin subjectes del seu propi desenvolupament. La disponibilitat a l'escolta de tothom, especialment els pobres, contrasta amb claredat amb un món en què la concentració del poder deixa fora els pobres, els marginats, les minories i la terra, la nostra casa comuna. Tant la sinodalitat com l'ecologia integral assumeixen la perspectiva de les relacions i insisteixen en la necessitat de tenir cura dels lligams: per això es corresponen i s'integren en la manera de viure la missió de l'Església en el món contemporani.

Part II – A la barca, junts

La conversió de les relacions

Es trobaven plegats Simó Pere, Tomàs el Bessó, Natanael de Canà de Galilea, els fills de Zebedeu i dos deixebles més. Simó Pere els va dir: «Me'n vaig a pescar». Els altres li van respondre: «Nosaltres també hi venim» (Jn 21,2-3).

49. Al llac de Tiberíades és on tot havia començat. Pere, Andreu, Jaume, Joan havien deixat la barca i les xarxes per anar darrera de Jesús. Després de Pasqua, ells tornen a marxar d'aquell llac. A la nit, a la riba ressona un diàleg: «Me'n vaig a pescar». «Nosaltres també hi venim». L'itinerari sinodal també ha començat així: hem escoltat la invitació del successor de Pere i l'hem acollit; ens hem posat en moviment amb ell i darrere d'ell. Junts hem pregat, reflexionat, treballat i dialogat. Però sobretot hem experimentat que les relacions són les que sostenen la vitalitat de l'Església, animant les seves estructures. Una Església sinodal missionera necessita renovar les unes i les altres.

Relacions noves

50. Al llarg de tot el camí del Sínode i en totes les latituds, ha sorgit la petició d'una Església més capaç de nodrir les relacions: amb el Senyor, entre homes i dones, en les famílies, en les comunitats, entre tots els cristians, entre els grups socials, entre les religions, amb la creació. Molts han expressat la sorpresa de ser interpel·lats i l'alegria per poder fer sentir la seva veu en la comunitat; tampoc no han faltat els qui també han compartit el sofriment de sentir-se exclosos o jutjats per la seva situació matrimonial, identitat i sexualitat. El desig de relacions més autèntiques i significatives no només expressa l'aspiració a pertànyer a un grup cohesionat, sinó que correspon a una profunda consciència de fe: la qualitat evangèlica de les relacions comunitàries és decisiva per al testimoni que el poble de Déu està cridat a donar en la història. «Per l'estimació que us tindreu entre vosaltres tothom coneixerà si sou deixebles meus» (Jn 13,35). Les relacions renovades per la gràcia i l'hospitalitat que s'ofereix als últims segons l'ensenyament de Jesús, són el signe més eloqüent de l'acció de l'Esperit Sant en la comunitat dels deixebles. Per tal de ser una Església sinodal, és necessària, doncs, una autèntica conversió relacional. Hem d'aprendre de nou de l'Evangeli que la cura de les relacions no és

una estratègia ni l'instrument per a una major eficàcia organitzativa, sinó que és la manera com Déu Pare s'ha revelat en Jesús i en l'Esperit. Quan les nostres relacions, malgrat la seva fragilitat, transparenten la gràcia de Crist, l'amor del Pare, la comunió de l'Esperit, nosaltres confessem amb la vida la fe en Déu Trinitat.

51. És als Evangelis on hem de mirar per traçar el mapa de la conversió que se'ns demana, aprenent a fer nostres les actituds de Jesús. Els Evangelis ens «el presenten constantment escoltant les persones que el troben pels camins de la Terra Santa» (DTC 11). Ja fossin homes o dones, jueus o pagans, mestres de la llei o publicans, justos o pecadors, captaires, cecs, leprosos o malalts, Jesús no ha fet fora ningú sense aturar-se a escoltar i sense entrar en diàleg. Ha revelat el rostre del Pare anant a trobar tothom allà on es troba la seva història i la seva llibertat. De l'escolta de les necessitats i de la fe de les persones que trobava, sorgien paraules i gestos que renovaven la seva vida, obrint el camí per a guarir les relacions guarides. Jesús és el Messies que «fa que els sords hi sentin i que els muts parlin» (Mc 7,37). A nosaltres, els seus deixebles, demana que ens comportem de la mateixa manera i ens dona, amb la gràcia de l'Esperit Sant, la capacitat de fer-ho, modelant el nostre cor en el seu: només «el cor fa possible qualsevol vincle autèntic, perquè una relació que no es construeix amb el cor és incapaç de superar la fragmentació de l'individualisme» (DN 17). Quan ens posem a l'escolta dels germans i de les germanes, participem de l'actitud amb què Déu, en Jesucrist, ve a l'encontre de tothom.

52. L'exigència de conversió en les relacions concerneix inequívocament les que hi ha entre homes i dones. El dinamisme relacional està inscrit en la nostra condició de criatures. La diferència sexual constitueix la base de la relació humana. «Déu va crear l'home a la seva imatge, el va crear a imatge de Déu; va crear l'home i la dona» (Gn 1,27). En el projecte de Déu, aquesta diferència originària no comporta desigualtat entre home i dona. En la nova creació, aquesta es rellegeix a la llum de la dignitat del baptisme: «Tots els que heu estat batejats per unir-vos a Crist us heu revestit de Crist. Ja no compta ser jueu o grec, esclau o lliure, home o dona. Tots sou una sola cosa en Jesucrist» (Ga 3,27-28). Com a cristians estem cridats a acollir i respectar, en les diferents maneres i en els diferents contextos en què s'expressa, aquesta diferència que és do de Déu i font de vida. Donem testimoni de l'Evangeli quan cerquem viure relacions que respecten la igual dignitat i la reciprocitat entre homes i dones. Les expressions recurrents de dolor i sofriment de dones a totes les regions i continents, tant laiques com consagrades, durant el procés sinodal, revelen la freqüència amb què no ho fem.

En una pluralitat de contextos

53. La crida a la renovació de les relacions en el Senyor Jesús ressona en la pluralitat de contextos en què els seus deixebles viuen i duen a terme la missió de l'Església. Cadascun d'aquests contextos té unes riqueses peculiars que és imprescindible tenir en compte, vinculades al pluralisme de les cultures. Tots, tanmateix, encara que de maneres diferents, porten els signes de lògiques relacionals distorsionades i a vegades oposades a les de l'Evangeli. Al llarg de la història, els tancaments relacionals s'han solidificat en estructures de pecat (cf. SRS 36), que influeixen en la manera de pensar i actuar de les persones. En particular, generen bloquejos i pors, que hem d'afrontar i superar per poder encaminar-nos en el camí de la conversió relacional.

54. Els mals que afligeixen el nostre món estan arrelats en aquesta dinàmica, començant per les guerres i els conflictes armats, i en la il·lusió que es pot aconseguir una pau justa amb la força de les armes. Igualment letal és la creença que tota la creació, fins i tot les persones, es poden explotar a voluntat per treure'n profit. La conseqüència en són les moltes i diferents barreres que divideixen les persones, també en les comunitats cristianes, i limiten les possibilitats d'alguns respecte a les que gaudeixen altres: les desigualtats entre homes i dones, el racisme, la divisió en castes, la discriminació de les persones amb discapacitat, la violació dels drets de les minories de tota mena, la manca de voluntat d'acollir els migrants. També la relació amb la terra, la nostra germana i mare (cf. LS 1), presenta els signes d'una fractura que posa en perill la vida d'innombrables comunitats, especialment a les regions més empobrides, si no de pobles sencers i potser de tota la humanitat. El tancament més radical i dramàtic és en relació a la mateixa vida humana, que porta al descart dels infants, des del ventre matern, i de la gent gran.

55. Molts mals que afligeixen el nostre món també es manifesten en l'Església. La crisi dels abusos, en les seves diverses i tràgiques manifestacions, ha provocat sofriments indescriptibles i sovint duradors a les víctimes i als supervivents, i a les seves comunitats. L'Església ha d'escoltar amb especial atenció i sensibilitat la veu de les víctimes i dels supervivents dels abusos sexuals, espirituals, econòmics, institucionals, de poder i de consciència per part de membres del clergat o de persones amb encàrrecs eclesials. L'escolta és un element fonamental del camí cap a la guarició, el penediment, la justícia i la reconciliació. En una època que viu una crisi global de confiança i encoratja les persones a viure en la desconfiança i

en la sospita, l'Església ha de reconèixer les pròpies mancances, demanar perdó humilment, tenir cura de les víctimes, proporcionar-se instruments de prevenció i esforçar-se per reconstruir la confiança mútua en el Senyor.

56. L'escolta de qui pateix exclusió i marginació reforça la nostra consciència: forma part de la missió de l'Església fer-se càrrec del pes d'aquestes relacions ferides perquè el Senyor, el Vivent, les guareixi. Només així aquesta pot ser «com un sagrament, és a dir, signe i instrument de l'íntima unió amb Déu i de la unitat de tot el gènere humà» (LG 1). Al mateix temps, l'obertura al món permet descobrir que en cada racó del planeta, en cada cultura i en cada grup humà, l'Esperit ha sembrat les llavors de l'Evangeli. Aquestes donen fruit en la capacitat de viure relacions sanes, de conrear la confiança mútua i el perdó, de vèncer la por del diferent i de crear comunitats acollidores, de promoure una economia atenta a les persones i al planeta, de reconciliar-se després d'un conflicte. La història ens lliura un llegat de conflictes motivats també en nom de la pertinença religiosa, minant la credibilitat de les religions mateixes. Font de sofriment és l'escàndol de la divisió entre comunions cristianes, l'enemistat entre germans i germanes que han rebut el mateix baptisme. L'experiència renovada d'impuls ecumènic que acompanya el camí sinodal, un dels signes de la conversió relacional, obre a l'esperança.

Carismes, vocacions i ministeris per a la missió

57. Els cristians, personalment o de forma associada, estan cridats a fer fructificar els dons que l'Esperit atorga en vista al testimoni i a l'anunci de l'Evangeli. «Els carismes que rebem són diversos, però l'Esperit que els distribueix és un de sol. Són diversos els serveis, però és un de sol el Senyor a qui servim. Són diversos els miracles, però tots són obra d'un sol Déu, que els fa valent-se de cadascun de nosaltres. Les manifestacions de l'Esperit distribuïdes a cadascú són en bé de tots» (1Co 12,4-7). A la comunitat cristiana, tots els batejats estan enriquits amb dons a compartir, cadascun segons la seva vocació i la seva condició de vida. Les diferents vocacions eclesials són, en efecte, expressions múltiples i articulades de l'única crida baptismal a la santedat i a la missió. La varietat de carismes, que té el seu origen en la llibertat de l'Esperit Sant, té com a finalitat la unitat del cos eclesial de Crist (cf. LG 32) i la missió en els diferents llocs i cultures (cf. LG 12). Aquests dons no són propietat exclusiva de qui els rep i els exerceix, ni poden ser motiu de reivindicació per a ells mateixos o per a un grup. També, amb una adequada pastoral vocacional, aquests

estan cridats a contribuir tant a la vida de la comunitat cristiana, com al desenvolupament de la societat en les seves múltiples dimensions.

58. Cada batejat respon a les exigències de la missió en els contextos on viu i actua a partir de les pròpies inclinacions i capacitats, manifestant així la llibertat de l'Esperit en atorgar els seus dons. Gràcies a aquest dinamisme en l'Esperit, el poble de Déu, posant-se a l'escolta de la realitat en què viu, pot descobrir nous àmbits de compromís i noves formes de complir la seva missió. Els cristians, que en diferents qualitats –en família i en altres estats de vida, en el lloc de treball i en les professions, en el compromís cívic o polític, social o ecològic, en el desenvolupament d'una cultura inspirada en l'Evangeli com en l'evangelització de la cultura de l'entorn digital–, recorren els camins del món i en els seus ambients de vida anuncien l'Evangeli, són sostinguts pels dons de l'Esperit.

59. Aquests demanen a l'Església que no els deixi sols, sinó sentir-se enviats i sostinguts. Demanen ser nodrits del pa de la Paraula i de l'Eucaristia, així com dels lligams fraterns de la comunitat. Demanen que es reconegui el seu compromís com allò que és: acció d'Església en virtut de l'Evangeli, no una opció privada. Finalment, demanen que la comunitat acompanyi aquells que, a través del seu testimoni, s'han vist atrets per l'Evangeli. En una Església sinodal missionera, sota el guiatge dels seus pastors, les comunitats seran capaces d'enviar i donar suport als que han estat enviats. Per tant, es concebran principalment al servei de la missió que els fidels desenvolupen dins de la societat, en la vida familiar i laboral, sense concentrar-se exclusivament en les activitats que es desenvolupen en el seu interior i en les seves necessitats organitzatives.

60. En virtut del baptisme, homes i dones gaudeixen de la mateixa dignitat en el poble de Déu. No obstant això, les dones continuen trobant obstacles per aconseguir un reconeixement més ple dels seus carismes, de la seva vocació i del seu lloc en els diferents àmbits de la vida de l'Església, en detriment del servei a la missió comuna. Les Escriptures donen testimoni del paper destacat de moltes dones en la història de la salvació. El primer anunci de la resurrecció es va confiar a una dona, Maria de Magdala; el dia de la Pentecosta, Maria, la Mare de Déu, junt amb moltes altres dones que havien seguit el Senyor, eren presents al cenacle. És important que els passatges relatius de l'Escriptura trobin un espai adequat dins dels leccionaris litúrgics. Alguns moments crucials de la història de l'Església confirmen l'aportació essencial de les dones mogudes per l'Esperit. Les dones constitueixen la majoria dels que assisteixen a les esglésies i sovint són les primeres testimonis de la fe en les famílies. Són actives en la vida

de les petites comunitats cristianes i en les parròquies; gestionen escoles, hospitals i centres d'acollida; lideren iniciatives de reconciliació i de promoció de la dignitat humana i de la justícia social. Les dones contribueixen a la recerca teològica i són presents en llocs de responsabilitat en les institucions vinculades a l'Església, en les cúries diocesanes i en la cúria romana. Hi ha dones que desenvolupen funcions d'autoritat o són líders de comunitats. Aquesta Assemblea convida a que s'apliquin plenament totes les oportunitats que ja preveu el dret vigent en relació al paper de les dones, especialment en els llocs on romanen sense implementar-se. No hi ha motius que impedeixin a les dones assumir papers de guiatge a l'Església: allò que ve de l'Esperit Sant no es pot aturar. També resta oberta la qüestió de l'accés de les dones al ministeri diaconal i cal continuar el discerniment en aquest sentit. L'Assemblea també convida a donar més atenció al llenguatge i a les imatges utilitzades en la predicació, en l'ensenyament, en la catequesi i en la redacció dels documents oficials de l'Església, donant més espai a l'aportació de dones santes, teòlogues i místiques.

61. Dins de la comunitat cristiana, cal estar més atents especial als infants: no només necessiten ser acompanyats en l'aventura del creixement, sinó que tenen molt a donar a la comunitat dels creients. Quan els apòstols discuteixen entre ells sobre qui és el més gran, Jesús posa al centre un infant, presentant-lo com a criteri per entrar en el Regne (cf. Mc 9,33-37). L'Església no pot ser sinodal sense la contribució dels infants, portadors d'un potencial missioner que cal valorar. La seva veu és necessària en la comunitat: hem d'escoltar-la i comprometre'ns perquè tothom a la societat l'escolti, sobretot els que tenen responsabilitats polítiques i educatives. Una societat que no sap acollir i cuidar els infants és una societat malalta; el sofriment que pateixen molts d'ells per la guerra, la pobresa i l'abandonament, l'abús i el tràfic de persones és un escàndol que requereix el coratge de la denúncia i el compromís de la solidaritat.

62. També els joves tenen una contribució a donar a la renovació sinodal de l'Església. Ells són especialment sensibles als valors de la fraternitat i del compartir, al mateix temps que rebutgen actituds paternalistes o autoritàries. A vegades la seva actitud envers l'Església es presenta com una crítica, però sovint pren la forma positiva d'un compromís personal per una comunitat acollidora i compromesa en la lluita contra la injustícia social i per la cura de la casa comuna. La petició de «caminar junts en la vida quotidiana», avançada pels joves en el Sínode que se'ls va dedicar l'any 2018, correspon exactament a l'horitzó d'una Església sinodal. Per això, és fonamental assegurar-los un acompanyament atent i pacient; en particular,

mereix ser represa la proposta, sorgida gràcies a la seva aportació, d'«una experiència d'acompanyament en vista del discerniment», que inclogui la vida fraterna compartida amb educadors adults, un compromís apostòlic per viure junts al servei dels més necessitats, una oferta d'espiritualitat arrelada en la pregària i la vida sacramental (cf. *Document final de la XV Assemblea General Ordinària del Sínode dels Bisbes, «Els joves, la fe i el discerniment vocacional»*, 161).

63. En la promoció de la corresponsabilitat per a la missió de tots els batejats, reconeixem les capacitats apostòliques de les persones amb discapacitat que se senten cridades i enviades com a subjectes actius d'evangelització. Volem valorar la contribució que prové de la immensa riquesa d'humanitat que porten amb ells. Reconeixem les seves experiències de sofriment, marginació, discriminació, a vegades patides també dins de la mateixa comunitat cristiana, per actituds paternalistes de commiseració. Per a afavorir la seva participació en la vida i en la missió de l'Església, es proposa la creació d'un observatori eclesial de la discapacitat.

64. Entre les vocacions amb què l'Església s'enriqueix, destaca la dels cònjuges. El Concili Vaticà II ha ensenyat que «tenen en el seu rang i estat de vida la pròpia gràcia enmig del poble de Déu» (LG 11). El sagrament del matrimoni assigna una missió particular que es refereix al mateix temps a la vida de família, l'edificació de l'Església i el compromís en la societat. En particular, en els darrers anys ha anat creixent la consciència que les famílies són subjectes i no només destinatàries de la pastoral familiar. Per això necessiten trobar-se i fer xarxa, també gràcies a l'ajuda de les institucions eclesials dedicades a l'educació dels infants i dels joves. Novament, l'Assemblea manifesta proximitat i suport a aquells que viuen una condició de solitud com a opció de fidelitat a la tradició i al magisteri de l'Església en matèria matrimonial i d'ètica sexual, en què reconeixen una font de vida.

65. Al llarg dels segles, els dons espirituals també han originat diverses expressions de vida consagrada. Des dels inicis, l'Església ha reconegut l'acció de l'Esperit en la vida d'aquells homes i dones que han optat per a seguir Crist en el camí dels consells evangèlics, consagrant-se al servei de Déu tant en la contemplació com en múltiples formes de servei. La vida consagrada està cridada a interpel·lar l'Església i la societat amb la seva veu profètica. En la seva experiència secular, les famílies religioses han madurat experimentades pràctiques de vida sinodal i de discerniment comunitari, aprenent a harmonitzar els dons individuals i la missió comuna. Ordes i congregacions, societats de vida apostòlica, instituts seculars, així

com associacions, moviments i noves comunitats tenen una contribució especial a fer al creixement de la sinodalitat en l'Església. Avui moltes comunitats de vida consagrada són un laboratori d'interculturalitat que constitueix una profecia per a l'Església i per al món. Al mateix temps, la sinodalitat convida –i de vegades desafia– els pastors de les Esglésies locals, així com els responsables de la vida consagrada i les agregacions eclesials a enfortir les relacions per tal de donar vida a un intercanvi de dons al servei de la missió comuna.

66. La missió implica tots els batejats. La primera tasca de laics i laiques és impregnar i transformar les realitats temporals amb l'esperit de l'Evangeli (cf. LG 31.33; AA 5–7). El procés sinodal, sostingut per un estímul del papa Francesc (cf. Carta apostòlica en forma de Motu proprio *Spiritus Domini*, 10 de gener de 2021), ha demanat a les Esglésies locals respondre amb creativitat i coratge a les necessitats de la missió, discernint entre els carismes alguns que convé que adoptin una forma ministerial, dotant-se de criteris, instruments i procediments adequats. No tots els carismes s'han de configurar com a ministeris, ni tots els batejats han de ser ministres, ni s'han d'instituir tots els ministeris. Perquè un carisma es configuri com a ministeri és necessari que la comunitat identifiqui una veritable necessitat pastoral, acompanyada d'un discerniment dut a terme pel pastor juntament amb la comunitat sobre l'oportunitat de crear un nou ministeri. Com a fruit d'aquest procés, l'autoritat competent pren la decisió. En una Església sinodal missionera, es demana la promoció de formes més nombroses de ministeris laicals, és a dir, que no requereixen el sagrament de l'Orde, no només en l'àmbit litúrgic. Poden ser instituïts o no instituïts. També s'ha d'iniciar una reflexió sobre com confiar els ministeris laicals en un moment en què les persones es mouen d'un lloc a un altre cada vegada amb més facilitat, precisant els temps i els àmbits del seu exercici.

67. Entre els nombrosos serveis eclesials, l'Assemblea ha reconegut la contribució a la intel·ligència de la fe i al discerniment que ofereix la teologia en la varietat de les seves expressions. Teòlegs i teòlogues ajuden el poble de Déu a desenvolupar una comprensió de la realitat il·luminada per la Revelació i a elaborar respostes idònies i llenguatges adequats per a la missió. En l'Església sinodal i missionera «el carisma de la teologia és cridat a exercir un servei específic [...]. Junt amb l'experiència de fe i la contemplació de la veritat del poble fidel i amb la predicació dels pastors, la teologia contribueix a la penetració cada vegada més profunda de l'Evangeli. A més, "com per a qualsevol altra vocació cristiana, també el ministeri del teòleg, a més de ser personal, és també comunitari i col·legial"» (CTI, n. 75), sobretot quan es duu a terme en forma d'ensenyament confiat amb

una missió canònica en les institucions acadèmiques eclesiàstiques. «La sinodalitat eclesial compromet, doncs, els teòlegs a fer teologia de forma sinodal, promovent entre ells la capacitat d'escoltar, dialogar, discernir i integrar la multiplicitat i la varietat de les instàncies i de les aportacions» (*ibid*.). En aquesta línia, és urgent afavorir, a través de formes institucionals adequades, el diàleg entre els pastors i els que es dediquen a la recerca teològica. L'Assemblea convida les institucions teològiques a continuar la recerca encaminada a aclarir i aprofundir el significat de la sinodalitat i acompanyar-ne la formació en les Esglésies locals.

El ministeri ordenat al servei de l'harmonia

68. Com tots els ministeris de l'Església, l'episcopat, el presbiterat i el diaconat estan al servei de l'anunci de l'Evangeli i de l'edificació de la comunitat eclesial. El Concili Vaticà II ha recordat que el ministeri ordenat, d'institució divina, «és exercit en diversos ordes per aquells que ja d'antic són anomenats bisbes, preveres i diaques» (LG 28). En aquest context, el Concili Vaticà II ha afirmat la sacramentalitat de l'episcopat (cf. LG 21), ha recuperat la realitat de comunió del presbiterat (cf. LG 28) i ha obert el camí a la restauració de l'exercici permanent del diaconat a l'Església llatina (cf. LG 29).

El ministeri del bisbe: constituir en unitat els dons de l'Esperit

69. És tasca del bisbe presidir una Església local, com a principi visible d'unitat en el seu interior i vincle de comunió amb totes les Esglésies. L'afirmació del Concili segons la qual «amb la consagració episcopal és conferida la plenitud del sagrament de l'Orde» (LG 21) permet comprendre la identitat del bisbe en la trama de les relacions sacramentals amb Crist i amb la «porció del poble de Déu» (CD 11) que li és confiada i que està cridat a servir en nom de Crist bon pastor. Qui és ordenat bisbe no és carregat de prerrogatives i tasques que ha de dur a terme tot sol. Més aviat rep la gràcia i la tasca de reconèixer, discernir i constituir en unitat els dons que l'Esperit aboca sobre les persones i sobre les comunitats, obrant dins del vincle sacramental amb els preveres i els diaques, corresponsables amb ell del servei ministerial en l'Església local. En fer-ho, realitza allò que és més propi i específic de la seva missió en el context de la sol·licitud per la comunió de les Esglésies.

70. El del bisbe és un servei en, amb i per a la comunitat (cf. LG 20), desenvolupat a través de l'anunci de la Paraula, la presidència de la cele-

bració eucarística i dels altres sagraments. Per això, l'Assemblea sinodal desitja que el poble de Déu tingui més veu en l'elecció dels bisbes. També recomana que l'ordenació del bisbe es realitzi a la diòcesi a la qual està destinat com a pastor i no a la diòcesi d'origen, com passa sovint, i que els consagrants principals siguin escollits entre els bisbes de la província eclesiàstica, inclòs, en la mesura del possible, el metropolità. Així serà més clar que qui esdevé bisbe contreu un lligam amb l'Església a la qual està destinat, assumint públicament davant d'ella els compromisos del seu ministeri. Igualment és important que, sobretot durant les visites pastorals, pugui passar temps amb els fidels, per escoltar-los amb vista al seu discerniment. Això ajudarà a experimentar l'Església com a família de Déu. La relació constitutiva del bisbe amb l'Església local no apareix avui amb prou claredat en el cas dels bisbes titulars, per exemple, els representants pontificis, els que ofereixen servei a la cúria romana. Serà oportú continuar reflexionant sobre aquest tema.

71. Els bisbes també necessiten ser acompanyats i sostinguts en el seu ministeri. El metropolità pot tenir un paper en la promoció de la fraternitat entre bisbes de diòcesis veïnes. Al llarg de l'itinerari sinodal, ha sorgit la necessitat d'oferir als bisbes itineraris de formació contínua també en els contextos locals. S'ha recordat la necessitat de precisar el paper dels bisbes auxiliars i d'ampliar les tasques que el bisbe pot delegar. També caldrà valorar l'experiència dels bisbes emèrits en la seva nova manera d'estar al servei del poble de Déu. És important ajudar els fidels a no cultivar expectatives excessives i poc realistes en relació al bisbe, recordant que també ell és un germà fràgil, exposat a la temptació, necessitat d'ajuda com tothom. Una visió idealitzada del bisbe no facilita el seu delicat ministeri, que en canvi es recolza en la participació de tot el poble de Déu en la missió, en una Església veritablement sinodal.

Amb el bisbe: preveres i diaques

72. En una Església sinodal, els preveres estan cridats a viure el seu servei en una actitud de proximitat a les persones, d'acollida i d'escolta de tothom, obrint-se a un estil sinodal. Els preveres «formen amb el propi bisbe un sol presbiteri» (LG 28) i col·laboren amb ell en el discerniment dels carismes i en l'acompanyament i guiatge de l'Església local, amb una atenció especial al servei de la unitat. Estan cridats a viure la fraternitat presbiteral i a caminar junts en el servei pastoral. El presbiteri també inclou els preveres membres d'instituts de vida consagrada i societats de vida apostòlica, que l'enriqueixen amb la peculiaritat del seu carisma. Ells,

així com els preveres que provenen d'Esglésies orientals *sui iuris*, cèlibes o casats, els preveres *fidei donum* i els que provenen d'altres nacions, ajuden el clergat local a obrir-se als horitzons de tota l'Església, mentre que els preveres diocesans ajuden els altres confrares a inserir-se en la història d'una diòcesi concreta, amb les seves tradicions i riqueses espirituals. D'aquesta manera, també en el presbiteri, es produeix un veritable intercanvi de dons en vista de la missió. També els preveres necessiten ser acompanyats i sostinguts, sobretot en les primeres etapes del ministeri i en moments de debilitat i de fragilitat.

73. Servents dels misteris de Déu i de l'Església (cf. LG 41), els diaques són ordenats «no amb vista al sacerdoci sinó amb vista al ministeri» (LG 29). L'exerceixen en el servei de la caritat, en l'anunci i en la litúrgia, mostrant en cada context social i eclesial en què estan presents la relació entre Evangeli anunciat i vida viscuda en l'amor, i promovent en tota l'Església una consciència i un estil de servei envers tothom, especialment els més pobres. Les funcions dels diaques són múltiples, com ho mostra la tradició, la pregària litúrgica i la praxi pastoral. Aquests s'especificaran en resposta a les necessitats de cada Església local, en particular per despertar i mantenir l'atenció de tots envers els més pobres, en el marc d'una Església sinodal missionera i misericordiosa. El ministeri diaconal continua sent desconegut per a molts cristians, també perquè, tot i haver estat restaurat pel Vaticà II a l'Església llatina com a grau propi i permanent (cf. LG 29), encara no ha estat acollit en totes les àrees geogràfiques. S'haurà d'aprofundir en l'ensenyament del Concili, també a partir d'una verificació de les nombroses experiències que es duen a terme, però ja ofereix motivacions sòlides a les Esglésies locals perquè no tardin en promoure el diaconat permanent d'una manera més generosa, reconeixent en aquest ministeri un preuat factor de maduració d'una Església servent en el seguiment del Senyor Jesús que s'ha fet servidor de tots. Aquest aprofundiment també podrà ajudar a comprendre millor el significat de l'ordenació diaconal dels que esdevindran preveres.

La col·laboració entre els ministres ordenats dins de l'Església sinodal

74. Diverses vegades, al llarg del procés sinodal, s'ha expressat agraïment a bisbes, preveres i diaques per la joia, el compromís i la dedicació amb què desenvolupen el seu servei. També s'han escoltat les dificultats que els pastors troben en el seu ministeri, relacionades sobretot amb un sentiment d'aïllament, de solitud, a més d'estar aclaparats per les peticions de satisfer cada necessitat. L'experiència del Sínode pot ajudar bisbes, preveres i diaques a redescobrir la corresponsabilitat en l'exercici del ministeri, que

requereix també la col·laboració amb els altres membres del poble de Déu. Una distribució més articulada de les tasques i de les responsabilitats, un discerniment més valent d'allò que pertany específicament al ministeri ordenat i del que pot i s'ha de delegar a altres, n'afavorirà l'exercici d'una manera espiritualment més sana i pastoralment més dinàmica en cadascun dels seus ordes. Aquesta perspectiva, sens dubte, no deixarà de repercutir en els processos de presa de decisions caracteritzats per un estil més clarament sinodal. També ajudarà a superar el clericalisme entès com a ús del poder en benefici propi i distorsió de l'autoritat de l'Església que és servei al poble de Déu. Aquest s'expressa sobretot en els abusos sexuals, econòmics, de consciència i de poder per part dels ministres de l'Església. «El clericalisme, afavorit tant pels mateixos sacerdots com pels laics, genera una escissió en el cos eclesial que fomenta i ajuda a perpetuar molts dels mals que avui denunciem» (Francesc, *Carta al poble de Déu*, 20 d'agost de 2018).

Junts per a la missió

75. En resposta a les necessitats de la comunitat i de la missió, l'Església, al llarg de la seva història, ha creat alguns ministeris, diferents dels ordenats. Aquests ministeris són la forma que assumeixen els carismes quan són reconeguts públicament per la comunitat i per aquells que tenen la responsabilitat de guiar-la, i es posen al servei de la missió de manera estable. Alguns estan dirigits més específicament al servei de la comunitat cristiana. Són especialment rellevants els ministeris instituïts, que són conferits pel bisbe, una vegada a la vida, amb un ritu específic, després d'un discerniment adient i una formació adequada dels candidats. No es tracta d'un simple mandat o d'una assignació de tasques; el conferiment del ministeri és un sacramental que configura la persona i defineix la seva manera de participar en la vida i en la missió de l'Església. A l'Església llatina es tracta del ministeri del lector i de l'acòlit (cf. Francesc, Carta apostòlica en forma de Motu proprio *Spiritus Domini*, 10 de gener de 2021), i el del catequista (cf. Francesc, Carta apostòlica en forma de Motu proprio *Antiquum ministerium*, 10 de maig de 2021). Els termes i les modalitats del seu exercici s'han de definir mitjançant un mandat de l'autoritat legítima. Correspon a les Conferències episcopals establir les condicions personals que els candidats han de satisfer i desenvolupar els itineraris formatius per a accedir a aquests ministeris.

76. A aquests s'hi afegeixen ministeris no instituïts ritualment, però exercits amb estabilitat pel mandat de l'autoritat competent, com, per exemple, el

ministeri de coordinar una petita comunitat eclesial, de dirigir la pregària de la comunitat, d'organitzar accions caritatives, etc., que admeten una gran varietat en funció de les característiques de la comunitat local. Un exemple d'això en són els catequistes que, en moltes regions d'Àfrica, són responsables de comunitats mancades de preveres. Encara que no hi hagi un ritu prescrit, convé fer públic l'encàrrec, a través d'un mandat, davant de la comunitat per afavorir-ne el reconeixement efectiu. També hi ha ministeris extraordinaris, com el ministeri extraordinari de la comunió, la presidència de les celebracions dominicals en espera de prevere, l'administració d'alguns sagramentals o altres. Els ordenaments canònics llatí i oriental ja preveuen que, en alguns casos, els fidels laics, homes o dones, també poden ser ministres extraordinaris del baptisme. En l'ordenament canònic llatí, el bisbe (amb l'autorització de la Santa Seu) pot delegar l'assistència als matrimonis a fidels laics, homes o dones. A partir de les necessitats dels contextos locals, cal que es valori la possibilitat d'ampliar i fer estables aquestes oportunitats d'exercici ministerial per part dels fidels laics. Finalment, hi ha serveis espontanis, que no necessiten més condicions o reconeixements explícits. Mostren que tots els fidels, de diverses maneres, participen en la missió a través dels seus dons i carismes.

77. Cal oferir als fidels laics, homes i dones, més oportunitats de participació, explorant també altres formes de servei i ministeri en resposta a les necessitats pastorals del nostre temps, en un esperit de col·laboració i corresponsabilitat diferenciada. En particular, del procés sinodal sorgeixen algunes necessitats concretes a les que cal respondre de manera adequada en els diferents contextos:

a) una participació més àmplia de laics i laiques en els processos de discerniment eclesial i en totes les fases dels processos de presa de decisions (elaboració i presa de les decisions);

b) un accés més ampli dels laics i laiques a llocs de responsabilitat a les diòcesis i a les institucions eclesiàstiques, inclosos seminaris, instituts i facultats de teologia, en línia amb les disposicions ja existents;

c) un major reconeixement i un suport més decidit a la vida i als carismes de consagrades i consagrats i el seu compromís en llocs de responsabilitat eclesial;

d) l'augment del nombre de laics i laiques qualificats que desenvolupen la funció de jutge en els processos canònics;

e) un reconeixement efectiu de la dignitat i el respecte dels drets dels qui treballen com a empleats de l'Església i de les seves institucions.

78. El procés sinodal ha renovat la consciència que l'escolta és un component essencial de tots els aspectes de la vida de l'Església: l'administració dels sagraments, en particular el de la Reconciliació, la catequesi, la formació i l'acompanyament pastoral. En aquest marc, l'Assemblea ha estat atenta a la proposta d'instituir un ministeri de l'escolta i de l'acompanyament, mostrant una varietat d'orientacions. Alguns s'hi han expressat favorablement, perquè aquest ministeri constituiria una forma profètica de subratllar la importància de l'escolta i l'acompanyament en la comunitat. Altres han afirmat que l'escolta i l'acompanyament són tasca de tots els batejats, sense que hi hagi necessitat d'un ministeri específic. Altres encara han subratllat la necessitat d'un aprofundiment, per exemple de la relació entre aquest possible ministeri i l'acompanyament espiritual, el *counseling* pastoral i la celebració del sagrament de la Reconciliació. També va sorgir la proposta que el possible ministeri de l'escolta i de l'acompanyament estigui destinat d'una manera particular a acollir els que estan al marge de la comunitat eclesial, dels que retornen després d'haver-se'n allunyat, dels que estan a la recerca de la veritat i desitgen ser ajudats per trobar el Senyor. Per tant, roman la necessitat de continuar el discerniment en aquest sentit. Els contextos locals on més se senti aquesta necessitat podran promoure una experimentació i elaborar possibles models sobre els quals discernir.

Part III – «Tireu la xarxa»

La conversió dels processos

Jesús els digué: «Nois, no teniu res per a menjar?». Li van contestar: «No». Llavors els va dir: «Tireu la xarxa a la dreta de la barca i pescareu». Ho van fer així i ja no la podien treure de tant peix com hi havia (Jn 21,5-6).

79. La pesca no ha donat fruits i ara ja és el moment de tornar a la riba. Però ressona una veu amb autoritat, que convida a fer una cosa que els deixebles no haurien fet tot sols, el que indica una possibilitat que els seus ulls i la seva ment no reeixia a intuir: «Tireu la xarxa a la dreta de la barca i pescareu». Al llarg del procés sinodal, hem buscat escoltar aquesta veu i acollir tot el que ens deia. En la pregària i en el diàleg fratern, hem reconegut que el discerniment eclesial, la cura dels processos de presa de decisions i el compromís de donar compte de la pròpia actuació i d'avaluar el resultat de les decisions preses són pràctiques amb les quals responem a la Paraula que ens indica els camins de la missió.

80. Aquestes tres pràctiques estan estretament entrellaçades. Els processos de presa de decisions necessiten el discerniment eclesial, que requereix l'escolta en un clima de confiança, que sostenen transparència i rendició de comptes. La confiança ha de ser mútua: els qui prenen les decisions han de poder confiar i escoltar el poble de Déu, que al seu torn ha de poder confiar en qui exerceix l'autoritat. Aquesta visió integral posa de manifest que cadascuna d'aquestes pràctiques depèn de les altres i les sostenen, al servei de la capacitat de l'Església per a desenvolupar la seva missió. Comprometre's en processos de presa de decisions basats en el discerniment eclesial i assumir una cultura de la transparència, de la rendició de comptes i de l'avaluació requereix una formació adequada no només tècnica, sinó capaç d'explorar-ne els fonaments teològics, bíblics i espirituals. Tots els batejats necessiten aquesta formació al testimoni, a la missió, a la santedat i al servei, que posa en relleu la corresponsabilitat. Pren formes particulars per als qui exerceixen encàrrecs de responsabilitat o al servei del discerniment eclesial.

El discerniment eclesial per a la missió

81. Per a promoure relacions capaces de sostenir i orientar la missió de l'Església, és una necessitat prioritària exercir la saviesa evangèlica que

ha permès a la comunitat apostòlica de Jerusalem segellar el resultat del primer esdeveniment sinodal amb les paraules: «L'Esperit Sant i nosaltres hem cregut» (Ac 15,28). És el discerniment que podem qualificar com a "eclesial", en tant que exercit pel poble de Déu en vista a la missió. L'Esperit, que el Pare ha enviat en el nom de Jesús i que ho ensenya tot (cf. Jn 14,26), guia els creients en tot moment «a la veritat sencera» (Jn 16,13). Amb la seva presència i la seva acció contínua, la «tradició, que arrenca dels apòstols, progressa en l'Església» (DV 8). Invocant la seva llum, el poble de Déu, participant de la funció profètica de Crist (cf. LG 12), «procura discernir en els esdeveniments, en les exigències i en les aspiracions en els quals participa junt amb els altres homes del nostre temps, quins són els veritables signes de la presència o del pla de Déu» (GS 11). Aquest discerniment fa servir tots els dons de saviesa que el Senyor distribueix en l'Església i està arrelat en el *sensus fidei* comunicat per l'Esperit a tots els batejats. Amb aquest esperit s'ha de tornar a comprendre i reorientar la vida de l'Església sinodal missionera.

82. El discerniment eclesial no és una tècnica organitzativa, sinó una pràctica espiritual que cal viure en la fe. Això requereix llibertat interior, humilitat, pregària, confiança mútua, obertura a la novetat i abandonament a la voluntat de Déu. Mai no és l'afirmació d'un punt de vista personal o de grup, ni es resol en la simple suma d'opinions individuals; cadascú, parlant segons la seva consciència, s'obre a escoltar el que els altres comparteixen en consciència, per tal de cercar reconèixer junts «què diu l'Esperit a les Esglésies» (Ap 2,7). Preveient l'aportació de totes les persones implicades, el discerniment eclesial és alhora condició i expressió privilegiada de la sinodalitat, en la qual es viuen juntes comunió, missió i participació. El discerniment és tant més ric com més s'escolta tothom. Per això és fonamental promoure una àmplia participació en els processos de discerniment, amb una cura particular de la implicació d'aquells que es troben al marge de la comunitat cristiana i de la societat.

83. L'escolta de la Paraula de Déu és el punt de partida i el criteri de tot discerniment eclesial. Les Sagrades Escriptures, en efecte, testimonien que Déu ha parlat al seu Poble, fins al punt de donar-nos en Jesús la plenitud de tota la revelació (cf. DV 2), i indiquen els llocs on podem escoltar la seva veu. Déu es comunica amb nosaltres en primer lloc en la litúrgia, perquè és el mateix Crist qui parla «quan a l'Església es llegeixen les Sagrades Escriptures» (SC 7). Déu parla a través de la tradició viva de l'Església, el seu magisteri, la meditació personal i comunitària de les Escriptures i les pràctiques de la pietat popular. Déu continua manifestant-se a través del crit dels pobres i dels esdeveniments de la història de la humanitat.

A més, Déu es comunica amb el seu Poble a través dels elements de la creació, la mateixa existència dels quals es refereix a l'acció del Creador i és plena de la presència de l'Esperit que dona la vida. Finalment, Déu parla també en la consciència personal de cada persona, que és «el nucli més sagrat i el sagrari de l'home, on es troba tot sol amb Déu, la veu del qual ressona en la pròpia intimitat» (GS 16). El discerniment eclesial exigeix la cura contínua i la formació de les consciències, i la maduració del *sensus fidei*, per a no descuidar cap dels llocs on Déu parla i ve a trobar el seu poble.

84. Els passos del discerniment eclesial es poden articular de diferents maneres, segons els llocs i les tradicions. També a partir de l'experiència sinodal, és possible identificar alguns elements clau que no haurien de faltar:

a) la presentació clara de l'objecte del discerniment i posar a disposició informació i instruments adequats per a la seva comprensió;

b) un temps convenient per a preparar-se amb la pregària, l'escolta de la Paraula de Déu i la reflexió sobre el tema;

c) una disposició interior de llibertat respecte als interessos propis, personals i de grup, i el compromís per a la recerca del bé comú;

d) una escolta atenta i respectuosa de la paraula de cada un;

e) la recerca d'un consens el més ampli possible, que emergirà a través del que més "fa abrusar els cors" (cf. Lc 24,32), sense amagar els conflictes i sense buscar compromisos a la baixa;

f) la formulació, per part de qui guia el procés, del consens assolit i la seva presentació a tots els participants, perquè expressin si s'hi reconeixen o no.

Sobre la base del discerniment, madurarà la decisió oportuna que compromet l'adhesió de tots, també quan no s'ha acollit la pròpia opinió, i un temps de recepció en la comunitat, que podrà donar lloc a verificacions i avaluacions posteriors.

85. El discerniment sempre es desenvolupa dins d'un context concret, del qual cal conèixer les complexitats i les peculiaritats el millor possible. Perquè el discerniment sigui efectivament "eclesial" cal valdre's dels mitjans necessaris, entre els quals una exegesi adequada dels textos bíblics, que ajudi a interpretar-los i a comprendre'ls, evitant apropaments parcials o fonamentalistes; un coneixement dels Pares de l'Església, de la tradició i dels ensenyaments magisterials, segons el seu diferent grau d'autoritat; les aportacions de les diferents disciplines teològiques; les contribucions

de les ciències humanes, històriques, socials i administratives, sense les quals no és possible conèixer seriosament el context en què i en vista del qual es produeix el discerniment.

86. A l'Església hi ha una gran varietat d'apropaments al discerniment i de metodologies consolidades. Aquesta varietat és una riquesa: amb les adaptacions adequades als diferents contextos, la pluralitat d'apropaments pot revelar-se fecunda. En vista a la missió comuna, és important que entrin en un diàleg cordial, sense perdre les especificitats de cadascun i sense enrocs identitaris. En les Esglésies locals, a partir de les petites comunitats eclesials i de les parròquies, és fonamental oferir oportunitats de formació que difonguin i nodreixin una cultura del discerniment eclesial per a la missió, en particular entre els qui ocupen funcions de responsabilitat. Igualment important és tenir cura de la formació de persones que facin d'acompanyants o facilitadors, l'aportació dels quals sovint resulta cabdal en el desenvolupament dels processos de discerniment.

L'articulació dels processos de presa de decisions

87. En l'Església sinodal «tota la comunitat, en la lliure i rica diversitat dels seus membres, és convocada per a pregar, escoltar, analitzar, dialogar, discernir i aconsellar en la presa de les decisions» (CTI, n. 68) per a la missió. Afavorir la participació més àmplia possible de tot el poble de Déu en els processos de presa de decisions és la via més eficaç per promoure una Església sinodal. Si és veritat, en efecte, que la sinodalitat defineix la manera de viure i actuar que qualifica l'Església, indica al mateix temps una pràctica essencial en el compliment de la seva missió: discernir, arribar al consens, decidir a través de l'exercici de les diferents estructures i institucions de sinodalitat.

88. La comunitat dels deixebles, convocada i enviada pel Senyor, no és un subjecte uniforme i amorf. És el seu Cos amb molts i diferents membres, subjecte històric comunitari en el qual ocorre com a «germen i inici» el Regne de Déu al servei del seu adveniment en tota la família humana (cf. LG 5). Els Pares de l'Església ja reflexionen sobre la naturalesa comunional de la missió del poble de Déu a través d'un triple "res sense" (*nihil sine*): «res sense el bisbe» (Sant Ignasi d'Antioquia, *Carta als Tral·lians*, 2.2), «res sense el consell dels preveres, res sense el consens del poble» (Sant Cebrià de Cartago, *Carta* 14.4). Allà on es trenca aquesta lògica del *nihil sine*, la identitat de l'Església s'enfosqueix i se n'inhibeix la missió.

89. En aquest marc de referència eclesiològic se situa el compromís de promoure la participació sobre de la base de la corresponsabilitat diferenciada. Cada membre de la comunitat és respectat, valorant-ne les capacitats i els dons en vista a la decisió compartida. Són necessàries formes de mediació institucional més o menys articulades en relació a l'amplitud de la comunitat. El dret vigent ja preveu organismes de participació a diferents nivells, dels quals el document tractarà més endavant.

90. Per afavorir-ne el funcionament, sembla oportuna una reflexió sobre l'articulació dels processos de presa de decisions. Aquesta última habitualment preveu una fase d'elaboració o instrucció «a través d'un treball comú de discerniment, consulta i cooperació» (CTI, n. 69), que informa i dona suport a la presa de decisió successiva, que correspon a l'autoritat competent. No hi ha competència o contrast entre les dues fases, sinó que amb la seva articulació contribueixen a que les decisions preses siguin fruit de l'obediència de tots a allò que Déu vol per a la seva Església. Per això, cal promoure procediments que facin efectiva la reciprocitat entre l'assemblea i qui la presideix, en un clima d'obertura a l'Esperit i de confiança mútua, a la recerca d'un consens possiblement unànime. El procés també ha de preveure la fase d'aplicació de la decisió i la de la seva avaluació, en què les funcions dels subjectes implicats tornin a articular-se amb modalitats noves.

91. Hi ha casos en què el dret vigent ja prescriu que, abans de prendre una decisió, l'autoritat està obligada a fer una consulta. L'autoritat pastoral té el deure d'escoltar els qui participen en la consulta i, en conseqüència, ja no pot actuar com si no els hagués escoltat. No s'apartarà, per tant, del fruit de la consulta, quan és concorde, sense una raó que sigui prevalent (cf. CIC, can. 127, § 2, 2n; CCEO, can. 934, § 2, 3r) i que s'expressa adequadament. Com en tota comunitat que viu segons la justícia, a l'Església l'exercici de l'autoritat no consisteix en la imposició d'una voluntat arbitrària. En les diverses maneres en què s'exerceix, sempre està al servei de la comunió i de l'acolliment de la veritat de Crist, en la qual i cap a la qual l'Esperit Sant ens guia en els diferents temps i contextos (cf. Jn 14,16).

92. En una Església sinodal, la competència de presa de decisió del bisbe, del col·legi episcopal i del bisbe de Roma és inalienable, en tant que està arrelada en l'estructura jeràrquica de l'Església establerta per Crist al servei de la unitat i del respecte a la legítima diversitat (cf. LG 13). Tot i això, no és incondicionada: no es pot ignorar una orientació que emergeix en el procés consultiu com a resultat d'un discerniment correcte, sobretot si és realitzat pels organismes de participació. És doncs inadequada

una contraposició entre consulta i deliberació: a l'Església la deliberació es fa amb l'ajuda de tots, mai sense l'autoritat pastoral, que decideix en virtut del seu ofici. Per aquesta raó, la fórmula recurrent del Codi de dret canònic, que parla d'un vot "solament consultiu" (*tantum consultivum*), s'ha de tornar a examinar per a eliminar possibles ambigüitats. Per tant, sembla oportuna una revisió de la normativa canònica en clau sinodal, que aclareixi tant la distinció com l'articulació entre consultiu i deliberatiu, i il·lumini les responsabilitats dels qui en les diferents funcions participen en els processos de presa de decisions.

93. La cura pel desenvolupament ordenat i una clara assumpció de la responsabilitat per part dels participants són factors crucials per a la fecunditat dels processos de presa de decisions en les modalitats descrites aquí:

a) correspon a l'autoritat, en particular: definir amb claredat l'objecte de la consulta i de la deliberació, a més del subjecte responsable a qui correspon l'assumpció de la decisió; identificar els que s'han de consultar, també per raó de competències específiques o de la implicació en la qüestió; fer de tal manera que tots els participants tinguin accés efectiu a les informacions rellevants, de manera que puguin formular la seva opinió amb coneixement de causa;

b) els qui expressen la seva opinió en una consulta, individualment o com a membres d'un organisme col·legiat, assumeixen la responsabilitat de: oferir una opinió sincera i honesta, en ciència i consciència; respectar la confidencialitat de les informacions rebudes; oferir una formulació clara del seu parer, identificant-ne els punts principals, de manera que l'autoritat, si hagués de decidir de manera discordant amb l'opinió rebuda, pugui explicar com l'ha tingut en compte en la seva deliberació;

c) una vegada que l'autoritat competent ha formulat la decisió, havent respectat el procés de consulta i expressat clarament les motivacions que hi ha a la base, tothom, per raó del vincle de comunió que uneix els batejats, està obligat a respectar-la i posar-la en pràctica, encara que no correspongui amb el seu punt de vista, sense perjudici del deure de participar honestament també en la fase de l'avaluació. Sempre és possible recórrer a una autoritat superior, de les maneres establertes pel dret.

94. Una correcta i decidida implementació sinodal dels processos de presa de decisions contribuirà al progrés del poble de Déu en una perspectiva participativa, especialment a través de les mediacions institucionals previstes pel dret canònic, en primer lloc els organismes de participació.

Sense canvis concrets a curt termini, la visió d'una Església sinodal no serà creïble i això allunyarà aquells membres del poble de Déu que han tret força i esperança del camí sinodal. Correspon a les Esglésies locals trobar procediments apropiats per implementar aquests canvis.

Transparència, rendició de comptes, avaluació

95. La presa de decisions no conclou el procés decisional. Aquest està acompanyat i seguit de pràctiques de rendició de comptes i avaluació, en un esperit de transparència inspirat en criteris evangèlics. Donar compte del propi ministeri a la comunitat pertany a la tradició més antiga, que es remunta a l'Església apostòlica. Ens n'ofereix un exemple el capítol 11 dels *Fets dels Apòstols*: quan Pere torna a Jerusalem després d'haver batejat Corneli, un pagà, «els fidels circumcidats el censuraven perquè havia entrat a casa d'incircumcisos, i havia menjat amb ells» (Ac 11,2-3). Pere els respon amb una exposició que dona raó dels motius de la seva acció.

96. En particular, pel que fa a la transparència, ha sorgit la necessitat d'il·luminar-ne el significat connectant-la amb una sèrie de termes com veritat, lleialtat, claredat, honestedat, integritat, coherència, rebuig de l'opacitat, de la hipocresia i de l'ambigüitat, absència de segones intencions. S'han recordat la benaurança evangèlica dels nets de cor (cf. Mt 5,8), el mandat de ser «senzills com els coloms» (Mt 10,16) i les paraules de l'apòstol Pau: «No volem obrar d'amagat com qui se n'avergonyeix, i no recorrem mai a l'astúcia ni falsifiquem la paraula de Déu, sinó que, sentint-nos a la presència de Déu, ens recomanem a la consciència de tothom i diem obertament la veritat» (2Co 4,2). Per tant, ens referim a una actitud de fons, arrelada en l'Escriptura, més que en una sèrie de procediments o requisits de tipus administratiu o de gestió. La transparència, en el seu correcte sentit evangèlic, no compromet el respecte a la discreció i a la confidencialitat, la protecció de les persones, de la seva dignitat i dels seus drets també davant pretensions indegudes de les autoritats civils. Tot això, però, mai no podrà justificar pràctiques contràries a l'Evangeli o esdevenir un pretext per eludir o tapar accions de lluita contra el mal. En tot cas, pel que fa al secret de confessió, «el secret sacramental és indispensable i cap poder humà en té jurisdicció, ni pot reclamar-lo» (Francesc, *Discurs als participants al XXX Curs sobre el Fur intern organitzat per la Penitenciaria apostòlica*, 29 de març de 2019).

97. L'actitud de la transparència, en el sentit que acabem d'indicar, constitueix una salvaguarda d'aquella confiança i credibilitat de la qual una Església sinodal, atenta a les relacions, no en pot prescindir. Quan

es vulnera la confiança, les persones més febles i vulnerables són les que en pateixen les conseqüències. Allà on l'Església gaudeix de confiança, pràctiques de transparència, rendició de comptes i avaluació contribueixen a consolidar-la, i són un element encara més crític on s'ha de reconstruir la credibilitat de l'Església. Això és especialment important en la protecció dels menors i de les persones vulnerables (*safeguarding*).

98. Aquestes pràctiques contribueixen a assegurar la fidelitat de l'Església a la seva missió. La seva absència és una de les conseqüències del clericalisme i, al mateix temps, l'alimenta. Aquest es basa en el supòsit implícit que els qui tenen autoritat en l'Església no han de donar compte de les seves accions i de les seves decisions, com si estiguessin aïllats o per damunt de la resta del poble de Déu. No s'hauria d'apel·lar a la transparència i a la rendició de comptes només quan es tracta d'abusos sexuals, financers i d'un altre tipus. També es refereixen a l'estil de vida dels pastors, els plans pastorals, els mètodes d'evangelització i les modalitats amb què l'Església respecta la dignitat de la persona humana, per exemple, pel que fa a les condicions de treball dins de les seves institucions.

99. Si l'Església sinodal vol ser acollidora, la rendició de comptes ha d'esdevenir una pràctica habitual a tots els nivells. Això no obstant, el qui té funcions d'autoritat té una responsabilitat més gran en aquest sentit i està cridat a donar compte a Déu i al seu poble. Si al llarg dels segles s'ha conservat la pràctica de donar compte als superiors, cal recuperar la dimensió de la rendició de comptes que l'autoritat està cridada a donar a la comunitat. Les institucions i els procediments consolidats en l'experiència de la vida consagrada (com els capítols, les visites canòniques, etc.) poden ser una font d'inspiració en aquest sentit.

100. Igualment apareixen necessàries estructures i formes d'avaluació regular de la manera com s'exerceixen les responsabilitats ministerials de tota mena. L'avaluació no constitueix un judici sobre les persones: més aviat permet posar en evidència els aspectes positius i les àrees de possible millora en l'actuació dels qui tenen responsabilitats ministerials, i ajuda l'Església a aprendre de l'experiència, a tornar a calibrar els plans d'acció i a estar atenta a la veu de l'Esperit Sant, focalitzant l'atenció en els resultats de les decisions en relació a la missió.

101. A més d'observar tot el que ja preveuen les normes canòniques en matèria de criteris i mecanismes de control, correspon a les Esglésies locals, i sobretot a les seves agrupacions, construir de manera sinodal formes i procediments efectius de rendició de comptes i d'avaluació, adequats a la

varietat dels contextos, a partir del marc normatiu civil, de les expectatives legítimes de la societat i de la disponibilitat efectiva de competència en la matèria. En aquest treball cal privilegiar les metodologies d'avaluació participativa, valorar les competències d'aquells, en particular laics, més familiaritzats amb els processos de rendició de comptes i avaluació, i fer un discerniment de les bones pràctiques ja presents en la societat civil local, adaptant-les als contextos eclesials. La manera com s'implementen a nivell local els processos de rendició de comptes i d'avaluació està dins de l'àmbit de l'informe presentat durant les visites *ad limina*.

102. En particular, en formes adequades als diferents contextos, sembla necessari garantir almenys:

a) un funcionament efectiu dels Consells per als assumptes econòmics;

b) la implicació efectiva del poble de Déu, en particular dels membres més competents, en la planificació pastoral i econòmica;

c) la preparació i la publicació (adequada al context local i amb una accessibilitat efectiva) d'un informe econòmic anual, en la mesura del possible certificada per auditors externs, que faci transparent la gestió dels béns i dels recursos financers de l'Església i de les seves institucions;

d) la preparació i la publicació d'un informe anual sobre el desenvolupament de la missió, que inclogui també una il·lustració de les iniciatives dutes a terme en matèria de *safeguarding* (protecció dels menors i de les persones vulnerables) i de la promoció de l'accés de persones laiques a llocs d'autoritat i de la seva participació en els processos de presa de decisions, especificant la proporció en relació al gènere;

e) procediments periòdics d'avaluació del desenvolupament de tots els ministeris i encàrrecs dins de l'Església.

Cal adonar-nos que no es tracta d'un compromís burocràtic com a fi en si mateix, sinó d'un esforç comunicatiu que es revela com un mitjà educatiu potent davant del canvi de la cultura, a més de permetre donar una major visibilitat a moltes iniciatives valuoses que pertanyen a l'Església i a les seves institucions, que massa sovint romanen amagades.

Sinodalitat i organismes de participació

103. La participació dels batejats en els processos de presa de decisions, així com les pràctiques de rendició de comptes i avaluació, es duen a terme mitjançant mediacions institucionals, en primer lloc, els organismes de

participació en l'àmbit de l'Església local que ja preveu el dret canònic. A l'Església llatina es tracta de: Sínode diocesà (cf. CIC, can. 466), Consell presbiteral (cf. CIC, can. 500, § 2), Consell pastoral diocesà (cf. CIC, can. 514, § 1), Consell pastoral parroquial (cf. CIC, can. 536), Consell diocesà i parroquial per als assumptes econòmics (cf. CIC, cann. 493 i 537). A les Esglésies catòliques orientals es tracta de: Assemblea eparquial (cf. CCEO, cann. 235 ss.), Consell eparquial per als assumptes econòmics (cf. CCEO, cann. 262 ss.), Consell presbiteral (CCEO, can. 264), Consell pastoral eparquial (CCEO, cann. 272 ss.), Consells parroquials (cf. CCEO, can. 295). Els qui en formen part ho fan a partir de la seva funció eclesial i segons les seves responsabilitats diferenciades a títol divers (carismes, ministeris, experiència o competència, etc.). Cada un d'aquests organismes participa del discerniment necessari per a l'anunci inculturat de l'Evangeli, la missió de la comunitat en el seu ambient i el testimoni dels batejats que en formen part. També contribueix en els processos de presa de decisions en les formes establertes i constitueixen un àmbit per a la rendició de comptes i l'avaluació, havent d'avaluar i donar compte de la seva acció al seu torn. Els organismes de participació constitueixen un dels àmbits més prometedors en què actuar per a una ràpida implementació de les orientacions sinodals, que condueixi a canvis perceptibles en poc temps.

104. Una Església sinodal es basa en l'existència, en l'eficiència i en la vitalitat efectiva, i no només nominal, d'aquests organismes de participació, així com del seu funcionament d'acord amb les disposicions canòniques o els costums legítims, i d'acord amb el respecte dels estatuts i dels reglaments que els regulen. Per això cal que es facin obligatoris, com s'ha requerit en totes les etapes del procés sinodal, i puguin exercir plenament la seva funció, no d'una manera purament formal, en forma apropiada als diversos contextos locals.

105. En la mateixa línia, és oportú intervenir sobre el funcionament d'aquests organismes, a partir de l'adopció d'una metodologia de treball sinodal. La conversa en l'Esperit, amb les adaptacions oportunes, pot constituir un punt de referència. S'ha d'estar especialment atents a les modalitats de designació dels membres. Quan no està prevista l'elecció, caldrà que es realitzi una consulta sinodal que expressi, en la mesura del possible, la realitat de la comunitat o de l'Església local, i que l'autoritat procedeixi al nomenament a partir dels seus resultats, respectant l'articulació entre consulta i deliberació descrita anteriorment. També cal preveure que els membres dels consells pastorals diocesans i parroquials tinguin la facultat de proposar temes a incloure en l'ordre del dia, en analogia amb el que succeeix amb els membres del consell presbiteral.

106. Atenció igual demana la composició dels organismes de participació, per tal d'afavorir una major implicació de les dones, dels joves i dels qui viuen en condicions de pobresa o marginació. A més, és fonamental que en aquests organismes hi hagi batejats compromesos en el testimoni de la fe en les realitats ordinàries de la vida i en les dinàmiques socials, amb una reconeguda disposició apostòlica i missionera, no només persones compromeses en l'organització de la vida i dels serveis interns a la comunitat. D'aquesta manera, el discerniment eclesial es beneficiarà d'una major obertura, capacitat d'anàlisi de la realitat i pluralitat de perspectives. A partir de les necessitats dels diferents contextos, podrà ser convenient preveure la participació de representants d'altres Esglésies i comunions cristianes, en analogia amb el que succeeix a l'Assemblea sinodal, o dels representants d'altres religions presents en el territori. Les Esglésies locals i les seves agrupacions poden indicar més fàcilment alguns criteris per a la composició dels organismes de participació adequats a cada context.

107. L'Assemblea ha parat atenció especial a les experiències de reforma i a les bones pràctiques ja en marxa, com ara la creació de xarxes de consells pastorals a nivell de comunitats de base, parròquies i zones, fins al consell pastoral diocesà. Com a model de consulta i escolta, també es proposa la realització d'assemblees eclesials a tots els nivells amb una certa regularitat, cercant no limitar la consulta a l'interior de l'Església catòlica, sinó obrint-se a l'escolta i a l'aportació d'altres Esglésies i comunions cristianes, i restant atents a les altres religions presents en el territori.

108. L'Assemblea proposa que el Sínode diocesà i l'Assemblea eparquial siguin més valorats com a organismes de consulta regular per part del bisbe de la porció del poble de Déu que li és confiada, com a lloc d'escolta, de pregària, de discerniment, especialment quan es tracta d'opcions rellevants per a la vida i la missió d'una Església local. El Sínode diocesà també pot constituir un àmbit d'exercici de la rendició de comptes i l'avaluació: el bisbe hi presenta una relació de l'activitat pastoral en els diferents sectors, de l'aplicació del pla pastoral, de la recepció dels processos sinodals de tota l'Església, de les iniciatives en matèria de *safeguarding*, així com de l'administració de les finances i dels béns temporals. Es demanen, per a això, l'enfortiment de les disposicions canòniques sobre la matèria, per tal de reflectir millor el caràcter sinodal missioner de cada Església local, preveient que els sínodes diocesans i les assemblees eparquials es reuneixin amb una cadència regular, i no massa rarament.

Part IV – Una pesca abundant

La conversió dels lligams

Els altres deixebles van venir amb la barca, estirant la xarxa plena de peix. […] Simó Pere va pujar a la barca i va estirar cap a terra la xarxa: hi havia cent cinquanta-tres peixos grossos. Tot hi haver-hi tant de peix, la xarxa no es va esquinçar (Jn 21,8.11).

109. Les xarxes llançades per la paraula del Ressuscitat han permès una pesca abundant. Tothom col·labora estirant la xarxa, Pere té un paper particular. A l'Evangeli, la pesca és una acció que es realitza junts: cadascú té una tasca precisa, diferent però coordinada amb la dels altres. Així és l'Església sinodal, feta de lligams que uneixen en la comunió i d'espais per a la varietat de cada poble i de cada cultura. En un temps en què canvia l'experiència dels llocs on l'Església està arrelada i pelegrina, cal conrear noves formes de l'intercanvi dels dons i l'entrellaçament dels lligams que ens uneixen, sostinguts pel ministeri dels bisbes en comunió entre ells i amb el bisbe de Roma.

Arrelats i pelegrins

110. L'anunci de l'Evangeli, desvetllant la fe en els cors dels homes i de les dones, porta a la fundació d'una Església en un lloc particular. L'Església no es pot comprendre sense l'arrelament en un territori concret, en un espai i en un temps on es forma una experiència compartida d'encontre amb Déu que salva. La dimensió local de l'Església preserva la rica diversitat de les expressions de fe arrelades en contextos culturals i històrics específics, i la comunió de les Esglésies manifesta la comunió dels fidels dins de l'única Església. D'aquesta manera, la conversió sinodal convida cada persona a ampliar l'espai del seu cor, el primer "lloc" on ressonen totes les nostres relacions, arrelades en la relació personal de cadascú amb Crist Jesús i la seva Església. Aquesta és la font i la condició per a qualsevol reforma en clau sinodal dels lligams de pertinença i dels llocs eclesials. L'acció pastoral no es pot limitar a cuidar les relacions entre persones que ja se senten en sintonia entre elles, sinó que ha d'afavorir l'encontre amb cada home i cada dona.

111. L'experiència de l'arrelament ha de fer front a profunds canvis socioculturals que estan modificant la percepció dels llocs. El concepte de

lloc ja no es pot entendre en termes purament geogràfics i espacials, sinó que en el nostre temps evoca la pertinença a una xarxa de relacions i a una cultura les arrels territorials de la qual són més dinàmiques i flexibles que mai abans d'ara. La urbanització és un dels factors principals d'aquest canvi: avui, per primera vegada en la història de la humanitat, la majoria de la població mundial viu en contextos urbans. Les grans ciutats sovint són aglomeracions humanes sense història i sense identitat, en què les persones viuen com illes. Els lligams territorials tradicionals canvien de significat, fent els límits de parròquies i diòcesis menys definits. L'Església està cridada a viure en aquests contextos, reconstruint la vida comunitària, donant un rostre a realitats anònimes i teixint relacions fraternes. Amb aquesta finalitat, a més de potenciar les estructures que es revelen encara idònies, és necessària una creativitat missionera que explori noves formes de pastoral i identifiqui itineraris concrets de cura. No obstant això, continua sent cert que les realitats rurals, algunes de les quals són autèntiques perifèries existencials, no s'han de deixar de banda i demanen una atenció pastoral específica, així com els llocs de la marginació i de l'exclusió.

112. El nostre temps també està caracteritzat per l'augment de la mobilitat humana, motivada per raons diverses. Refugiats i migrants sovint formen comunitats dinàmiques, també en les seves pràctiques religioses, fent que el lloc on s'estableixen sigui multicultural. Alguns d'ells mantenen lligams estrets amb els països d'origen, sobretot gràcies als mitjans digitals, i experimenten una dificultat per teixir lligams en el nou país; altres romanen sense arrels. També els habitants dels llocs d'immigració es veuen interpellats per l'acollida dels que arriben. Tots experimenten l'impacte provocat per l'encontre amb la diversitat d'orígens geogràfics, culturals i lingüístics, i estan cridats a construir comunitats interculturals. No s'ha de passar per alt l'impacte dels fenòmens migratoris en la vida de les Esglésies. En aquest sentit, la situació d'algunes Esglésies catòliques orientals és emblemàtica, pel nombre creixent de fidels en diàspora; calen nous plantejaments perquè es mantinguin els lligams amb la pròpia Església d'origen, i se'n creïn de nous, respectant les diferents arrels espirituals i culturals.

113. També la difusió de la cultura digital, especialment evident entre els joves, està canviant profundament la percepció de l'espai i del temps, influint en les activitats quotidianes, les comunicacions i les relacions interpersonals, inclosa la fe. Les possibilitats que ofereix la xarxa reconfiguren relacions, lligams i fronteres. Encara que avui estem més connectats que mai, sovint s'experimenta solitud i marginació. A més, les xarxes socials poden ser utilitzades pels que tenen interessos econòmics i polítics que, manipulant les persones, difonen ideologies i generen polaritzacions agres-

sives. Aquesta realitat ens troba sense estar preparats i requereix l'opció de dedicar recursos perquè l'entorn digital sigui un lloc profètic de missió i d'anunci. Les Esglésies locals han d'encoratjar, donar suport i acompanyar els que estan compromesos en la missió en l'entorn digital. També les comunitats i els grups digitals cristians, especialment de joves, estan cridats a reflexionar sobre la manera com creen lligams de pertinença, promouen l'encontre i el diàleg, ofereixen formació entre iguals, desenvolupant una manera sinodal de ser Església. La xarxa, formada per connexions, ofereix noves oportunitats per viure millor la dimensió sinodal de l'Església.

114. Aquests desenvolupaments socials i culturals demanen a l'Església que repensi el significat de la seva dimensió "local" i qüestioni les seves formes organitzatives, per tal de servir millor a la seva missió. Tot i reconèixer el valor de l'arrelament en contextos geogràfics i culturals concrets, és indispensable comprendre el "lloc" com la realitat històrica en què pren forma l'experiència humana. És allà, en la trama de les relacions que s'hi estableixen, on l'Església està cridada a expressar la seva sacramentalitat (cf. LG 1) i a dur a terme la seva missió.

115. La relació entre lloc i espai suggereix també una reflexió sobre l'Església com a "casa". Quan no s'entén com a espai tancat, inaccessible, a defensar-la costi el que costi, la imatge de la casa evoca possibilitat d'acollida, d'hospitalitat i d'inclusió. La creació mateixa és casa comuna, on els membres de l'única família humana viuen amb totes les altres criatures. El nostre compromís, sostingut per l'Esperit, és fer que l'Església sigui percebuda com a casa acollidora, sagrament d'encontre i de salvació, escola de comunió per a tots els fills i les filles de Déu. L'Església és també poble de Déu en camí amb Crist, en la qual cada un està cridat a ser pelegrí d'esperança. La pràctica tradicional dels pelegrinatges n'és un signe. La pietat popular és un dels llocs d'una Església sinodal missionera.

116. L'Església local, entesa com a diòcesi o eparquia, és l'àmbit fonamental en què es manifesta la comunió en Crist dels batejats de la manera més plena. En ella s'hi aplega la comunitat en la celebració de l'Eucaristia presidida pel bisbe. Cada Església local està articulada al seu interior i, al mateix temps, està en relació amb les altres Esglésies locals.

117. La parròquia és una de les articulacions principals de l'Església local que ens dona la història. La comunitat parroquial, que es troba en la celebració de l'Eucaristia, és lloc privilegiat de relacions, acollida, discerniment i missió. Els canvis en la concepció i la manera de viure la relació amb el territori obliguen a comprendre'n de nou la configuració. El

que la caracteritza és que és una proposta de comunitat sobre una base no electiva. S'hi reuneixen persones de diferents generacions, professió, origen geogràfic, classe social i condició de vida. Per respondre a les noves necessitats de la missió està cridada a obrir-se a formes inèdites d'acció pastoral que tinguin en compte la mobilitat de les persones i del "territori existencial" en què es desenvolupa la seva vida. Promovent de manera particular la iniciació cristiana i oferint acompanyament i formació, serà capaç de sostenir les persones en les diferents fases de la vida i en el compliment de la seva missió en el món. Així es veurà amb més claredat que la parròquia no està centrada en ella mateixa, sinó orientada a la missió i cridada a sostenir al compromís de tantes persones que de diferents maneres viuen i testimonien la seva fe en la professió i l'activitat social, cultural i política. En moltes regions del món, les petites comunitats cristianes o comunitats eclesials de base són el terreny on poden florir relacions intenses de proximitat i reciprocitat, oferint l'oportunitat de viure concretament la sinodalitat.

118. Reconeixem als instituts de vida consagrada, a les societats de vida apostòlica, així com a les associacions, moviments i noves comunitats, la capacitat d'arrelar-se en el territori i al mateix temps connectar llocs i àmbits diferents, fins i tot a nivell nacional o internacional. Sovint és la seva acció, juntament amb la de moltes persones i grups informals, la que porta l'Evangeli als llocs més diversos: hospitals, presons, residències de gent gran, centres d'acollida per a migrants, menors, marginats i víctimes de la violència; llocs educatius i de formació, escoles i universitats, on es troben joves i famílies; llocs de la cultura, de la política i del desenvolupament humà integral on s'imaginen i es construeixen noves formes de viure junts. També mirem amb agraïment els monestirs, llocs de convocatòria i de discerniment, profecia d'un "més enllà", que concerneix tota l'Església i n'orienta el camí. És responsabilitat específica del bisbe diocesà o eparquial animar aquesta multiplicitat i tenir cura dels lligams d'unitat. Instituts i agregacions estan cridats a actuar en sinergia amb l'Església local, participant en el dinamisme de la sinodalitat.

119. La valoració dels llocs "intermedis" entre Església local i Església universal –com la província eclesiàstica i les agrupacions d'Esglésies a nivell nacional o continental– també pot afavorir una presència més significativa de l'Església en els llocs del nostre temps. L'augment de la mobilitat i les interconnexions actuals fan que els límits entre les Esglésies siguin fluids i sovint demanen pensar i actuar dins d'un «ampli territori sociocultural» en què, exclosa qualsevol forma de «fals particularisme», la vida cristiana «s'adaptarà al geni i el caràcter de cada cultura» (AG 22).

Intercanvi de dons

120. Caminar junts en els diferents llocs com a deixebles de Jesús en la diversitat dels carismes i dels ministeris, així com en l'intercanvi de dons entre les Esglésies, és un signe eficaç de la presència de l'amor i de la misericòrdia de Déu en Crist que acompanya, sosté i orienta amb l'alè de l'Esperit Sant el camí de la humanitat cap al Regne. L'intercanvi de dons implica totes les dimensions de la vida de l'Església. Constituïda en Crist com a poble de Déu per tots els pobles de la terra i articulada dinàmicament en la comunió de les Esglésies locals, de les seves agrupacions, de les Esglésies *sui iuris* en el si de l'Església una i catòlica, viu la seva missió afavorint i acollint «en tant que són bons, tots els valors, les riqueses i els costums dels pobles, i, assumint-los, els purifica, els reforça i els eleva» (LG 13). L'exhortació de l'apòstol Pere –«Que cadascú ajudi els altres amb els dons que ha rebut, ja que heu de ser bons administradors de la gràcia de Déu, que pren formes tan variades» (1Pe 4,10)–, sens dubte es pot aplicar a cada Església local. Un exemple paradigmàtic i inspirador d'aquest intercanvi de dons, que avui demana ser viscut i revisat amb especial cura per les circumstàncies històriques canviants i urgents, és aquell entre les Esglésies de tradició llatina i les Esglésies catòliques orientals. Un horitzó significatiu de novetat i d'esperança en què es poden realitzar formes d'intercanvi dels dons, de recerca del bé comú i de compromís coordinat en qüestions socials de rellevància global és el que es va perfilant, per exemple, en grans àmbits geogràfics supranacionals i interculturals com l'Amazònia, la conca del riu Congo, la mar Mediterrània.

121. L'Església, a nivell local i en la seva unitat catòlica, es proposa com una xarxa de relacions a través de la qual circula i es promou la profecia de la cultura de l'encontre, de la justícia social, de la inclusió dels grups marginals, de la fraternitat entre els pobles, de la cura de la casa comuna. L'exercici concret d'aquesta profecia demana que es comparteixin els béns de cada Església en esperit de solidaritat, sense paternalisme i assistencialisme, en el respecte de les diferents identitats i en la promoció d'una sana reciprocitat, amb el compromís –allà on sigui necessari– de guarir les ferides de la memòria i emprendre camins de reconciliació. L'intercanvi de dons i el compartir els recursos entre Esglésies locals de diferents regions afavoreixen la unitat de l'Església, creant lligams entre les comunitats cristianes implicades. Cal centrar les condicions que garanteixin que els preveres que van a ajudar les Esglésies pobres de clergat no siguin només un remei funcional, sinó un recurs per al creixement de l'Església que els envia i de la que els rep. Anàlogament,

cal treballar perquè les ajudes econòmiques no degenerin en assistencialisme, sinó que promoguin la solidaritat evangèlica i es gestionin de manera transparent i de confiança.

122. L'intercanvi dels dons també té un significat crucial en el camí cap a la unitat plena i visible entre totes les Esglésies i comunions cristianes i, a més, representa un signe eficaç d'aquella unitat, en la fe i en l'amor de Crist, que promou la credibilitat i la repercussió de la missió cristiana (cf. Jn 17,21). Sant Joan Pau II va aplicar aquesta expressió al diàleg ecumènic: «El diàleg no és només un intercanvi d'idees. D'alguna manera sempre és un "intercanvi de dons"» (UUS 28). Ha estat en el compromís d'encarnar l'únic Evangeli en la diversitat dels contextos culturals, de les circumstàncies històriques i dels reptes socials que les diferents tradicions cristianes, escoltant la Paraula de Déu i la veu de l'Esperit Sant, han generat al llarg dels segles fruits abundants de santedat, de caritat, d'espiritualitat, de teologia, de solidaritat a nivell social i cultural. Ha arribat el moment d'atresorar aquestes riqueses precioses: amb generositat, amb sinceritat, sense prejudicis, amb agraïment al Senyor, amb obertura recíproca, fent-ne do els uns als altres sense presumir que siguin de la nostra propietat exclusiva. També l'exemple dels sants i testimonis de la fe d'altres Esglésies i comunions cristianes és un do que podem rebre, inserint-ne la seva memòria en el nostre calendari litúrgic, en particular per als màrtirs.

123. En el *Document sobre la fraternitat humana per la pau mundial i la convivència comuna*, signat pel papa Francesc i pel gran imam d'Al-Azhar Ahmed Al-Tayyeb a Abu Dhabi, el 4 de febrer de 2019, es declara la voluntat d'«adoptar la cultura del diàleg com a via, la col·laboració comuna com a conducta, el coneixement mutu com a mètode i criteri». No es tracta d'una aspiració vel·leïtosa o d'un aspecte opcional en el camí del poble de Déu en l'avui de la història. En aquest camí, una Església sinodal es compromet a caminar, en els diferents llocs on viu, amb els creients d'altres religions i amb les persones d'altres conviccions, compartint gratuïtament l'alegria de l'Evangeli i acollint amb agraïment els seus dons respectius: per a construir junts, com a germans i germanes tots, en esperit de mutu intercanvi i ajuda (cf. GS 40), la justícia, la fraternitat, la pau i el diàleg interreligiós. En algunes regions, petites comunitats de veïnat, on les persones es troben independentment de la pertinença religiosa, ofereixen un ambient favorable per a un triple diàleg: de la vida, de l'acció i de la pregària.

Lligams per a la unitat: Conferències episcopals i assemblees eclesials

124. L'horitzó de comunió en l'intercanvi dels dons és el criteri inspirador de les relacions entre les Esglésies. Conjuga l'atenció als lligams que formen la unitat de tota l'Església amb el reconeixement i l'apreciació de les particularitats lligades al context en què viu cada Església local, amb la seva història i la seva tradició. L'adopció d'un estil sinodal permet a les Esglésies moure's amb diferents ritmes. Les diferències de ritme es poden valorar com a expressió d'una diversitat legítima i com a oportunitat d'intercanvi de dons i d'enriquiment mutu. Aquest horitzó comú requereix discernir, identificar i promoure estructures i pràctiques concretes per a ser una Església sinodal en missió.

125. Les Conferències episcopals expressen i realitzen la col·legialitat dels bisbes per a afavorir la comunió entre les Esglésies i respondre de manera més eficaç a les necessitats de la vida pastoral. Són un instrument fonamental per a crear lligams, compartir experiències i bones pràctiques entre les Esglésies, adaptar la vida cristiana i l'expressió de la fe a les diferents cultures. També tenen un paper important en el desenvolupament de la sinodalitat, amb la implicació de tot el poble de Déu. A partir del que ha sorgit durant el procés sinodal, es proposa:

a) recollir els fruits de la reflexió sobre l'estatut teològic i jurídic de les Conferències episcopals;

b) precisar l'àmbit de la competència doctrinal i disciplinària de les Conferències episcopals. Sense comprometre l'autoritat del bisbe en l'Església que li ha estat confiada, ni posar en perill la unitat i la catolicitat de l'Església, l'exercici col·legial d'aquesta competència pot afavorir l'ensenyament autèntic de l'única fe d'una manera adequada i inculturada en els diferents contextos, identificant les expressions litúrgiques, catequètiques, disciplinàries, pastorals, teològiques i espirituals adequades (cf. AG 22);

c) procedir a una avaluació de l'experiència del funcionament real de les Conferències episcopals, de les relacions entre els episcopats i amb la Santa Seu, per tal d'identificar les reformes concretes a realitzar. Les visites *ad limina Apostolorum* podran ser una oportunitat favorable per a aquesta avaluació;

d) garantir que totes les diòcesis formin part d'una província eclesiàstica i d'una Conferència episcopal (cf. CD 40);

e) especificar el lligam eclesial que les decisions preses per una Conferència episcopal generen, respecte a la pròpia diòcesi, per a cada bisbe que ha participat en aquestes mateixes decisions.

126. En el procés sinodal, les set Assemblees eclesials continentals, desenvolupades a l'inici de 2023, han representat una novetat rellevant i són un llegat a valorar com a forma eficaç de realitzar l'ensenyament conciliar sobre el valor «de cada àrea sociocultural» en la recerca d'«ordenar com cal la vida cristiana» (AG 22). Caldrà aclarir-ne millor l'estatut teològic i canònic, així com el de les agrupacions continentals de Conferències episcopals, per poder explotar-ne les seves potencialitats per al desenvolupament posterior d'una Església sinodal. En particular, correspon als presidents de les agrupacions continentals de Conferències episcopals encoratjar i sostenir la continuació d'aquesta experiència.

127. A les assemblees eclesials (regionals, nacionals, continentals), els membres, que expressen i representen la varietat del poble de Déu (inclosos els bisbes), participen en el discerniment que permetrà als bisbes, col·legialment, prendre les decisions que els siguin requerides en virtut del ministeri que tenen confiat. Aquesta experiència mostra com la sinodalitat ens permet articular concretament la implicació de *tots* (el sant poble de Déu) i el ministeri d'*alguns* (el col·legi dels bisbes) en el procés de presa de les decisions relatives a la missió de l'Església. Es proposa que el discerniment pugui incloure, en formes adequades a la diversitat dels contextos, espais d'escolta i de diàleg amb els altres cristians, els representants d'altres religions, les institucions públiques, les organitzacions de la societat civil i el conjunt de la societat.

128. A causa de situacions socials i polítiques particulars, algunes Conferències episcopals tenen dificultats per participar en les Assemblees continentals o en els organismes eclesials supranacionals. Serà responsabilitat de la Santa Seu ajudar-les, promovent el diàleg i la confiança mútua amb els Estats, perquè se'ls doni la possibilitat d'entrar en relació amb altres Conferències episcopals, en la perspectiva de l'intercanvi dels dons.

129. Per realitzar una «saludable "descentralització"» (EG 16) i una eficaç inculturació de la fe, no només cal reconèixer el paper de les Conferències episcopals, sinó també tornar a valorar la institució dels Concilis particulars, tant provincials com plenaris, la celebració periòdica dels quals ha estat una obligació durant gran part de la història de l'Església i que estan previstos pel dret vigent en l'ordenament llatí (cf. CIC, cann. 439-446). Aquests haurien de ser convocats periòdicament. S'hauria de reformar el proce-

diment de reconeixement de les conclusions dels Concilis particulars per part de la Santa Seu (*recognitio*), per afavorir la seva publicació oportuna, indicant terminis temporals precisos o, en el cas de qüestions purament pastorals o disciplinàries (no directament relacionades amb qüestions de fe, moral o disciplina sacramental), introduint una presumpció jurídica, equivalent a l'aprovació tàcita.

El servei del bisbe de Roma

130. El procés sinodal també ha ajudat a revisar, a la llum de la sinodalitat, les maneres d'exercir el ministeri del bisbe de Roma. En efecte, La sinodalitat articula de manera simfònica les dimensions comunitària (*tots*), col·legial (*alguns*) i personal (*un*) de cada una de les Esglésies i de tota l'Església. En aquesta perspectiva, el ministeri petrí és inherent a la dinàmica sinodal, així com l'aspecte comunitari, que inclou tot el poble de Déu, i la dimensió col·legial del ministeri episcopal (cf. CTI, n. 64).

131. Per tant, podem comprendre l'abast de l'afirmació conciliar segons la qual «en la comunió eclesial existeixen legítimament les Esglésies particulars, que frueixen de tradicions pròpies bo i deixant intacta la primacia de la càtedra de Pere, la qual presideix tota l'assemblea de la caritat, tutela les legítimes varietats i al mateix temps vetlla perquè aquestes particularitats, ben lluny de perjudicar la unitat, més aviat l'afavoreixin» (LG 13). El bisbe de Roma, principi i fonament d'unitat de l'Església (cf. LG 23), és el garant de la sinodalitat: a ell li correspon convocar l'Església en Sínode, presidir-lo i confirmar-ne els resultats. Com a successor de Pere, té un paper únic a l'hora de salvaguardar el dipòsit de la fe i de la moral, assegurant que els processos sinodals siguin fecunds per a la unitat i el testimoni. Juntament amb el bisbe de Roma, el col·legi episcopal té un paper insubstituïble en el pasturatge de tota l'Església (cf. LG 22-23) i en la promoció de la sinodalitat en totes les Esglésies locals.

132. En tant que garant de la unitat en la diversitat, el bisbe de Roma assegura la salvaguarda de la identitat de les Esglésies catòliques orientals, respectant les seves seculars tradicions teològiques, canòniques, litúrgiques, espirituals i pastorals. Aquestes Esglésies estan dotades de les seves pròpies estructures sinodals deliberatives: Sínode dels bisbes de l'Església patriarcal i arquebisbal major (cf. CCEO, cann. 102 ss., 152), Concili provincial (cf. CCEO, can. 137), Consell dels jerarques (cf. CCEO, cann. 155, § 1, 164 ss.), i, finalment, Assemblees dels jerarques de di-

verses Esglésies *sui iuris* (cf. CCEO, can. 322). En tant que Esglésies *sui iuris* en plena comunió amb el bisbe de Roma, conserven la seva identitat oriental i la seva autonomia. En el marc de la sinodalitat, és oportú revisar junts la història per a guarir les ferides del passat i aprofundir les maneres com viure la comunió, que també comportin una adaptació en les relacions entre les Esglésies catòliques orientals i la cúria romana. Les relacions entre l'Església llatina i les Esglésies catòliques orientals s'han de caracteritzar per un intercanvi de dons, per la col·laboració i per l'enriquiment recíproc.

133. Per incrementar aquestes relacions, l'Assemblea sinodal proposa la institució d'un consell dels patriarques, arquebisbes majors i metropolites de les Esglésies catòliques orientals, presidit pel Papa, que sigui expressió de sinodalitat i instrument per la promoció de la comunió i de l'intercanvi del patrimoni litúrgic, teològic, canònic i espiritual. L'èxode de molts fidels orientals a regions de ritu llatí corre el risc de comprometre la seva identitat. Per afrontar aquesta situació, caldrà elaborar instruments i normes destinades a reforçar al màxim la col·laboració entre l'Església llatina i les Esglésies catòliques orientals. L'Assemblea sinodal recomana el diàleg sincer i la col·laboració fraterna entre bisbes llatins i orientals, per assegurar una millor atenció pastoral als fidels orientals mancats de preveres de ritu propi i per garantir, amb la deguda autonomia, la implicació dels bisbes orientals en les Conferències episcopals. Finalment, proposa al Sant Pare que convoqui un Sínode especial per promoure la consolidació i el refloriment de les Esglésies catòliques orientals.

134. La reflexió respecte a l'exercici del ministeri petrí en clau sinodal s'ha de fer en la perspectiva de la «sana "descentralització"» (EG 16), sol·licitada pel papa Francesc i demanada per moltes Conferències episcopals. En la formulació que en dona la Constitució apostòlica *Praedicate Evangelium*, aquesta comporta «deixar a la competència dels pastors la facultat de resoldre en l'exercici de "la seva pròpia funció de mestres" i de pastors les qüestions que coneixen bé i que no afecten a la unitat de doctrina, de disciplina i de comunió de l'Església, actuant sempre amb aquella corresponsabilitat que és fruit i expressió d'aquell *mysterium communionis* específic que és l'Església» (PE II, 2). Per tal de procedir en aquesta direcció, es podria identificar, a través d'un estudi teològic i canònic, quines matèries s'han de reservar al Papa (*reservatio papalis*) i quines poden ser retornades als bisbes en les seves Esglésies o agrupacions d'Esglésies, en la línia del recent Motu proprio *Competentias quasdam decernere* (15 de febrer de 2022). En efecte, aquest atribueix «algunes competències, sobre les disposicions del codi destinades a garantir la unitat de la disciplina de tota l'Església, a la potestat executiva de les Esglésies i de les institucions

eclesials locals», sobre la base de la «dinàmica eclesial de la comunió» (preàmbul). També l'elaboració de la normativa canònica per part de qui en té la tasca i l'autoritat hauria de tenir estil sinodal i madurar com a fruit d'un discerniment eclesial.

135. La Constitució apostòlica *Praedicate Evangelium* ha configurat el servei de la Cúria romana en un sentit sinodal i missioner, insistint en el fet que «no se situa entre el Papa i els bisbes, sinó que es posa al servei d'ambdós segons les modalitats que són pròpies de la naturalesa de cada un» (PE I, 8). La seva realització haurà de promoure una major col·laboració entre els dicasteris i afavorir l'escolta de les Esglésies locals. Abans de publicar documents normatius importants, s'exhorta els dicasteris per tal que iniciïn una consulta amb les Conferències episcopals i amb els organismes corresponents de les Esglésies catòliques orientals. En la lògica de la transparència i de la rendició de comptes, dibuixada anteriorment, possiblement es podrien preveure formes d'avaluació periòdica de l'actuació de la cúria. Aquesta avaluació, en una perspectiva sinodal missionera, podria concernir també els representants pontificis. Les visites *ad limina Apostolorum* són el moment culminant de les relacions dels pastors de les Esglésies locals amb el bisbe de Roma i amb els seus col·laboradors més estrets a la Cúria romana. Molts bisbes desitgen que es revisi la forma en què es realitzen, per tal de fer-les cada vegada més oportunitats d'intercanvi obert i d'escolta recíproca. És important per al bé de l'Església afavorir el coneixement mutu i els lligams de comunió entre els membres del col·legi dels cardenals, també tenint en compte la seva diversitat de provinença i de cultura. La sinodalitat ha d'inspirar la seva col·laboració al ministeri petrí i el seu discerniment col·legial en els consistoris ordinaris i extraordinaris.

136. Entre els llocs on practicar la sinodalitat i la col·legialitat a nivell de tota l'Església, destaca certament el Sínode dels bisbes, que la Constitució apostòlica *Episcopalis communio* ha transformat d'esdeveniment a procés eclesial. Instituït per sant Pau VI com una assemblea de bisbes convocada per a participar, mitjançant el consell, en la sol·licitud del pontífex romà per tota l'Església, és ara, en la forma de procés per fases, expressió i instrument de la relació constitutiva entre tot el poble de Déu, el col·legi dels bisbes i el Papa. En efecte, tot el poble sant de Déu, els bisbes als quals se'ls confien les seves diferents porcions i el bisbe de Roma, participen plenament en el procés sinodal, cada un segons la pròpia funció. Aquesta participació es manifesta en l'Assemblea sinodal reunida al voltant del Papa, que, en la seva composició, mostra la catolicitat de l'Església. En particular, com ha explicat el papa Francesc, la composició d'aquesta XVI Assemblea General Ordinària és «més que un fet contingent. Expressa una

modalitat d'exercici del ministeri episcopal coherent amb la tradició viva de les Esglésies i amb l'ensenyament del Concili Vaticà II» (*Intervenció en la primera Congregació general de la segona sessió de la XVI Assemblea General Ordinària del Sínode dels Bisbes*, 2 d'octubre de 2024). El Sínode dels bisbes, conservant la seva naturalesa episcopal, ha vist i també podrà veure en el futur, en la participació d'altres membres del poble de Déu, «la forma que està cridat a assumir l'exercici de l'autoritat episcopal en una Església conscient de ser constitutivament relacional i per això sinodal» (*ibid.*) per a la missió. En l'aprofundiment de la identitat del Sínode dels bisbes és essencial que, en el procés sinodal i en les Assemblees, aparegui i es realitzi concretament l'articulació entre la implicació de *tots* (el sant poble de Déu), el ministeri d'*alguns* (el col·legi dels bisbes) i la presidència d'*un* (el successor de Pere).

137. Entre els fruits més significatius del Sínode 2021-2024 hi ha la intensitat de l'impuls ecumènic. La necessitat de trobar «una forma d'exercici del primat que [...] s'obri a una situació nova» (UUS 95) és un repte fonamental tant per a una Església sinodal missionera com per a la unitat dels cristians. El Sínode es felicitat de la recent publicació del Dicasteri per a la Promoció de la unitat dels cristians *El bisbe de Roma. Primat i sinodalitat en els diàlegs ecumènics i en les respostes a l'encíclica "Ut unum sint"*, que ofereix ocasions per a un aprofundiment posterior. El document mostra que la promoció de la unitat dels cristians és un aspecte essencial del ministeri del bisbe de Roma i que el camí ecumènic n'ha afavorit una comprensió més aprofundida. Les propostes concretes que conté sobre una relectura o un comentari oficial de les definicions dogmàtiques del Concili Vaticà I sobre el primat, una distinció més clara entre les diferents responsabilitats del Papa, la promoció de la sinodalitat i la recerca d'un model d'unitat basat en una eclesiologia de comunió, ofereixen perspectives prometedores per al camí ecumènic. L'Assemblea sinodal espera que aquest document serveixi de base per a noves reflexions amb els altres cristians, «evidentment junts», sobre l'exercici del ministeri d'unitat del bisbe de Roma com «un servei d'amor reconegut pels uns i pels altres» (UUS 95).

138. La riquesa que representa la participació a l'Assemblea sinodal dels delegats fraterns, provinents d'altres Esglésies i comunions cristianes, ens convida estar més atents a les pràctiques sinodals dels nostres companys ecumènics, tant a orient com a occident. El diàleg ecumènic és fonamental per a desenvolupar la comprensió de la sinodalitat i de la unitat de l'Església. Això ens empeny a imaginar pràctiques sinodals ecumèniques, fins a formes de consulta i discerniment sobre qüestions d'interès compartit i

urgent, com podria ser la celebració d'un Sínode ecumènic sobre l'evangelització. També ens convida a donar compte recíprocament d'allò que som, d'allò que fem i d'allò que ensenyem. A l'arrel d'aquesta possibilitat hi ha el fet que estem units en l'únic Baptisme, del qual brollen la identitat del poble de Déu i el dinamisme de comunió, participació i missió.

139. L'any 2025, any jubilar, també es commemora l'aniversari del primer Concili ecumènic, en què es va formular de manera sinodal el Símbol de la fe que uneix tots els cristians. La preparació i la commemoració conjunta del 1.700è aniversari del Concili de Nicea hauria de ser una oportunitat per a aprofundir i confessar junts la fe cristològica i per a posar en pràctica formes de sinodalitat entre els cristians de totes les tradicions. També serà l'oportunitat per a posar en marxa iniciatives audaces per a una data comuna de la Pasqua, per tal de poder celebrar el mateix dia la resurrecció del Senyor, com providencialment passarà el 2025, i així donar una major força missionera a l'anunci d'Aquell que és la vida i la salvació del món sencer.

Part V – «Jo també us envio»
Formar un poble de deixebles missioners

Jesús els va tornar a dir: «Pau a vosaltres. Com el Pare m'ha enviat, també jo us envio a vosaltres». Llavors va alenar damunt d'ells i els va dir: «Rebeu l'Esperit Sant» (Jn 20,21-22).

140. El capvespre de Pasqua, Crist lliura als deixebles el do messiànic de la seva pau i els fa partícips de la seva missió. La seva pau és plenitud de l'ésser, harmonia amb Déu, amb els germans i les germanes, i amb la creació; la missió és anunciar el Regne de Déu, oferint a tota persona, sense excloure ningú, la misericòrdia i l'amor del Pare. El gest delicat que acompanya les paraules del Ressuscitat recorda el que Déu va fer al principi. Ara, al cenacle, amb l'alè de l'Esperit comença la nova creació: neix un poble de deixebles missioners.

141. Perquè el sant poble de Déu pugui testimoniar a tothom l'alegria de l'Evangeli, creixent en la pràctica de la sinodalitat, necessita una formació adequada: primer de tot, a la llibertat de fills i filles de Déu en el seguiment de Jesucrist, contemplat en la pregària i reconegut en els pobres. La sinodalitat, en efecte, implica una profunda consciència vocacional i missionera, font d'un estil renovat en les relacions eclesials, de noves dinàmiques participatives i de discerniment eclesial, i d'una cultura de l'avaluació, que no es poden instaurar sense l'acompanyament de processos de formació específics. La formació en l'estil sinodal de l'Església promourà la consciència que els dons rebuts en el Baptisme són talents que cal fer fructificar per al bé de tots: no es poden amagar ni romandre inactius.

142. La formació dels deixebles missioners comença amb la iniciació cristiana i s'hi arrela. En la història de cada un hi ha l'encontre amb moltes persones i grups o petites comunitats que han contribuït a introduir-nos en la relació amb el Senyor i en la comunió de l'Església: pares i familiars, padrins i padrines, catequistes i educadors, animadors de la litúrgia i treballadors en l'àmbit de la caritat, diaques, preveres i el mateix bisbe. A vegades, acabat l'itinerari de la iniciació, el lligam amb la comunitat s'afebleix i la formació es descuida. Ser deixebles missioners del Senyor no és però un objectiu assolit d'una vegada per sempre. Implica conversió contínua, creixement en l'amor «fins arribar a la talla de la plenitud del

Crist» (Ef 4,13) i obertura als dons de l'Esperit per a un testimoni viu i joiós de la fe. Per això és important redescobrir com la celebració dominical de l'Eucaristia forma els cristians: «La plenitud de la nostra formació és la conformació a Crist [...]: no es tracta d'un procés mental, abstracte, sinó d'esdevenir Ell» (DD 41). Per a molts fidels, l'Eucaristia dominical és l'únic contacte amb l'Església: tenir cura de la celebració de la millor manera, amb especial atenció a l'homilia i a la «participació activa» (SC 14) de tots, és decisiu per a la sinodalitat. A la missa, en efecte, succeeix com una gràcia donada des de dalt, abans que resultat dels nostres esforços: sota la presidència d'*un* i gràcies al ministeri d'*alguns, tots* poden participar en la doble taula de la Paraula i del Pa. El do de la comunió, missió i participació –les tres pedres angulars de la sinodalitat– es realitza i es renova en cada Eucaristia.

143. Una de les peticions que ha sorgit amb més força i de tot arreu al llarg del procés sinodal és que la formació sigui integral, continuada i compartida. La seva finalitat no és només l'adquisició de coneixements teòrics, sinó la promoció de la capacitat d'obertura i encontre, de compartir i col·laborar, de reflexió i discerniment en comú, de lectura teològica de les experiències concretes. Per tant, ha d'interpel·lar totes les dimensions de la persona (intel·lectual, afectiva, relacional i espiritual) i incloure experiències concretes acompanyades adequadament. Altrament marcada ha estat la insistència en la necessitat d'una formació en què participin junts homes i dones, laics, consagrats, ministres ordenats i candidats al ministeri ordenat, permetent així créixer en el coneixement i l'estima mutus i en la capacitat de col·laboració. Això requereix la presència de formadors adients i competents, capaços de confirmar amb la seva vida tot allò que transmeten amb la paraula: només així la formació serà realment generadora i transformadora. A més a més, no s'ha de passar per alt la contribució que les disciplines pedagògiques poden fer a l'elaboració d'itineraris de formació ben orientats, atents als processos d'aprenentatge en l'edat adulta i a l'acompanyament de les persones i de les comunitats. Per tant, hem d'invertir en la formació dels formadors.

144. L'Església ja té molts llocs i recursos per a la formació de deixebles missioners: les famílies, les petites comunitats, les parròquies, les agregacions eclesials, els seminaris, les comunitats religioses, les institucions acadèmiques, però també els llocs de servei i de treball amb la marginació, les experiències missioneres i de voluntariat. En tots aquests àmbits la comunitat expressa la seva capacitat d'educar en el discipulat i d'acompanyar en el testimoni, en un encontre que sovint fa interaccionar persones de generacions diverses. A l'Església ningú no és purament destinatari de la

formació: tots som subjectes actius i tenim alguna cosa a donar als altres. També la pietat popular és un tresor preciós de l'Església, que instrueix tot el poble de Déu en camí.

145. Entre les pràctiques formatives que poden rebre un nou impuls de la sinodalitat, cal estar especialment atents a la catequesi perquè, a més d'incloure's en els itineraris d'iniciació cristiana, sigui cada vegada més "en sortida" i extravertida. Comunitats de deixebles missioners sabran practicar-la en el signe de la misericòrdia i apropar-la a l'experiència de cadascú, portant-la fins a les perifèries existencials, sense perdre en això la referència al *Catecisme de l'Església Catòlica*. Així podrà esdevenir un "laboratori de diàleg" amb els homes i les dones del nostre temps (cf. Pontifici consell per a la Promoció de la nova evangelització, *Directori per a la Catequesi*, 54) i il·luminar la seva recerca de sentit. En moltes Esglésies, els catequistes constitueixen el recurs fonamental per a l'acompanyament i la formació; en altres, el seu servei ha de ser més valorat i sostingut per la comunitat, allunyant-se d'una lògica de delegació, que contradiu la sinodalitat. Considerada l'extensió dels fenòmens migratoris, és important que la catequesi promogui el coneixement mutu entre les Esglésies dels països d'origen i d'acollida.

146. A més dels ambients i els recursos específicament pastorals, la comunitat cristiana és present en altres nombroses institucions formatives com l'escola, la formació professional, la universitat, la formació per al compromís social i polític, el món de l'esport, de la música i de l'art. Malgrat la diversitat dels contextos culturals, que determinen pràctiques i tradicions molt diferents entre elles, les institucions educatives d'inspiració catòlica estan sovint en contacte amb persones que no freqüenten altres ambients eclesials. Inspirades per les pràctiques de la sinodalitat, poden convertir-se en un laboratori de relacions amistoses i participatives, en un context en què el testimoni de vida, les competències i l'organització educativa són sobretot laicals i impliquen prioritàriament les famílies. En particular, l'escola i la universitat d'inspiració catòlica compleixen un paper important en el diàleg entre fe i cultura i en l'educació moral en els valors, oferint una formació orientada a Crist, icona de la vida en plenitud. Quan aconsegueixen fer-ho, es revelen capaces de promoure una alternativa als models dominants, sovint inspirats en l'individualisme i en la competència, assumint així també un paper profètic. En alguns contextos, són l'únic entorn en què infants i joves entren en contacte amb l'Església. Quan està inspirada en el diàleg intercultural i interreligiós, la seva acció educativa també és apreciada per persones d'altres tradicions religioses com a forma de promoció humana.

147. La formació sinodal compartida per a tots els batejats constitueix l'horitzó en què comprendre i practicar la formació específica necessària per a cada un dels ministeris i per a les diferents formes de vida. Perquè això succeeixi és necessari que aquesta es realitzi com un intercanvi de dons entre vocacions diverses (comunió), en la perspectiva d'un servei a realitzar (missió) i en un estil d'implicació i d'educació en la corresponsabilitat diferenciada (participació). Aquesta petició, sorgida amb força del procés sinodal, requereix sovint un canvi de mentalitat exigent i un enfocament renovat dels ambients i dels processos formatius. Implica, sobretot, la disponibilitat interior de deixar-se enriquir per l'encontre amb germans i germanes en la fe, superant prejudicis i visions partidistes. La dimensió ecumènica de la formació només pot afavorir aquest canvi de mentalitat.

148. Al llarg del procés sinodal s'ha expressat àmpliament la petició que els itineraris de discerniment i formació dels candidats al ministeri ordenat es configurin en estil sinodal. Això significa que han de preveure una presència significativa de figures femenines, una inserció en la vida quotidiana de les comunitats i l'educació a col·laborar amb tothom a l'Església i a practicar el discerniment eclesial. Això implica una inversió d'energies valenta per a la preparació dels formadors. L'Assemblea demana una revisió de la *Ratio Fundamentalis Institutionis Sacerdotalis* que aculli les insistències madurades en el Sínode, traduint-les en indicacions precises per a una formació a la sinodalitat. Cal que els itineraris formatius han de saber despertar en els candidats la passió per la missió *ad gentes*. No menys necessària és la formació dels bisbes, perquè puguin assumir cada vegada millor la seva missió de constituir en unitat els dons de l'Esperit i exercir en estil sinodal l'autoritat que els ha estat conferida. L'estil sinodal de la formació implica que la dimensió ecumènica hi sigui present en tots els aspectes dels itineraris cap al ministeri ordenat.

149. En la formació del poble de Déu a la sinodalitat, també és necessari prendre en consideració alguns àmbits concrets, sobre els quals el procés sinodal ha atret l'atenció insistentment. El primer es refereix a l'impacte en l'entorn digital en els processos d'aprenentatge, la capacitat de concentració, la percepció d'un mateix i del món, la construcció de les relacions interpersonals. La cultura digital constitueix una dimensió crucial del testimoniatge de l'Església en la cultura contemporània, així com un camp missioner emergent. Per això és necessari tenir cura per tal que el missatge cristià sigui present a la xarxa de manera fiable, que no se'n distorsioni el contingut d'una manera ideològica. Tot i que el món digital tingui un gran potencial per millorar la nostra vida, també pot provocar

danys i ferides, a través d'assetjament, desinformació, explotació sexual i dependència. És important que les institucions educatives de l'Església ajudin els nois i els adults a desenvolupar habilitats crítiques per poder navegar per la xarxa de manera segura.

150. Un altre àmbit de gran importància és la promoció en tots els ambients eclesials d'una cultura de la tutela (*safeguarding*), per fer de les comunitats llocs cada vegada més segurs per als menors i les persones vulnerables. Ja ha començat el treball per dotar les estructures de l'Església de normatives i procediments jurídics que permetin la prevenció dels abusos i respostes oportunes a comportaments inadequats. Hem de continuar amb aquest compromís, oferint una formació específica i contínua, adequada a tots els qui treballen en contacte amb els menors i amb els adults més vulnerables, perquè actuïn amb competència i sàpiguen captar els senyals, sovint silenciosos, de qui està vivint un drama i necessita ajuda. L'acollida i el sosteniment de les víctimes és una tasca delicada i indispensable, que requereix gran humanitat i s'ha de dur a terme amb l'ajuda de persones qualificades. Tots hem de deixar-nos commocionar pel seu sofriment i practicar aquella proximitat que, a través d'opcions concretes, els alleugi, els ajudi i prepari un futur diferent per a tots. Els processos de *safeguarding* han de ser objecte de seguiment i avaluats constantment. Les víctimes i els supervivents han de ser acollits i sostinguts amb gran sensibilitat.

151. També els temes de la doctrina social de l'Església, del compromís per la pau i la justícia, de la cura de la casa comuna i del diàleg intercultural i interreligiós han de tenir més difusió en el poble de Déu, perquè l'acció dels deixebles missioners incideixi en la construcció d'un món més just i fratern. El compromís per la defensa de la vida i dels drets de la persona, per l'ordenament just de la societat, per la dignitat del treball, per una economia justa i solidària, per l'ecologia integral formen part de la missió evangelitzadora que l'Església està cridada a viure i a encarnar en la història.

Conclusió

Un banquet per a tots els pobles

Quan van baixar a terra van veure un foc, amb peix i pa coent-se sobre les brases. […] Jesús els va dir: «Veniu a esmorzar». Cap dels deixebles no gosava preguntar-li qui era; ja ho sabien que era el Senyor. Jesús es va acostar, va prendre el pa i els el donava. Igual va fer amb el peix (Jn 21,9.12.13).

152. El relat de la pesca miraculosa acaba amb un banquet. El Ressuscitat ha demanat als deixebles que obeeixin la seva paraula, llancin les xarxes i les estirin a terra; és Ell qui prepara la taula i convida a menjar. Hi ha pans i peixos per a tots, com quan els havia multiplicat per a la multitud afamada. Hi ha sobretot la sorpresa i l'encant de la seva presència, tan clara i brillant que no requereix preguntes. Menjant amb els seus, després que l'havien abandonat i negat, el Ressuscitat obre de nou l'espai de la comunió i imprimeix en els deixebles per sempre la marca d'una misericòrdia que s'obre de bat a bat al futur. Per això, els testimonis de la Pasqua es qualificaran així: «Nosaltres, que hem menjat i hem begut amb ell després que ell va ressuscitar d'entre els morts» (Ac 10,41).

153. En els àpats del Ressuscitat amb els deixebles troba compliment la imatge del profeta Isaïes que ha inspirat el treball de l'Assemblea sinodal: una taula sobreabundant i deliciosa preparada pel Senyor al cim de la muntanya, símbol de convivència i de comunió, destinada a tots els pobles (cf. Is 25,6-8). La taula que el Senyor prepara per als seus després de la Pasqua és el signe que el banquet escatològic ja ha començat. Encara que només tindrà la seva plenitud en el cel, la taula de la gràcia i de la misericòrdia ja està preparada per a tots i l'Església té la missió de portar aquest anunci esplèndid en un món que canvia. Mentre s'alimenta en l'Eucaristia del Cos i de la Sang del Senyor, sap que no pot oblidar els pobres, els últims, els exclosos, aquells que no coneixen l'amor i estan mancats d'esperança, ni d'aquells que no creuen en Déu o no es reconeixen en cap religió instituïda. Els porta al Senyor en la pregària i després surt a trobar-los, amb la creativitat i l'audàcia que l'Esperit inspira. Així la sinodalitat de l'Església esdevé profecia social, inspira nous camins també per a la política i per a l'economia, col·labora amb tots aquells que creuen en la fraternitat i en la pau en un intercanvi de dons amb el món.

154. Vivint el procés sinodal hem pres nova consciència que la salvació a rebre i a anunciar passa a través de les relacions. Allà es viu i allà es testimonia junts. La història se'ns presenta tràgicament marcada per la guerra, per la rivalitat pel poder, per mil injustícies i actes de prepotència. Sabem, però, que l'Esperit ha posat en el cor de cada ésser humà el desig de relacions autèntiques i de lligams veritables. La mateixa creació parla d'unitat i de compartir, de varietat i d'entrellaçament entre formes de vida diferents. Tot ve de l'harmonia i tendeix a l'harmonia, també quan pateix la ferida devastadora del mal. El significat últim de la sinodalitat és el testimoni que l'Església està cridada a donar de Déu, Pare i Fill i Esperit Sant, harmonia d'amor que es vessa fora d'ella mateixa per donar-se al món. Caminant en estil sinodal, en l'entrellaçat de les nostres vocacions, carismes i ministeris, i sortint a l'encontre a tothom per portar l'alegria de l'Evangeli, podem viure la comunió que salva: amb Déu, amb tota la humanitat i amb tota la creació. D'aquesta manera, gràcies al compartir, començarem ja ara a experimentar el banquet de vida que Déu ofereix a tots els pobles.

155. A Maria, la Mare de Déu, que porta el títol esplèndid d'*Hodegetria*, aquella que indica i guia el camí, li confiem els resultats d'aquest Sínode. Que ella, Mare de l'Església, que al cenacle ha ajudat la comunitat naixent a obrir-se a la novetat de la Pentecosta, ens ensenyi a ser un poble de deixebles missioners que caminen junts: una Església sinodal.

Al Vaticà, 26 d'octubre de 2024

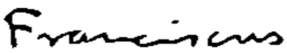

Apèndix*

Intervenció a la 1a Congregació General

Aula Paolo VI, dimecres, 2 d'octubre de 2024

Benvolguts germans i germanes,

Des que l'Església de Déu ha estat «convocada en Sínode», l'octubre de 2021, hem recorregut junts una part del llarg camí al que Déu Pare crida el seu poble des de sempre, enviant-lo enmig de tots els pobles per portar l'anunci alegre que Jesucrist és la nostra pau (cf. Ef 2,14) i confirmant-lo en la missió amb l'Esperit Sant.

Aquesta Assemblea, guiada per l'Esperit, que «tot l'indòmit endolciu; tot el fred encalentiu; regiu el que s'esgarria», haurà d'oferir la seva contribució perquè es realitzi una Església sinodal en missió, que sàpiga sortir d'ella mateixa i habitar les perifèries geogràfiques i existencials, tenint cura d'establir lligams amb tots en Crist, el nostre germà i Senyor.

Hi ha un text d'un autor espiritual del segle IV (cf. Macari d'Alexandria, *Hom.* 18,7-11: PG 34, 639-642) que podria resumir què s'esdevé quan es deixa actuar l'Esperit Sant en condicions, a partir del Baptisme que genera a tothom en la mateixa dignitat. Les experiències que descriu ens permeten reconèixer què ha esdevingut aquests tres anys, i què pot passar encara.

La reflexió d'aquest autor espiritual ens ajuda a comprendre que l'Esperit Sant és guia segur, i la nostra primera tasca és aprendre a distingir la seva veu, perquè Ell parla en tots i en totes les coses i aquest procés sinodal ens ha fet fer-ne experiència.

L'Esperit Sant ens acompanya sempre. És consolació en la tristesa i en el plor, sobretot quan –precisament per l'amor que alimentem per la humanitat– davant de les coses que no van bé, les injustícies que imperen, l'obstinació amb què ens resistim a respondre amb el bé davant del mal, la dificultat de perdonar, l'absència de coratge en la recerca de la pau, som vençuts pel desànim, ens sembla que ja no és possible fer res i ens

* Els textos del Sant Pare continguts a l'Apèndix es refereixen a la segona sessió de la XVI Assemblea General Ordinària del Sínode dels Bisbes (2-27 d'octubre de 2024).

lliurem a la desesperació. Així com l'esperança és la virtut més humil però més forta, la desesperació és el pitjor de tot.

L'Esperit Sant eixuga les llàgrimes i consola perquè comunica l'esperança de Déu. Déu no es cansa, perquè el seu amor no es cansa.

L'Esperit Sant penetra en aquella part de nosaltres que sovint s'assembla molt a les sales dels tribunals, on posem els acusats a l'estrada i formulem els nostres judicis, majoritàriament de condemna. Aquest mateix autor, en la seva homilia, ens diu que l'Esperit Sant encén un foc en tots els qui el reben, el «foc de tanta joia i amor, que si fos possible s'encendria en el cor de tots els homes, bons i dolents, sense cap distinció». Això perquè Déu acull tothom, sempre, no ho oblidem: tots, tots, tots i sempre, i ofereix a tothom noves possibilitats de vida, fins a l'últim moment. Per això hem de perdonar a tothom sempre, conscients que la disposició a perdonar neix de l'experiència d'haver estat perdonats. Només un és incapaç de perdonar: aquell que no ha estat perdonat.

Ahir, durant la vetlla penitencial vam fer aquesta experiència. Vam demanar perdó, vam reconèixer que som pecadors. Hem deixat de banda l'orgull, ens hem allunyat de la presumpció de sentir-nos millor que els altres. Hem esdevingut més humils?

També la humilitat és un do de l'Esperit Sant: l'hem de demanar. La humilitat, com diu l'etimologia de la paraula, ens retorna a la terra, a l'*humus*, i ens recorda l'origen, on sense l'alè del Creador hauríem restat fang sense vida. La humilitat ens permet mirar el món reconeixent que no som millors que els altres. Com diu sant Pau: «No sigueu orgullosos, sinó poseu-vos al nivell dels humils» (Rm 12,16). I no es pot ser humil sense amor. Els cristians haurien de ser com aquelles dones descrites per Dante Alighieri en un sonet, dones que tenen el dolor en el cor per la pèrdua del pare de la seva amiga Beatrice: «Vosaltres que porteu el semblant humil, amb els ulls baixos, mostrant dolor» (*Vita Nuova*, XXII, 9). Aquesta és la humilitat solidària i compassiva de qui se sent germà i germana de tots, patint el mateix dolor, i reconeixent en les ferides i en les nafres de cadascú, les ferides i les nafres de nostre Senyor.

Us convido a meditar en la pregària sobre aquest bell text espiritual i a reconèixer que l'Església –*semper reformanda*– no pot caminar i renovar-se sense l'Esperit Sant i les seves sorpreses; sense deixar-se modelar per les mans del Déu creador, del Fill, Jesucrist, i de l'Esperit Sant, com ens ensenya sant Ireneu de Lió (*Contra les heretgies*, IV, 20, 1).

Perquè quan, al principi, Déu va extreure de la terra l'home i la dona; quan Déu va cridar Abraham perquè fos benedicció per a tots els pobles de la terra i va cridar Moisès a conduir pel desert un poble alliberat de l'esclavitud; quan la Verge Maria va acollir la Paraula que la va fer Mare del Fill de Déu segons la carn i Mare de tot deixeble i de tota deixebla del seu Fill; quan el Senyor Jesús, crucificat i ressuscitat, va vessar el seu Esperit Sant en la Pentecosta: des d'aleshores som en camí, com els «misericordiati» –els beneficiaris de misericòrdia– cap al compliment ple i definitiu de l'amor del Pare. I no oblidem aquesta paraula: som *misericordiati*.

Coneixem la bellesa i l'esforç del camí. El recorrem junts, com a poble que, també en aquest temps, és signe i instrument de la unió íntima amb Déu i de la unitat de tot el gènere humà (cf. LG 1). El recorrem amb i per cada home i cada dona de bona voluntat, en cadascun dels quals la gràcia actua de manera invisible (cf. GS 22). El recorrem convençuts de l'essència relacional de l'Església, vigilant per tal que les relacions que ens són donades i que se'ns confien a la nostra responsabilitat i a la nostra creativitat siguin sempre manifestació de la gratuïtat de la misericòrdia. Un presumpte cristià que no entri en la gratuïtat i en la misericòrdia de Déu, simplement és un ateu disfressat de cristià. La misericòrdia de Déu ens fa fiables i responsables.

Germanes, germans, recorrem aquest camí sabent que estem cridats a reflectir la llum del nostre sol, que és Crist, com a lluna pàl·lida que assumeix, fidelment i joiosament, la missió de ser per al món el sagrament d'aquella llum, que no brilla per nosaltres mateixos.

La XVI Assemblea Ordinària del Sínode dels Bisbes, arribada ara a la segona sessió, està representant d'una manera original aquest «caminar junts» del poble de Déu.

La inspiració acollida pel papa sant Pau VI, quan l'any 1965 va instituir el Sínode dels Bisbes, es revela molt fecunda. En els seixanta anys que han transcorregut des d'aleshores hem après a reconèixer en el Sínode dels Bisbes un subjecte plural i simfònic, capaç de sostenir el camí i la missió de l'Església catòlica, ajudant de manera eficaç el bisbe de Roma en el seu servei a la comunió de totes les Esglésies i de tota l'Església.

Sant Pau VI era ben conscient que «aquest Sínode, com tota institució humana, es podrà perfeccionar a mesura que passi el temps» (*Apostolica sollicitudo*). La Constitució apostòlica *Episcopalis communio* ha pretès tenir molt en compte l'experiència de les diferents Assemblees sinodals

(ordinàries, extraordinàries, especials), configurant de manera explícita l'Assemblea sinodal com a procés i no només com a esdeveniment.

El procés sinodal és també un procés d'aprenentatge, durant el qual l'Església aprèn a conèixer-se millor i a identificar les formes d'acció pastoral més adequades a la missió que el seu Senyor li confia. Aquest procés d'aprenentatge també implica les formes d'exercici del ministeri dels pastors, en particular dels bisbes.

Quan vaig decidir convocar també com a membres de ple dret d'aquesta XVI Assemblea un nombre important de laics i consagrats (homes i dones), diaques i preveres, desenvolupant el que ja estava en part previst per a les Assemblees precedents, ho vaig fer en coherència amb la comprensió de l'exercici del ministeri episcopal expressada pel Concili Ecumènic Vaticà II: el bisbe, principi i fonament visible d'unitat de l'Església particular, no pot viure el seu servei sinó en el poble de Déu, amb el Poble de Déu, precedint, estant enmig i seguint la porció del poble de Déu que li ha estat confiada. Aquesta comprensió inclusiva del ministeri episcopal demana que es manifesti i es pugui reconèixer evitant dos perills: el primer, l'abstracció que oblida la concreció fèrtil dels llocs i de les relacions, i el valor de cada persona; el segon perill és el de trencar la comunió contraposant jerarquia i fidels laics. No es tracta, certament, de substituir una per l'altra, excitats pel crit: ara ens toca a nosaltres! No, això no és correcte: «Ara ens toca a nosaltres laics», «ara ens toca a nosaltres preveres», no, això no és correcte. En canvi, se'ns demana practicar junts en un art simfònic, en una composició que ens uneix a tots al servei de la misericòrdia de Déu, segons els diferents ministeris i carismes que el bisbe té la tasca de reconèixer i promoure. Caminar junts, tots, tots, tots és un procés en què l'Església, dòcil a l'acció de l'Esperit Sant, sensible a interpretar els signes dels temps (cf. GS 4), es renova contínuament i perfecciona la seva sacramentalitat, per a ser testimoni creïble de la missió a la qual està cridada, per tal de reunir tots els pobles de la terra en l'únic poble esperat al final, quan Déu mateix ens farà seure al banquet preparat per Ell (cf. Is 25,6-10).

La composició d'aquesta XVI Assemblea és, doncs, més que un fet contingent. Expressa una modalitat d'exercici del ministeri episcopal coherent amb la tradició viva de les Esglésies i amb l'ensenyament del Concili Vaticà II: el bisbe, com qualsevol cristià, mai no es pot pensar «sense l'altre». De la mateixa manera que ningú no se salva tot sol, l'anunci de la salvació necessita de tots, i que tots siguin escoltats.

La presència a l'Assemblea del Sínode dels Bisbes de membres que no són bisbes no soscava la dimensió «episcopal» de l'Assemblea. I això ho dic per alguna tempesta de xerrameques que ha anat d'una banda a l'altra. Encara menys posa qualsevol límit o deroga l'autoritat de cada bisbe i del col·legi episcopal. Més aviat, assenyala la forma que està cridat a assumir l'exercici de l'autoritat episcopal en una Església conscient de ser constitutivament relacional i, per això, sinodal. La relació amb Crist i entre tots en Crist –els que hi són i els que encara no hi són però que són esperats pel Pare– realitza la substància i configura la forma de l'Església en cada temps.

S'han d'identificar, en els temps adequats, diverses formes d'exercici «col·legial» i «sinodal» del ministeri episcopal (en les Esglésies particulars, en les agrupacions d'Esglésies, en tota l'Església), respectant sempre el dipòsit de la fe i la tradició viva, responent sempre a allò que l'Esperit demana a les Esglésies en aquest moment concret i en els diferents contextos en què viuen. I no oblidem que l'Esperit és harmonia. Pensem en aquell matí de Pentecosta: hi havia un desordre terrible, però Ell creava l'harmonia, en aquell desordre. No oblidem que Ell és precisament l'harmonia: no és una harmonia sofisticada ni intel·lectual; ho és tot, és una harmonia existencial.

És l'Esperit Sant qui assegura que l'Església sigui perennement fidel al mandat del Senyor Jesucrist i perennement a l'escolta de la seva paraula. L'Esperit guia els deixebles a la veritat sencera (cf. Jn 16,13). També ens està guiant a nosaltres, reunits en l'Esperit Sant en aquesta Assemblea, per tal de donar resposta, després de tres anys de camí, a la pregunta de com ser Església sinodal missionera. Jo afegiria misericordiosa.

Amb el cor ple d'esperança i d'agraïment, conscient de la tasca exigent que se us ha confiat (i que *ens* és confiada), desitjo que tothom s'obri amb disponibilitat a l'acció de l'Esperit Sant, el nostre guia segur, el nostre consol. Gràcies.

Salutació final durant la 17a Congregació general

Aula Paolo VI, dissabte, 26 d'octubre de 2024

Benvolguts germans i germanes,

Amb el *Document final* hem recollit el fruit d'anys, almenys tres, en què ens hem posat a l'escolta del poble de Déu per comprendre millor com ser «Església sinodal» –és l'escolta de l'Esperit Sant– en aquest temps. Les referències bíbliques que obren cada capítol, organitzen el missatge entrecreuant-lo amb els gestos i les paraules del Senyor ressuscitat que ens crida a ser testimonis del seu Evangeli, amb la vida abans que amb les paraules.

El *Document* sobre el qual hem expressat el nostre vot és un triple do.

Primer per a mi, bisbe de Roma. En convocar l'Església de Déu en Sínode era conscient que us necessitava a vosaltres, bisbes i testimonis del camí sinodal. Gràcies!

També el bisbe de Roma, m'ho recordo a mi mateix, sovint, i a vosaltres, necessita practicar l'escolta, o més ben dit vol practicar l'escolta, per poder respondre a la Paraula que li repeteix cada dia: «Confirma els teus germans i les teves germanes... Pastura les meves ovelles».

La meva tasca, ho sabeu prou bé, és custodiar i promoure –com ens ensenya sant Basili– l'harmonia que l'Esperit continua difonent en l'Església de Déu, en les relacions entre les Esglésies, malgrat tots els esforços, les tensions, les divisions que marquen el seu camí cap a la plena manifestació del Regne de Déu, que la visió del profeta Isaïes ens convida a imaginar com un banquet preparat per Déu per a tots els pobles. Tots, en l'esperança que no hi falti ningú. Tots, tots, tots! Ningú fora, tots. I la paraula clau és aquesta: l'harmonia. El que fa l'Esperit, la primera manifestació forta, el matí de la Pentecosta, és harmonitzar totes aquelles diferències, totes aquelles llengües... Harmonia. Això és el que el Concili Vaticà II ensenya quan diu que l'Església és «com un sagrament»: ella és signe i instrument de l'espera de Déu que ja ha parat la taula, i espera. La seva gràcia, a través del seu Esperit, xiuxiueja paraules d'amor en el cor de cadascú. A nosaltres ens toca d'amplificar la veu d'aquest xiuxiueig, sense obstaculitzar-lo; d'obrir-li les portes, sense aixecar murs. Quant de mal fan les

dones i els homes de l'Església quan aixequen murs, quant de mal! Tots, tots, tots! No hem de comportar-nos com a «dispensadors de la gràcia» que s'apropien del tresor lligant les mans al Déu misericordiós. Recordeu que vam començar aquesta Assemblea sinodal demanant perdó, experimentant vergonya, reconeixent que tots som beneficiaris de misericòrdia.

Hi ha un poema de Madeleine Delbrêl, la mística de les perifèries que exhortava: «Sobretot no ser rígid» –la rigidesa és un pecat, és un pecat que de vegades entra en els clergues, en els consagrats, en les consagrades–. Us llegeixo alguns versos de Madeleine Delbrêl, que són una pregària. Ella diu això:

Perquè penso que potser estàs cansat
de persones que, sempre, parlen de servir-te amb l'aire de perdonavides,
de conèixer-te amb aires de professors,
d'arribar a tu amb les regles de l'esport,
d'estimar-te com s'estima en un vell matrimoni.

…
Fes-nos viure la nostra vida,
no com un joc d'escacs on tot està calculat,
no com una partida on tot és difícil,
no com un teorema que ens fa trencar el cap,
sinó com una festa sense fi on la trobada es renova,
com un ball,
com una dansa,
entre els braços de la teva gràcia,
en la música universal de l'amor.

Aquests versos poden esdevenir la música de fons amb què acollir el *Document final*. I ara, a la llum de tot el que ha sorgit del camí sinodal, hi ha i hi haurà decisions a prendre.

En aquest temps de guerra hem de ser testimonis de pau, aprenent també a donar forma real a la convivència de les diferències.

Per això no tinc la intenció de publicar una «exhortació apostòlica», és suficient el que hem aprovat. En el *Document* ja hi ha indicacions molt concretes que poden ser guia per a la missió de les Esglésies, en els diferents continents, en els diferents contextos: per això de seguida el poso a disposició de tothom, per això he dit que es publiqui. Així, vull reconèixer el valor del camí sinodal realitzat, que a través d'aquest *Document* lliuro al sant poble fidel de Déu.

Sobre alguns aspectes de la vida de l'Església assenyalats en el *Document*, així com sobre els temes confiats als deu «grups d'estudi», que han de treballar amb llibertat, per a oferir-me propostes, cal temps, per arribar a opcions que impliquin tota l'Església. Jo, llavors, continuaré escoltant els bisbes i les Esglésies confiades a ells.

Aquesta no és la forma clàssica d'ajornar les decisions a l'infinit. És la que correspon a l'estil sinodal amb què també s'ha d'exercir el ministeri petrí: escoltar, convocar, discernir, decidir i avaluar. I en aquests passos són necessàries les pauses, els silencis, la pregària. És un estil que anem aprenent junts, de mica en mica. L'Esperit Sant ens crida i ens sosté en aquest aprenentatge, que hem de comprendre com a procés de conversió.

La Secretaria General del Sínode i tots els Dicasteris de la cúria m'ajudaran en aquesta tasca. En segon lloc, el *Document* és un do a tot el poble fidel de Déu, en la varietat de les seves expressions. És evident que no tothom el llegirà: sereu sobretot vosaltres, juntament amb molts d'altres, els que fareu accessible a les Esglésies locals el que conté. El text, sense el testimoni de l'experiència, perdria bona part del seu valor.

Tercer, benvolguts germans i germanes, el que hem viscut és un do que no podem guardar per a nosaltres mateixos. L'impuls que ve d'aquesta experiència, de la qual el *Document* és un reflex, ens dona el coratge de testimoniar que és possible caminar junts en la diversitat, sense condemnar-nos l'un a l'altre.

Venim de totes les parts del món, marcats per la violència, per la pobresa, per la indiferència. Junts, amb l'esperança que no defrauda, units en l'amor de Déu difós en els nostres cors, no només podem somiar la pau sinó comprometre'ns amb totes les nostres forces perquè, potser sense parlar tant de sinodalitat, la pau s'aconsegueixi a través de processos d'escolta, diàleg i reconciliació. L'Església sinodal per a la missió necessita, ara, que les paraules compartides vagin acompanyades dels fets. I aquest és el camí.

Tot això és do de l'Esperit Sant: *és Ell qui crea l'harmonia*, *Ell és l'harmonia*. Sant Basili té una teologia molt bonica sobre això; si podeu, llegiu el tractat de sant Basili sobre l'Esperit Sant. Ell és l'harmonia. Germans i germanes, que l'harmonia continuï fins i tot quan sortim d'aquesta aula i que l'alè del Ressuscitat ens ajudi a compartir els dons rebuts.

I recordeu-ho –aquestes són de nou paraules de Madeleine Delbrêl– «hi ha llocs on bufa l'Esperit, però hi ha un Esperit que bufa a tot arreu».

Voldria donar-vos les gràcies a tots vosaltres, i agraïm-nos-ho els uns als altres. Dono les gràcies al cardenal Grech i al cardenal Hollerich per la feina que han fet, als dos subsecretaris, la Sra. Nathalie Becquart i Mons. Luís Marín de San Martín –ho han fet molt bé!–, Don Battocchio i el pare Costa que tant ens han ajudat! Saludo a tots els que han treballat entre bastidors i sense els quals no hauríem pogut fer tot això. Moltes gràcies! Que el Senyor us beneeixi. Preguem els uns pels altres. Gràcies!

Índex del Document final

Sigles 78

Nota d'acompanyament del Sant Pare Francesc 80

Introducció 83

Part I – El cor de la sinodalitat
Cridats per l'Esperit Sant a la conversió 89
L'Església poble de Déu, sagrament d'unitat 89
Les arrels sacramentals del poble de Déu 91
Significat i dimensions de la sinodalitat 94
Unitat com a harmonia 97
L'espiritualitat sinodal 100
Sinodalitat com a profecia social 101

Part II – A la barca, junts
La conversió de les relacions 103
Relacions noves 103
En una pluralitat de contextos 105
Carismes, vocacions i ministeris per a la missió 106
El ministeri ordenat al servei de l'harmonia 111
Junts per a la missió 114

Part III – «Tireu la xarxa»
La conversió dels processos 117
El discerniment eclesial per a la missió 117
L'articulació dels processos de presa de decisions 120
Transparència, rendició de comptes, avaluació 123
Sinodalitat i organismes de participació 125

Part IV – Una pesca abundant
La conversió dels lligams 128
Arrelats i pelegrins 128
Intercanvi de dons 132
Lligams per a la unitat: Conferències episcopals i assemblees eclesials 134
El servei del bisbe de Roma 136

Part V – «Jo també us envio»
Formar un poble de deixebles missioners 141

Conclusió
Un banquet per a tots els pobles 146

Apèndix 148
Intervenció en la 1a Congregació General 148
Salutació final durant la 17a Congregació general 153

Mater Populi fidelis

Nota doctrinal sobre algunos títulos marianos referidos a la cooperación de María en la obra de la salvación

Presentación

La presente *Nota* responde a numerosas consultas y propuestas que llegaron a la Santa Sede en las últimas décadas –particularmente a este Dicasterio– sobre cuestiones relacionadas con la devoción mariana y sobre algunos títulos marianos. Son cuestiones que han preocupado a los últimos Pontífices y que han sido repetidamente tratadas en los últimos treinta años en los diversos ámbitos de estudio del Dicasterio, como Congresos, Asambleas ordinarias, etc. Esto ha permitido a este Dicasterio contar con un abundante y rico material que alimenta esta reflexión.

El texto, al mismo tiempo que clarifica en qué sentido son aceptables, o no, algunos títulos y expresiones que se refieren a María, se propone profundizar en los adecuados fundamentos de la devoción mariana precisando el lugar de María en su relación con los creyentes, a la luz del Misterio de Cristo como único Mediador y Redentor. Esto implica una profunda fidelidad a la identidad católica y, al mismo tiempo, un particular esfuerzo ecuménico.

El eje que atraviesa todas estas páginas es *la maternidad de María con respecto a los creyentes*, cuestión que aparece reiteradamente, con afirmaciones que se retoman una y otra vez, enriqueciéndolas y completándolas, a modo de espiral, con nuevas consideraciones.

La devoción mariana, que la maternidad de María provoca, es presentada aquí como un tesoro de la Iglesia. La piedad del Pueblo fiel de Dios que encuentra en María refugio, fortaleza, ternura y esperanza, no se contempla para corregirla sino, sobre todo, para valorarla, admirarla y alentarla; dado que ésta es una expresión mistagógica y simbólica de una actitud evangélica de confianza en el Señor que el mismo Espíritu Santo suscita libremente en los creyentes. De hecho, los pobres «encuentran la ternura y el amor de Dios en el rostro de María. En ella ven reflejado el mensaje esencial del Evangelio».[1]

[1] Consejo Episcopal Latinoamericano, *V Conferencia General del Episcopado Latinoamericano y del Caribe* (Aparecida, 13-31 de mayo de 2007), n. 265. Citado en el n. 78 de esta *Nota*.

Al mismo tiempo, existen algunos grupos de reflexión mariana, publicaciones, nuevas devociones e incluso solicitudes de dogmas marianos, que no presentan las mismas características de la devoción popular, sino que, en definitiva, proponen un determinado desarrollo dogmático y se expresan intensamente a través de las redes sociales despertando, con frecuencia, dudas en los fieles más sencillos. A veces se trata de reinterpretaciones de expresiones utilizadas en el pasado con diversos significados. Este documento tiene en cuenta estas propuestas para indicar en qué sentido algunas responden a una devoción mariana genuina e inspirada en el Evangelio, o en qué sentido otras deben ser evitadas porque no favorecen una contemplación adecuada de la armonía del mensaje cristiano en su conjunto.

Por otra parte, en diversos pasajes de esta *Nota* se ofrece un amplio desarrollo bíblico que ayuda a mostrar cómo la auténtica devoción mariana no aparece solamente en la rica Tradición de la Iglesia sino ya en las Sagradas Escrituras. Esta destacada impronta bíblica está acompañada por textos de los Padres y Doctores de la Iglesia y de los últimos Pontífices. De este modo, más que proponer límites, la *Nota* busca acompañar y sostener el amor a María y la confianza en su intercesión materna.

Víctor Manuel Card. Fernández, Prefecto

Introducción

1. [*Mater Populi fidelis*] La Madre del Pueblo fiel[2] es contemplada con afecto y admiración por los cristianos porque, si la gracia nos vuelve semejantes a Cristo, María es la expresión más perfecta de su acción que transforma nuestra humanidad. Ella es la manifestación femenina de todo cuanto puede obrar la gracia de Cristo en un ser humano. Ante semejante hermosura, movidos por el amor, muchos fieles han procurado siempre referirse a la Madre con las palabras más bellas y han exaltado el lugar peculiar que ella tiene junto a Cristo.

2. Recientemente, este Dicasterio ha publicado las *Normas para proceder en el discernimiento de presuntos fenómenos sobrenaturales*.[3] Es frecuente

[2] Cf. S. Agustín, *De sancta virginitate*, 6: *PL* 40, 399.

[3] Dicasterio para la Doctrina de la Fe, *Normas para proceder en el discernimiento de presuntos fenómenos sobrenaturales* (17 mayo 2024): *AAS* 116 (2024), 771-794.

que, en relación con dichos fenómenos, se utilicen determinados títulos[4] y expresiones referidas a la Virgen María. Esos títulos, algunos de los cuales ya aparecen en los Santos Padres, no siempre se utilizan con precisión; a veces se cambia su significado o se pueden malinterpretar. Además de los problemas terminológicos, algunos títulos presentan dificultades importantes en cuanto al contenido porque, con frecuencia, se produce una comprensión errónea de la figura de María que tiene serias repercusiones a nivel cristológico,[5] eclesiológico[6] y antropológico.[7]

3. El principal problema, en la interpretación de estos títulos aplicados a la Virgen María, es cómo se entiende la asociación de María en la obra redentora de Cristo, es decir, «¿cuál es el significado de esa singular cooperación de María en el plan de la salvación?».[8] El presente documento, sin querer agotar la reflexión ni ser exhaustivo, intenta preservar el equilibrio necesario que, dentro de los misterios cristianos, debe establecerse entre la única mediación de Cristo y la cooperación de María en la obra de la salvación, y pretende mostrar también cómo ésta se expresa en diversos títulos marianos.

La cooperación de María en la obra de la salvación

4. Tradicionalmente, la cooperación de María en la obra de la salvación se ha afrontado desde una doble perspectiva: desde su participación en la Redención *objetiva*, realizada por Cristo durante su vida y particularmente en la Pascua, y desde el influjo que ella tiene *actualmente* sobre los que han sido redimidos. En realidad, estas cuestiones están interrelacionadas y no pueden considerarse de manera aislada.

5. Esta participación de María en la obra salvadora de Cristo está atestiguada en las Escrituras, que presentan el acontecimiento salvador realizado en Jesucristo como una *promesa,* en los escritos veterotestamentarios, y

4 En algunos de estos fenómenos, o apariciones, la Virgen María es denominada con títulos como Corredentora, Redentora, Sacerdote, Mediadora, Mediadora de todas las gracias, Madre de la gracia, Madre espiritual, etc.

5 Cf. S. Pablo VI, Exhort. ap. *Marialis cultus* (2 febrero 1974), n. 26: *AAS* 66 (1974), 136-139.

6 Cf. *Ibid.*, n. 28: *AAS* 66 (1974), 139-141.

7 Cf. *Ibid*., n. 37: *AAS* 66 (1974), 148-149.

8 S. Juan Pablo II, *Audiencia general* (9 abril 1997), n. 3: *L'Osservatore Romano*, 10 abril 1997, 4.

como una *realización,* en el Nuevo Testamento. Así, María se vislumbra en *Gn* 3,15 porque es la Mujer que participa en la victoria definitiva contra la serpiente. Por eso no llama la atención que Jesús se dirija a María con la denominación de «Mujer» en la escena del Calvario (*Jn* 19,26). También en Caná, Jesús la llama «Mujer» (*Jn* 2,4) remitiendo a María y a su función, junto con Él, en la "Hora" de la cruz.

6. Allí, en la "Hora", aparece la cooperación de María, que vuelve a dar el "sí" de la Anunciación y, en ese momento sagrado, el Evangelio pasa de colocar en los labios de Jesús la palabra «Mujer» (*Jn* 19,26) a presentarla como «Madre» (*Jn* 19,27). Cuando el Evangelio explica que, como respuesta, el discípulo que nos representa a todos la recibió, utiliza un verbo (*lambanō*) que en el Evangelio asume el sentido de "acoger" desde la fe (cf. *Jn* 1,11-12; 5,43 y 13,20). Es el mismo verbo que utiliza el cuarto Evangelio para expresar que la Luz vino a los suyos y ellos no la «acogieron» (*Jn* 1,11). Es decir, el discípulo que ocupaba nuestro lugar junto a María, la acogió como madre en la fe. Sólo después de entregarnos a María como madre, Jesús reconocerá que «ya todo estaba cumplido» (*Jn* 19,28). Esta solemne alusión al cumplimiento impide interpretar el episodio de un modo superficial.La maternidad de María con respecto a nosotros forma parte del cumplimiento del plan divino que se realiza en la Pascua de Cristo. En un sentido semejante, el Apocalipsis presenta a la «Mujer» (*Ap* 12,1) como madre del Mesías (cf. *Ap* 12,5) y como madre del «resto de sus hijos» (*Ap* 12,17).

7. Conviene recordar que María de Nazaret puede ser considerada el «testigo privilegiado»[9] de los hechos de la infancia de Jesús[10] que aparecen en los Evangelios (cf. *Lc* 1-2; *Mt* 1-2). En el prólogo de su evangelio, Lucas advierte a sus lectores: «Puesto que muchos han emprendido la tarea de componer un relato de los hechos que se han cumplido entre nosotros, como nos los transmitieron los que fueron desde el principio testigos oculares», él también decidió «investigarlo todo diligentemente desde el principio» (*Lc* 1,1-3). Entre esos testigos oculares se destaca María, protagonista directa de la concepción, nacimiento e infancia del Señor Jesús. Lo mismo se puede decir de los relatos de la pasión, ya que su madre estaba «junto a la cruz de Jesús» (*Jn* 19,25), y esperando Pentecostés,

9 Francisco, *Homilía del Jubileo extraordinario de la Misericordia: Santa Misa y apertura de la Puerta santa* (8 diciembre 2015): *AAS* 108 (2016), 8.

10 Cf. S. Juan Pablo II, Carta enc. *Redemptoris Mater* (25 marzo 1987), n. 26: *AAS* 79 (1987), 396.

cuando los apóstoles estaban en «oración, junto con algunas mujeres y María, la madre de Jesús» (*Hch* 1,14).

8. En el Evangelio de Lucas, María es la nueva Hija de Sión que recibe y transmite la *alegría* de la salvación. Lucas recoge las promesas proféticas que anunciaban la alegría mesiánica (cf. *Sof* 3,14-17; *Zac* 9,9). En ella se cumplen las promesas que hacen saltar de gozo a Juan el Bautista (cf. *Lc* 1,41). Isabel se presenta como indigna de recibir la visita de María: «¿Quién soy yo para que me visite la *madre* de mi Señor?» (*Lc* 1,43). Isabel no dice «¿Quién soy yo para que me visite mi Señor?». Se refiere directamente *a la madre*, con lo cual podemos advertir la conexión inseparable entre la misión de Cristo y la de María. Isabel habla llena del Espíritu Santo (cf. *Lc* 1,41), de modo que su actitud ante María se presenta como un modelo de fe. Las siguientes palabras que ella dice, movida por el Espíritu, son: «¡Bendita tú entre las mujeres, y bendito el fruto de tu vientre!» (*Lc* 1,42). Llama la atención que, bajo la acción del Espíritu, no le baste llamar "bendito" a Jesús, sino que también llama "bendita" a la madre. Los contempla íntimamente unidos en este momento de gozo mesiánico. María aparece aquí como la "Feliz" por excelencia: «Feliz la que ha creído» (*Lc* 1,45); «se alegra mi espíritu» (*Lc* 1,47); «me llamarán feliz todas las generaciones» (*Lc* 1,48). Esto adquiere mayor importancia si se advierte que, en el Evangelio de Lucas, esta felicidad no aparece como un estado de ánimo sino como el cumplimiento de las promesas mesiánicas en los pequeños (cf. *Lc* 6,20-22), que tienen una recompensa grande en el cielo (cf. *Lc* 6,23).

9. En los primeros siglos del cristianismo, los Santos Padres se interesaron principalmente por la maternidad divina de María (*Theotokos*), por su virginidad perpetua (*Aeiparthenos*), su perfecta santidad, libre de pecado a lo largo de toda su vida (*Panagia*) y por su función de nueva Eva,[11] con-

[11] La relación que aparece en los textos de san Pablo entre Adán y Cristo (*Rm* 5,18-19 y *1 Co* 15,22) sirvió a los Santos Padres para establecer el paralelo Eva-María. Por ejemplo, *S. Justino, Dialogus cum Tryphone*, 100, 5-6: *PG* 6, 710CD-711A; S. Ireneo de Lyon, *Adversus haereses,* III, 22, 4: *PG* 7/1, 959C-960A; Tertuliano, *De carne Christi*, 17, 5: *PL* 1, 782B. Ese paralelismo antitético Eva-María es el primer acercamiento de los Santos Padres al tema de la cooperación de la Virgen en la obra redentora de Cristo: si Eva trajo la perdición, la fe de María nos trajo la salvación. La gran abundancia de testimonios en la patrística, sobre el tema de la Virgen como nueva Eva, ofrece elementos interesantes desde el punto de vista teológico: a) *María y la mujer*, porque en María la mujer retoma su esplendor primitivo y encuentra su cumplimiento definitivo; b) *María y Cristo* como esposa-socia, que constituye con su Hijo el binomio ejemplar y salvífico de la recapitulación o restauración mesiánica; c) *María y la Iglesia*, estableciéndose en María una doble relación con la Iglesia, la de ejemplaridad, como prototipo, y la de Madre de la Iglesia.

centrando en el misterio de la Encarnación la reflexión sobre la asociación de María a la Redención de Cristo. El "sí" de María ante el saludo del arcángel san Gabriel, para que el Verbo de Dios se hiciese carne en su vientre (cf. *Lc* 1,26-37), da al ser humano la posibilidad de ser divinizado. Por eso, san Agustín llama a la Virgen «cooperadora» en la Redención, subrayando tanto la acción de María junto a Cristo como su subordinación a Él, porque María coopera con Cristo para que nazcan «en la Iglesia los fieles»[12] y, por eso, la podemos llamar *Madre del Pueblo fiel*.

10. Durante el primer milenio, la reflexión sobre la Virgen María en la Iglesia remite a la liturgia. La gran y rica diversidad de las tradiciones litúrgicas del Oriente cristiano quiso ser un eco fiel de las Sagradas Escrituras, de los Concilios y de los Padres de la Iglesia. La *lex orandi* que se transformó en *lex credendi*, configura la mariología oriental desde la himnografía, la iconografía y la piedad popular.[13] Por ejemplo, a partir del siglo V se establecen en Oriente las fiestas marianas que después, en el siglo VII, pasaron a Occidente. La participación de la Madre de Dios en la obra de la salvación se conmemora no sólo en las anáforas y liturgias eucarísticas de las Iglesias orientales sino, sobre todo, a través de los textos himnográficos utilizados en las Horas canónicas, presentes en las diversas tradiciones litúrgicas del Oriente cristiano. En *la himnografía* abundan las composiciones dedicadas a María con alegorías bíblicas,[14] que permitieron la profundización en el misterio fundamental de la Encarnación y su significado para la Redención en Cristo, en un lenguaje pleno de simbolismo poético capaz de expresar el asombro y la maravilla de quienes, siendo de la misma estirpe que María, contemplan los prodigios que el Todopoderoso ha realizado en ella.[15]

---

12 S. Agustín, *De sancta virginitate*, 6: *PL* 40, 399.

13 Cf. S. Juan Pablo II, Carta enc. *Redemptoris Mater* (25 marzo 1987), n. 31: *AAS* 79 (1987), 402-403.

14 Por ejemplo,cf. S. Efrén, *Hymni de Nativitate*: *SC* 459; S. Juan Damasceno, *In dormitionem Deiparae* I, 8: *SC* 80, 100-104.

15 Por ejemplo, cf. *Octoëchus magnus*, Roma 1885, 152: «Por ti hemos llegado a ser partícipes de la naturaleza divina, oh siempre Virgen, *Theotókos*, pues diste a luz para nosotros al Dios encarnado. Por eso, como es justo, todos con devoción te alabamos» (trad. del original griego del *Theotokion* del *Kathisma* poético después de la primera *stasis*). Otro ejemplo, más significativo, de expresión devocional mariana es el célebre *Hymnus Akathistos* (del V siglo), en 24 estrofas; el título significa simplemente que se escucha de pie, no sentado, como se escucha el Evangelio en señal de especial reverencia a la Virgen-Madre María, a la cual el poeta adorna con los más bellos adjetivos y metáforas simbólicas pidiéndole que acepte su ofrenda poética e interceda por la salvación del género humano del pecado terrenal: cf. E.M. Toniolo, O.S.M., *Akathistos Inno alla Madre di Dio*, Roma 2017.

11. La enseñanza de los primeros concilios ecuménicos comienza a delinear el dogma de María, Madre de Dios, luego proclamado en el Concilio de Éfeso. El Oriente cristiano siempre ha sostenido doctrinalmente aquellos dogmas definidos por estos primeros concilios, al menos en aquellas Iglesias que han aceptado los Concilios de Éfeso y Calcedonia. Al mismo tiempo, ha acogido en sus tradiciones litúrgicas, himnográficas e iconográficas, las narraciones y las leyendas marianas populares referidas a los relatos de la infancia y de la muerte de Jesús. Estos relatos buscan alimentar la piedad del Pueblo de Dios, dando voz al lirismo de las imágenes poéticas, que no tienen otro objetivo que despertar el asombro. Esa veneración a la Madre de Dios se manifiesta, también, por medio de la *iconografía* que ofrece una imagen visual de María y del Verbo encarnado. Es significativo que las iconografías tradicionales de esas Iglesias, vinculadas a los Concilios de Éfeso y Calcedonia, representen a María mayoritariamente como «Theotókos»,[16] y fuesen creadas para *contemplar* en ellas a la Virgen-Madre que presenta al mundo y abraza a su Hijo, el niño Jesús, mientras intercede por la humanidad ante su Hijo. Así, la iconografía mariana oriental, como *kerygma* y recordatorio visual de la teología de los primeros concilios y de los Santos Padres a todo color, quiere ser una traducción visual de los títulos específicos que se aplican a la Virgen.[17] Por eso los íconos tienen que "leerse" desde la liturgia y desde los himnos. María no es objeto de un culto que viene colocado junto a Cristo, sino que se inserta en el misterio de Cristo a través de la Encarnación.[18] Ella es el ícono en el que se venera

16 El testimonio más antiguo de este título procede de Egipto y data del siglo III. Cf. *Papyrus* 470 de la *John Rylands Library* (Manchester, UK) que transmite en griego gran parte de la invocación mariana. La versión latina de esta oración dice: «*Sub tuum praesidium confugimus, Sancta Dei Genetrix. Nostras deprecationes ne despicias in necessitatibus, sed a periculis cunctis libera nos semper, Virgo gloriosa et benedicta*».

17 Las representaciones iconográficas tradicionales de la Virgen siguen una serie de modelos estables, en particular: la *Odēghētria*, que muestra con la mano "el camino" hasta su hijo Jesucristo en su regazo; la *Eleousa*, la Ternura, donde se muestra el íntimo vínculo entre la Madre y el Hijo que apoya su rostro en el de María y la *Platytera*, la más grande de los cielos, porque lleva a Cristo en sí misma, representando al Jesús niño en su pecho. De estos tres modelos deriva la mayoría de los demás, como la *Galaktotrophousa*, que alimenta con su leche al Niño; la *Kyriōtissa* o Señora, que sostiene al Niño en sus rodillas como un trono; la *Panagia*, o Toda Santa, vestida con manto rojo que expresa la plenitud de la santidad; o la *Deēsis*, que aparece a la derecha de su Hijo entronizado en majestad (*Pantokratōr*) intercediendo, junto a san Juan el Bautista, a la izquierda, por nosotros. En otros iconos María aparece en intercesión junto con los demás santos, muchas veces con san Juan el Bautista, como últimos representantes de la Antigua Alianza y, al mismo tiempo, como los primeros miembros del nuevo pueblo.

18 Cf. Benedicto XVI, *Audiencia general* (27 mayo 2009): *L'Osservatore Romano*, 28 mayo 2009, 1; S. Gregorio De Narek, *Prex* 26 et 80: *Ad Deiparam*: *SC* 78, 160-164, 428-432.

a Cristo mismo. Ella es la *Theotókos*, la Virgen Madre que presenta a su hijo Jesús, el Cristo, y es, al mismo tiempo, la *Odēgētria* que muestra, señalando con su mano, el único Camino que es Cristo.

12. A partir del siglo XII, la teología occidental[19] dirige su mirada a la relación que une a la Virgen Madre con el misterio de la Redención cruenta del Calvario y se relaciona la imagen de la espada de Simeón con la cruz de Cristo. La presencia de María al pie de la cruz se entiende como signo de fortaleza cristiana, llena de amor materno. San Bernardo habla de la cooperación de nuestra Señora en el sacrificio redentor en un comentario sobre la presentación de Jesús en templo.[20] Arnaldo, amigo de san Bernardo y abad benedictino de Bonneval († después de 1159), considera por primera vez la cooperación de María con el sacrificio del Calvario junto a su Hijo Jesucristo.[21]

13. La cooperación de la Madre con el Hijo en la obra de la salvación ha sido expuesta por el Magisterio de la Iglesia.[22] Como dice el Concilio Vaticano II, «con razón, pues, creen los Santos Padres que Dios no utilizó a María como un instrumento puramente pasivo, sino que ella colaboró por su fe y obediencia libres a la salvación de los hombres».[23] Esta asociación de la Virgen está presente tanto en la vida terrena de Jesucristo (concepción, nacimiento, muerte y resurrección) como en el tiempo de la Iglesia.

14. El dogma de la Inmaculada Concepción destaca la primacía y unicidad de Cristo en la Redención, porque también la primera redimida es redimida por Cristo y transformada por el Espíritu, antes de cualquier posibilidad de

19 Autores orientales como Santiago de Sarug († 521), san Romano el Cantor († 555-562), san Juan Damasceno († 749) y Juan Geómetra († 1000) habían ya abordado el tema de la cooperación de María en el sacrificio redentor de Cristo en la cruz.

20 Cf. S. Bernardo de Claraval, *In Purificationem Deiparae*, III, 2: *PL* 183, 370C.

21 Cf. Arnaldo de Bonneval, *De laudibus B. M. Virginis* I, 3c. 12, 4: *PL* 189, 1727A.

22 En el magisterio anterior al Concilio Vaticano II destacan: Pío IX, Const. ap. *Ineffabilis Deus* (8 diciembre 1854): *Pontificis Maximi Acta. Pars prima*, Roma 1854, 597-619; León XIII, Carta enc. *Iucunda semper expectatione* (8 septiembre 1894): *ASS* 27 (1894-1895),177-184; Id., Carta enc. *Adiutricem populi* (5 septiembre 1895): *ASS* 28 (1895-1896), 129-136; S. Pío X, Carta enc. *Ad diem illum laetissimum* (2 febrero 1904): *ASS* 36 (1903-1904), 453; Benedicto XV, Carta ap. *Inter sodaliciaa la Cofradía de Ntra. Sra de la Buena Muerte* (22 marzo 1918): *AAS* 10 (1918), 182; Pío XI, Carta enc. *Miserentissimus Redemptor* (8 mayo 1928): *AAS* 20 (1928), 165-178; Pío XII, Carta enc. *Mystici corporis Christi* (29 junio 1943): *AAS* 35 (1943), 193-248; Id., Carta enc. *Ad caeli Reginam* (11 octubre 1954): *AAS* 46 (1954), 634-635.

23 Conc. Ecum. Vat. II, Const. dogm. *Lumen gentium*, n. 56: *AAS* 57 (1965), 60.

una acción propia.[24] Desde esta especial condición de "primera redimida" por Cristo, de "primera transformada" por el Espíritu Santo, es como María puede cooperar más intensa y profundamente con Cristo y con el Espíritu, convirtiéndose en prototipo,[25] modelo y ejemplo de lo que Dios quiere realizar en cada persona redimida.[26]

15. La colaboración de María en la obra de la salvación tiene una estructura trinitaria, porque es el fruto de una iniciativa del Padre, que miró la *pequeñez* de su Sierva (cf. *Lc* 1,48); brota de la *kenōsis* del Hijo, que se humilló tomando la forma de Siervo (cf. *Flp* 2,7-8) y es efecto de la gracia del Espíritu Santo (cf. *Lc* 1,28.30), que dispuso el corazón de la joven de Nazaret para responder en la Anunciación y a lo largo de toda su vida de comunión con su Hijo. San Pablo VI enseñaba que «en la Virgen María todo es referido a Cristo y todo depende de Él: por Él, Dios Padre la eligió desde toda la eternidad como Madre toda santa y la adornó con dones del Espíritu Santo que no fueron concedidos a ningún otro».[27] El sí de María no es una simple condición previa a algo que podría haberse llevado a cabo sin su consentimiento y colaboración. Su maternidad no es simplemente biológica y pasiva,[28] sino que es una maternidad «plenamente *activa*»[29] que se une al misterio salvífico de Cristo como instrumento querido por el Padre en su proyecto de salvación. Ella «es la garantía de que Él, en cuanto "nacido de mujer" (*Ga* 4,4), es auténtico hombre, pero ella es también, desde la proclamación del dogma de Nicea, la *Theotókos*, la que da a luz a Dios».[30]

---

24 Cf. Pío IX, Const. ap. *Ineffabilis Deus* (8 diciembre 1854): *Pontificis Maximi Acta. Pars prima*, Roma 1854, 616: (DH 2803): «la beatísima Virgen María fue preservada inmune de toda la mancha de culpa original en el primer instante de su concepción por singular gracia y privilegio de Dios omnipotente, en atención a los méritos de Jesucristo Salvador del género humano»; Conc. Ecum. Vat. II, Const. dogm. *Lumen gentium*, n. 53: *AAS* 57 (1965), 58: «Redimida de la manera más sublime en atención a los méritos de su Hijo».

25 Cf. S. Ambrosio, *Exp. Evangelii secundum Lucam*, II, 7: *PL* 15, 1555.

26 Cf. Francisco, *Ángelus en la Solemnidad de la Asunción de la Santísima Virgen María* (15 agosto 2013): *L'Osservatore Romano*, 17-18 agosto 2013, 8.

27 S. Pablo VI, Exhort. ap. *Marialis cultus* (2 febrero 1974), n. 25: *AAS* 66 (1974), 135.

28 No es simplemente una "madre-nodriza". Cf. S. Juan Pablo II, Carta enc. *Redemptoris Mater* (25 marzo 1987), n. 20: *AAS* 79 (1987), 384-387.

29 Benedicto XVI, *Homilía en la Concelebración eucarística con los nuevos cardenales y entrega del anillo cardenalicio* (25 marzo 2006): *AAS* 98 (2006), 330; cf. S. Pablo VI, Exhort. ap. *Signum magnum* (13 mayo 1967), n. 5: *AAS* 59 (1967), 469: «María, en cuanto supo por la voz del ángel Gabriel que Dios la había elegido como Madre sin temor de su Hijo Unigénito, sin demora dio su asentimiento a una obra que comprometería todas las energías de su frágil naturaleza declarando: "*He aquí la esclava del Señor; hágase en mí según tu palabra*" (*Lc* 1,38)».

30 H.U. von Balthasar, *Teodramática. Las personas del drama: el hombre en Cristo, Vol.*

Títulos referidos a la cooperación de María en la salvación

16. Entre los títulos con los que se ha invocado a María (Madre de la Misericordia, Esperanza de los pobres, Auxilio de los cristianos, Socorro, Abogada, etc.) hay algunos que hacen referencia, en mayor medida, a su cooperación en la obra redentora de Cristo, como por ejemplo Corredentora y Mediadora.

Corredentora

17. El título de *Corredentora* aparece en el siglo XV como corrección a la invocación de *Redentora* (abreviación de Madre del Redentor) que María venía recibiendo desde el siglo X. San Bernardo asigna a María un papel al pie de la cruz que da lugar al título de *Corredentora* que aparece por primera vez en un himno anónimo del siglo XV en Salzburgo.[31] Aunque la denominación de *Redentora* se había mantenido durante los siglos XVI y XVII, desapareció totalmente en el XVIII para ser sustituida por *Corredentora*. La investigación teológica de la cooperación de María en la Redención, durante la primera mitad del siglo XX, llevó a ahondar más en el contenido del título de *Corredentora.*[32]

3, Madrid 1993, 274; cf. S. Cirilo de Alejandría, *Ep. II ad Nestorium*: DH 251: «De esta manera ellos [los Santos Padres] no tuvieron inconveniente en llamar Madre de Dios a la santa Virgen»; Conc. Ecum. de Éfeso, can. 1: DH 252.

31 Por lo que sabemos hasta hoy, esto tuvo lugar en el siglo XV, de mano de un himnógrafo benedictino, que nos legó la siguiente oración manuscrita, conservada en el monasterio de san Pedro de Salzburgo: «*Pia dulcis et benigna / nullo prorsus luctu digna / si fletum hinc eligeres / ut compassa Redemptori / captivato transgressori / tu corredemptrix fieres*». «Pía dulce y benigna / que de ningún dolor eres digna / si de aquí el llanto extirpas / copaciente con el Redentor / para el esclavo transgresor / tú serás Corredentora»: *De compassione BMV*, 20: G.M. Dreves (ed.), *Analecta Hymnica Medii Aevi*, XLVI, Leipzig 1905, n. 79, 127.

32 Los teólogos entienden el título de corredentora de modo diverso: a) *Cooperación inmediata, cristotípica, o maximalista,* que sitúa la cooperación de María como próxima, directa e inmediata a la Redención misma (Redención objetiva). En este sentido los méritos de María, si bien subordinados a los de Cristo, tendrían valor redentor para la salvación; b) *Cooperación mediata, o minimalista,* que estaría limitada al "sí" de la Anunciación. Se trataría de una cooperación mediada, que hace posible la Encarnación como paso previo a la Redención; c) *Cooperación inmediata receptiva o eclesiotípica,* cooperando a la Redención objetiva en el sentido que ella aceptó los frutos del sacrificio redentor del Salvador representando a la Iglesia. Una cooperación inmediata pero receptiva, pues María simplemente aceptó la Redención de Cristo, convirtiéndose en la "primera Iglesia".

18. Algunos Pontífices han utilizado este título sin detenerse demasiado a explicarlo.[33] Generalmente lo han presentado de dos maneras precisas: en relación con la maternidad divina, en cuanto María como madre ha hecho posible la Redención realizada en Cristo,[34] o bien en referencia a su unión con Cristo junto a la cruz redentora.[35] El Concilio Vaticano II evitó utilizar el título de Corredentora por razones dogmáticas, pastorales y ecuménicas. San Juan Pablo II lo utilizó, al menos en siete ocasiones, relacionándolo especialmente con el valor salvífico de nuestro dolor ofrecido junto al de Cristo, al cual se une María sobre todo en la cruz.[36]

19. En la Feria IV del 21 de febrero de 1996, el Prefecto de la entonces Congregación para la Doctrina de la Fe, el Cardenal Joseph Ratzinger, ante

---

33 Bajo el Pontificado de san Pío X el título de Corredentora se aparece en un documento de la Sagrada Congregación de Ritos y dos del Santo Oficio. Cf. Sagrada Congregación de Ritos, *Dolores Virginis Deiparae* (13 mayo 1908): *ASS* 41 (1908), 409; Sagrada Congregación del Santo Oficio, Decreto *Sunt Quos Amor* (26 junio 1913): *AAS* 5 (1913), 364, que alaba la costumbre de añadir al nombre de Jesús el nombre «de su madre, corredentora nuestra, la bienaventurada María»; Id., *Oración indulgenciada* (22 enero 1914): *AAS* 6 (1914), 108, en la que se llama a María «corredentora del género humano». El primero de los Papas en usar el término Corredentora es Pío XI en el Breve del 20 de julio de 1925, dirigiéndose a la Reina del Rosario de Pompeya: Pío XI, *Ad B.V.M. a sacratissimo Rosario in Valle Pompeiana*, en Sacra Paenitentiaria Apostolica, *Enchiridion Indulgentiarum*, Roma 1952, n. 628: «Recuerda también que en el Calvario quedaste constituida la Corredentora, cooperando con la crucifixión de tu corazón a la salvación del mundo, juntamente con tu Hijo crucificado»; cf. Id., *Discurso "Ecco di nuovo" a un grupo de peregrinos de Vicenza* (30 noviembre 1933): *L'Osservatore Romano*, 1 diciembre 1933, 1.

34 Cf. Id., *Radiomensaje con motivo de la clausura del Año Santo de la Redención en Lourdes* (28 abril 1935): *L'Osservatore Romano*, 29-30 abril 1935, 1.

35 Cf. Id., *Ad B.V.M. a sacratissimo Rosario in Valle Pompeiana,* en Sacra Paenitentiaria Apostolica, *Enchiridion Indulgentiarum*, Roma 1952, n. 628.

36 Cf. S. Juan Pablo II, *Audiencia general* (10 diciembre 1980): *L'Osservatore Romano*, 11 diciembre 1980, 2; Id., *Audiencia general* (8 septiembre 1982): *L'Osservatore Romano*, 10 septiembre 1982, 2; Id., *Ángelus* (4 noviembre 1984): *L'Osservatore Romano*, 5-6 noviembre 1984, 7; Id., *Homilía en el Santuario de Nuestra Señora de la Alborada en Guayaquil, Ecuador* (31 enero 1985): *L'Osservatore Romano*, 2 febrero 1985, 6; Id., *Ángelus del Domingo de Ramos* (31 marzo 1985): *L'Osservatore Romano*, 1-2 abril 1985, 10; *Discurso a los Peregrinos de la "Opera Federativa Trasporto Ammalati a Lourdes"* (OFTAL) (24 marzo 1990): *L'Osservatore Romano*, 25 marzo 1990, 4; Id., *Ángelus* (6 octubre 1991): *L'Osservatore Romano*, 7-8 octubre 1991, 7. Después de la Feria IV, de la entonces Congregación para la Doctrina de la Fe, del 21 de febrero de 1996, san Juan Pablo II no volverá a usar el título de Corredentora. También es importante señalar que ese título no aparece en la Carta encíclica *Redemptoris Mater* del 25 de marzo de 1987, que es el documento, por excelencia, en el que san Juan Pablo II explica el papel de María en la obra de la Redención.

la pregunta de si era aceptable la petición del movimiento *Vox Populi Mariae Mediatrici* para una definición del dogma de María como Corredentora o Mediadora de todas las gracias, respondió en su voto particular: «Negativo. El significado preciso de los títulos no es claro y la doctrina en ellos contenida no está madura. Una doctrina definida de fe divina pertenece al depósito de la fe, es decir a la revelación divina vehiculada en la Escritura y en la tradición apostólica. Sin embargo, no se ve de un modo claro cómo la doctrina expresada en los títulos esté presente en la Escritura y en la tradición apostólica».[37] Más adelante, en 2002, expresó públicamente su opinión contraria al uso de este título: «La fórmula "Corredentora" se aleja demasiado del lenguaje de las Escrituras y de la patrística y, por tanto, provoca malentendidos… Todo procede de Él, como dicen sobre todo las epístolas a los Efesios y a los Colosenses. María es lo que es gracias a Él. La palabra "Corredentora" ensombrecería ese origen». El Cardenal Ratzinger no negaba que hubiese buenas intenciones y aspectos valiosos en la propuesta de uso de este título, pero sostenía que era «un vocablo erróneo».[38]

20. El entonces Cardenal mencionaba las Epístolas a los Efesios y a los Colosenses, donde el vocabulario utilizado y el dinamismo teológico de los himnos presenta, de tal modo, la centralidad redentora única y la fontalidad del Hijo encarnado que queda excluida la posibilidad de agregarle otras mediaciones, porque «toda clase de bendiciones espirituales» nos son donadas «en Cristo» (*Ef* 1,3), porque somos *por Él* hijos adoptivos (cf. *Ef* 1,5) y *en Él* fuimos agraciados (cf. *Ef* 1,6), «por su sangre, tenemos la redención» (*Ef* 1,7) y *Él* «ha derrochado sobre nosotros» (*Ef* 1,8) su gracia. En *Él* «hemos heredado también» (*Ef* 1,11) y estábamos predestinados. Y Dios ha querido que *en Él* «residiera toda la plenitud» (*Col* 1,19) y «por Él y para Él quiso reconciliar todas las cosas» (*Col* 1,20). Semejante alabanza, sobre el lugar único de Cristo, invita a situar a cualquier criatura en un lugar claramente receptivo y a una religiosa y delicada cautela a la hora de plantear cualquier forma de posible cooperación en el ámbito de la Redención.

21. El Papa Francisco expresó, al menos tres veces, su posición claramente contraria al uso del título de *Corredentora*, alegando que María «*jamás quiso para sí tomar algo de su Hijo. Jamás se presentó como co-redentora.*

---

37 J. Ratzinger, *Verbal de la Feria IV del 21 de febrero 1996*, en Archivo del Dicasterio para la Doctrina de la Fe.

38 J. Ratzinger - P. Seewald, *Dios y el Mundo. Una conversación con Peter Seewald*, Madrid 2005, 287-288.

No, discípula».[39] La obra redentora ha sido perfecta y no necesita añadido alguno. Por ello, «nuestra Señora no quiso quitarle ningún título a Jesús […]. No pidió para sí misma ser cuasi-redentora o una co-redentora: no. El Redentor es uno solo y este título no se duplica».[40] Cristo «es el único Redentor: no hay co-redentores con Cristo»,[41] porque «el sacrificio de la cruz, ofrecido con corazón amante y obediente, presenta una satisfacción sobreabundante e infinita».[42] Si bien nosotros podemos prolongar en el mundo sus efectos (cf. *Col* 1,24), ni la Iglesia ni María pueden reemplazar, o perfeccionar, la obra redentora del Hijo de Dios encarnado, que ha sido perfecta y no necesita añadidos.

22. *Teniendo en cuenta la necesidad de explicar el papel subordinado de María a Cristo en la obra de la Redención, es siempre inoportuno el uso del título de Corredentora para definir la cooperación de María. Este título corre el riesgo de oscurecer la única mediación salvífica de Cristo y, por tanto, puede generar confusión y un desequilibrio en la armonía de verdades de la fe cristiana, porque* «no hay salvación en ningún otro, pues bajo el cielo no se ha dado a los hombres otro nombre por el que debamos salvarnos» (*Hch* 4,12). Cuando una expresión requiere muchas y constantes explicaciones, para evitar que se desvíe de un significado correcto, no presta un servicio a la fe del Pueblo de Dios y se vuelve *inconveniente*. En este caso, no ayuda a ensalzar a María como la primera y máxima colaboradora en la obra de la Redención y de la gracia, porque el peligro de oscurecer el lugar exclusivo de Jesucristo, Hijo de Dios hecho hombre por nuestra salvación, único capaz de ofrecer al Padre un sacrificio de valor infinito, no sería un verdadero honor a la Madre. En efecto, ella, como «esclava del Señor» (*Lc* 1,38), nos señala a Cristo y nos pide hacer«lo que Él os diga» (*Jn* 2,5).

Mediadora

23. El concepto de mediación se utiliza en la patrística oriental a partir del siglo VI. En siglos posteriores, san Andrés de Creta,[43] san Germán de

---

39 Francisco, *Homilía en la Fiesta de Nuestra Señora de Guadalupe* (12 diciembre 2019): *AAS* 112 (2020), 9.

40 Id., *Meditaciones diarias. La Dolorosa, discípula y madre* (3 abril 2020): *L'Osservatore Romano*, 4 abril 2020, 8.

41 Id., *Audiencia general* (24 marzo 2021): *L'Osservatore Romano*, 24 marzo 2021, 8.

42 Pío XII, Carta enc. *Haurietis Aquas* (15 mayo 1956), n. 10: *AAS* 48 (1956),321.

43 Cf. S. Andrés de Creta, *In Nativitatem Mariae*, IV: *PG* 97, 865A.

Constantinopla[44] y san Juan Damasceno[45] utilizan este título con diferentes significados. En Occidente, desde el siglo XII se hace más frecuente su uso, aunque no será hasta el siglo XVII cuando se enuncie como tesis doctrinal. En 1921 el Cardenal Mercier, Arzobispo de Malinas, con la colaboración científica de la Universidad Católica de Lovaina y el apoyo de obispos, del clero y del pueblo belga, pidió al Papa Benedicto XV la definición dogmática de la mediación universal de María, pero el Papa no accedió. Sólo aprobó una fiesta con la misa propia y el oficio de María Mediadora.[46] Desde entonces hasta el año 1950 se desarrolló una investigación teológica sobre la cuestión, que llegará hasta la fase preparatoria del Concilio Vaticano II. El Concilio no entró en declaraciones dogmáticas[47] sino que prefirió presentar una extensa síntesis «de la doctrina católica sobre el puesto que María Santísima ocupa en el misterio de Cristo y de la Iglesia».[48]

24. La sentencia bíblica referida a la exclusiva mediación de Cristo es contundente. Cristo es el único Mediador, «pues Dios es uno, y único también el mediador entre Dios y los hombres: el hombre Cristo Jesús, que se entregó en rescate por todos» (*1 Tm* 2,5-6). La Iglesia ha explicado este lugar único de Cristo porque, siendo el Hijo eterno e infinito, a Él está unida hipostáticamente la Humanidad que asumió. Este lugar es exclusivo de esa Humanidad y las consecuencias que de ello se derivan sólo pueden

---

44 Cf. S. Germán de Constantinopla, *In annuntiationem s. Deiparae*: *PG* 98, 322BC.

45 Cf. S. Juan Damasceno, *In dormitionem Deiparae*, I: *PG* 96, 712B-713A.

46 El 12 de enero de 1921, Benedicto XV, a petición del Card. Désiré-Joseph Mercier, concedió a toda Bélgica el Oficio y la Misa de Santa María Virgen "Mediadora de todas las gracias", para que se celebrasen el 31 de mayo. La Sede Apostólica concedió posteriormente, a otras muchas diócesis y congregaciones religiosas, previa petición, el mismo Oficio y Misa: cf. *AAS* 13 (1921), 345.

47 Cf. Conc. Ecum. Vat. II, Const. dogm. *Lumen gentium*, n. 62: *AAS* 57 (1965), 63; Pontificia Academia Mariana Internacional, *«¿Un nuevo dogma mariano?»: L'Osservatore Romano*, 4 junio 1997, 10: «la Constitución *Lumen gentium*, que tras una meditada elección no contiene la definición dogmática de la mediación, fue aprobada con 2.151 votos favorables sobre 2.156 electores […] y apenas 33 años después de la promulgación de la *Lumen gentium* […] el panorama eclesial, teológico y exegético no ha cambiado sustancialmente». Esta afirmación de la Pontificia Academia Mariana Internacional se sumaba a la Declaración de la Comisión teológica creada en el marco del XII Congreso Mariológico Internacional (Czestochowa, 12 al 24 de agosto de 1996) que consideró inadecuado proceder con la definición dogmática de María como "mediadora", "corredentora" y "abogada". Cf. Comisión Teológica del Congreso de Czestochowa, *Petición de la definición del dogma de María Mediadora, Corredentora y Abogada. Declaración de la Comisión teológica del Congreso de Czestochowa*: *L'Osservatore Romano*, 4 junio 1997, 10.

48 S. Pablo VI, *Discurso en la Clausura de la III Sesión del Concilio Vaticano II* (21 noviembre 1964): *AAS* 56 (1964), 1014.

aplicarse a Cristo. En este sentido preciso, el papel del Verbo encarnado es exclusivo y único. Ante tal claridad en la Palabra revelada, se requiere una especial prudencia en la aplicación de esta expresión, "Mediadora", a María. Frente a una tendencia a ampliar los alcances de la cooperación de María a partir de este término, es conveniente precisar tanto su valioso alcance como sus límites.

25. Por una parte, no podemos ignorar que existe un uso muy común de la palabra "mediación" en los órdenes más variados de la vida social, donde se entiende simplemente como cooperación, ayuda, intercesión. Por consiguiente, es inevitable que se aplique a María en sentido subordinado y de ningún modo pretende añadir alguna eficacia, o potencia, a la única mediación de Jesucristo, verdadero Dios y verdadero hombre.

26. Por otra parte, es evidente que hubo una forma de real mediación de María para hacer posible la verdadera Encarnación del Hijo de Dios en nuestra humanidad, porque se requería que el Redentor fuera «nacido de mujer» (*Ga* 4,4). El relato de la Anunciación muestra que no se trató de una mediación únicamente biológica ya que destaca la presencia activa de María preguntando (cf. *Lc* 1,29.34) y aceptando con una firme decisión: «*hágase*» (*Lc* 1,38). Esa respuesta de María abrió las puertas de la Redención que toda la humanidad esperaba y que los santos han descrito con poético dramatismo.[49] También en las bodas de Caná María cumple una función mediadora cuando presenta a Jesús la necesidad de los novios (cf. *Jn* 2,3) y cuando pide a los servidores que sigan las indicaciones de Jesús (cf. *Jn* 2,5).

27. La terminología de la *mediación* en el Concilio Vaticano II aparece referida sobre todo a Cristo y, a veces, también a María, pero de manera claramente subordinada.[50] De hecho, para ella se prefirió usar otra terminología centrada en la cooperación[51] o en la ayuda maternal.[52] *La enseñanza del Concilio formula claramente la perspectiva de la intercesión materna de María, con expresiones como* «múltiple intercesión» y «protección maternal».[53] Estos dos aspectos unidos configuran lo específico de

---

49 Cf. S. Bernardo de Claraval, *Hom. in laudibus Virginis Matris,* IV, 8: *PL* 183, 83CD-84AB.

50 Cf. Conc. Ecum. Vat. II, Const. dogm. *Lumen gentium*, nn. 55-62: *AAS* 57 (1965), 59-63.

51 Cf. *Ibid.*, nn. 53, 56, 61, 63: *AAS* 57 (1965), 59; 60; 63; 64.

52 Cf. *Ibid.*, nn. 60, 62, 63, 65: *AAS* 57 (1965), 62; 63; 64; 65.

53 *Ibid.*, n. 62: *AAS* 57 (1965), 63.

la cooperación de María en la acción de Cristo por el Espíritu.En sentido estricto, no podemos hablar de otra mediación en la gracia que no sea la del Hijo de Dios encarnado.[54] Por eso es necesario recordar siempre, y no oscurecer, la convicción cristiana que «debe ser *firmemente creída*, como dato perenne de la fe de la Iglesia, la proclamación de Jesucristo, Hijo de Dios, Señor y único salvador, que en su evento de encarnación, muerte y resurrección ha llevado a cumplimiento la historia de la salvación, que tiene en Él su plenitud y su centro».[55]

María en la mediación única de Cristo

28. Al mismo tiempo, necesitamos recordar que la unicidad de la mediación de Cristo es "inclusiva", es decir, Cristo posibilita diversas formas de participación en el cumplimiento de su proyecto salvífico porque, en la comunión con Él, todos podemos ser, de alguna manera, cooperadores de Dios, "mediadores" unos para con otros (cf. *1 Co* 3,9). Precisamente porque Cristo tiene un poder infinitamente supremo, Él puede promover a sus hermanos para hacerles capaces de una verdadera cooperación en la realización de sus designios. El Concilio Vaticano II sostuvo que «la única mediación del Redentor no excluye, sino que suscita en las criaturas una colaboración diversa que participa de la única fuente».[56] Por ello «se debe profundizar el contenido de esta mediación participada, siempre bajo la norma del principio de la única mediación de Cristo».[57] Es verdad que la Iglesia prolonga en el tiempo y comunica, en todas partes, los efectos del acontecimiento pascual de Cristo[58] y que María tiene un lugar único en el corazón de la Iglesia madre.[59]

29. La participación de María en la obra de Cristo resulta evidente si se parte de esta convicción de que el Señor resucitado promueve, transforma

---

54 Cf. Francisco, *Audiencia general* (24 marzo 2021): *L'Osservatore Romano*, 24 marzo 2021, 8.

55 Congregación para la Doctrina de la Fe, Declaración *Dominus Iesus* (6 agosto 2000), n. 13: *AAS* 92 (2000), 754-755.

56 Conc. Ecum. Vat. II, Const. dogm. *Lumen gentium*, n. 62: *AAS* 57 (1965), 63.

57 Congregación para la Doctrina de la Fe, Declaración *Dominus Iesus* (6 agosto 2000), n. 14: *AAS* 92 (2000), 755.

58 Cf. Conc. Ecum. Vat. II, Const. dogm. *Lumen gentium*, n. 1: *AAS* 57 (1965), 5; Francisco, Exhort. ap. *Evangelii gaudium* (24 noviembre 2013), n. 112: *AAS* 105 (2013), 1066.

59 Cf. Conc. Ecum. Vat. II, Const. dogm. *Lumen gentium*, n. 65: *AAS* 57 (1965), 64-65; Francisco, Exhort. ap. *Evangelii gaudium* (24 noviembre 2013), n. 288: *AAS* 105 (2013) 1136.

y capacita a los creyentes para que colaboren con Él en su obra. Esto no ocurre por una debilidad, incapacidad o necesidad de Cristo mismo, sino precisamente por su glorioso poder, que es capaz de asumirnos, generosa y gratuitamente, como colaboradores en su obra. Aquello que se debe destacar en este caso es, precisamente, lo siguiente: que cuando Él nos permite que le acompañemos y que, bajo el impulso de su gracia, demos lo mejor de nosotros mismos, son su propio poder y su misericordia los que, en definitiva, son glorificados.

Fecundos en el Cristo glorioso

30. Particularmente iluminador es el texto:«El que cree en mí, también él hará las obras que yo hago, y aún mayores, porque yo me voy al Padre» (*Jn* 14,12). Los creyentes, unidos al Cristo resucitado, que ha vuelto al seno del Padre, pueden realizar obras que superan los prodigios del Jesús terreno, pero siempre gracias a su unión con Cristo glorioso por la fe. Es lo que se manifestó, por ejemplo, en la admirable expansión de la Iglesia primitiva, porque el Resucitado hizo partícipe a su Iglesia en esta obra suya (cf. *Mc* 16,15). De este modo su gloria no se vio disminuida, sino que se manifestó más todavía, mostrándose como un poder capaz de transformar a los creyentes, volviéndolos fecundos junto con Él.

31. En los Padres de la Iglesia esta idea encontró una peculiar expresión en el comentario a *Jn* 7,37-39, porque algunos interpretaron la promesa de los «ríos de agua viva» como referida a los creyentes. Es decir, los propios creyentes, transformados por la gracia de Cristo, se convierten en manantiales para los demás. Orígenes explicaba que el Señor cumple lo que anunció en *Jn* 7,38 porque hace brotar de nosotros corrientes de agua: «el alma del ser humano, que es a imagen de Dios, puede contener en sí y producir de sí pozos, fuentes y ríos».[60] San Ambrosio recomendaba beber del costado abierto de Cristo «para que abunde en ti la fuente de agua que salta a la vida eterna».[61] Santo Tomás de Aquino lo expresaba afirmando que, si un creyente «se apresura a comunicar a otros diversos dones de la gracia que recibió de Dios, de su seno fluyen aguas vivas».[62]

32. Si esto vale para cada creyente, cuya cooperación con Cristo se vuelve cada vez más fecunda cuanto más se deja transformar por la gracia, con

60 Orígenes, *Hom. in Numeros*, XII, 1: *PG* 12, 657.
61 S. Ambrosio, *Ep.* 11, 24: *PL 16*, 1106D.
62 Sto. Tomás de Aquino, *Super Ioannem*, cap. 7, lect. 5.

mayor razón debe afirmarse de María, de un modo único y supremo. Ella es la «llena de gracia» (*Lc* 1,28) que, sin poner obstáculos a la obra de Dios, dijo: «He aquí la esclava del Señor; hágase en mí según tu palabra» (*Lc* 1,38). Ella es la Madre que dio al mundo al Autor de la Redención y de la gracia, que se mantuvo firme junto a la cruz (cf. *Jn* 19,25), sufriendo junto al Hijo, ofreciendo el dolor de su corazón materno atravesado por la espada (cf. *Lc* 2,35). Ella estuvo unida a Cristo desde la Encarnación hasta la cruz y la Resurrección de un modo exclusivo y superior a cuanto podría ocurrir con cualquier creyente.

33. Todo esto no por méritos propios, sino porque a ella se aplicaron plenamente de forma peculiar y anticipada los méritos de Cristo en la cruz, para gloria del único Señor y Salvador.[63] Ella es, en definitiva, un canto a la eficacia de la gracia de Dios, de modo que cualquier reconocimiento a su hermosura remite inmediatamente a la glorificación del origen fontal de todo bien: la Trinidad. La grandeza incomparable de María está en lo que ha recibido, y en su confiada disponibilidad para dejarse invadir por el Espíritu. Cuando nos esforzamos en atribuirle a ella funciones activas paralelas a las de Cristo, nos alejamos de esa incomparable hermosura que es específica suya. La expresión "mediación participada" puede expresar un sentido preciso y valioso del lugar de María, pero inadecuadamente comprendida podría, fácilmente, oscurecerlo y hasta contradecirlo. La mediación de Cristo, que bajo algunos aspectos puede ser "inclusiva" o participada, bajo otros aspectos es exclusiva e incomunicable.

Madre de los creyentes

34. En el caso de María, esta mediación se realiza en forma *maternal*,[64] tal como hizo en Caná[65] y como quedó ratificada en la cruz.[66] Así lo explicaba el Papa Francisco: «Ella es la Madre. Y este es el título que recibió de Jesús, justo ahí, en el momento de la cruz (cf. *Jn* 19,25-27). Tus hijos, tú eres Madre. […] Recibió el don de ser su Madre y el deber de acompañarnos como Madre, de ser nuestra Madre».[67]

---

63 Cf. Pío IX, Const. ap. *Ineffabilis Deus* (8 diciembre 1854): *Pontificis Maximi Acta. Pars prima*, Roma 1854, 616 (DH 2803): «por singular gracia y privilegio de Dios omnipotente, en atención a los méritos de Jesucristo Salvador del género humano».

64 Cf. S. Juan Pablo II, Carta enc. *Redemptoris Mater* (25 marzo 1987), n. 38: *AAS* 79 (1987), 411.

65 Cf. *Ibid.*, n. 21: *AAS* 79 (1987), 387-389.

66 Cf. *Ibid.*, n. 23: *AAS* 79 (1987), 390-391.

67 Francisco, *Meditaciones diarias. La Dolorosa, discípula y madre* (3 abril 2020): *L'Osservatore Romano*, 4 abril 2020, 8.

35. El título de *Madre* hunde sus raíces en la Sagrada Escritura y en los Santos Padres, es propuesto por el Magisterio y la formulación de su contenido ha ido en progreso hasta la exposición del Concilio Vaticano II[68] y la expresión *maternidad espiritual* en la encíclica *Redemptoris Mater.*[69] Esta maternidad espiritual de María brota de su maternidad física del Hijo de Dios. Engendrando físicamente a Cristo, a partir de su aceptación libre y creyente de esta misión, la Virgen engendraba en la fe a todos los cristianos que son miembros del Cuerpo místico de Cristo, es decir, engendraba al *Cristo total*, cabeza y miembros.[70]

36. La participación de la Virgen María, como Madre, en la vida de su Hijo, desde la Encarnación hasta la cruz y la Resurrección, da un carácter único y singular a su cooperación en la obra redentora de Cristo,de manera especial para la Iglesia, «cuando considera la Maternidad espiritual de María para con todos los miembros del Cuerpo místico; en confiada invocación, cuando experimenta la intercesión de su Abogada y Auxiliadora».[71] Este aspecto materno es el que caracteriza la relación de la Virgen con Cristo y su colaboración en todos los momentos de la obra de la salvación. En su misión como Madre, María tiene una relación singular con el Redentor y, también, con los que han sido redimidos, de los cuales ella misma es la primera. «María es *typos* (modelo) de la Iglesia y del nuevo nacimiento que ha de acaecer en ella», pero aún más, ella es símbolo y «compendio de esta misma Iglesia».[72] Es una maternidad que nace del don total de sí y de la llamada a convertirse en servidora del misterio.[73] En esta *maternidad* de María se sintetiza cuanto podemos decir de la maternidad según la gracia y del lugar actual de María en la Iglesia entera.

---

68 Cf. Conc. Ecum. Vat. II, Const. dogm. *Lumen gentium*, nn. 55-62: *AAS* 57 (1965), 59-63.

69 Cf. S. Juan Pablo II, Carta enc. *Redemptoris Mater* (25 marzo 1987), n. 44: *AAS* 79 (1987), 421.

70 Cf. S. Pablo VI, *Discurso en la Clausura de la III Sesión del Concilio Vaticano II* (21 noviembre 1964): *AAS* 56 (1964), 1015: «María, pues, como Madre de Cristo, es Madre también de los fieles y de todos los pastores; es decir, de la Iglesia»; *Catecismo de la Iglesia Católica*, n. 963.

71 S. Pablo VI, Exhort. ap. *Marialis cultus* (2 febrero 1974), n. 22: *AAS* 66 (1974), 133.

72 Cf. H.U. von Balthasar, *Teodramática. Las personas del drama: el hombre en Cristo*, Vol. 3, Madrid 1993, 307.

73 Cf. Conc. Ecum. Vat. II, Const. dogm. *Lumen gentium*, n. 56: *AAS* 57 (1965), 60: «se entregó totalmente a sí misma, como esclava del Señor, a la persona y a la obra de su Hijo. Con él y en dependencia de él, se puso, por la gracia de Dios todopoderoso, al servicio del misterio de la Redención».

37. La maternidad espiritual de María tiene unas características determinadas:

a) Encuentra su fundamento en el hecho de ser Madre de Dios y se prolonga en la *maternidad* para con los discípulos de Cristo[74] y aún con todos los seres humanos.[75] En este sentido la cooperación de María es singular y se distingue de las cooperaciones de «las demás criaturas».[76] Su intercesión tiene una característica que no es la de una mediación sacerdotal, como aquella de Cristo, sino que se sitúa en el orden y la analogía de la maternidad.[77] Asociando la intercesión de María a su obra, los dones que nos llegan del Señor se nos presentan con un aspecto materno, cargados de la ternura y de la cercanía de la Madre[78] que Jesús ha querido compartir con nosotros (cf. *Jn* 19,27).

b) La cooperación materna de María es *en* Cristo, y por tanto *participada*, es decir, «como una participación de esta única fuente que es la mediación de Cristo mismo».[79] María entra de una manera del todo personal en la única mediación de Cristo.[80] La función materna de María «de ninguna manera disminuye o hace sombra a la única mediación de Cristo, sino que manifiesta su eficacia. En efecto, todo el influjo de la Santísima Virgen en la salvación de los hombres» brota de la «sobreabundancia de los méritos de Cristo, se apoya en su mediación, depende totalmente de

74 Cf. S. Juan Pablo II, Carta enc. *Redemptoris Mater* (25 marzo 1987), n. 23: *AAS* 79 (1987), 391.

75 Cf. Conc. Ecum. Vat. II, Const. dogm. *Lumen gentium*, n. 69: *AAS* 57 (1965), 66: «Madre de Dios y Madre de los hombres».

76 S. Juan Pablo II, Carta enc. *Redemptoris Mater* (25 marzo 1987), n. 38: *AAS* 79 (1987), 411; cf. Conc. Ecum. Vat. II, Const. dogm. *Lumen gentium*, n. 61: *AAS* 57 (1965), 63. El contenido de la Maternidad espiritual de María está presente en los textos más tempranos de la patrística y tiene su fundamento bíblico sobre todo en el evangelio de San Juan, más concretamente en la escena de la cruz.

77 Cf. S. Juan Pablo II, Carta enc. *Redemptoris Mater* (25 marzo 1987), n. 21: *AAS* 79 (1987), 388: «se manifiesta como nueva maternidad según el espíritu y no únicamente según la carne, o sea *la solicitud de María por los hombres*, el ir a su encuentro en toda la gama de sus necesidades».

78 Cf. Francisco, *Homilía en la Solemnidad de Santa María, Madre de Dios. 53ª Jornada Mundial de la Paz* (1 enero 2020): *AAS* 112 (2020), 19.

79 S. Juan Pablo II, Carta enc. *Redemptoris Mater* (25 marzo 1987), n. 38: AAS 79 (1987), 411-412; cf. Conc. Ecum. Vat. II, Const. dogm. *Lumen gentium*, n. 62: AAS 57 (1965), 63.

80 Cf. S. Juan Pablo II, *Audiencia general* (9 abril 1997), n. 2: *L'Osservatore Romano*, 10 abril 1997, 4: «La participación de María se realizó durante el acontecimiento mismo y en calidad de madre; por tanto, se extiende a la totalidad de la obra salvífica de Cristo».

ella y de ella saca toda su eficacia».[81] En su maternidad, María *no es un obstáculo interpuesto entre los seres humanos y Cristo*; al contrario, su función materna está indisolublemente unida a la de Cristo y orientada a Él. Así entendida, la maternidad de María no pretende debilitar la única adoración que se debe solamente a Cristo, sino estimularla.[82] Por ello se deben evitar los títulos y expresiones referidas a María que la presenten como una especie de "pararrayos" ante la justicia del Señor, como si María fuese una alternativa necesaria ante la insuficiente misericordia de Dios. El Concilio Vaticano II reafirmó cómo debía ser el culto dado a María: «un culto orientado al centro cristológico de la fe cristiana, de modo que "mientras es honrada la Madre, el Hijo sea debidamente conocido, amado, glorificado"».[83] En definitiva, la maternidad de María está *subordinada*[84] a la elección del Padre, a la obra de Cristo y a la acción del Espíritu Santo.

c) La Iglesia no es sólo un punto de referencia para la maternidad espiritual de María sino que es, precisamente en la dimensión sacramental de la Iglesia, donde se desarrolla siempre su función materna.[85] María actúa con la Iglesia, en la Iglesia y para la Iglesia. El ejercicio de su maternidad se encuentra en la comunión eclesial y no fuera de ella; conduce a la Iglesia y la acompaña. La Iglesia aprende de María la propia maternidad:[86] en la acogida de la Palabra de Dios que evangeliza, convierte y anuncia a Cristo; en el don de la vida sacramental del Bautismo y de la Eucaristía, y en la educación y formación maternal que ayuda a nacer y a crecer a los hijos de Dios.[87] Por eso, se puede decir que «la fecundidad de la Iglesia es la misma fecundidad de María; y se realiza en la existencia de sus miembros

---

81 Conc. Ecum. Vat. II, Const. dogm. *Lumen gentium*, n. 60: *AAS* 57 (1965), 62; *Catecismo de la Iglesia Católica*, n. 970.

82 Cf. Francisco, *Audiencia general* (24 marzo 2021): *L'Osservatore Romano*, 24 marzo 2021, 8: «[María] señala al Mediador: ella es la *Odēgētria*. En la iconografía cristiana su presencia está en todas partes, y a veces con gran protagonismo, pero siempre en relación al Hijo y en función de Él. Sus manos, sus ojos, su actitud son un "catecismo" viviente y siempre apuntan al fundamento, el centro: Jesús. María está totalmente dirigida a Él».

83 S. Juan Pablo II, Carta ap. *Rosarium Virginis Mariae* (16 octubre 2002), n. 4: *AAS* 95 (2003), 8; que cita Conc. Ecum. Vat. II, Const. dogm. *Lumen gentium*, n. 66: *AAS* 57 (1965), 65.

84 Cf. Conc. Ecum. Vat. II, Const. dogm. *Lumen gentium*, n. 62: *AAS* 57 (1965), 63:«función subordinada de María».

85 Cf. S. Juan Pablo II, Carta enc. *Redemptoris Mater* (25 marzo 1987), n. 40: *AAS* 79 (1987),414-415.

86 Cf. *ibíd*. n. 43: *AAS* 79 (1987), 420.

87 Cf. Francisco, *Discurso con motivo del Rezo del Santo Rosario en la Basílica de Santa María la Mayor* (4 mayo 2013): *L'Osservatore Romano*, 6-7 mayo de 2013, 7.

en la medida en que estos reviven, “en pequeño”, lo que vivió la Madre, es decir, que aman con el amor de Jesús».[88] Como Madre, al igual que la Iglesia, María espera que Cristo sea engendrado en nosotros,[89] no ocupa su lugar. Por ello, «gracias al inmenso manantial que mana del costado abierto de Cristo, la Iglesia, María y todos los creyentes, de diferentes maneras, se convierten en canales de agua viva. Así Cristo mismo despliega su gloria en nuestra pequeñez».[90]

Intercesión

38. María está unida a Cristo de un modo único por su maternidad y por ser llena de gracia. Esto se insinúa en el saludo del ángel (cf. *Lc* 1,28) cuando utiliza una palabra (*kecharitōmenē*) que es única y exclusiva en toda la Biblia. Ella, la que acogió en su vientre la fuerza del Espíritu Santo y fue Madre de Dios, se convierte, por ese mismo Espíritu, en Madre de la Iglesia.[91] Por esa unión peculiar en la maternidad y en la gracia, su oración por nosotros tiene un valor y una eficacia que no se pueden comparar con cualquier otra intercesión. San Juan Pablo II relacionaba el título de “mediadora” con esta función de intercesión materna. Porque ella «se pone“en medio”, o sea hace de mediadora no como una persona extraña, sino en su papel de madre, consciente de que como tal puede –más bien “tiene el derecho de”– hacer presente al Hijo las necesidades de los hombres».[92]

39. La fe católica lee en las Escrituras que quienes están junto a Dios en el cielo pueden seguir realizando estos actos de amor, intercediendo por nosotros y acompañándonos. Vemos, por ejemplo, que los ángeles son «espíritus servidores con la misión de asistir a los que han de heredar la salvación» (*Hb* 1,14). Se habla de misiones cumplidas por ángeles (cf. *Tb* 5,4; 12,12; *Hch* 12,7-11; *Ap* 8,3-5). Hay ángeles auxiliando a Jesús en el desierto de las tentaciones (cf. *Mt* 4,11) y en la pasión (cf. *Lc* 22,43). En el Salmo se nos promete que «a sus ángeles ha dado órdenes para que te guarden en tus caminos» (*Sal* 91,11).

---

88 León XIV, *Homilía en el Jubileo de la Santa Sede* (9 junio 2025): *L’Osservatore Romano*, 10 junio 2025, 2.

89 Cf. Francisco, Exhort. ap. *Evangelii gaudium* (24 noviembre 2013), n. 285: *AAS* 105 (2013), 1135.

90 Id., Carta enc. *Dilexit nos* (24 octubre 2024), n. 176: *AAS* 116 (2024), 1424.

91 Cf. Id., *Audiencia general* (18 noviembre 2020): *L’Osservatore Romano*, 18 noviembre 2020, 11.

92 S. Juan Pablo II, Carta enc. *Redemptoris Mater* (25 marzo 1987), n. 21: *AAS* 79 (1987), 388-389.

40. Estos textos nos indican que el cielo no está completamente separado de la tierra. Esto abre la posibilidad de la intercesión por nosotros a quienes están en el cielo. El Libro de Zacarías nos presenta un ángel de Dios que dice: «Señor del universo, ¿hasta cuándo seguirás sin compadecerte de Jerusalén y de las ciudades de Judá contra las que te enojaste durante setenta años?» (*Za* 1,12). De modo análogo, el Apocalipsis nos habla de los "degollados", los mártires en el cielo, que intervienen pidiendo a Dios que actúe en la tierra para liberarnos de las injusticias: «Vi debajo del altar las almas de los degollados por causa de la Palabra de Dios y del testimonio que mantenían. Y gritaban con voz potente: "¿Hasta cuándo, dueño santo y veraz, vas a estar sin hacer justicia y sin vengar nuestra sangre de los habitantes de la tierra?"» (*Ap* 6,9-10). Ya en la tradición judeo-helenística aparecía la convicción de que los justos fallecidos interceden por el pueblo (cf. *2 M* 15,12-14).

41. María, que en el cielo ama al «resto de sus hijos» (*Ap* 12,17), así como acompañaba la oración de los apóstoles cuando recibieron el Espíritu Santo (cf. *Hch* 1,14), también ahora, acompaña nuestras plegarias con su intercesión materna. De este modo, continúa la actitud de servicio y compasión que mostraba en las bodas de Caná (cf. *Jn* 2,1-11) y hoy sigue dirigiéndose a Jesús para decirle: «No tienen vino» (*Jn* 2,3). En su canto de alabanza vemos a María como una mujer de su pueblo, que alaba a Dios porque «enaltece a los humildes, a los hambrientos los colma de bienes» (*Lc* 1,52-53), porque «auxilia a Israel, su siervo, acordándose de la misericordia –como lo había prometido a nuestros padres» (*Lc* 1,54-55), y reconocemos su prontitud cuando se acerca sin demora para ayudar a su prima Isabel (cf. *Lc* 1,39-40). Por eso el Pueblo de Dios confía firmemente en su intercesión.

42. Entre los elegidos y glorificados junto a Cristo está en primer lugar la Madre, por eso podemos afirmar que existe una colaboración única de María en la obra salvífica que Cristo realiza en su Iglesia. Se trata de una intercesión que la convierte en signo materno de la misericordia del Señor. De esta manera, porque así Él libremente lo ha querido, el Señor otorga a su propia acción en nosotros un rostro materno.[93]

[93] Cf. Francisco, *Homilía en la Solemnidad de Santa María, Madre de Dios* (1 enero 2024): *AAS* 116 (2024), 20.

Cercanía materna

43. La presencia de las diversas advocaciones, de las imágenes y de los santuarios marianos manifiestan esa maternidad real de María que se hace cercana a la vida de sus hijos. Sirva como ejemplo la manifestación de la Madre al indio san Juan Diego en el monte del Tepeyac. María lo llama con las palabras tiernas de una madre: «Hijito mío el más pequeño, mi Juanito». Y, ante las dificultades que san Juan Diego le manifiesta para llevar a cabo la misión encomendada, María le revela la fuerza de su maternidad: «¿No estoy yo aquí, yo que tengo el honor de ser tu madre? […]. ¿Qué no estás en mi regazo, en el cruce de mis brazos?».[94]

44. Esa experiencia del afecto maternal de María, que vivió san Juan Diego, es la experiencia personal de los cristianos que reciben el afecto de María y que ponen en sus manos«las necesidades de la vida de cada día y abren confiados su corazón para solicitar su intercesión maternal y obtener su tranquilizadora protección».[95] Más allá de las manifestaciones extraordinarias de su cercanía, existen expresiones cotidianas constantes de su maternidad en la vida de todos sus hijos. Aun cuando no pedimos su intercesión, ella se muestra cercana como Madre, para ayudarnos a reconocer el amor del Padre, a contemplar la entrega salvadora de Cristo, a acoger la acción santificadora del Espíritu. Es tan grande su valor para la Iglesia que los pastores deben evitar cualquier instrumentación política de esta cercanía de la Madre. El Papa Francisco lo advirtió, en diversas ocasiones, y mostró su preocupación por «las propuestas de tinte ideológico-cultural de diverso signo que quieren apropiarse del encuentro de un pueblo con su madre».[96]

Madre de la gracia

45. Este sentido de "Madre de los creyentes" permite hablar de una acción de María también en relación con nuestra vida de la gracia. Pero conviene advertir que ciertas expresiones, que pueden ser teológicamente

---

94 J.L. Guerrero Rosado, *Nican Mopohua: Aquí se cuenta… el gran acontecimiento*, Cuautitlán 2003, nn. 23, 119.

95 S. Juan Pablo II, *Audiencia general* (13 agosto 1997), n. 4: *L'Osservatore Romano*, 14 agosto 1997, 4.

96 Francisco, *Homilía en la Fiesta de Nuestra Señora de Guadalupe* (12 diciembre 2022): *AAS* 115 (2023), 53; cf. Id., *Homilía en la Fiesta de Nuestra Señora de Guadalupe* (12 diciembre 2023): *AAS* 116 (2024), 12.

aceptables, fácilmente se cargan de un imaginario y un simbolismo que transmite, de hecho, otros contenidos menos aceptables. Por ejemplo, se presenta a María como si ella tuviera un depósito de *gracia* separado de Dios, donde no se percibe tan claramente que el Señor, en su generosa y libre omnipotencia, ha querido asociarla a la comunicación de esa vida divina que brota de un único centro que es el Corazón de Cristo, no de María.[97] También es frecuente que ella sea presentada o imaginada como una fuente de donde mana toda gracia. Si se tiene en cuenta que la inhabitación trinitaria (gracia increada) y la participación de la vida divina (gracia creada) son inseparables, no podemos pensar que este misterio pueda estar condicionado por un "paso" a través de las manos de María. Imaginarios de este tipo enaltecen a María de tal modo que la centralidad del mismo Cristo puede desaparecer o, al menos, resultar condicionada. El Cardenal Ratzinger expresó que el título de *María mediadora de todas las gracias* tampoco se veía claramente fundado en la Revelación,[98] y en sintonía con esta convicción podemos reconocer las dificultades que conlleva tanto en la reflexión teológica como en la espiritualidad.

46. Para evitar estas dificultades, la maternidad de María en el orden de la gracia debe entenderse como *dispositiva*. Por una parte, por su carácter de *intercesión*,[99] ya que la *intercesión materna* es expresión de esa «protección maternal»[100] que permite reconocer en Cristo el único Mediador entre Dios y los hombres. Por otra parte, su *presencia materna* en nuestras vidas no excluye diversas acciones de María motivando la apertura de nuestros corazones a la acción de Cristo en el Espíritu Santo. Así nos ayuda, de diversas maneras, a *disponernos a la vida de la gracia* que solamente el Señor puede infundir en nosotros.

47. Nuestra salvación es obra sólo de la gracia salvadora de Cristo y no de algún otro. San Agustín afirmaba que «este reino de muerte lo destruye en

97 Cf. Conc. Ecum. Vat. II, Const. dogm. *Lumen gentium*, n. 8: *AAS* 57 (1965), 11; Francisco, Carta enc. *Dilexit nos* (24 octubre 2024), n. 96: *AAS* 116 (2024), 1398.

98 Cf. J. Ratzinger, *Verbal de la Feria IV del 21 de febrero 1996*, en Archivo del Dicasterio para la Doctrina de la Fe.

99 Cf. S. Juan Pablo II, Carta enc. *Redemptoris Mater* (25 marzo 1987), n. 21: *AAS* 79 (1987), 389. Este *carácter de intercesión* de la mediación materna de María es una enseñanza constante de los últimos Papas. Cf. Pío IX, Const. ap. *Ineffabilis Deus* (8 diciembre 1854): *Pontificis Maximi Acta. Pars prima*, Roma 1854, 597-619; León XIII, Carta enc. *Adiutricem populi* (5 septiembre 1895): *ASS* 28 (1895-1896), 129-136; S. Pío X, Carta enc. *Ad diem illum* (2 febrero 1904): *ASS* 36 (1903-1904), 455; PíoXII, Carta enc. *Ad Caeli Reginam* (11 octubre 1954), n. 17: *AAS* 46 (1954), 636.

100 Conc. Ecum. Vat. II, Const. dogm. *Lumen gentium*, n. 62: *AAS* 57 (1965), 63.

cada ser humano sólo la gracia del Salvador»[101] y lo explicaba claramente con la redención del hombre injusto: «¿Quién querría morir por un injusto, por un impío, sino sólo Cristo, tan inocente como para poder justificar incluso a los injustos? Por lo tanto, hermanos míos, no tuvimos obra meritoria, sino sólo deméritos. Pero aunque las obras de los hombres eran tales, su misericordia no los abandonó y [...] en lugar del castigo debido, les otorgó la gracia que no merecían [...] para rescatarnos, no a precio de oro ni de plata, sino a precio de su sangre derramada».[102] Por eso, cuando santo Tomás de Aquino se pregunta si alguien puede merecer para otro responde que «sólo Cristo puede merecer para otro la gracia primera».[103] Ningún otro ser humano puede merecerla en sentido estricto (*de condigno*), y en este punto no cabe duda alguna: «Nadie puede ser justo sino aquel a quien se comunican los méritos de la pasión de Nuestro Señor Jesucristo».[104] También la plenitud de gracia de María existe porque ella la recibió gratuitamente, antes de cualquier acción suya, «en atención a los méritos de Jesucristo Salvador del género humano».[105] Sólo los méritos de Jesucristo, entregado hasta el fin, son los que se nos aplican en nuestra justificación, que «puesto que tiene por término el bien eterno de la participación divina, es una obra más excelente que la creación del cielo y la tierra».[106]

48. Sin embargo, un ser humano puede participar con su deseo del bien del hermano, y es razonable (*congruo*) que Dios cumpla ese deseo de caridad que la persona puede expresar «con su oración» o «mediante las obras de misericordia».[107] Es verdad que este don de la gracia sólo puede ser derramado por Dios, ya que «excede toda proporción de nuestra naturaleza»[108] y existe una distancia infinita[109] entre nuestra naturaleza y su vida divina. Sin embargo, puede hacerlo cumpliendo el deseo de la Madre, que de este modo se asocia gozosamente a la obra divina como humilde servidora.

---

101 S. Agustín, *De peccatorum meritis et remissione et de baptismo parvulorum*, I, 11, 13: *CSEL* 60, 14.

102 Id., *Sermo* 23/A: *CCSL* 41, 322.

103 Sto. Tomás de Aquino, *Summa Theologiae*, I-II, q. 114, a. 6, co.

104 Conc. Ecum. de Trento, *Sessio* VI: *Decretum de iustificatione*, 7: DH 1530.

105 Pío IX, Const. ap. *Ineffabilis Deus* (8 diciembre 1854): *Pontificis Maximi Acta. Pars prima*, Roma 1854, 616.

106 Sto. Tomás de Aquino, *Summa Theologiae*, I-II, q. 113, a. 9, co.

107 *Ibid.*, q. 114, a. 6, ad 3.

108 *Ibid.*, q. 114, a. 5, co.

109 Cf. *Ibid.*, q. 114, a. 1, co.

49. Como en Caná, María no le dice a Cristo lo que tiene que hacer. Ella intercede manifestando a Cristo nuestras carencias, necesidades y sufrimientos para que Él actúe con su poder divino:[110] «No tienen vino» (*Jn* 2,3). También hoy ella ayuda a disponernos para la acción de Dios:[111] «Haced lo que Él os diga» (*Jn* 2,5). Sus palabras no son una simple indicación, sino que se convierten en verdadera pedagogía materna que introduce a la persona, bajo la acción del Espíritu, en el sentido profundo del misterio de Cristo.[112] María escucha, decide y actúa[113] para ayudarnos a abrir nuestra existencia a Cristo y a su gracia,[114] porque Él es el único que obra en lo más íntimo de nuestro ser.

Allí donde sólo Dios puede llegar

50. Como nos recuerda el *Catecismo*, la gracia santificante es «ante todo y principalmente, el don del Espíritu que nos justifica y nos santifica».[115] No es simplemente una ayuda, una energía que se posea, sino que «es el don gratuito que Dios nos hace de su vida infundida por el Espíritu Santo en nuestra alma»[116] que se puede describir como inhabitación de la Trinidad en lo más íntimo, como amistad con Dios, como alianza con el Señor. Exclusivamente Dios puede hacerlo, porque implica superar una desproporción «infinita».[117] Esa donación de sí de la Trinidad, ese «entrañarse en el alma»[118] (*illabitur*) por parte de Dios mismo, implica un efecto de transformación inherente en lo más íntimo del creyente.[119] Santo Tomás de Aquino utilizaba para esta penetración en el interior del ser humano este verbo que sólo podía aplicarse a Dios, *illabi*, ya que sólo Dios, no siendo una creatura, puede llegar a esa intimidad personal sin violentar la libertad

110 Cf. S. Juan Pablo II, Carta enc. *Redemptoris Mater* (25 marzo 1987), n. 21: *AAS* 79 (1987), 389.

111 Cf. Francisco, *Audiencia general* (8 junio 2016): *L'Osservatore Romano*, 9 junio 2016, 8.

112 Cf. Id., *Audiencia general* (24 marzo 2021): *L'Osservatore Romano*, 24 marzo 2021, 8; *Catecismo de la Iglesia Católica*, n. 2674.

113 Cf. Francisco, *Palabras en el Rezo del Santo Rosario* (31 mayo 2013): *L'Osservatore Romano*, 2 junio 2013, 8.

114 Cf. Conc. Ecum. Vat. II, Const. dogm. *Lumen gentium*, n. 61: *AAS* 57 (1965), 63.

115 *Catecismo de la Iglesia Católica*, n. 2003.

116 *Ibid.*, n. 1999.

117 Cf. Sto. Tomás de Aquino, *Summa Theologiae*, I-II, q. 114, a. 1, co.;*Quaestiones disputatae de Veritate*, 27, a. 3, ad 10.

118 Cf. Id., *Summa Theologiae*, III, q. 64, a. 1, co.: «[…] *solus Deus illabitur animae*».

119 Cf. Conc. Ecum. de Trento, *Sessio* VI. *Decretum de iustificatione*, 7: DH 1528-1531; *Ibid*., *Canones de iustificatione*, 11: DH 1561.

y la identidad de la persona.[120] Sólo Dios llega al centro más íntimo de una persona para realizar su elevación y transformación cuando se entrega como amigo y por ello «ninguna creatura puede conferir la gracia».[121] Santo Tomás lo repite al hablar de la gracia sacramental: en cuanto *causa principal* «sólo Dios produce el efecto interior del sacramento. Porque sólo Él penetra en el alma, donde se produce el efecto sacramental –nadie puede obrar inmediatamente donde no está–, ya que la gracia, que es un efecto interior del sacramento, proviene sólo de Dios».[122]

51. Otros autores se expresaron de un modo semejante,[123] pero cabe destacar a san Buenaventura. Él enseñaba que, cuando Dios obra con la gracia santificante en un ser humano, lo vuelve absolutamente *inmediato* a Él.[124] Dios, por la gracia, se hace plenamente cercano al ser humano, con una absoluta inmediatez, con un "entrañamiento" en lo íntimo del ser humano que sólo Él puede lograr.[125] La misma gracia creada, entonces, no obra como un "intermediario", sino que es efecto directo de la amistad que Dios regala tocando directamente el corazón humano. Y así, siendo Dios quien realiza la transformación de la persona cuando se entrega como amigo, no hay medio alguno entre Dios y el ser humano transformado.[126] Sólo Dios es capaz de penetrar así, tan hondo, para santificar, hasta hacerse *absolutamente inmediato*, y sólo Él puede hacerlo sin anular a la persona.[127]

52. En la Encarnación, el Hijo eterno y natural de Dios[128] asume una naturaleza humana que ocupa un lugar único en la economía de la salvación. Hipostáticamente unida al Hijo por una gracia que «es sin duda alguna infinita»,[129] esta Humanidad «tuvo la gracia en grado sumo. De ahí que,

120 Cf. S. Tomás de Aquino, *Quaestiones disputatae de Veritate*, q. 28, a. 2, ad 8; *Summa contra gentiles*, II, cap. 98, n. 18; *Ibid.*, III, cap. 88, n. 6.

121 Cf. Id., *Quaestiones disputatae de Veritate*, q. 27, a. 3, s.c. 5.

122 Id., *Summa Theologiae*, III, q. 64, a. 1, co.

123 Entre otros, Genadio de Marsella, *De ecclesiasticis dogmatibus*, 83: *PL* 58, 999B. También S. Juan Casiano, *Collationes*, VII, 13: *PL* 49, 683A. Además, Didymus Caecus, *De Spiritu Sancto*, 60: *PL* 23, 158C.

124 Cf. S. Buenaventura, *Collationes in Hexaemeron*, XXI, 18: *Opera Omnia*, V, Quaracchi 1891, 434.

125 Cf. Id., *Sententiarum Lib. I,* d.14, a. 2, q. 2, ad 2: *Opera Omnia*, I, Quaracchi 1891, 250.

126 Cf. *Ibid.*, q. 2, fund. 3, 251.

127 Cf. *Ibid.*, q. 2, fund. 4 y 8, 251-252.

128 Cf. Sto. Tomás de Aquino, *Summa Theologiae*, I, q. 33, a. 3; *Ibid.*, III, q. 23, a. 4.

129 Id., *Compendium theologiae*, I, n. 215; cf. Id., *Summa Theologiae*, III, q. 2, a. 10.

por la eminencia de la gracia que recibió, le competa [*competit sibi*] hacer llegar tal gracia a los demás. Esto es propio de la cabeza».[130] Esa Humanidad participa en la efusión de la gracia santificante, que de ella desborda o «redunda».[131] En consecuencia, «*según su humanidad*, es principio de toda gracia» como Cabeza desde la cual esta llega a los demás («*in alios transfunderetur*»).[132] Esta naturaleza humana es inseparable de nuestra salvación, ya que «con la encarnación, todas las acciones salvíficas del Verbo de Dios, se hacen siempre en unión con la naturaleza humana que él ha asumido para la salvación de todos los hombres».[133] A través de esa naturaleza humana asumida, el Hijo de Dios «se ha unido, en cierto modo, con todo hombre» y «con la entrega libérrima de su sangre nos mereció la vida».[134] Por la gracia, los fieles se unen a Cristo y participan en su misterio pascual, de modo que pueden vivir una unión íntima y única con Él que san Pablo expresaba con estas palabras: «pero no soy yo el que vive, es Cristo quien vive en mí» (*Ga* 2,20).

53. Ninguna persona humana, ni siquiera los apóstoles o la Santísima Virgen, puede actuar como dispensadora universal de la gracia. Sólo Dios puede regalar la gracia[135] y lo hace por medio de la Humanidad de Cristo,[136] ya que «la plenitud de gracia de Cristo *hombre* la tiene como unigénito del Padre».[137] Aunque la Santísima Virgen María es preeminentemente "llena de gracia" y "Madre de Dios", ella, como nosotros, es hija adoptiva del Padre y también, como escribe el poeta Dante Alighieri, «hija de tu Hijo».[138] Ella coopera en la economía de la salvación por una participación derivada y subordinada; por lo tanto, cualquier lenguaje sobre su "mediación" en la gracia debe entenderse en analogía remota con Cristo y su mediación única.[139]

130 Id., *Summa Theologiae*, III, q. 8, a. 5, co.; cf. *Ibid*., q. 2, a. 12; q. 7, a. 9; q. 48, a. 1.
131 Id., *Compendium theologiae*, I, n. 214.
132 Id., *Quaestiones disputatae de Veritate*, q. 29, a. 5, co.
133 Congregación para la Doctrina de la Fe, Declaración *Dominus Iesus* (6 agosto 2000), n. 10: *AAS* 92 (2000), 750-751; cf. Francisco, Carta enc. *Dilexit nos* (24 octubre 2024), nn. 59-63: *AAS* 116 (2024), 1386-1387.
134 Conc. Ecum. Vat. II, Cons. past. *Gaudium et spes*, n. 22: *AAS* 58 (1966), 1042-1043.
135 Cf. Sto. Tomás de Aquino, *Summa Theologiae*, I-II, q. 112, a. 1, co.
136 Cf. Id., *Super Ioannem,* cap. 1, v. 16, lectio 10; *Summa Theologiae*, I-II, q. 112, a. 1, ad 1.
137 Id., *Compendium theologiae*, I, n. 214.
138 Dante Alighieri, *Paradiso*, XXXIII, 1.
139 Cf. Conc. Ecum. Vat. II, Const. dogm. *Lumen gentium*, nn. 60, 62: *AAS* 57 (1965), 62-63; Sto.Tomás de Aquino, *Summa Theologiae*, III, q. 26.

54. En la perfecta inmediatez entre un ser humano y Dios en la comunicación de la gracia, ni siquiera María puede intervenir. Ni la amistad con Jesucristo ni la inhabitación trinitaria pueden concebirse como algo que nos llega a través de María o de los santos. En todo caso, lo que podemos decir es que María desea ese bien para nosotros y lo pide junto a nosotros. La liturgia, que es también *lex credendi*, nos permite reafirmar esta cooperación de María, no en la comunicación de la gracia sino en la intercesión materna. De hecho, en la liturgia de la Solemnidad de la Inmaculada Concepción, cuando se explica en qué sentido el privilegio concedido a María se hizo en vista del bien del Pueblo, se afirma que fue dispuesta como «abogada de gracia»,[140] es decir, que intercede pidiendo para nosotros el don de la gracia.

55. Como enseña el Concilio Vaticano II, «el influjo de la Santísima Virgen María en la salvación de los hombres [...] favorece y de ninguna manera impide la unión *inmediata* de los creyentes con Cristo».[141] Por ese motivo, se debe evitar cualquier descripción que haga pensar, de un modo neoplatónico, en una especie de derramamiento de la gracia por etapas, como si la gracia de Dios fuese descendiendo a través de distintos intermediarios –como María– mientras su fuente última (Dios) quedase desconectada de nuestro corazón. Estas interpretaciones afectan negativamente la adecuada comprensión del encuentro íntimo, directo e inmediato que la gracia realiza entre el Señor y el corazón del creyente.[142] El hecho es que sólo Dios justifica.[143] Sólo el Dios Trinidad. Sólo Él nos eleva para superar la desproporción infinita que nos separa de vida divina, sólo Él actúa en nosotros su inhabitación trinitaria, sólo Él se entraña en nosotros transformándonos y haciéndonos participar de su vida divina. No se honra a María atribuyéndole alguna mediación en la realización de esta obra exclusivamente divina.

El agua viva que fluye

56. No obstante, dado que María está llena de gracia, y que el bien tiende siempre a comunicarse, fácilmente aparece la idea de una suerte de "desborde" de la gracia que tiene María, que sólo podrá tener un sentido

140 *Missale Romanum ex Sacrosancti Oecumenici Concilii Vaticani II instauratum auctoritate S. Pauli PP. VI promulgatum S. Ioannis Pauli PP. II cura recognitum*, editio typica tertia, Typis Vaticanis 2008, 879.

141 Conc. Ecum. Vat. II, Const. dogm. *Lumen gentium*, n. 60: *AAS* 57 (1965), 62.

142 Cf. *Catecismo de la Iglesia Católica*, n. 2002.

143 Cf. Sto. Tomás de Aquino, *Summa Theologiae*, I, q. 25, a. 3, ad 4. El *justificar*, como el *crear*, «puede ser hecho inmediatamente sólo por Dios».

adecuado si no contradice cuanto dicho hasta ahora. No presenta dificultad si se trata, sobre todo, de las formas de cooperación que ya hemos mencionado (intercesión y cercanía materna que invitan a abrir el corazón a la gracia santificante) y que el Concilio Vaticano II presentó como una cooperación variada por parte de la creatura «que participa de la única fuente».[144]

57. El carácter fundamentalmente dispositivo de la cooperación de los creyentes –principalmente de María– en la comunicación de la gracia, aparece plasmado en la interpretación tradicional de los "ríos de agua viva" que brotan del corazón de los creyentes (cf. *Jn* 7,38). Aun siendo una imagen potente, que podría interpretarse como si los creyentes fueran canales de una transmisión perfectiva de la gracia santificante, sin embargo, los Padres de la Iglesia, a la hora de concretar cómo se realiza esta efusión de los ríos del Espíritu, lo han plasmado en acciones de tipo dispositivo. Por ejemplo, la predicación, la enseñanza y otras formas de transmisión del don de la Palabra revelada.

58. Orígenes lo aplica a la ciencia de las Escrituras o a la percepción de sus sentidos espirituales.[145] Para san Cirilo de Alejandría este desborde de aguas es la enseñanza de los misterios de la fe,[146] la "pura mistagogía" en su sentido profundo, que no es meramente intelectual sino de disposición o preparación de toda la persona.[147] San Cirilo de Jerusalén sostiene que es la enseñanza de la Escritura cuando lleva a la luz.[148] San Juan Crisóstomo se refiere a la sabiduría de Esteban o a la autoridad de la palabra de Pedro.[149] San Ambrosio afirma: «estos son los ríos que escuchan con sus oídos la Palabra de Dios, y hablan, para infundir la Palabra en los corazones de cada uno»,[150] y lo aplica de esta manera: «que el agua de la doctrina celestial fluya [...] que la savia de la palabra del Señor impregne (rocíe)»[151] los corazones de cada uno.[152] También para san Jerónimo el agua es la enseñanza del Salvador,[153] como para san Gregorio Magno, que enseña además que es

144 Conc. Ecum. Vat. II, Const. dogm. *Lumen gentium*, n. 62: *AAS* 57 (1965), 63.
145 Cf. Orígenes, *Hom. in Genesim*, XIII, 3-4: *PG* 12, 232B-234CD.
146 Cf. S. Cirilo de Alejandría, *Comm. in Ioannem*, II, 4, 13-14: *PG* 73, 300C.
147 Cf. Id., *Comm. in Isaiam*, V, II, 55, 1-2: *PG* 70, 1220A.
148 Cf. S. Cirilo de Jerusalén, *Catechesis mystagogica* XVI, 11: *PG* 33, 932C.
149 Cf. S. Juan Crisóstomo, *Hom. in Ioannem*, 51, 1: *PG* 59, 283.
150 S. Ambrosio, *Explanatio Psalmorum* XII, Ps. 48, 4, 2: *PL* 14, 1157A.
151 Id., *De Noe*, 19, 70: *PL* 14, 395A.
152 Cf. Id., *Explanatio Psalmorum* XII, Ps. 48, 4, 2: *PL* 14, 1157A.
153 Cf. S. Jerónimo, *Comm. in Zachariam*, III, 14, 8.9: *PL* 25, 1528 C.

«una voluntad piadosa para con el prójimo».[154] Estas interpretaciones, de los ríos de agua viva que derraman los creyentes, se concentran en el conocimiento de las Escrituras y sus misterios, no se refieren, en general, a un conocimiento meramente intelectual, sino sapiencial y de iluminación del corazón para abrirse a la realidad misma de los Misterios.

59. En otros Padres y Doctores de la Iglesia encontramos, también, una explicación más amplia, donde se integran, además de la predicación o la catequesis, las obras que ofrecen ayuda al prójimo en sus necesidades, o un testimonio de amor. Así, san Hilario entiende los ríos de agua viva como las obras del Espíritu Santo a través de las virtudes que actúan para el beneficio del prójimo.[155] San Agustín lo aplica a la «benevolencia, con la que se desea ayudar al prójimo».[156] En la Edad Media se continúa esta perspectiva que llega hasta santo Tomás de Aquino, para quien los ríos de agua viva se manifiestan porque, cuando alguien «se apresura a comunicar a otros diversos dones de la gracia que recibió de Dios, de su seno fluyen aguas vivas».[157]

60. Cuando santo Tomás habla de los «diversos dones de la gracia» para el servicio del prójimo, se refiere a los diversos dones carismáticos, porque «como se dice (*1 Co* 12,10), a uno se le da el don de lenguas, a otro el de curaciones, etc.».[158] Este aspecto también está presente en san Cirilo de Jerusalén, quien indica que los ríos de agua del Espíritu, que se comunican a través de los creyentes, se manifiestan cuando «se sirve de la lengua de unos para el carisma de la sabiduría; ilustra la mente de otros con el don de la profecía; a éste le concede poder para expulsar los demonios […]. [El Espíritu] fortalece, en unos, la templanza; en otros, la misericordia; a éste enseña a practicar el ayuno y la vida ascética».[159]

61. Algo semejante podemos decir con respecto a la interpretación de *Jn* 14,12, referido a los creyentes que realizan “obras mayores” (*meizona*) que las del Cristo terreno. Los creyentes participan de la obra de Cristo en cuanto ellos también, de algún modo, provocan la fe de otros con el anuncio de la Palabra. Así se dice explícitamente en *Jn* 17,20b: «los que crean en mí por la palabra de ellos». Esto mismo se sugiere en *Jn* 14,6-

154 S. Gregorio Magno, *Hom. in Ezechielem*, I, 10, 6: *PL* 76, 888B.
155 Cf. S. Hilario, *Tractatus in Psalmos*, 64, 14: *PL* 9, 421B.
156 S. Agustín, In Ioannis Evangelium, 32, 4: PL 35, 1643D.
157 Sto. Tomás de Aquino, *Super Ioannem*, cap. 7, lect. 5.
158 *Ibíd*.; cf. Id., *Summa Theologiae*, II-II, q. 178, a. 1, s. c.
159 S. Cirilo de Jerusalén, *Catechesis mystagogica* XVI, 12: *PG* 33, 933B.

11, donde las obras de Cristo son las que manifiestan al Padre (v. 8). Las obras de los creyentes, concentradas en el anuncio del Evangelio por la palabra, se colocan en paralelismo con las obras de Cristo. Jesús anuncia: «Si habéis guardado mi palabra, también guardarán la vuestra» (*Jn* 15,20c). Y así como el que escucha la Palabra de Cristo tiene vida eterna (cf. *Jn* 5,24), Jesús anuncia que otros creerán a través de la palabra de los creyentes (cf. *Jn* 17,20). Sin embargo, esto implica no sólo las palabras, sino también el testimonio elocuente de los creyentes, y por eso Jesús pide al Padre que los creyentes estén unidos para que «el mundo crea» (*Jn* 17,21).

Amor que se comunica en el mundo

62. El Evangelio de Juan une estrechamente la caridad fraterna a esta comunicación del bien. En efecto, la afirmación «si me amáis, guardaréis mis mandamientos» (*Jn* 14,15), es paralela a «el que cree en mí, también él hará las obras que yo hago» (*Jn* 14,12). Cuando Cristo habla del fruto que espera de sus discípulos termina identificándolo con el amor fraterno (cf. *Jn* 15,16-17). También san Pablo, tras hablar sobre las diversas obras extraordinarias que pueden realizar los creyentes (cf. *1 Co* 12), propone un camino más excelente cuando dice «ambicionad los carismas mayores (*ta meizona*). Y aún os voy a mostrar un camino más excelente (*kath'hyperbolēn*)»: el amor (*1 Co* 12,31; cf. 13,1). Las obras de amor al prójimo, aun el trabajo cotidiano o el empeño por cambiar este mundo, se convierten entonces en un canal de cooperación con la obra salvífica de Cristo.

63. En este sentido se han expresado también los últimos Pontífices. San Juan XXIII enseñaba que «cuando el cristiano está unido espiritualmente al divino Redentor, al desplegar su actividad en las empresas temporales, su trabajo viene a ser como una continuación del de Jesucristo, del cual toma fuerza y virtud salvadora [...] extender a los demás los frutos de la redención».[160] San Juan Pablo II entendía esta colaboración como reconstrucción, junto con Cristo, del bien que ha sido dañado en el mundo a causa de los pecados, porque «el Corazón de Cristo ha querido tener necesidad de nuestra colaboración para reconstruir el bien y la belleza», y «esta es la verdadera reparación pedida por el Corazón del Salvador».[161] El

160 S. Juan XXIII, Carta enc. *Mater et Magistra* (15 mayo 1961): *AAS* 53 (1961), 462.

161 S. Juan Pablo II, *Carta al Prepósito general de la Compañía de Jesús, Paray-le-Monial* (5 de octubre de 1986): *L'Osservatore Romano*, 6 octubre 1986, 7; citado por Francisco, Carta enc. *Dilexit nos* (24 octubre 2024), n. 182: *AAS* 116 (2024), 1427.

Papa Benedicto XVI sostenía que «los hombres, destinatarios del amor de Dios, se convierten en sujetos de caridad, llamados a hacerse ellos mismos instrumentos de la gracia para difundir la caridad de Dios y para tejer lazos de caridad. La Doctrina social de la Iglesia responde a esta dinámica de caridad recibida y ofrecida».[162] Y el Papa Francisco enseñó que, para Santa Teresa del Niño Jesús, «no se trata sólo de permitir que el Corazón de Cristo extienda la belleza de su amor en el propio corazón, a través de una confianza total, sino también que a través de la propia vida llegue a los demás y transforme el mundo [...] y se convierte en actos de amor fraterno con los cuales curamos las heridas de la Iglesia y del mundo. De ese modo ofrecemos nuevas expresiones al poder restaurador del Corazón de Cristo».[163]

64. Esta es la cooperación posibilitada por Cristo y suscitada por la acción del Espíritu que, en el caso de María, se distingue de la cooperación de cualquier otro ser humano por el carácter materno que Cristo mismo le atribuyó en la cruz.

Criterios

65. Cualquier otro modo de comprender esta cooperación de María en el orden de la gracia, especialmente si se pretende atribuir a María alguna forma de intervención o de instrumentalidad perfectiva o de causalidad segunda en la comunicación de la gracia santificante,[164] debería prestar especial atención a algunos criterios ya insinuados en la Constitución dogmática *Lumen gentium*:

a) Debemos reflexionar cómo María favorece nuestra unión «inmediata»[165] con el Señor, que Él mismo produce al conferir la gracia, y que sólo

---

162 Benedicto XVI, Carta enc. *Caritas in veritate* (29 junio 2009), n. 5: *AAS* 101 (2009), 643.

163 Francisco, Carta enc. *Dilexit nos* (24 octubre 2024), nn. 198, 200: *AAS* 116 (2024), 1432.

164 Cf. Sto. Tomás de Aquino, *Summa Theologiae*, I-II, q. 5, a. 6, co. y ad 1; Id., *Quaestiones disputatae de Veritate*, q. 27, a. 3, s.c. 5. Los argumentos que usaba santo Tomás de Aquinopara explicar por qué ninguna criatura puede conferir la gracia, sino solamente Dios, no pueden considerarse superados, ni al interno de su propia obra ni posteriormente.

165 Conc. Ecum. Vat. II, Const. dogm. *Lumen gentium*, n. 60: *AAS* 57 (1965), 62; cf. Sto. Tomás de Aquino, *Summa Theologiae*, I, q. 25, art. 3, ad 4; Id., *Scriptum super Sententiis*, II, d. 26, q. 1, a. 2, co; *Ibid.*, IV, d. 5, q. 1, a. 3, qc. 1, ad 1.

de Dios podemos recibir,[166] pero sin entender la unión con María como más inmediata que la de Cristo. Este riesgo está presente, sobre todo, en la idea de que Cristo nos entrega a María como un instrumento o causa segunda perfectiva en la comunicación de su gracia.

b) El Concilio Vaticano II ha remarcado que «todo el influjo salvífico de la Santísima Virgen sobre los hombres no dimana de una necesidad ineludible, sino del divino beneplácito».[167] Este influjo sólo puede pensarse desde la libre decisión de Dios quien, aunque su propia acción es desbordante y sobreabundante, quiere asociarla libre y gratuitamente a su obra. Por eso no es lícito presentar la acción de María como si Él la necesitara para obrar la salvación.

c) Debemos entender la mediación de María no como un complemento para que Dios pueda obrar plenamente, con mayor riqueza y hermosura, sino «de tal manera que no quite ni añada nada a la dignidad y a la eficacia de Cristo, único Mediador».[168] Al explicar la mediación de María se debe resaltar que Dios es el único Salvador, que aplica exclusivamente los méritos de Jesucristo, los únicos necesarios y completamente suficientes para nuestra justificación. María no reemplaza al Señor en algo que Él no haga (no quita ni añade). Si en la comunicación de la gracia ella no añade nada a la mediación salvífica de Cristo, no debe pensarse en María como instrumento primario de esa donación.[169] Si ella acompaña una acción de Cristo, por obra del mismo Cristo, de ningún modo debe entenderse como paralela. Más bien, siendo asociada a Él es María la que recibe de su Hijo un regalo que la sitúa más allá de ella misma, porque se le concede acompañar la obra del Señor con su carácter materno. Volvemos entonces al punto más seguro: la contribución *dispositiva* de María donde sí puede pensarse en una acción en la que ella aporta algo propio en cuanto «pueda disponer de algún modo»[170] a otros. Porque «pertenece a la potencia suprema el conducir al fin último, mientras que las potencias inferiores ayudan a la consecución de este fin *disponiendo*».[171]

---

166 Cf. Id., *Quaestiones disputatae de Veritate*, q. 27, a. 3, s. c. 5. Una vez más recordamos que: «Sed mentem, in qua est gratia, nulla creatura illabitur».

167 Conc. Ecum. Vat. II, Const. dogm. *Lumen gentium*, n. 60: *AAS* 57 (1965), 62.

168 *Ibid*., n. 62: *AAS* 57 (1965), 63.

169 Cf. Sto. Tomás de Aquino, *Summa contra gentiles*, lib. 2, cap. 21, n. 7. Un instrumento contribuye con algo propio: «Omne agens instrumentale exequitur actionem principalis agentis per aliquam actionem propriam et connaturalem sibi».

170 *Ibid*., lib. 3, cap. 147, n. 6; cf. Id., *Summa Theologiae*, I, q. 45, a. 5, co.

171 Id., *Summa Theologiae*, I-II, q. 5, a. 6, ad 1.

66.Todo lo anteriormente dicho no ofende ni humilla a María, porque todo su ser está referido a su Señor. «Proclama mi alma la grandeza del Señor» (*Lc* 1, 46). Para ella no hay otra gloria que la de Dios. Siendo Madre, redobla su gozo viendo cómo Cristo manifiesta la belleza inagotable y sobreabundante de su gloria sanando, transformando y llenando de sí los corazones de esos hijos *a los que ella ha acompañado en su camino hacia el Señor*. Por lo tanto, una mirada dirigida a ella que nos distraiga de Cristo, o la ponga al mismo nivel del Hijo de Dios, quedaría fuera de la dinámica propia de una fe auténticamente mariana.

Las gracias

67. Algunos títulos, como por ejemplo el de *Mediadora de todas las gracias,* tienen límites que no facilitan la correcta comprensión del lugar único de María. De hecho, ella, la primera redimida, no puede haber sido mediadora de la gracia recibida por ella misma. Este no es un detalle menor, porque manifiesta algo central: que también en ella el don de la gracia la precede y procede de la iniciativa absolutamente gratuita de la Trinidad, en atención a los méritos de Cristo. Ella, como todos nosotros, no ha merecido su justificación por alguna acción suya precedente,[172] pero tampoco por alguna acción posterior.[173] También para María, la amistad con Dios por la gracia será siempre gratuita. Su figura preciosa es testimonio supremo de la receptividad creyente de quien, más y mejor que nadie, se abrió con docilidad y plena confianza a la obra de Cristo, y al mismo tiempo es el mejor signo de la potencia transformadora de esa gracia.

68. Por otro lado, el título antes mencionado corre el peligro de ver la gracia divina como si María se convirtiera en una distribuidora de bienes o energías espirituales en desconexión con nuestra relación personal con Jesucristo. Sin embargo, la expresión “gracias”, referida a la materna ayuda de María en distintos momentos de la vida, puede tener un sentido aceptable. El plural expresa todos los auxilios, aun materiales, que el Señor puede regalarnos escuchando la intercesión de la Madre; auxilios que, a su vez, disponen los corazones para abrirse al amor de Dios. De este

172 Cf. Conc. Ecum. de Trento, *Sessio* VI. *Decretum de iustificatione*, 8: DH 1532.

173 Cf. Sto. Tomás de Aquino, *Summa Theologiae*, I-II, q. 114, a. 5, co.: «El hombre que ya está en gracia, no es posible que merezca la gracia que ya tiene». Si bien el justificado puede merecer un crecimiento en la vida de la gracia, el hecho de estar justificado, de ser amigo de Dios por la gracia, será siempre absolutamente gratuito.

modo María, como madre, tiene una presencia en la vida cotidiana de los fieles muy superior a la cercanía que pueda tener cualquier otro santo.

69. Ella, con su intercesión, puede implorar para nosotros los impulsos internos del Espíritu Santo que llamamos "gracias actuales". Se trata de aquellos auxilios del Espíritu Santo que operan también en los pecadores para disponerlos a la justificación,[174] y también en los ya justificados por la gracia santificante, para estimularlos al crecimiento. En este sentido preciso debe interpretarse el título de "Madre de la gracia". Ella humildemente colabora para que abramos el corazón al Señor, que es el único que puede justificarnos con la acción de la gracia santificante, es decir, cuando Él derrama en nosotros su vida trinitaria, habita en nosotros como amigo y nos hace partícipes de su vida divina. Esto es exclusivamente obra del mismo Señor, pero no excluye que, a través de la acción materna de María, puedan llegar a los fieles aquellas palabras, imágenes y estímulos diversos que les ayuden a seguir adelante en la vida, a disponer el corazón para la gracia que el Señor infunde o a crecer en la vida de la gracia, recibida gratuitamente.

70. Estas ayudas que nos llegan del Señor se nos presentan con un aspecto materno, cargadas de la ternura y de la cercanía de la Madre que Jesús ha querido compartir con nosotros (cf. *Jn* 19,25-28). María desarrolla así una acción singular para ayudarnos a abrir el corazón a Cristo y a su gracia santificante que eleva y sana. Cuando ella se comunica haciendo llegar diversas "mociones", estas deben entenderse siempre como estímulos para abrir nuestras vidas al Único que obra en lo más íntimo de nuestro ser.

Nuestra unión con María

71. El Concilio prefirió llamar a María «*Madre en el orden de la gracia*»,[175] que expresa mejor la universalidad de la cooperación materna de María y que es innegable en un sentido preciso: ella es la Madre de Cristo, que es la Gracia por excelencia y el Autor de toda gracia.

---

174 Aquello que santo Tomás de Aquino llama "disposición final", simultánea al derramamiento de la gracia santificante, es obra inmediata de la misma gracia. Se trata de «la disposición final, a la que necesariamente sigue la forma»: Sto.Tomás de Aquino, *Sententia Metaphysicae*, lib. 5, lect. 2, n. 5; cf. Id., *Scriptum super Sententiis*, I, d. 17, q. 2, a. 3, co.; *Summa contra gentiles*, lib. 2, cap. 19, n. 6; *Compendium theologiae*, I, n. 105.

175 Conc. Ecum. Vat. II, Const. dogm. *Lumen gentium*, n. 61: *AAS* 57 (1965), 63.

72. Esta maternidad de María *en el orden de la gracia* –que brota del misterio pascual de Cristo– implica también que cada discípulo establece con María «una relación única e irrepetible». San Juan Pablo II hablaba de una «dimensión mariana de la vida de los discípulos de Cristo», que se expresa como «respuesta al amor de una persona y, en concreto, al amor de la madre».[176] La vida de la gracia incluye nuestra relación con la Madre. La unión con Cristo por la gracia nos une al mismo tiempo a María en una relación hecha de confianza, ternura y afecto sin reservas.

La primera discípula

73. Ella es «la primera discípula, la que ha aprendido mejor las cosas de Jesús».[177] María es la primera de aquellos que «oyendo la Palabra de Dios, la cumplen» (*Lc* 11,28); es la primera en colocarse entre los humildes y pobres del Señor para enseñarnos a esperar y recibir, con confianza, la salvación que sólo viene de Dios. María «se convertía así, e*n cierto sentido, en la primera "discípula" de su Hijo,* la primera a la cual parecía decir: "Sígueme" antes aún de dirigir esa llamada a los apóstoles o a cualquier otra persona (cf. *Jn* 1,43)».[178] Ella es modelo de fe y caridad para la Iglesia por su obediencia a la voluntad del Padre, su cooperación a la obra redentora de su Hijo y su apertura a la acción del Espíritu Santo.[179] Por eso dijo san Agustín que «más es para María ser discípula de Cristo que haber sido madre de Cristo».[180] Y el Papa Francisco insistió en que «es más discípula que madre».[181] María es, en definitiva, «la primera y la más perfecta discípula de Cristo».[182]

74. María es, para todo cristiano, «la primera que "ha creído", y precisamente con esta fe suya de esposa y de madre quiere actuar sobre todos los que se entregan a ella como hijos».[183] Y lo hace con un cariño

176 S. Juan Pablo II, Carta enc. *Redemptoris Mater* (25 marzo 1987), n. 45: *AAS* 79 (1987), 422-423.

177 Francisco, *Audiencia general* (18 noviembre 2020): *L'Osservatore Romano*, 18 noviembre 2020, 11.

178 S. Juan Pablo II, Carta enc. *Redemptoris Mater* (25 marzo 1987), n. 20: *AAS* 79 (1987), 387.

179 Cf. Conc. Ecum. Vat. II, Const. dogm. *Lumen gentium*, n. 53: *AAS* 57 (1965), 58-59.

180 S. Agustín, *Sermo* 72/A, 7: *CCSL* 41Ab, 117.

181 Francisco, *Audiencia general* (24 marzo 2021): *L'Osservatore Romano*, 24 marzo 2021, 8.

182 S. Pablo VI, Exhort. ap. *Marialis cultus* (2 febrero 1974), n. 35: *AAS* 66 (1974), 147.

183 S. Juan Pablo II, Carta enc. *Redemptoris Mater* (25 marzo 1987), n. 46: *AAS* 79 (1987), 424.

lleno de signos de cercanía que les ayudan a crecer en la vida espiritual, enseñándoles a dejar que la gracia de Cristo actúe más y más. En esta relación de afecto y confianza, ella, que es la "llena de gracia", enseña a cada cristiano a recibir la gracia, a conservar la gracia recibida y a meditar la obra que Dios está haciendo en sus vidas (cf. *Lc* 2,19).

75. En el caso de presuntos fenómenos sobrenaturales, que hayan recibido un juicio positivo por parte de la Iglesia, donde aparezcan algunas de las expresiones o títulos como los anteriormente citados se tendrá en cuenta que «en el caso que se conceda por parte del Dicasterio un *Nihil obstat* [...], tales fenómenos no se convierten en objeto de fe –es decir, los fieles no están obligados a darles un asentimiento de fe».[184]

Madre del Pueblo fiel

76. «María, la primera discípula, es la Madre».[185] En la cruz, Cristo nos entrega a María, y así «Él nos lleva a ella, porque no quiere que caminemos sin una madre».[186] Ella es la Madre creyente que se ha vuelto «Madre de todos los creyentes»,[187] y al mismo tiempo es «la Madre de la Iglesia evangelizadora»,[188] que nos acoge así como ha querido convocarnos Dios, no sólo como individuos aislados sino como Pueblo que camina:[189] «nuestra Madre María siempre quiere caminar con nosotros, estar cerca, ayudarnos con su intercesión y su amor».[190] Ella es la Madre del Pueblo fiel, que «camina en medio de su pueblo, movida por una ternura amorosa, y asume sus angustias y vicisitudes».[191]

---

184 Dicasterio para la Doctrina de la Fe, *Normas para proceder en el discernimiento de presuntos fenómenos sobrenaturales* (17 mayo 2024), n. 12: *AAS* 116 (2024), 782.

185 Francisco, *Audiencia general* (16 febrero 2022): *L'Osservatore Romano*, 16 febrero 2022, 2.

186 Id., Exhort. ap. *Evangelii gaudium* (24 noviembre 2013), n. 285: *AAS* 105 (2013), 1134-1135.

187 Benedicto XVI, Carta enc. *Deus caritas est* (25 diciembre 2005), n. 42: *AAS* 98 (2006), 252.

188 Francisco, Exhort. ap. *Evangelii gaudium* (24 noviembre 2013), n. 284: *AAS* 105 (2013),1134.

189 Cf. *Ibid.*, n. 113: *AAS* 105 (2013), 1067.

190 León XIV, *Primera Bendición Apostólica "Urbi et Orbi"* (8 mayo 2025): *L'Osservatore Romano*, 9 mayo 2025, 3.

191 Francisco, *Mensaje para la XXXVII Jornada Mundial de la Juventud* (15 agosto 2022): *AAS* 114 (2022), 1255.

El amor se detiene, contempla el misterio, disfruta en silencio

77. El Pueblo fiel no se aleja de Cristo, ni del Evangelio, cuando se acerca a ella, sino que es capaz de leer «en esa imagen materna todos los misterios del Evangelio».[192] Porque en ese rostro materno ve reflejado al Señor que nos busca (cf. *Lc* 15,4-8), que viene a nuestro encuentro con los brazos abiertos (cf. *Lc* 15,20), que se detiene frente a nosotros (cf. *Lc* 18,40), que se inclina y nos levanta contra su mejilla (cf. *Os* 11,4), que nos mira con amor (cf. *Mc* 10,21) y que no nos condena (cf *Jn* 8, 11; *Os* 11,9). En su rostro materno muchos pobres reconocen al Señor que «derriba del trono a los poderosos y enaltece a los humildes» (*Lc* 1,52). Ese rostro de mujer canta el misterio de la Encarnación. En ese rostro de la Madre, traspasada por la espada (cf. *Lc* 2,35), el Pueblo de Dios reconoce el misterio de la cruz, y en ese mismo rostro, bañado por la luz pascual, percibe que Cristo está vivo. Y ella, la que recibió el Espíritu Santo en plenitud, es quien sostiene a los apóstoles en oración en el cenáculo (cf. *Hch* 1,14). Por eso podemos decir que, «en cierto modo la fe de María, sobre la base del testimonio apostólico de la Iglesia, se convierte sin cesar en la fe del pueblo de Dios en camino».[193]

78. Como decían los obispos latinoamericanos, los pobres «encuentran la ternura y el amor de Dios en el rostro de María. En ella ven reflejado el mensaje esencial del Evangelio».[194] El Pueblo simple y pobre no separa a la Madre gloriosa de la María de Nazaret, que encontramos en los Evangelios. Al contrario, reconoce la sencillez detrás de la gloria, y sabe que María no ha dejado de ser una de ellos. Es la que, como cualquier madre, llevó en el vientre a su hijo, le dio de mamar, lo crio con cariño con la ayuda de san José, y no le faltaron los sobresaltos y las dudas de la maternidad (cf. *Lc* 2,48-50). Es la que canta al Dios que «a los hambrientos los colma de bienes y a los ricos los despide vacíos» (*Lc* 1,53), que sufre con los novios que se quedan sin vino para su fiesta (cf. *Jn* 2,3), que sabe correr para dar una mano a su prima que la necesita (cf. *Lc* 1,39-40), que se deja lastimar, como atravesada por una espada, a causa de la historia

192 Id., Exhort. ap. *Evangelii gaudium* (24 noviembre 2013), n. 285: *AAS* 105 (2013), 1135.

193 S. Juan Pablo II, Carta enc. *Redemptoris Mater* (25 marzo 1987), n. 28: *AAS* 79 (1987), 398.

194 Consejo Episcopal Latinoamericano, *V Conferencia General del Episcopado Latinoamericano y del Caribe* (Aparecida, 13-31 de mayo de 2007), n. 265.

de su pueblo, donde su hijo es «signo de contradicción» (*Lc* 2,34), que comprende lo que es ser migrante o exiliado (cf. *Mt* 2,13-15), que en su pobreza sólo puede ofrecer dos pichones de paloma (cf. *Lc* 2,24) y que sabe lo que es ser despreciada por ser de la familia del pobre carpintero (cf. *Mc* 6,3-4). Los pueblos sufrientes reconocen a María caminando codo a codo con ellos y por eso buscan a su Madre para implorar su ayuda.[195]

79. La cercanía de la Madre produce una piedad mariana "popular", que tiene expresiones diversas en los distintos pueblos. Los variados rostros de María –coreano, mexicano, congoleño, italiano y tantos otros– son formas de inculturación del Evangelio que reflejan, en cada lugar de la tierra, «la ternura paterna de Dios»[196] que llega hasta las entrañas de nuestros pueblos.

80. Contemplemos la fe del Pueblo de Dios, donde multitudes de hermanos creyentes reconocen espontáneamente a María como Madre, tal como Cristo mismo nos propuso en la cruz. Al Pueblo de Dios le gusta peregrinar a los diferentes santuarios marianos, donde encuentra consuelo y fortaleza para salir adelante, como quien, en medio del cansancio y el dolor, recibe la caricia de su Madre. La Conferencia de Aparecida supo expresar con claridad y belleza el hondo valor teologal de esta experiencia. Nada mejor que terminar esta *Nota* con esas palabras:

«Destacamos las peregrinaciones, donde se puede reconocer al Pueblo de Dios en camino. Allí, el creyente celebra el gozo de sentirse inmerso en medio de tantos hermanos, caminando juntos hacia Dios que los espera. Cristo mismo se hace peregrino, y camina resucitado entre los pobres. La decisión de partir hacia el santuario ya es una confesión de fe, el caminar es un verdadero canto de esperanza, y la llegada es un encuentro de amor. La mirada del peregrino se deposita sobre una imagen que simboliza la ternura y la cercanía de Dios. El amor se detiene, contempla el misterio, lo disfruta en silencio. También se conmueve, derramando toda la carga de su dolor y de sus sueños. La súplica sincera, que fluye confiadamente, es la mejor expresión de un corazón que ha renunciado a la autosuficiencia, reconociendo que solo nada puede. Un breve instante condensa una viva experiencia espiritual».[197]

---

195 Cf. S. Juan Pablo II, Carta enc. *Redemptoris Mater* (25 marzo 1987), n. 35: AAS 79 (1987), 407.

196 Francisco, *Homilía en la Solemnidad de Santa María, Madre de Dios* (1 enero 2024): *AAS* 116 (2024), 20.

197 Consejo Episcopal Latinoamericano, *V Conferencia General del Episcopado Latinoa-*

Madre del Pueblo fiel, ruega por nosotros

El Sumo Pontífice León XIV, el día 7 de octubre de 2025, Memoria Litúrgica de la Santísima Virgen del Rosario, ha aprobado la presente Nota*, deliberada en la Sesión Ordinaria de este Dicasterio, con fecha 26 de marzo de 2025, y ha ordenado su publicación.*

Dado en Roma, en la sede del Dicasterio para la Doctrina de la Fe, el 4 de noviembre de 2025, Memoria Litúrgica de san Carlos Borromeo.

Víctor Manuel Card. Fernández
Prefecto

Mons. Armando Matteo
Secretario
para la Sección Doctrinal

Leo PP. XIV
7 de octubre de 2025

mericano y del Caribe (Aparecida, 13-31 de mayo de 2007), n. 259.

Conferència Episcopal Tarraconense

Conferència Episcopal Tarraconense

Presentació de la Memòria

L'Església a Catalunya ha atès gairebé un milió de persones l'any 2024

La Conferència Episcopal Tarraconense ha presentat la memòria anual de les deu diòcesis amb seu a Catalunya en la que fa balanç de l'activitat social, educativa, cultural i espiritual desplegada i en la que es destaca que prop d'un milió de persones (893.429) han rebut assistència i s'han beneficiat del suport de parròquies, ordes religiosos, seglars compromesos i de Càritas i de Mans Unides.

Aquesta és una de les dades més rellevants d'aquest any: l'abast de l'acció social de l'Església.

Els serveis socials i assistència a l'Església a Catalunya atenen i acompanyen centenars de famílies en situació de fragilitat o dificultats. Aquesta xifra inclou l'atenció a la pobresa, la gent gran, la infància i altres col·lectius vulnerables, mostrant el que la memòria defineix com "el veritable rostre de l'Església". En concret, els 1.163 centres assistencials gestionats per les diòcesis, parròquies i ordes religiosos han atès les necessitats de 893.429 persones. Aquesta tasca assistencial inclou el servei de Càritas, que ajuda 237.662 persones i els projectes de desenvolupament que finança arreu del món Mans Unides dels que se n'han beneficiat 134.743 persones.

La Memòria s'ha presentat aquest dimecres, 10 de desembre, en una roda de premsa en la que Mons. Daniel Palau, Bisbe de Lleida i Bisbe delegat pel Secretariat Interdiocesà per a Mitjans de Comunicació Social (SIMCOS), ha destacat la importància de mostrar amb transparència

qui és, què fa i com gestiona els seus recursos l'Església, i en la que ha posat en valor "l'esforç de milers de persones vinculades des de molts àmbits a l'entorn eclesial per donar suport als que estan en situació de pobresa, de marginació, d'angoixa vital i en situació de dificultats ben diverses".

L'activitat de l'Església: Anunciar, celebrar i ajudar

La Memòria 2024 s'estructura de manera visual i transparent al voltant de tres eixos fonamentals que resumeixen la missió de l'Església: «Anunciem», «Celebrem» i «Ajudem».

A través d'aquests ítems, el document desgrana l'activitat evangelitzadora i educativa, la vida sacramental i litúrgica de les parròquies i comunitats religioses, i l'acció social i assistencial desplegada per entitats diocesanes o de congregacions religioses. A més, la publicació ofereix les dades quantificant els preveres, religiosos, missioners i seglars que fan possible aquesta tasca a Catalunya i el nombre de sagraments que s'han celebrat durant un any.

Sacerdots, voluntaris i seglars dediquen un total de 3.476.066 hores a l'activitat pastoral i de servei. L'Església dels deu bisbats amb seu Catalunya actualment compta amb 1.248 preveres, 146 diaques permanents, 3.730 religiosos i religioses i 488 monjos i monges de clausura, a més de milers de catequistes i professors. En l'àmbit sacramental, durant l'últim any s'han celebrat 14.190 baptismes, 9.375 primeres comunions, 5.478 confirmacions i 2.696 matrimonis.

Transparència econòmica

La Memòria 2024 segueix fent un exercici de transparència econòmica i s'hi detalla l'origen dels recursos i el destí de la despesa consolidada dels deu bisbats amb seu a Catalunya. El pressupost global consolidat dels deu bisbats ha estat d'aproximadament 146 milions d'euros. D'aquest pressupost, destaca el gran esforç destinat a la conservació i manteniment del patrimoni, que suposa el 48 % de la despesa total. Aquest esforç permet mantenir obertes les 2.106 parròquies i els serveis diocesans a tot el territori. Un altre 20 % del pressupost es destina directament a accions pastorals i assistencials.

Suport destacat de la societat

El sosteniment d'aquesta gran xarxa de sosteniment i d'acció social i de conservació del patrimoni està sostinguda en la major part per la generositat dels fidels, que es mantenen com les peces de la gran malla de suport social que articula l'Església. Més de la meitat dels recursos que rep l'Església per la seva acció són aportats directament per la societat: el 51 % provenen de les aportacions voluntàries dels fidels, de manera directa, 29 %, o a través de l'Assignació Tributària, 22 %.

El patrimoni genera un 18 % dels ingressos, xifra que queda molt per sota de la despesa que genera el seu manteniment.

Treball en l'àmbit educatiu

La presència de l'Església en la formació integral de la persona -en l'àmbit educatiu- mostra, també, xifres destacades. A Catalunya, aquesta tasca es concreta en 384 centres educatius catòlics que escolaritzen a 245.442 alumnes. D'altra banda, hi ha 337.640 estudiants inscrits a l'assignatura de religió que s'ofereix en els centres educatius públics, concertats i privats, impartida per 4.885 professors. Els tres centres d'ensenyament superior vinculats a l'Església conjuntament formen a 23.684 estudiants universitaris.

Deu bisbats amb seu a Catalunya

La Memòria amb les principals dades de l'activitat de l'Església es difon en el marc del Dia de l'Església Diocesana (Jornada de Germanor) per retre comptes i agrair el suport de la societat a la tasca que realitza l'Església. La Memòria que es presenta recull les dades de l'activitat de l'Església durant el 2024. Suma les dades de les deu diòcesis amb seu a Catalunya, que s'agrupen a la Conferència Episcopal Tarraconense: l'arquebisbat de Tarragona i de Barcelona, i els bisbats de Girona, Lleida, Sant Feliu de Llobregat, Solsona, Terrassa, Tortosa, Urgell i Vic.

Les diòcesis treballen de manera coordinada però tenen la seva pròpia activitat pastoral, assistencial i educativa.

L'arquebisbe de Tarragona i president de la Conferència Episcopal Tarraconense, Mons. Joan Planellas, en les seves paraules de presentació

en la Memòria, mostra aquest document com un exercici de rendició de comptes. Més enllà de les dades, Planellas fa una crida directa a la implicació de tothom per mantenir viva aquesta missió i recorda que "tots estem cridats a participar-hi, segons les nostres capacitats i vocació, per fer present l'amor de Crist al cor del món".

Conferència Episcopal Espanyola

Conferència Episcopal Espanyola

Assemblea Plenària

Nota de prensa final de la 128º Asamblea Plenaria

21 de noviembre de 2025

El inicio de la Asamblea, en martes, estuvo marcado por la visita de la Comisión Ejecutiva al papa León XIV el lunes 17 de noviembre.

Una visita a la que dedicó el presidente de la CEE, Mons. Luis Argüello, las primeras palabras de su discurso inaugural. La Comisión Ejecutiva, destacó, tuvo la oportunidad de expresar al Santo Padre "nuestra obediencia y comunión"; además de invitarlo a visitar España. También tuvo un recuerdo para el papa Francisco resaltando la expresión que utilizó en la que fue su última homilía, el Domingo de Resurrección: «Apresurémonos, pues, a salir al encuentro de Cristo». "Pareciera –subrayó- que el papa ha querido responder a esta llamada y que Dios le ha permitido vivirla". Y musitó: «Gracias por traerme de nuevo a la plaza» en una "expresión que resume su afán por salir y acompañar".

El secretario de la Nunciatura, Mons. Giuseppe Commisso, en su saludo a la Asamblea, también hizo referencia al encuentro con León XIV que representa "la búsqueda de una comunión que no sea solo teórica, sino efectiva y dinámica". Además, transmitió el saludo y la cercanía del nuevo nuncio apostólico, Mons. Piero Pioppo, que llegará a España el próximo 5 de diciembre.

Participantes en la Asamblea

La Asamblea ha reunido a los obispos miembros de pleno de derecho, excepto los obispos de Huelva, Vic, Cádiz y Ceuta, Mallorca y Jerez de la Frontera. También han participado como miembros los administradores diocesanos de Astorga, Francisco Javier Gay, Teruel y Albarracín, Alfonso Belenguer, y Osma-Soria, Gabriel-Ángel Rodríguez Millán. Además de varios obispos eméritos que tienen voz, pero no voto.

Han participado por primera vez en la Asamblea Mons. Eloy Alberto Santiago, obispo de San Cristóbal de La Laguna (Tenerife); Mons. Ángel Román, obispo de Albacete; Mons. Pedro Aguado, Sch.P., obispo de Jaca y de Huesca; y Mons. Daniel Palau, obispo de Lérida.

Mons. Santiago se ha incorporado a la Subcomisión Episcopal para las Relaciones interconfesionales y el Diálogo interreligioso; Mons. Román a la Comisión Episcopal para la Pastoral social y Promoción humana; Mons. Aguado, a la Comisión Episcopal para la Educación y Cultura; y Mons. Palau, a las Comisiones Episcopal para la Doctrina de la Fe y Medios de Comunicación Social.

Líneas pastorales para el cuatrienio 2026-2030

La Plenaria continua el estudio de las líneas pastorales que marcarán el trabajo de la CEE durante el cuatrienio 2026-2030. En la parte previa de su elaboración, se recabaron las contribuciones de los obispos en las distintas reuniones, las que se han aportado desde las Provincias Eclesiásticas y las de los directores de la CEE. En una fase posterior, un grupo de trabajo ha sintetizado todas las propuestas para la redacción del texto definitivo. Además de las líneas generales, en la IV parte, se incluyen las líneas de trabajo y acciones de las Comisiones Episcopales.

Aplicación de la sinodalidad en las diócesis

Otro de los temas del orden del día, ha sido estudiar las propuestas que ha presentado Mons. Francisco Conesa, referente sinodal de la CEE, para la aplicación de la sinodalidad en las diócesis. El objetivo es experimentar prácticas y estructuras renovadas para que la vida de la Iglesia en las diócesis sea más sinodal en línea con el documento final de la Asamblea sinodal que

implica desarrollarla en las diócesis de manera coherente. En este sentido se propuso la creación de los equipos sinodales en las diócesis y de referentes sinodales que existen ya prácticamente en todas las diócesis.

Informe de la Comisión Asesora del Plan PRIVA

Los obispos han conocido el informe anual de la Comisión Asesora del Plan de Reparación Integral a los menores y personas equiparadas en derechos, víctimas de abusos sexuales (PRIVA). Han hecho la presentación la representante de la CEE en esta Comisión, Cristina Guzmán, y el director del Servicio de Coordinación y Asesoramiento de las Oficinas para la Protección de Menores, Jesús Rodríguez Torrente. Los obispos han valorado y agradecido el trabajo realizado. Hasta la fecha se han presentado en esta Comisión 101 casos, 58 ya están resueltos y comunicados y de los otros casos se ha solicitado ya la información necesaria para poder establecer el cauce de reparación.

El cuidado y el servicio de los obispos eméritos

La Plenaria ha aprobado unas Orientaciones sobre el acompañamiento y el servicio que pueden prestar los obispos eméritos en las diócesis y en la CEE. El documento aúna el estudio realizado por la Comisión Episcopal para el Clero y Seminarios, que preside Mons. Jesús Pulido,y el texto normativo del Consejo Episcopal para Asuntos jurídicos, que preside Mons. Casimiro López Llorente. También se ha contado con la colaboración de la Vicesecretaría para Asuntos económicos. Con estas orientaciones se concretan los criterios generales que aprobó la 127ª Asamblea Plenaria (31 de marzo-4 de abril de 2025).

Temas de las Comisiones Episcopales y otros organismos de la CEE

También se han abordado distintos documentos y proyectos en los que trabajan las Comisiones Episcopales y otros organismos de la CEE.

Situación de los Seminarios

Mons. Jesús Vidal, presidente de la Subcomisión Episcopal para los Semi-

narios, ha intervenido en la Plenaria con una reflexión sobre la situación actual de los seminarios en la que se han tocado aspectos como la realidad vocacional o los criterios de actualización formativa.

Situación de la Acción Católica y presencia de los laicos en la vida pública

El presidente de la Comisión Episcopal para los Laicos, Familia y Vida, Mons. Carlos Escribano y la presidenta de Acción Católica General Eva Fernández Mateo han informado sobre la situación actual de Acción Católica General y el nuevo proyecto evangelizador en el que están trabajando.

Mons. Escribano también ha presentado una propuesta sobre la presencia de los laicos en la vida pública.

Plan de Comunicación de la CEE y Escuela de Verano

Mons. José Manuel Lorca Planes presentará a la Plenaria el Plan de Comunicación de la CEE que ha redactado la Comisión Episcopal para las Comunicaciones Sociales, como se indicaba en las Orientaciones Pastorales vigentes.

También ha presentado la propuesta de esta Comisión para crear una Escuela de Verano de la CEE. Esta Escuela tendría como punto de partida los cursos que ya organizan las diversas Comisiones y se ampliaría con otros nuevos. La Asamblea ha encargado a la Secretaría general para que, junto con los directores de las distintas Comisiones, puedan ofrecer un plan detallado a los obispos en la próxima Comisión Permanente. Se trata de ofrecer formación sobre cuestiones que están en el interés de la Iglesia y de la sociedad y que puedan servir como lugar de diálogo y encuentro con la sociedad y un cauce de formación para laicos, religiosos, seminaristas y sacerdotes.

Regulación del Consejo General de la Iglesia en la Educación

La Plenaria ha dado el visto bueno al texto definitivo de la Regulación del «Consejo General de la Iglesia en la Educación». Este documento recoge las aportaciones de la 127º Asamblea Plenaria, que ya aprobó la propuesta y el documento base, y las aportaciones de los miembros del Pleno y del Seminario Permanente de este Consejo.

La Comisión Episcopal para la Educación y Cultura, que preside Mons. Alfonso Carrasco, ha puesto en marcha este Consejo para dar continuidad al

camino que se emprendió en el Congreso La Iglesia en la Educación. Presencia y Compromiso, de febrero de 2024. Entre sus objetivos está abordar de manera conjunta los grandes desafíos que las entidades educativas católicas afrontan en la actualidad.

Asuntos económicos

Fernando Giménez Barriocanal ha sido renovado en el cargo de vicesecretario para Asuntos Económicos de la CEE para los próximos cinco años. Según indica el Reglamento de Ordenación Económica, el vicesecretario para Asuntos Económicos "será nombrado por un quinquenio, renovable, por la Asamblea Plenaria de la Conferencia, a propuesta de la Comisión Permanente, oído el Consejo de Economía". Giménez Barriocanal fue nombrado por primera vez en noviembre de 2005.

Como es habitual en la Plenaria de noviembre, los obispos han dado su visto bueno al presupuesto del Fondo Común Interdiocesano y de la Conferencia Episcopal para 2026, que se presentarán próximamente.

Celebración ecuménica con motivo del 1700 aniversario del Concilio de Nicea

En el marco de la Plenaria, el jueves 20 de noviembre, a las 20.00 h., la catedral de La Almudena acogió una celebración ecuménica con motivo del 1700 aniversario del Concilio de Nicea, considerado el primer Concilio ecuménico de la Iglesia Católica. En el acto se hizo pública una Declaración conjunta con el resto de las confesiones cristianas en España.

La Subcomisión Episcopal para las Relaciones Interconfesionales y el Diálogo Interreligioso, que preside Mons. Ramón Valdivia, ha sido la encargada de redactar y consensuar el texto y organizar el acto ecuménico.

Otros asuntos del orden del día

La Plenaria ha aprobado la celebración de las II Jornadas de actualización para Obispos, que tendrá lugar los días del 12 al 15 de julio de 2026 en Covadonga (Asturias). También han conocido el nuevo informe sobre exclusión y desarrollo social en España, elaborado por la Fundación Foessa.

En el capítulo dedicado a las asociaciones nacionales, la Plenaria ha aprobado los estatutos y erección de la Fundación educativa pía autónoma privada de ámbito nacional "López Vicuña" y la modificación de los Estatutos de la Asociación de Ciegos Españoles Católicos (CECO).

Discurso del presidente

Esta Asamblea Plenaria, la primera que se celebra durante el pontificado de León XIV, comienza un día después de la visita de la Comisión Ejecutiva al Santo Padre. En este contexto, ha subrayado la unidad con el nuevo pontífice, su obediencia y comunión, y expresando la invitación para que visite España. También ha tenido unas palabras de recuerdo para el papa Francisco, tras su fallecimiento el pasado 21 de abril, lunes de Pascua.

Reafirmar la fe que nos une

Precisamente, el presidente de la CEE ha destacado el seguimiento que tuvo por millones de personas la muerte del papa Francisco, las exequias, el cónclave y la elección del nuevo Papa. Unos acontecimientos, que, junto con el jubileo de los jóvenes o la posición de la Iglesia sobre asuntos de gran interés, entre otros, han llevado el debate «sobre Dios y <lo católico> al debate mediático». Un debate, que se ha reavivado con *Lux*, el nuevo disco de Rosalía, el éxito de *Los Domingos* o el premio Princesa de Asturias al filósofo católico Byung-Chul Han. Señales que advierten de que «hay una vuelta a coordenadas espirituales que parecían proscritas».

El presidente también ha hecho referencia al acto ecuménico que va a tener lugar en la catedral de La Almudena este jueves 20 de noviembre, para conmemorar el 1700º aniversario del Concilio de Nicea con el que «deseamos reafirmar esta fe que nos une» junto a cristianos de otras de otras denominaciones.

Cercanía a los pobres

Mons. Argüello también se ha detenido en la primera exhortación apostólica de León XIV, *Dilexi te*, en la que establece la fuerte conexión entre el amor de Cristo y la cercanía a los pobres. «El papa nos vuelve a decir, como en el inicio de su pontificado, «es la hora del amor». La preocupación por la pureza de la fe ha de ir unida a la preocupación por aportar, con una vida teologal integral, la respuesta de un testimonio eficaz de servicio al prójimo,

y particularmente al pobre y al oprimido, a los que se ha de ofrecer «una atención religiosa privilegiada y prioritaria»», ha resaltado.

El presidente de la CEE ha continuado su discurso con una referencia al Informe FOESSA, que describe una sociedad con crisis demográfica, precariedad laboral, y la vivienda vista como inversión. A pesar de la bonanza económica, persiste la desigualdad, la pobreza se cronifica (especialmente en la infancia, con una tasa del 29%) y España transita hacia una «sociedad del miedo» y un repliegue individualista. Ante esta situación, aboga por adoptar una ética de largo alcance que surja «desde la espiritualidad y la conversión» y ponga en el centro a la persona, la interdependencia y el cuidado. Además, destaca la necesidad de que los laicos cristianos crezcan en presencia pública «ejerciendo la caridad social o política».

La inhumanidad del aborto

El también arzobispo de Valladolid ha dedicado unas palabras en su intervención para referirse a la inhumanidad del aborto y cómo la polarización que se plantea en el debate impide "abordar el tema en todo su dramatismo" en el plano social y político. También ha señalado que el "atajo del aborto para solucionar problemas" es un síntoma del debilitamiento moral de la democracia y ha manifestado el compromiso de la Iglesia "para ayudar en esta situación". Este compromiso nace del reconocimiento de cada vida humana y pasa por abordar "todos los factores en juego".

Cincuenta años de la muerte de Franco y de la proclamación del rey

Otro de los temas que ha abordado ha sido la conmemoración de los cincuenta años de la muerte de Franco y la proclamación del Rey. Mons. Argüello ha rescatado las palabras de los cardenales Vicente Enrique y Tarancón (entonces presidente de la CEE) y Marcelo González Martín en los funerales de Francisco Franco, que «muestran el recorrido de la Iglesia española de la adhesión a Franco al distanciamiento crítico en la línea del Concilio Vaticano II y el pontificado del papa Pablo VI». Un recorrido en el que también se ha detenido en su discurso.

El presidente de la CEE ha señalado como «punto de inflexión» el documento de la Asamblea Plenaria, de 1973, *La Iglesia y la comunidad política*. También ha valorado que el papel de la Iglesia facilitó una Transición democrática fundada sobre el consenso y la reconciliación entre los españoles. Por último, ha propuesto que estos tres próximos años (en

2028 se celebran los 50 años de la constitución) sean un ejercicio de «purificación de la memoria» lejos de la polarización ideológica y ahondando en la reconciliación que se logró en los años de la Transición; además de abordar los nuevos desafíos.

Trabajos de la Asamblea Plenaria

El último apartado de la intervención ha estado dedicado a los trabajos que va a realizar esta Asamblea Plenaria. Entre ellos ha mencionado la aprobación de las líneas de acción pastoral para el periodo 2026-2030, la aplicación del documento final del Sínodo y la profundización en la presencia pública de los laicos. También destacan el impulso al plan «Formar pastores misioneros» en los seminarios y la intensificación del trabajo del Plan PRIVA y la atención a las víctimas de abuso, buscando un "equilibrio justo entre la presunción de inocencia y el derecho a denunciar".

El presidente de la CEE ha concluido su discurso subrayando la necesidad de ir a la fuente de todo, de seguir a "Cristo vivo y salir con él y su cuerpo eclesial a la misión". "¡Esta es la hora del amor, acojamos el amor de su corazón, devolvamos amor por amor, para enamorar al mundo!, ha manifestado Mons. Luis Argüello.

Saludo del secretario de la Nunciatura

Seguidamente, el secretario de la Nunciatura, Mons. Giuseppe Commisso, ha dirigido un saludo a los obispos presentes y a todos los participantes. En su intervención, ha hecho «eco» del encuentro de la Comisión Ejecutiva de la CEE con León XIV. Este encuentro con el Santo Padre, representa «la búsqueda de una comunión que no sea solo teórica, sino efectiva y dinámica».

También ha transmitido «el saludo y la cercanía» del nuevo Nuncio Apostólico, Mons. Piero Pioppo. Además, ha compartido que, «en su estilo y ejemplo de Pastores», suponen un estímulo para afrontar las situaciones del presente desde el servicio y la dedicación.

Mons. Giuseppe Commisso ha concluido su saludo reafirmando la «plena y continua disponibilidad de la Nunciatura Apostólica», además de desear a todos los obispos que esta reunión de la Asamblea Plenaria sea fructífera.

Calendari de jornades i col·lectes

– 1 de enero de 2026 (solemnidad de Santa María, Madre de Dios): *JORNADA POR LA PAZ* (mundial y pontificia). Celebración de la liturgia del día, alusión en la monición de entrada y en la homilía, intención en la oración universal.

– 6 de enero de 2026 (solemnidad de la Epifanía del Señor): *COLECTA DEL CATEQUISTA NATIVO* (pontificia: Congregación para la Evangelización de los Pueblos) *y COLECTA DEL IEME* (de la CEE, optativa). Celebración de la liturgia del día, monición justificativa de la colecta y colecta.

– 18 de enero de 2026 (segundo domingo del tiempo ordinario): *JORNADA Y COLECTA DE LA INFANCIA MISIONERA* (mundial y pontificia: OMP). Celebración de la liturgia del día, alusión en la monición de entrada y en la homilía, intención en la oración universal y colecta.

– 18-25 de enero de 2026 *OCTAVARIO DE ORACIÓN POR LA UNIDAD DE LOS CRISTIANOS* (mundial y pontificia). El domingo que cae dentro del octavario se puede celebrar la misa con el formulario «Por la unidad de los cristianos» (cf. OGMR, 373) con las lecturas del domingo.

– 25 de enero de 2026 (tercer domingo del tiempo ordinario): *DOMINGO DE LA PALABRA DE DIOS* (mundial y pontificia). Celebración de la liturgia del día, alusión en la monición de entrada y en la homilía, intención en la oración universal.

– 2 de febrero de 2026 (fiesta de la Presentación del Señor): *JORNADA MUNDIAL DE LA VIDA CONSAGRADA* (mundial y pontificia). Celebración de la liturgia del día, alusión en la monición de entrada y en la homilía, intención en la oración universal.

– 8 de febrero de 2026 (segundo domingo de febrero): *COLECTA DE LA CAMPAÑA CONTRA EL HAMBRE EN EL MUNDO* (dependiente de la CEE, obligatoria). Celebración de la liturgia del día, monición justificativa de la colecta y colecta.

– 11 de febrero de 2026 (memoria de la bienaventurada Virgen María de Lourdes): *JORNADA MUNDIAL DEL ENFERMO* (pontificia y dependiente de la CEE, obligatoria). Celebración de la liturgia del día (aunque por utilidad pastoral, a juicio del rector de la iglesia o del sacerdote

celebrante, se puede usar el formulario «Por los enfermos», cf. OGMR, 376), alusión en la monición de entrada y en la homilía, intención en la oración universal.

– 1 de marzo de 2026 (primer domingo de marzo): *DÍA Y COLECTA DE HISPANOAMÉRICA* (dependiente de la CEE, optativa). Celebración de la liturgia del día, alusión en la monición de entrada y en la homilía, intención en la oración universal, colecta.

– 19/22 de marzo de 2026 (solemnidad de san José o domingo más próximo): *DÍA Y COLECTA DEL SEMINARIO*. Celebración de la liturgia del día, alusión en la monición de entrada y en la homilía, intención en la oración universal, colecta.

– 25 de marzo de 2026 (solemnidad de la Anunciación del Señor): *JORNADA POR LA VIDA* (dependiente de la CEE). Celebración de la liturgia del día, alusión en la monición de entrada y en la homilía, intención en la oración universal.

– 3 de abril de 2026 (Viernes Santo): *COLECTA POR LOS SANTOS LUGARES* (pontificia). Celebración de la liturgia del día, monición justificativa de la colecta y colecta.

– 26 de abril de 2026 (Domingo IV de Pascua): *JORNADA MUNDIAL DE ORACIÓN POR LAS VOCACIONES* (pontificia) y *JORNADA Y COLECTA DE VOCACIONES NATIVAS* (pontificia: OMP). Ambas jornadas unen su celebración en este día por acuerdo de la CCXXXV Comisión Permanente de la CEE (25-26 de junio de 2015). Celebración de la liturgia del día, alusión en la monición de entrada y en la homilía, intenciones en la oración universal.

– 17 de mayo de 2026 (solemnidad de la Ascensión del Señor): *JORNADA MUNDIAL Y COLECTA DE LAS COMUNICACIONES SOCIALES* (pontificia). Celebración de la liturgia del día, alusión en la monición de entrada y en la homilía, intención en la oración de los fieles, colecta.

– 24 de mayo de 2026 (solemnidad de Pentecostés): *DÍA DE LA ACCIÓN CATÓLICA Y DEL APOSTOLADO SEGLAR* (dependiente de la CEE, optativa). Celebración de la liturgia del día, alusión en la monición de entrada y en la homilía, intención en la oración universal.

– 31 de mayo de 2026 (solemnidad de la Santísima Trinidad): *JORNADA PRO ORANTIBUS* (dependiente de la CEE, obligatoria). Celebración de

la liturgia del día, alusión en la monición de entrada y en la homilía, intención en la oración universal.

– 7 de junio de 2026 (solemnidad del Santísimo Cuerpo y Sangre de Cristo): *DÍA Y COLECTA DE LA CARIDAD* (dependiente de la CEE, obligatoria). Celebración de la liturgia del día, alusión en la monición de entrada y en la homilía, intención en la oración universal, colecta.

– 29 de junio de 2026 (solemnidad de los santos Pedro y Pablo): *COLECTA DEL ÓBOLO DE SAN PEDRO* (pontificia). Celebración de la liturgia del día, monición justificativa de la colecta y colecta.

– 5 de julio de 2026 (primer domingo de julio): *JORNADA DE RESPONSABILIDAD EN EL TRÁFICO* (dependiente de la CEE, optativa). Celebración de la liturgia del día, alusión en la monición de entrada y en la homilía, intención en la oración universal.

– 26 de julio de 2026 (domingo más próximo a la memoria de santos Joaquín y Ana): *JORNADA MUNDIAL DE LOS ABUELOS Y PERSONAS MAYORES* (pontificia). Celebración de la liturgia del día, alusión en la monición de entrada y en la homilía, intención en la oración universal.

– 20 de septiembre de 2026 (tercer domingo de septiembre): *JORNADA MUNDIAL DEL TURISMO* (pontificia y dependiente de la CEE, optativa). Celebración de la liturgia del día, alusión en la monición de entrada y en la homilía, intención en la oración universal.

– 27 de septiembre de 2026 (último domingo de septiembre): *JORNADA MUNDIAL DEL MIGRANTE Y DEL REFUGIADO* (pontificia). Celebración de la liturgia del día (por mandato o con permiso del Ordinario del lugar puede usarse el formulario «Por los prófugos y los exiliados», cf. OGMR, 373), alusión en la monición de entrada y en la homilía, intención en la oración universal.

– 18 de octubre de 2026 (penúltimo domingo de octubre): *JORNADA MUNDIAL Y COLECTA POR LA EVANGELIZACIÓN DE LOS PUEBLOS* (pontificia: OMP). Celebración de la liturgia del día (puede usarse el formulario «Por la evangelización de los pueblos», cf. OGMR, 373), alusión en la monición de entrada y en la homilía, intención en la oración universal, colecta.

– 8 de noviembre de 2026 (Domingo XXXII del tiempo ordinario): *DÍA Y COLECTA DE LA IGLESIA DIOCESANA* (dependiente de la CEE, optativa).

Celebración de la liturgia del día, alusión en la monición de entrada y en la homilía, intención en la oración universal, colecta.

– 15 de noviembre de 2026 (Domingo XXXIII del tiempo ordinario): *JORNADA MUNDIAL DE LOS POBRES* (pontificia). Celebración de la liturgia del día, alusión en la monición de entrada y en la homilía, intención en la oración universal.

– 27 de diciembre de 2026 (Domingo dentro de la Octava de la Natividad del Señor, fiesta de la Sagrada Familia): *JORNADA DE LA SAGRADA FAMILIA* (pontificia y dependiente de la CEE). Celebración de la liturgia del día, alusión en la monición de entrada y en la homilía, intención en la oración universal.

Sumari

ESGLÉSIA DIOCESANA

Bisbe diocesà

Decrets 5
Comunicacions 7
Aneu mar endins 11
Activitats del Sr. Bisbe 24

Secretaria General i Cancelleria

Defunció 28
Nomenaments 29
Admissió a Ordes 29
Comunicacions diocesanes 30

Vida diocesana

Crònica del Consell Presbiteral 31
Crònica del Consell Pastoral Diocesà 32
Crònica diocesana 34

SANTA SEU

Sant Pare

Carta apostòlica *In unitate fidei* 43
Carta apostòlica *Una fidelitat que genera futur* 55
Discurs a la Cúria amb motiu del Nadal 68
Missatge de Nadal 73

Santa Seu

Document final del Sínode de Bisbes 77
Nota doctrinal *Mater Populis fidelis* 159

CONFERÈNCIA EPISCOPAL TARRACONENSE

Presentació de la Memòria 203

CONFERÈNCIA EPISCOPAL ESPANYOLA

Assemblea plenària 209
Calendari de jornades i col·lectes 217

Subscripció anual: 35 €
Exemplar solt: 8 €
El preu de la subscripció comprèn només l'edició del «Butlletí del Bisbat de Terrassa» de l'any en curs

Dip. legal: B. 27.938-2005

Imprès per I.G. Santa Eulàlia, www.igsantaeulalia.com